

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**MELAYÊ CİZÎRÎ'NİN DÎVÂNÎ'NİN TENKİTLİ METNİ VE
FUZÛLÎ'NİN TÛRKÇE DÎVÂNÎ İLE ŞEKİL BAKIMINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Muhammed Şerif AZARKAN
13936309

Danışman
Prof. Dr. Halil ÇEÇEN

Diyarbakır 2021

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**MELAYÊ CİZİRÎ'NİN DÎVÂNÎ'NİN TENKİTLİ METNİ VE
FUZÛLÎ'NİN TÛRKÇE DÎVÂNÎ İLE ŞEKİL BAKIMINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Muhammed Şerif AZARKAN
13936309

Danışman
Prof. Dr. Halil ÇEÇEN

Diyarbakır 2021

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Melayê Cizîrî’nin Dîvânı’nın Tenkitli Metni ve Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânı ile Şekil Bakımından Karşılaştırılması” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

15/09/2021

Muhammed Şerif AZARKAN

İmza

ÖN SÖZ

Bu çalışmamızda Türk ve Kürt Edebiyatının iki zirve şahsiyeti olan Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nın Tenkitli Metni ve Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı ile Şekil Bakımından karşılaştırdık. Bu iki şairi karşılaştırmamızdaki amaç Türk ve Kürt şairleri arasındaki müşterek taraflar ve yakınlıkları ortaya koyup var olan bazı orijinal özellikleri de tespit etmektir. Sağlıklı bir çalışmanın yapılabilmesi için öncelikle Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nın tenkitli bir metninin olması gerektiğine kanaat getirdik. Biz de bu amaçla önce Mela'nın, Arap harfleriyle yazılmış, ulaşabildiğimiz resmî ve özel kütüphanelerdeki yazma ve matbû dîvân nüshalarını ve daha önce latin harflerine çevrilmiş olan çalışmaları karşılaştırarak sağlam bir metnini ortaya koymaya çalıştık. Dîvân üzerinde yapılan bazı şerhler de göz önünde bulundurarak yanlış okumanın önüne geçmeye gayret ettik.

Biz bu çalışmamızda metni kurarken, Tahsin İbrahîm Doskî'nin, dokuz yazma nüsha (Muhammed Tayyar Paşa, Şoşî, Amîd, İsmail, Westanî, Yusîfî, Ömer, Goflî ve Abdusselam nüshaları) karşılaştırarak Arap harfleriyle hazırlamış olduğu “Melayê Cizîrî-Dîvân” tenkitli metnini esas aldık. Doskî'nin karşılaştırdığı nüshaların dışında biz de altı nüsha daha temin ettik ve temin ettiğimiz bu nüshaları Doskî'nin hazırlamış olduğu metinle karşılaştırarak metnimizi oluşturduk.

Fuzûlî Dîvânı için de yayımlanmış dîvânlar içinde daha kapsamlı olan İsmail Parlatır'ın hazırladığı “Fuzûlî-Türkçe Divan” adlı eserini esas aldık.

Tezin içerik kısmında, başlık ve konular belirlenirken Cemal Kurnaz'ın “Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili”, Mehmed Çavuşoğlu'nun “Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili” ve Halil Çeçen'in “Fıtnat Hanım Dîvânı” adlı çalışmaları örnek aldık.

Bu çalışmayı yapmamı sağlayan ve her türlü bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, ilmî çalışmamda büyük emeği olan, sayın danışman hocam Prof. Dr. Halil ÇEÇEN'e; Mela Dîvânı metninin oluşturulmasında fikir ve görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a ve çalışmama çeşitli katkılarda bulunan

Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ, Prof. Dr. İdris KADIOĞLU, Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK, Doç. Dr. Osman ASLANOĞLU, Doç. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN'a ve Öğr. Gör. Abdulkaddes KUTLU'ya ayrıca teşekkür ederim.

Mela Dîvânı'nın iki yeni nüshasının temininde bize yardımcı olan Irak'ın Duhok şehrinde ikamet eden araştırmacı-yazar Tahsîn İbrahîm DOSKÎ'ye, yeni nüshaların temininde bize katkıda bulunan M. Cihat TOPRAK ve Doç. Dr. Oktay BOZAN'a ayrıca teşekkür ederim. Çalışmam boyunca sabırlarından dolayı kıymetli eşim Dilek AZARKAN, kızım Azra Nevbahar ve oğlum Yusuf Said'e teşekkür ederim.

Metnin hazırlanmasında ve iki zirve şahsiyetin karşılaştırılmasında son derece titiz bir şekilde çalışmamıza rağmen hatalarımızın olması mümkündür. Çalışmamızın ilim âlemine katkı sunmasını temenni eder, eksikliklerimizin müsamaha ile karşılanmasını diler, saygı ve hürmetlerimi arz ederim.

Muhammed Şerif AZARKAN

Diyarbakır-2021

ÖZET

Melayê Cizîrî'nin Dîvânı ile Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Türkçe Dîvanı en sevilen ve en çok okunan dîvânlar arasında yer almaktadır. Bu iki dîvânı hiç okumayanlar bile bu iki şairin şiirlerini dinlediklerinde onlarda bıraktığı duyguları bilirler. Karşılaştırmalı edebiyat, genellikle birbirine yakın olan dillerin, kültürlerin edebî özellikleri yönüyle ele alınmasıdır. Karşılaştırmalı edebiyatın, doğu edebiyatında son dönemlerde ilerleme kaydettiğini söyleyebiliriz. Doğu edebiyatında yer alan ve 16. yy.'da yaşayan bu iki önemli şairin şiirleri, o döneme ait şiir anlayışı ve o dönemde kullanılan konular tespiti bakımından önemlidir. Türk ve Kürt Edebiyatındaki en güzel şiir örneklerine, Fuzûlî-i Bağdâdî'nin ve Melayê Cizîrî'nin Dîvânlarında rastlanmaktadır diyebiliriz. Bu iki önemli şairin dîvânları şekil bakımından mukayese edilerek edebî şahsiyetlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Karşılaştırdığımız bu iki dîvân incelemesinin sonucunda, tezimiz dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Melayê Cizîrî ile Fuzûlî-i Bağdâdî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği detaylı bir şekilde incelenmiştir. İkinci bölümde nazım şekilleri tespit edilmiş ve mukayese edilmiştir. Üçüncü bölümde Fuzûlî ve Cizîrî Dîvânlarındaki vezinler karşılaştırılmıştır. Dördüncü bölümde Melayê Cizîrî Dîvânı'nın latinize, çevriyazı (transkripsiyon) ve tenkitli metin çalışması sunulmuştur. Melayê Cizîrî ile Fuzûlî-i Bağdâdî'nin mukayesesinin yapıldığı ilk çalışma olan bu tezin, yeni yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmalar için de katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Sözcükler Fuzûlî, Melayê Cizîrî, Dîvân, Klasik Türk Edebiyatı, Klasik Kürt Edebiyatı.

ABSTRACT

Comparative literature is the study of languages and cultures, which are generally close to each other, in terms of their literary characteristics. We can say that comparative literature in eastern literature has made progress in recent years, albeit a little. Melayê Cizîrî's Dîvân and Fuzûlî-i Bağdâdî's Turkish Dîvân are among the most popular and widely read dîvâns. Even those who have never read these two dîvâns know the poems of the dîvâns and the emotions they leave behind. The poems of these two important poets, who are in the Eastern literature and lived in the 16th century, are important in terms of the understanding of poetry of that period and the determination of the subjects used in that period. The most beautiful poems in Turkish and Kurdish literature are the dîvâns of Fuzûlî-i Bağdâdî and Melayê Cizîrî. In addition, it is to reveal the literary personalities of the poets by comparing the dîvâns of these two important poets. As a result of the examination of these two dîvâns we compared, our thesis consisted of three parts. In the first chapter, the life, works and literary personality of Melayê Cizîrî and Fuzûlî-i Bağdâdî were examined in detail. In the second part, verse forms were determined and compared. In the third chapter, it has been examined in terms of mystical aspects. In the fourth chapter, the common and divergent aspects of Melayê Cizîrî and Fuzûlî-i Bağdâdî are emphasized, and in the last part, Melayê Cizîrî's transcription and critical text study are given. This thesis, which is the first study in which the dîvâns of Melayê Cizîrî and Fuzûlî-i Bağdâdî are examined in terms of form and sufism, will also be useful for new comparative studies.

Key words Fuzûlî, Melayê Cizîrî, Dîvân, Classical Literature

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖN SÖZ.....	I
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLO LİSTESİ	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
1. İÇERİK VE YÖNTEM.....	5
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.3. Araştırmada Kullanılan Kaynaklar	8
2. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ	11
BİRİNCİ BÖLÜM.....	15
MELAYÊ CİZÎRÎ İLE FUZÛLÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	15
1.1. MELAYÊ CİZÎRÎ	15
1.1.1. Hayatı	15
1.1.2. Edebî Kişiliği	21
1.1.2.1. Mela'nın Kullanmış Olduğu Mahlaslar	23
1.1.3. Eserleri	28
1.1.3.1. Dîvân	28
1.1.3.1.1. Mela Dîvânı'nda Nazım Biçimleri.....	30
1.1.3.1.2. Mela Dîvânı'nda Nazım Türleri.....	30
1.1.3.1.2.1. Tevhid	30
1.1.3.1.2.2. Naat	31
1.1.3.1.2.3. Medhiye	31
1.1.3.1.3. Nazım Birimi.....	31

1.1.3.1.3.1. Mısra.....	32
1.1.3.1.3.2. Beyit	32
1.1.3.1.3.3. Bend	32
1.1.3.1.4. Dîvân Üzerine Yapılan Çalışmalar (Dîvân Baskıları).....	33
1.1.3.1.4.1. Zeynelabidin Zinar	33
1.1.3.1.4.2. Osman Tunç	33
1.1.3.1.4.3. Selman Dilovan	33
1.1.3.1.4.4. Tahsîn İbrahîm Doskî.....	34
1.1.3.1.4.5. Emin Narozi	35
1.1.3.1.4.6. İlhami Sidar	35
1.1.3.1.5. Dîvân Nüshaları.....	35
1.1.3.1.6. Dîvân Şerhleri	46
1.1.3.1.7. Melayê Cizîrî Dîvânı Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar:.....	54
1.2. FUZÛLÎ.....	55
1.2.1. Hayatı	55
1.2.2. Edebî Kişiliği.....	60
1.2.3. Eserleri	62
1.2.3.1. Türkçe Eserler	63
1.2.3.2. Farsça Eserler	63
1.2.3.3. Arapça Eserler	63
1.2.3.4. Türkçe Dîvân.....	64
1.2.3.5. Fuzûlî Türkçe Dîvânı Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar:	67
İKİNCİ BÖLÜM	69
FUZÛLÎ VE CİZÎRÎ DÎVÂNLARINDA NAZİM ŞEKİLLERİ.....	69
2.1. BEYİTLERDEN OLUŞAN NAZİM BİÇİMLERİ	71
2.1.1. Kasîde.....	71
2.1.1.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Kaside.....	75
2.1.1.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Kaside.....	77
2.1.1.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme.....	77
2.1.2. Gazel.....	78
2.1.2.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Gazel	79
2.1.2.1.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Gazel Yapısı	79

2.1.2.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Gazel	80
2.1.2.2.1. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Gazel Yapısı	81
2.1.2.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	82
2.1.3. Müstezad	84
2.1.3.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Müstezad	85
2.1.3.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Müstezad	85
2.1.3.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	85
2.1.4. Kıt'a	85
2.1.4.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Kıt'a	86
2.1.4.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Kıt'a	86
2.1.4.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	86
2.2. BENTLERDEN OLUŞAN NAZIM BİÇİMLERİ	86
2.2.1. Murabba°	86
2.2.1.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Murabba°	86
2.2.1.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Murabba°	87
2.2.1.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	87
2.2.2. Terbî°	87
2.2.2.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Terbî°	88
2.2.2.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Terbî°	88
2.2.2.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	88
2.2.3. Muhammes	88
2.2.3.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Muhammes	89
2.2.3.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Muhammes	89
2.2.3.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	89
2.2.4. Tahmîs	89
2.2.4.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Tahmîs	90
2.2.4.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Tahmîs	90
2.2.4.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	91
2.2.5. Müseddes/Müşaare	91
2.2.5.1. Fuzûlî Dîvânî'nda Müseddes/Müşaare	91
2.2.5.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Müseddes/Müşaare	92
2.2.5.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	94

2.2.6. Müsemmen	94
2.2.6.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Müsemmen	94
2.2.6.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Müsemmen	94
2.2.6.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	95
2.2.7. Terki b-Bend	95
2.2.7.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Terki b-Bend	96
2.2.7.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Terki b-Bend	96
2.2.7.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	97
2.2.8. Terci-Bend	97
2.2.8.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Terci-Bend	97
2.2.8.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Terci-Bend	98
2.2.8.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	99
2.3. MISRALARDAN OLUŞAN NAZIM BİÇİMLERİ	99
2.3.1. Rubâî	99
2.3.1.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Rubâî	100
2.3.1.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Rubâî	100
2.3.1.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	100
2.3.2. Ferd	101
2.3.2.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Ferd	101
2.3.2.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda	101
2.3.2.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme	101
2.4. GENEL DEĞERLENDİRME	102
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	104
FUZÛLÎ VE CİZÎRÎ DÎVÂNLARINDA VEZİN	104
3.1. FUZÛLÎ'DE VEZİN	104
3.2. MELAYÊ CİZÎRÎ'DE VEZİN	106
3.2.1. Melayê Cizîrî Dîvânı'ndaki Vezinlerin Genel Değerlendirilmesi	108
3.3. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	109
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	113
TENKİTLİ METİN	113
4.1. MELAYÊ CİZÎRÎ DÎVÂN'IN METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	113

4.2. MELAYÊ CİZÎRÎ DÎVÂNÎ'NİN TENKİTLİ METNİ	118
SONUÇ.....	373
KAYNAKÇA	379
EKLER.....	390

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
TABLO 1: Cizîrî'nin Dîvânı'nda Bulunan Türkçe Kelimeler	28
TABLO 2: Cizîrî Ve Fuzûlî Dîvânlarında Nazım Şekillerinin Genel Dağılımı	70
TABLO 3: Fuzûlî Dîvânı'ndaki Kasidelerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı	75
TABLO 4: Cizîrî Dîvânı'ndaki Kasidelerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı	77
TABLO 5: Fuzûlî Dîvânı'ndaki Gazellerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı	79
TABLO 6: Melayê Cizîrî Dîvânı'ndakigazellerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı ...	80
TABLO 7: Fuzûlî Ve Cizîrî Dîvânlarındaki Gazellerin Beyit Sayılarının Karşılaştırılması	82
TABLO 8: Melayê Cizîrî Dîvânı'ndaki Bütün Şiirlerin Vezinleri	108

KISALTMALAR

<i>bk.</i>	Bakınız
<i>C.</i>	Cilt
<i>Çev.</i>	Çeviren
<i>Dilovan</i>	Selman Dilovan
<i>Doskî</i>	Tahsîn İbrahim Doskî
<i>FB.</i>	Fuzûlî-i Bağdâdî
<i>h.</i>	Hicrî
<i>haz.</i>	Hazırlayan
<i>H.</i>	Hazreti
<i>Herşenî</i>	Muhammed Sebrî Herşenî
<i>İB.</i>	İsmail Beg nüshası
<i>m.</i>	Miladî
<i>MC.</i>	Melayê Cizîrî
<i>MH.</i>	Martin Hartmann
<i>ö.</i>	Ölüm
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>TDV</i>	Türkiye Diyanet Vakfı
<i>Tunç</i>	Osman Tunç
<i>vb.</i>	Ve benzeri
<i>Yay.</i>	Yayınevi/Yayınları
<i>yy.</i>	Yüzyıl
<i>Zinar</i>	Zeynelabidin Zinar
<i>Zivingî</i>	Mela Ahmed Zivingî

GİRİŞ

Her medeniyetin ortak değerleri olduğu gibi İslam medeniyetinin de ortak değerleri vardır. Bu değerlerin Müslüman toplumlarının inançlarının yanısıra hayat ve kültürlerine de derin yansımaları olmuştur. Bu kültürün etkisindeki Arap ve İran Edebiyatı sahasında büyük şair ve edipler yetişmiştir. Bu değerlere bağlı kalan Türk ve Kürt şairleri de bu şair ve edipleri kendilerine üstad kabul ederek onların yolunda gitmeyi gelenek haline getirmişlerdir.

İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren şiire rağbet artmış ve şiire yönelmeler olmuştur. Peygamber efendimizin şiire olumlu bakması ve kendisi hakkında söylenen Kaside-i Bürde'nin şairine iltifat ederek cübbesini hediye etmesi şairleri cesaretlendirmiş ve bu sayede birçok önemli şairin yetişmesine vesile olmuştur. Ayrıca, şiire eskiden beri vakıf olan Farsların Müslüman olmaları şiirin İslam coğrafyasında daha fazla yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Yaklaşık on beş asırlık bir geçmişe sahip olan İslam medeniyetinin bu ortak değerleri Arap toplumu başta olmak üzere Fars, Türk, Hint, Kürt ve diğer İslam toplumları üzerinde de derin izler bırakmış ve önemli şairler yetiştirmiştir.

Klâsik Türk edebiyatı, altı asır gibi çok geniş bir zaman dilimini içermesi özelliği ile Türk edebiyatının en uzun soluklu edebiyat dönemidir.

Diğer doğu edebiyatlarında olduğu gibi Türk ve Kürt Edebiyatlarında da Arap ve özellikle İran Edebiyatı etkisinde kalınmış ve bu sahada gelişmeler gösterilmiştir. Klasik Kürt Edebiyatı sahasında önemli şair ve yazarlar yetişmiş ve bu şairler değerli eserler vermişlerdir. Bunların en önemlileri şu şekilde sıralanabilir: Baba Tahirê Uryan (ö.410/1019)¹, Mela Perîşan Dînewerî (d.1356-ö.1421)², Xanay Qubadî

¹Doktor Zehrayî Hanlerî “Kiyâ”, **Fefheng-i Edebiyat-ı Fârisî-yi Derî**, İntişârât-ı Bunyâd-ı Ferheng-i İran, Ufuk Basımevi, 1348 Tahran; Sabah Kara, **Baba Tahirê Uryan Dubeytî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 1998, Kara, “Baba Tahirê Uryan Dubeytî” adlı çalışmasında Uryan'ın doğumunu 1010, vefatını 401 olarak belirtmiştir; Tahsin Yazıcı, “Baba Tâhir-i Uryân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**,

(d.1673-ö.1778)³, Behlûl Dana (ö.806)⁴, Baba Serhengê Dewdanî (d.935-ö.1007)⁵, Eli Herîrî (XVI. yy.)⁶, Melayê Cizîrî (d.1570-ö.1640)⁷, Feqiyê Teyran (d.1590-ö.1660)⁸, Mîr Îmadedînê Hekkarî (XVI-XVII. yy.)⁹, Şêx Şemsedînê Qutbê Exlatî (d.997/1588-ö.1085/1674)¹⁰, Ehmedê Xanê (d.1061/1651-ö.1121/1709)¹¹, Melayê Bateyî (XVIII. yy.)¹², Nalî (d.1791-ö.1855), Melayê Erwasî (XVIII. yy.)¹³, Siyahpoş/Siyahpûş/Sîyahpoş (XVIII. ve XIX yy.)¹⁴, Pertew Begê Hekkarî (XVIII. ve XIX yy.)¹⁵ Mela Ehmedê Xasî (d.1862-ö.1951)¹⁶ v.b.

Klasik Kürt Edebiyatının da Türk, Arap, Fars edebiyatlarında olduğu gibi İslâmî Edebiyat kuralları çerçevesinde oluştuğu görülmektedir. Bu çerçevede gerek nazım şekli, nazım türü ve vezin, gerek mazmunlar, gerekse bakış açısı noktasında ortak değerlere sahip oldukları açıktır. Bu anlayışın temeli Arap edipleri tarafından atılmış daha sonra İran edebiyatçıları tarafından geliştirilmiş, oradan da Türk, Kürt, Hint ve diğer Müslüman topluluklara geçmiştir. Her toplum az çok kendinden bir şeyler katarak bu edebiyat geleneğini yüzyıllarca sürdürmüş ve zenginleştirmiştir. Bu

TDV Yayınları, İstanbul 1991, C.4, s.370, Yazıcı da “Baba Tâhir-i Uryân” ölüm tarihini 447/1055 olarak göstermiştir; Selim Temo, **Kürt Şiiri Antolojisi C.I&II**, Agora Kitaplığı, İstanbul 2013, Selim Temo’nun çalışmasında, Uryan’ın doğumu 935/938, ölümü ise 1010 olarak verilmiştir. Temo, **Kürt Şiiri Antolojisi I.C.**, s.17.

²Abdurrahman Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, Nûbihar Yayınevi, 2014 İstanbul, s.152.

³Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.153.

⁴Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.138; Temo’nun çalışmasında ise 837 olarak gösterilmiştir. Temo, **Kürt Şiiri Antolojisi C.I**, s.3.

⁵Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.138.

⁶Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.189.

⁷Abdulkaki Turan, **Melayê Cizîrî Dîwanî ve Şerhi**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2010, s.16-17; Zeynelabidin Zinar, **Melayê Cizîrî Dîwan**, Fırat Yayınları, İstanbul 1986, s.12; Ahmed İbn Molla Muhammed Bohtî Ez-Zivingî, **Mine’l-İkdi’l-Cewherî fî-Şerhi dîwanî’s-Şêx el-Cezerî**, Matbaatu Rafideyn Yayınları, Kamışlo 1958, Mukaddime, Mîm; David Neil Mac Kenzie, **Malâ-e Jizrî and Faqî Tayrân**, s.128-129; Herekol Azizan, sayı 33, 1941, s.812; Celalettin Yöyler, **Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî**, Weşanên Enstîtuya Kurdî Ya Stenbolê Yayınları, İstanbul 2006, s.18, Yöyler de bu tarihe yakın bir tarih söyler, doğumu 1589 vefatı ise 1664’tür der; Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.211.

⁸M. Xalid Sadînî, **Feqiyê Teyran Jiyan, Berhem û Helbestên Wî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014. s.39.

⁹Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.243.

¹⁰Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.245.

¹¹Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.251.

¹²Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.272.

¹³Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.308.

¹⁴Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.311; Temo, **Kürt Şiiri Antolojisi I. Cilt**, s.386; Bedîrxan Amedî, **Sîyahpoş Seyf-ul Milûk û Melke Xatûn**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2006, s.6; Sîyahpoş kelimesinin yazılışı Adak, Sîyahpoş; Temo, Sîyahpûş; Amedî, Sîyahpoş olarak geçmektedir.

¹⁵Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.317.

¹⁶Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.355.

toplumlardan Türkler ve Kürtler Müslüman olduktan sonraki dönemlerde asırlarca birlikte yaşamış ve birbirleriyle kültürel etkileşim içinde kalarak çeşitli edebi eserler ortaya koymuşlardır.

Türk ve Kürt edebiyatlarında, şiirde söyleyişin önemli olduğu, söyleyiş ve mananın bir araya gelmesiyle mükemmel olanın arandığı bir anlayış söz konusudur. Bu edebiyat döneminde şairler, monotonluğa düşmeden eserler ortaya koymayı amaçlamış ve bu anlayışla dilin bütün imkânlarını sonuna kadar kullanmışlardır. Bu açıdan Türk ve Kürt şairleri arasında birçok ortak yönler ve yakınlıklar bulunduğu görülecektir. Tezimize konu olan Fuzûlî-i Bağdâdî ile Melayê Cizîrî kendi ana dillerinde zirve yapmış şairlerdir. L. Wittgenstein'in "*Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır.*" sözünden yola çıkarak en iyi eserlerin ana dilde ortaya konulabileceği gerçeğini göz ardı etmememiz gerekir. "*Şiir bir söz sanatıdır. Bir şairin sanatkârlığını en iyi bir şekilde kendi ana dilinde göstereceği çok tabiidir.*"¹⁷ Cemal Kurnaz da bu konuyu şöyle dile getirmektedir: "*Sanatçı belli bir cemiyetin içinde yaşadığına göre, onun âdet, inanış ve telâkkilerini de yansıtır. Divan edebiyatının sınırlı estetiği içinde ifade edilmiş olsa da şairin dış âleme bakışını tespit etmek mümkündür.*"¹⁸

Aynı yüzyılda, aynı coğrafyada ve aynı kültür çevresinde yaşamış olan büyük Türk şairi Fuzûlî ile büyük Kürt şairi Melayê Cizîrî'nin eserlerinde çeşitli ortak unsurlar olduğu görülmüştür.

Her iki şairin tasavvufa bakış açıları da temelde aynı görüş hâkimdir. Her iki şairin şiirlerinde okuyucunun ilk okuyuşta anlayacağı bir mana varsa da asıl olan tasavvufî mana, şiirin derinliklerinde gizlidir. Okuyucunun bunu anlayabilmesi için belli bir donanıma sahip olması gerekir. Bu şekilde basit gibi görünüp aslında zor olan birer sehl-i mümteni örneğidirler. Ancak Mela'nın şiirlerinde Fuzûlî'nin şiirlerine göre tasavvufî unsurlar daha belirgindir.

¹⁷Hasibe Mazıoğlu, **Fuzûlî-Hâfız İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma (doktora tezi)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1956, s.x.

¹⁸Cemal Kurnaz, **Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1996, s.16.

Tezimizi hazırlarken, daha önce dîvân karşılaştırmaları üzerine yapılan bazı çalışmalar da gözden geçirilmiştir. Bunlardan tespit ettiklerimiz iki başlık altında verilmiştir:

a) Aynı dilde yazan şairlerin dîvânlarının mukayesesi

- Fuzûlî ve Bakî Dîvânlarının Karşılaştırılması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İÜ. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Songül (Aydın) Yağcıoğlu (2009).

- Berawerdkirina Dîwana Melayê Cizîrî û Dîwana Seyîd Qedrî Haşimî ji Aliyê Hizra Tesewufî ve” Nûbihar Akademi, 5/3, 2016, ss.66-81, M. Nesim Doru.

- Molla Mehmet Demirtaş ve Melayê Cizîrî’de Naat, Anomen Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN: 2147-7655, Cîld:7, jimar:1, 2016, rr. 53-71, Hatip Erdoğan.

- Ronbêjî ır Şî’rî Klasîkî Kurdî da be Nimûney Melayî Cizîrî û Nalî, Nameyî Master, Kolîjî Adab Zankoyî Selaheddîn, Erbil 1991, Newzet Ehmed Usman.

- Melayê Cizîrî û Feqiyê Teyran, Zend, wer. Samî Berbang, jimar: 9, r.88, 2006 D. N. Mackenzie.

b) Ayrı dilde yazan şairlerin dîvânlarının mukayesesi

- Fuzûlî-Hâfız İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma, Hasibe Mazıoğlu

- Berawirdeyeka Kêşnasî di Navbera Erûza Kurdî û Farisî Dîwanên Melayê Cizîrî û Hafizê Şîrazî wek Nimûne, Spîrêz, Duhok 2011, Helîma Xurşîd Ebdulla

- Te’sîrpezîriyê Melayê Cizîrî Ez Hafizê Şîrazî Der Mezmunê ‘Eşq, Neşriyeyê Edebiyatê Tetbîqî, Daneşkedeyê Edebiyatê ‘Ulûmê İnsanî, Danişgahê Şehîd Bahonar Kirman, Sal, 9, şomare 14, behar û Tabestan 1396, Hadî Bîdekî.

- Hâfız-ı Şîrâzî- Melayê Cizîrî Karşılaştırması (Aşk, Gül, Bülbül, Rinde, Züht ve Dini Semboller Açısından), Journal of International social Research. Oct2015, Vol. 8 Issue 40, p.137-149, Nesim Sönmez

- Türkçe ve Kürtçe Mem u Zin ile Fuzûlî'nin Leylî vü Mecnûn Mesnevîsinin Mukayesesi, Nâmık Açıkgoz.

1. İÇERİK VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Melayê Cizîrî Dîvânı'nın çevriyazı (transkripsiyon) metnini ortaya koyup tenkitli metnini oluşturduktan sonra Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nın tenkitli metni ile Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Türkçe Dîvânı'nı şekil bakımından karşılaştırarak tespit etmektir. İnsanları etkileyen yazarın kendisi değil hiç şüphesiz kaleme aldığı eserlerdir. Bunları ölümsüzleştiren işte bu eserleridir. Bu eserleri sayesinde gök kubbede hoş bir sadâ bırakmışlardır.

“Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nın Tenkitli Metni ve Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı ile Şekil Bakımından Karşılaştırılması” başlıklı incelememizde bu iki önemli şairin ortak ve farklı yönleri üzerinde durulacaktır. Çalışmamıza konu olan bu iki dîvân, Doğu edebiyatı tarihinde yüzlerce dîvân arasında hangi yönüyle belirginleşmiş ve neden bu kadar ilgi görmüştür? Bu ilginin, yüzyıllarca sürmesinin sebebi nedir? İkinci bölümde görüleceği gibi “Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nın Tenkitli Metni ve Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı ile Şekil Bakımından Karşılaştırılması” kullanmış oldukları nazım şekilleri (biçimsel öğeler açısından) birçok ortak yönlerinin olduğu ve evrensel başarılarla imza attıkları görülmüştür.

İslam edebiyatının nazım şekillerinden kaside (tevhîd, naat ve medhiye), gazel, kıt'a, müstezad, rubâî, murabba, terki-bend, terci-bend, muhammes, tahmis, müseddes, müsemmen ve müşaare/müseddes gibi türleri daha çok tercih eden ve kullanan bu iki şairimizin eserleri İslam edebiyatının başyapıtları arasında yerini almıştır.

Dört bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde kültürel etkileşim tarihine, şu ana kadar yapılan, aynı dilde yazan şairlerin dîvânlarının karşılaştırılması ve ayrı dilde yazan şairlerin dîvânlarının karşılaştırılması şeklindeki karşılaştırmalı edebiyata değinildi. Birinci bölümde Melayê Cizîrî ile Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Hayatı, edebî kişiliği ve eserleri tanıtıldı. Özellikle Melayê Cizîrî'nin edebî kişiliği başlığı altında

ele aldığımız; Mela'nın kullanmış olduğu mahlaslar, nazım biçimleri, nazım türleri, nazım birimi, vezinler, dîvânı üzerine yapılan çalışmalar (dîvân baskıları), dîvân nüshaları, dîvân şerhleri, Mela Dîvânı'nın üzerine yapılan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Fuzûlî'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri; Türkçe Eserler, Farsça Eserler, Arapça Eserler ve Fuzûlî'nin Türçe Dîvânı üzerine yapılan bazı çalışmalar tespit edildi.

İkinci bölümde Fuzûlî'nin Dîvânı'nda ve Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nda kullanılan nazım şekilleri; gazel, kaside, kıt'a, muhammes, muarabba°, müşaare/müseddes, müsemmen, müstezad, rubâî, ferd, tahmis, terbî°, terkeb-bend ve terci-bend gibi nazım şekilleri karşılaştırıldı ve değerlendirildi. Bu değerlendirmeler yapılırken ilk önce beyitlerden oluşan nazım biçimleri, bendlerden oluşan nazım biçimleri ve mısralardan oluşan nazım niçimleri olarak sıralandırdık. Bu sıralamayı yaparken M. A.Yekta Saraç'ın hazırlamış olduğu Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye adlı çalışması esas alınmıştır.

Üçüncü bölümde Fuzûlî ve Cizîrî Dîvânlarında vezin ele alınmıştır. Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Türkçe Dîvânı'nda en çok kullanmış olduğu vezinler üzerinde durulmuştur. Melayê Cizîrî'ye ait vezinler detaylı bir şekilde izah edilmeye çalışılmıştır. Cizîrî'ye ait kullanmış olduğu bütün vezinler bir tablo halinde gösterilmiştir.

Dördüncü bölümde Melayê Cizîrî'nin Dîvânı latinize edilmiş, transkribe (çevriyazı) edilmiş ve tenkitli metin üzerinde durulmuştur. Melayê Cizîrî Divan'ın metin kuruluşunda takip edilen yöntem izah edilmiştir.

Tez konumuz olan Melayê Cizîrî ile Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Dîvânları, araştırmamıza göre daha önce aralarında karşılaştırmalı herhangi bir çalışma yapılmamış dîvânlardır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İlk önce Melayê Cizîrî Dîvânı'nın latinize etmek, çevriyazı (transkripsiyon) metnini ortaya koymak ve tenkitli metnini oluşturmak daha sonra Melayê Cizîrî'nin

Dîvânın Tenkitli Metni ve Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı ile şekil bakımından karşılaştırmak suretiyle metne dayalı bir çalışmadır. Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nın transkripsiyonlu ve tenkitli bir metin incelemesi, çalışmamızın en kapsamlı bölümünü oluşturmaktadır. İkinci bölümde nazım şekilleri, inceleme yöntemiyle karşılaştırılmıştır.

Bu araştırma, daha önce yapılan metin neşri, metin incelemesi (tahlil ve şerh), tenkitli metin ve iki şairin karşılaştırması şeklinde üç farklı incelemenin sonucundan ibarettir. İncelemeye başladığımızda oldukça geniş bir çalışmayla karşı karşıya kaldığımızı fark ettik. Bu iki şairimizin etkilendiği şairler, eserler, kaynaklar, olaylar, hisler, fikirler, sanatlar, üslup, yayılma alanları ve bu alanlardaki şöhretleri dîvânları aracılığıyla ve yapılan çalışmalarla görmek mümkündür.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

İki şairimiz de 16. yüzyılda yaşamışlardır. Farklı kültürlerde ve farklı dillerde yazdıkları için çalışmamızda birtakım zorluklarla karşılaşmamız doğaldır. Karşılaştırmaya konu olan dîvânlar aynı dilde yazılmış olsaydı iki şairimizin aralarındaki etkileşimi tespit etmek çok daha kolay olacaktı. Şairlerimizin kullanmış oldukları dilin, ağır bir dil olduğu görülmektedir. Kendi dillerinin lehçelerine her iki şairimiz de hemen hemen hâkimdir ve günümüz Türkçe ve Kürtçesinden genel itibari ile farklıdır, diyebiliriz.

Melayê Cizîrî ve Fuzûlî'nin doğum ve ölüm tarihlerinin kesin olarak bilinmemesi, çalışmamızda bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Taradığımız kaynaklardan her iki şairimizin doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin sonuca varmamız mümkün değildir. Fakat çalışmamızın sonucunda elde ettiğimiz tespitlerden iki şairimizin de 16. yüzyılda yaşamış olduğu görüşündeyiz.

Karşılaştırmalı çalışmamızda, tespit ettiğimiz diğer bir sorun ise Fuzûlî-i Bağdâdî ve Melayê Cizîrî Dîvânlarının tamamını kapsayan bir muhteva çalışmasının yapılmamış olmasıydı. Bu sebeple dîvânların, muhteva özelliklerini, türlerini, biçimlerini tespit etmek ve iki dîvânı her konu için yeni baştan okumak bir hayli zahmetli oldu ve bir o kadar da zamanımızı aldı. İki dîvânın ayrı dille yazılmış olması çalışmamızın seyrini yavaşlatan bir diğer sorundu. Araştırmamızın sonunda

fark ettiğimiz bir özellik de ülkemizde yapılan mukayeseli çalışmaların klasik edebiyat sahasında, çok az sayıda olduğuydu. Karşılaştırmaların daha çok modern edebiyat sahasında yapıldığı görülmüştür. Ülkemizde ayrı kültürlerin karşılaştırılması ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça azdır. Fakat ayrı kültürleri karşılatırmak ne kadar zor olursa olsun bir o kadar da aydınlatıcı özelliğe sahiptir.

1.3. Araştırmada Kullanılan Kaynaklar

Çalışmamızda konumuzun başucu kaynakları olarak kimi eserlere sık sık kimi eserlere de ihtiyaç duyulduğu kadar başvurulmuştur ki birinci kısım kaynakları çalışmamızın birinci dereceden kaynaklar; ikinci kısım kaynakları da çalışmamızın ikinci dereceden kaynakları olarak değerlendirebiliriz. Biz burada bu kaynakların en önemlilerini zikretmek gerektiği kanaatindeyiz.

Çalışmamızın birinci dereceden kaynakları olarak en çok başvurduğumuz eserler şunlardır:

- Tahsîn İbrahîm Doskî, *Melayê Cizîrî Dîvân*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012.
- İsmail Parlatır, *Fuzûlî Türkçe-Dîvân*, Akçağ Yayınevi, Ankara 2012.
- Osman Tunç, *Melayê Cizîrî Dîwan*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2013.
- Ahmed Ez- Zivingî, bin el-Mela Muhammed el-Bohtî, *El-İqdu'l-Cewherî fî-Şerhi dîwani 'ş-Şeyxi'l-Cezerî 1-2*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2013.
- Abdurrahman Adak, *Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk*, Nûbihar Yayınları İstanbul 2014.
- Abdalbaki Turan, *Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2010.

Çalışmamız interdisipliner bir çalışma olduğu için ister istemez farklı disiplinlerden kaynaklara başvurma ihtiyacı hissedilmiştir. Tabii bir şekilde bu kaynaklara ilgili bölümlerde ve gerektiği zaman başvurulmuştur ki bunlar da çalışmamızın ikinci dereceden kaynaklarını teşkil etmektedirler. Çalışmamızın ikinci

dereceden kaynaklarından en çok kullandıklarımız kategorik olarak ve kullanım sıklığına göre aşağıda maddeler halinde gösterilmiştir:

1. Mukayeseli Edebiyat bilimiyle ilgili kaynaklar:

- Hasibe Mazıoğlu, *Fuzûlî-Hâfız İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma* (doktora tezi).
- Songül (Aydın) Yağcıoğlu, *Fuzûlî ve Bakî Dîvânlarının Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İÜ. Sosyal Bilimleri Enstitüsü. (2009).
- Nâmık Açıkgöz, *Türkçe ve Kürtçe Mem u Zin ile Fuzûlî'nin Leylî ve Mecnûn Mesnevîsinin Mukayesesi*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007.

2. Türk İslam edebiyatıyla ilgili kaynaklar:

- Kenan Akyüz, & S. Beken, & S. Yüksel & M. Cunbur, *Fuzûlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları Ankara 1990.
- Adem Çalışkan, *Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara 1992.
- Abdülbaki Gölpınarlı, *Fuzûlî'nin Dîvânı*, İnkılâp Kitabevi, Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1948.
- Halil İnalçık, *Şâir ve Patron*, Doğubatı Yayınları, Ankara 2015.
- Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016.
- Haluk İpekten, *Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

3. Klasik Kürt edebiyatıyla ilgili çalışmalar:

- Abdurrahman Adak, *Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk*, Nûbihar Yayınları İstanbul 2014.
- Celalettin Yöyler, *Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî*, Weşanên Enstîtuya Kurdî Ya Stenbolê Yayınları, İstanbul 2006.
- Emin Narozi, *Gerdeniya Şerha Dîwana Melayê Cizîrî Gewherî*, Avesta Basın Yayınları, İstanbul 2013.
- Hayrullah Acar, *Dîwana Şêx Ehmedê Feqîr*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2016.
- Abdurrahman Adak, & Hayrullah Acar, & Yakup Aykaç, *Mukaddime*, Cilt: 8, Özel sayı 1, Yıl: 2017, Melayê Cizîrî Özel Sayısı, Mardin Artuklu Üniversitesi, s.171-199. (AAT, N V, s. 7).

4. Klasik Fars Edebiyatıyla ilgili kaynaklar:

- Abdülbaki Gölpınarlı, *Hafız Dîvânı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1985.
- Muhammed Ruşen, *Dîvân-ı Câmî*, Nureddîn Abdurahman Camî Ba-Mukaddime vü Tashîh-i Muhammed Ruşen, Müesse-i İntişrat-ı Nigah, Tahran, 1390.

5. Tasavvufî ilgi bazı kaynaklar:

- Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayınları, Ankara 2014.
- Mahir İz, *Tasavvuf*, İstanbul 1981.
- Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.
- Abdurrahim Alkış, *Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nda Tasavvufî Mazmunlar*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014.
- M. Nesim Doru, *Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012.

6. Sözlükler:

- İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, L&M Yayınları, İstanbul 2002.
- İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2014.
- Zana Farqînî, *Türkçe-Kürtçe Sözlük*, İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2013.
- Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2015.
- Gencay Zavotçu, *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.
- Mehmet Canbulat, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.
- Arif Erkan, *El-Beyan Arapça-Türkçe Büyük Sözlük*, Yasin Yayınları, İstanbul 2012.
- Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1998.

2. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

İngilizce’de “Comparative Literature”, Almanca’da Verlgleichende Literatur” ve “Vergleichende Literaturwissenschaft”, Fransızca’da “Litterature Comparee”, İtalyancada “Letterature Comparata” terimleriyle ifade edilen, ancak uluslararası literatürde kısaca “Komparatistik” adı verilen “Karşılaştırmalı Edebiyat”, “öteki” edebiyatları inceleyerek, bir ulusun edebiyat yoluyla diğer uluslardan nasıl etkilendiği ya da onları nasıl etkilediği; yani ulusların edebiyatları arasındaki etkileşimi araştıran bir bilim dalıdır.¹⁹

¹⁹R. Şeyda Ülsever, *Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri*, Metin Oset Matbaacılık Eskişehir 2005, s.1; Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul 2013, s.7-18.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi farklı ulusların ya da ülkelerin edebiyatlarını “benzerlik”, “farklılık”, “etki” “etkilenme”, “esinlenme”, “yakınlık” kavramları açısından inceleyen bir disiplindir.²⁰

Karşılaştırmalı edebiyat kavramı, Avrupa’da 19. yüzyılda Schlegel kardeşler, Mme de Stäel, Goethe, Sainte-Beuve ve Matthew Arnold gibi yazarlar tarafından ortaya atılmış ve bu alandaki ilk çalışmalarda genellikle, ulusçu bir yaklaşımla, ulusal edebiyat dizgeleri ele alınmıştır. 20. yüzyılda ise Jakobson ve daha sonra da, Welles gibi araştırmacıların çalışmaları bu alana hem akademik bir kimlik kazandırmış hem de alanın tanımını genişletmiştir. Günümüzde karşılaştırmalı edebiyat disiplininin temelinde yer alan düşünce, edebiyatın, bir ulusun ya da toplumun ürünü olmasının yanı sıra, farklı dillerde yaratılmış edebi eserleri kapsayan evrensel bir olgu olduğu düşüncesidir.²¹ Dil, bir milletin kültürel değerlerinin başında gelir. Bundan dolayı ona büyük ehemmiyet vermek gerekir.²²

Komparatistik alanında, çoğulcu bir yaklaşımla, aynı kültür veya farklı kültürlerde yazısal ürünlerin karşılaştırılmasını da ele alan “kültürlerarası” çalışmalar da yapılmaktadır. Bu nedenle, yapılan karşılaştırmalı çalışmaların “supranasyonel”, yani “uluslarüstü” bir çalışma biçimini hedeflediği görülmektedir. Bu nedenle karşılaştırmalı edebiyat bilimi hem “dillerarası” hem de “dil-içi” boyutları olan bir disiplindir.²³

Bugün karşılaştırmalı edebiyat ve çeviribilimin esas ilkeleri aynı temellere dayanmaktadır. Her iki alan da “öteki” ya da “yabancı” olanı tanımak amacındadır. Bu bakımdan her iki disiplin de “kültürlerarasılık” özelliğini taşımaktadır. Diğer bilim dallarıyla bağlantılı olarak çalıştıkları için de “disiplinlerarası” alanlar olarak tanımlanmaktadırlar.²⁴

20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak karşılaştırmalı edebiyat, Avrupa devletlerin de, özellikle Fransa, Almanya ve İngiltere’de yüksek öğretim düzeyinde

²⁰Ülsever, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, s.12; Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, 13-26.

²¹Ülsever, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, s.120.

²²Mehmet Kaplan, **Kültür ve Dil**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006, s.39.

²³Ülsever, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, s.2.

²⁴Ülsever, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, s.3.

ele alınmıştır. Daha sonra Kanada, Japonya, Kore, Avustralya, İsveç, Norveç, Finlandiya, Avusturya, Yugoslavya, Mısır, Rusya ve Amerika gibi ülkelerin bu alana yöneldiklerini görmekteyiz.²⁵

Amerika’da karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yapılmıştır. Amerika’da, farklı inançlar, etnik gruplar ve ırklar bir arada yaşadığı için bunu kültürel zenginlik olarak ifade etmek mümkündür. Bu zenginlik sayesinde de karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

H. Remak karşılaştırmalı edebiyat alanını şöyle tanıtmıştır: “Karşılaştırmalı edebiyat bir ülkenin sınırları içinde tutulamaz. Sınırları aşan bir alandır. Hem edebiyat, hem güzel sanatlar, hem de felsefe, tarih, siyaset, ekonomi gibi diğer sosyal bilimlerle de bağlantılıdır. Kısacası, bir edebiyatın “öteki” edebiyatlarla karşılaştırılmasıdır. “Ulus” sözcüğünün yerine “ülke” sözcüğünü kullanması da yaptığı tanımın geniş sınırlarını göstermektedir. Amerikan ekolünün temsilcisi olan karşılaştırmacılar, karşılaştırmalı edebiyat alanına iki boyut getirmişlerdir: “Evrenselik” ve “Disiplinlerarasılık”. Başka bir deyişle, karşılaştırmalı edebiyatı, bir edebiyatı bir ya da daha çok sayıda edebiyatlarla ve edebiyatı insan düşüncesinin diğer yönleriyle karşılaştıran bir disiplin olarak tanımlamışlardır. Bu görüşü savunanlara göre, karşılaştırmalı edebiyat ayrı bir uğraş alanı olmaktan çok, diğer ilgili alanlar arasında köprü oluşturan disiplinlerarası bir alan olmalıdır. Günümüzde karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları her ülkede yapılmaktadır.”²⁶

Edebiyat tarihçisi bir edebî eseri sadece okumakla yetinmez, incelemek zorundadır da. Eser şu açılardan incelenmelidir.

1. Eserin kaynakları, tesirler. Edebiyat tarihçisi bunları yazarın hayatında aradığı gibi dışında da aramak zorundadır.
2. Eseri ilk tasarlandığı halden son şekline kadar takip etmek ve metni tespit etmek gereklidir.
3. Eserin muhtevası tahlil edilmelidir.
4. Eserin şekil ve üslubu incelenmelidir.

²⁵Ülsever, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, s.38.

²⁶Ülsever, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, s.30-31; Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, s.78.

5. Eserin okuyucu tarafından nasıl kabul edildiği ve eserin başkaları üzerindeki tesiri araştırılmalıdır.²⁷

²⁷İnci Enginün, **Mukayeseli Edebiyat**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s.12.

BİRİNCİ BÖLÜM

MELAYÊ CİZÎRÎ İLE FUZÛLÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. MELAYÊ CİZÎRÎ

1.1.1. Hayatı

Tam adı Ahmed ibn Mela Muhammed el-Botî el-Cezerî'dir. Ancak Melayê Cizîrî lakabıyla meşhur olmuştur. Melayê Cizîrî'ye el-Botî²⁸ lakabının verilmesinin nedeni Cizre'de bulunan Botan aşiretine mensup olduğu içindir. Botan aşireti, Cizre²⁹ ve çevresinde asırlardan beri ikamet eden büyük ve soylu bir aşirettir. Cezîr Arapçada ada³⁰ anlamına gelmektedir.

Birçok şair ve bilim insanında olduğu gibi Melayê Cizîrî'nin de doğum ve ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir. Doğum ve ölüm tarihi ile ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşleri kronolojik olarak şu şekilde sıraladık:

Wezîrê Nadîrî, Melayê Cizîrî'nin 1101-1169 yılları arasında yaşadığını söyler.³¹

Rus Doğubilimci Alexander Jaba, Melayê Cizîrî'nin 1145-6 yılında doğduğunu ve 1160-1161 yılında ise öldüğünü söylemektedir.³² Bu görüşe göre Mela'nın on beş yaşında ölmüş olması gerekir ki bu da mümkün değildir.

²⁸Bohtî ve Bûtî diye de söylenir.

²⁹Coğrafi bakımından Cizre'nin yeri, Dicle Nehrinin kenarında ve Cudi Dağı'nın yakınında bulunur. Bu bölgeye Cizîr bölgesi de denilir. Arapça'da ada anlamına gelip Fırat ve Dicle arasındaki toprak parçasının adıdır. Mozopotamya da denilen bu bölge Cizreden Harran'a oradan da Diyarbakır'a uzanan geniş bir alanı kapsar. Tarihi kaynaklarda bu coğrafya "Cezîretu İbni Ömer" veya "Cezîretü Botan" diye de geçmektedir. Mesut Tüzün, **Cizre Tarihi -2-, Arkeoloji, Bilim ve Sanat**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014, s.321.

³⁰Arif Erkan, **El-beyan Arapça-Türkçe Büyük Sözlük**, Yasin Yayınları, İstanbul 2012, s.923.

³¹Qanatê Kurdo, **Tarîxa Edebîyata Kurdî**, Lis Yayınları, Diyarbakır 2019, s.109; M. Nesim Doru, **Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2016, s.15.

Belic Şirko, Melayê Cizîrî'nin doğum tarihini vermezken, miladi 1160 tarihinde öldüğünü söylemektedir.³³

Qanatê Kurdo olarak bilinen Kalashevich Kurdoev de Melayê Cizîrî'nin 12. yüzyılın yarısında yaşadığını belirtmektedir.³⁴

Muhammed Emin Zeki Bey, Melayê Cizîrî'nin Hicrî 600 Miladî 1203'ün sonlarında yaşadığını dile getirir.³⁵

Alâeddîn Seccâdî (Kürt Edebiyatçı) Melayê Cizîrî'nin doğumunu miladi 1407 ölümünü 1481 olarak göstermektedir.³⁶ Abdulkadir bin Ali İmadî, Alâeddîn Seccâdî gibi Melayê Cizîrî'nin miladi 1407-1481 yıllarında yaşadığını söyler.³⁷

Mela'nın alıntılacağı aşağıdaki Arapça beytin, 15. Yüzyıl Osmanlı şairlerinden; 1459 yılında ölen Hızır Bey'e ve 1497 yılında ölen Ahmed Paşa İbn Velîyüddin el-Hüseynî'ye ait olduğu bilindiğine göre Mela'nın bu tarihlerde hâlâ hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda önceki görüşlerin doğru olmadığı sonucu ortaya çıkar.³⁸

Ya ramiye'l-qelbî bi sihamî'l-lehezati heyhate necatî
Ma-zale fida'en leke rûhî we heyatî min qebli mematî

Bazı kaynakların, Melayê Cizîrî'nin doğum tarihini Hicrî 975 olarak göstermeleri, şiirindeki bir mısrasının ebced hesabıyla harflerin toplamına dayandırılmasındandır. Bu da Milâdî 1567-68'e tekabül eder³⁹

Şevê zulmat u deryayê ji mewcan qet xeber nayê
Şikestî keştiya bayê 'ecacê wê şefeq dayê

³²Qanatê Kurdo, **Tarixa Edebiyata Kurdi Kürt Edebiyatı Tarihi**, Öz-ge Yayınları, Ankara 1992, s.90; Doru, **Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri**, s.14-15; Alexander Jaba, **Recueil De Noticeset Recits Kurdes**, St. Petersburg 1860, s.8.

³³Zivingî, Mukaddime, Ze.; Doru, **Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri**, s.15.

³⁴Qanatê Kurdo, **Tarixa Edebiyata Kurdi**, s.108.

³⁵Muhammed Emin Zeki Bey, **Meşahiru'l-Kurd ve Kurdistan Fi'l-Ahdi'l-İslami**, Arp. çev. Saniha Zeki Bey, Daru'z-Zeman, Dimaşk 2006, s.348-349.

³⁶Alâeddin Seccâdî, **Mêjû-yi Edebî-yi Kurdî**, Bağdad 1952; Qanatê Kurdo, **Tarixa Edebiyata Kurdi Kürt Edebiyatı Tarihi**, s.90.

³⁷Zivingî, Mukaddime, Ha.

³⁸Doru, **Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012, s.17-18.

³⁹Turan, **Melayê Cizîrî Dîvân ve Şerhi**, s.16-17.

“Ji herfan mah u salê ma nehat der şeklê falê ma”

*Kuca danend halê ma sebuq-barane sahilha*⁴⁰

(MC. 1/6)

حرفا=289

ماه=46

وسال=97

ما=41

شكل=350

فال=111

ما=41+

Toplam=975

Feqîye Teyra'nın Mela ile yaptığı müşaarede/müseddesde son bendinin ikinci mısrasında 1031 (m.1622) tarihini belirtmesinden Mela'nın bu tarihe kadar hayatta olduğu anlaşılmaktadır.

Birîndarê eşqê me dûr im ji siha bihan

Zanin meddahê kê me **d'hezar u yek u sihan**

Şena-x^wanê Melê me li hemû 'erd u cihan

(MC. Müşaare/25)

Feqîye Teyra'nın, Mela'nın vefatı dolayısıyla yazmış olduğu ve 24 bentten oluşan “Îro werin lêzim werin” ile başlayan mersiyesindeki **“Heft 'eyn û lam bûne cuda”**⁴¹ mısrasının ebced hesabıyla, Mela'nın ölümüne hicrî 1050, m.1640 olarak tarih düşürdüğü düşünülmektedir. Feqî, ayrıca

⁴⁰Selamet sahillerinde yükleri hafif olanlar bizim halimizi nereden bilsin.

⁴¹(7xA-ayn)-Lam(L)=490-30=460,

Ş+Y+N+G+R+V+300+10+50+20+200+10=590, 460+590=1050 Hicrî, Miladî 1640 (Xalid Sadmî s.44); Abdurrahman Durre, **Melayê Cizîrî**, Rewşen, s.5.; Dr. Mackenzie, Şêx Sen'an s.31; Celadet Bedirxan, **Klasîkên Me**, Hawar S.33, s.37.

“Nîşan û xalê fulfulîn”

mısrasında olduğu gibi ondan önceki ve sonraki bentlerdeki mısralarda da “Nîşan û xal”⁴² ibaresi geçmektedir. Biz bunun Mela’nın ölümüyle ilgili olabileceğini düşündük ve şöyle bir sonuç çıkardık: Nîşanî aynı zamanda Mela’nın mahlası olması hasebiyle “Nîşan” kelimsinin tevriyeli bir şekilde kullanılmış intibasını vermekte ve bu ibarenin de Ebced hesabıyla Hicrî 1048, Miladî 1638 yılına tekabül ettiğinden Mela’nın ölümüne tarih düşürmüş olabileceği kanaatindeyiz.

Îro werin lêzim werin⁴³

Cîran û xelkê Hêşetê

Hûn rayekê li min bikin

Îro qewî girya me tê

Heft ‘eyn û lam bûne cuda

Şîn û girîn dîsa te da

Em razîne b’emrê Xuda

Herçî ji dergahê te tê

Nîşan û xalê fulfulîn

Mîn heyf li zulfa kagulîn

Hatin ku em jê dest hilîn

Hêj nagirin em ‘îbretê

Gumbeda tarî sîtar e

Meqbera dost lê veşare

Te l’min heram kir bihar e⁴⁴

Çîçek û bêhn j’dûrî te tê

Ahmed Ez-Zivingî, Melayê Cizîrî’nin Hicrî 1050 Miladî 1640-41 yılında öldüğünü belirtir.⁴⁵

⁴²N+Y+Ş+ELÎF+N+V+X+ELÎF+L=50+10+300+1+50+6+600+1+30=1048 Hicrî, Miladî 1638.

⁴³M. Xalid Sadinî, *Feqiyê Teyran Jiyan, Berhem û Helbestên Wî*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014, s.139-45.

⁴⁴Feqî, bu bentte “bana baharı haram ettin” demekle Mela’nın baharda öldüğünü ima etmiştir.

İngiliz Kürdolog David Neil Mac Kenzie, Melayê Cizîrî'nin 1570 yılında doğduğunu ve 1640 yılında ise öldüğünü dile getirir.⁴⁶

Zeynelabidin Zinar, Melayê Cizîrî'nin 1570 yılında doğduğunu ve 1640 yılında ise öldüğünü söylemektedir.⁴⁷

Emin Narozi, Melayê Cizîrî'nin 1568/70 yılında doğduğunu ve 1640 yılında ise öldüğünü söyler.⁴⁸

Halid Cemil Muhammed, El-Cezerî-Şairu'l-hubb ve'l-cemal adlı eserinde doğum ve ölüm tarihlerini 1570-1640 olarak belirtmektedir.⁴⁹

Celalettin Yöyler, Melayê Cizîrî'nin 1589 yılında doğduğunu ve 1664 yılında ise öldüğünü belirtir.⁵⁰

Feqî Huseyn Sagniç da eserinde, Melayê Cizîrî'nin 1589-1664 yılları arasında yaşadığını söyler.⁵¹

Sadık Bahaeddin Amedî ile Maruf Haznedar da, Melayê Cizîrî'nin 1567-1640 yılları arasında yaşadığını söylerler.

İlhami Sidar hazırlamış olduğu “Melâyê Cizîrî Dîvân” adlı çalışmasında, Mela'nın yaşadığı dönem hakkında şu açıklamayı yapar: “Araştırmacıların ortak kanısı, Cizîrî'nin 16. yüzyılın ikinci yarısıyla 17. yüzyılın ilk yarısı arasında yaşadığı yönündedir.”⁵²

⁴⁵Zivingî, Mukaddime, Mim.

⁴⁶David Neil Mac Kenzie, **Malâ-ê Jizî and Faqî Tayrân**, s.128-129; Qanatê Kurdo, **Tarîxa Edebîyata Kurdî**, s.108.

⁴⁷Zeynelabidin Zinar, **Melayê Cizîrî Dîwan**, Fırat Yayınları, İstanbul 1986, s.12-13.

⁴⁸Emin Narozi, **Gerdeniya Şerha Dîwana Melayê Cizîrî Gewherî C.II**, Avesta Basın Yayınları, İstanbul 2013, s.4.

⁴⁹Muhammed Halid Cemil, **El-Cezerî-Şairu'l-hubb ve'l-cemal**, Daruz-zaman Yayınları, Dımışk 2006, s.25.

⁵⁰CelalettinYöyler, **Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî**, Weşanên Enstîtuya Kurdî Ya Stenbolê İstanbul 2006, s.18.

⁵¹Huseyn Sagniç, **Dîroka Wêjeya Kurdî**, Weşanên Enstîtuya Kurdî Ya Stenbolê İstanbul 2014, s.375-385.

⁵²İlhami Sidar, **Melâyê Cizîrî Dîvân**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2018, s.16.

Mela, şiirlerinde Sadi-i Şirazî (d.1213-ö.1293), Molla Camî (d.1414-ö.1492), Hafız-ı Şirazî (d.1325-ö.1389), Cengiz Han (d.1155-ö.1227), Timur Leng (d.1336-ö.1405), Xan Şeref (ö.1597) gibi şahsiyetlerden bahsetmesi onlardan sonra yaşadığını göstermektedir. Bu da aşağıdaki bent ve beytlerden çıkarılabilir:

Me ra j'ewwel çi bir xamî kişand axir bi bed-namî
Ji rengê **Se'di** u **Camî** ji şuhret pê hisîn 'amî
Bi deng u bang u awazî dibêjit negmeya sazî
*Nihan key maned an razî k'ezû sazend mehfîlha*⁵³ (MC. 1/7)

Ji **Hafiz** qutbê **Şirazê** Mela fehm er bikî razê
Bi awazê ney u sazê bibî ber çerxê perwazê
*Tuzed min-hubbihi 'ş-şefwa bihi ehlu 'l-hewa neşwa*⁵⁴
*Meta ma telqe men tehwa de'î 'd-dunya we ehmilha*⁵⁵ (MC. 1/8)

Ger lu'lu'ê mensûr ji nezmê tu di x^wazî
Wer şî'rê Melê bîn te bi **Şirazî** çi hacet (MC. 20/12)
Ji re'na nêrgizên tey mest u xûn-rîz
Zeman bû 'ehdê ceng-engîzê **Cengîz** (MC. 46/1)

Şef şef mi dîn Hindiy u Zeng **Cengîz** hat **Teymûrê Leng**
Xef wan reşandin dil xedeng teşbihê tîrên **Xan Şeref** (MC. 62/8)

Mela'nın, yukarda bahsettiği şahısların 14., 15. ve 16. yüzyıllarda yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda Mela'nın 16. yüzyılda yaşamış olması gerekir. Bu durumda birçok araştırmacının⁵⁶ belirttiği tarih olan 1570-1640 yılları arasında yaşadığı görüşü akla en yatkın olanıdır. Bu durumda Mela'nın 14. hatta 13.

⁵³Mahfillerde konuşulan sırlar gizli kalır mı kimseye?

⁵⁴Mela'ya ait Arapça mısradır. Sevgilinin aşkından safa artar, gönül ehli onunla sarhoş olur.

⁵⁵Vüslata erdiğinde dünyayı içindekilerle terkedebilirsiniz.

⁵⁶Turan, **Melayê Cizîrî Dîvânî ve Şerhi**, s.16-17; Zinar, **Melayê Cizîrî Dîwan**, s.12-13; Zivingî, Mukaddime, Mim; İngiliz Kürdolog David Neil Mac Kenzie, **Malâ-ê Jizrî and Faqî Tayrân**, s.128-129; Herekol Azizan, sayı 33, 1941, s.812; Celalettin Yöyler, **Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî**, s.18 (Yöyler de bu tarihe yakın bir tarih söyler, doğumu 1589 vefatı ise 1664'tür der.); İlhami Sidar, **Melayê Cizîrî Dîvân**, s.1; Husyn Sagniç, **Dîroka Wêjeya Kurdî**, s.375-385; Muhammed Halid Cemil, **El-Cezerî-Şairu'l-hubb ve'l-cemal**, Daruz-zaman, s.25; Emin Narozi, **Gerdeniya Şerha Dîwana Melayê Cizîrî Gewherî C.II**, s.4.

yüzyıldan önce yaşamış olmasının mümkün olmayacağını düşünüyoruz. Bu yüzyıldan önce gösterilen tarihlerin gerçekçi olamayacağını kanaatindeyiz.

1.1.2. Edebî Kişiliği

Melayê Cizîrî, Mela⁵⁷ lakabından da anlaşıldığı gibi o dönemde medreselerde verilen ilimleri öğrenmiş bir âlimdir. O, âlim olduğu gibi aynı zamanda büyük bir mütefekkir, mutasavvıf hem de büyük bir şairdir. Kürtçe'nin bazı lehçelerinin yanı sıra, Farsça ve Arapça'ya hakîm olan Mela, bu dillerle şiir yazacak kadar donanımlı olup bunların edebiyatlarına da hâkimdir. Kelime temelinde Türkçeyi de kullanmıştır. Onun şiirleri âşıkane olup kendinden geçecek derecede dalgın olduğu, kendini kaybedercesine ilâhî aşkla şiirler yazdığı, üzerinde araştırma yapan herkes tarafından kabul edilmektedir. Şiirlerinde aşırı heyecan ve üzüntü ağır basmaktadır. Mela, büyük bir huşû ve manevî hazlarla okuyucularına coşkunluk vermektedir. İlâhî bir ilhamla ve büyüleyici bir ifadeyle yazan Mela, şiirleriyle okuyucuda büyük bir etki bırakır. Mela, bir ârif-i billahtır. Marifet-i İlahide o kadar ileri gitmişti ki kendisinden Arif-i Rabbanî diye bahsedilir. Mela, şiirlerinde Hafız-ı Şîrazî (ö. 1386) ve Molla Camî'yi (ö. 1492) överken kendini onların seviyesinde hatta onlardan daha üstün görerek kendisinin şiirde zirve olduğunu şu beyitte dile getirir:

Ger lu'lu'ê menşûr ji nezmê tu di x^wazî

Wer şî'rê Melê bîn te bi Şîrazî çî hâcet

Eğer şiirde ipe dizilmiş inciler görmek istiyorsan, gel Mela'nın şiirlerini gör (Hafız-ı) Şîrazî'yi aramana ne gerek var? Mela, bu beyitte bütün okuyuculara ve şiirden anlayanlara seslenerek, gelin şiirlerimi görün ve şiirlerimdeki ahengi, güzelliği, mest edici özelliği, anlamların zenginliğini ve şiirlerinin derinliklerini

⁵⁷Molla: Bazı İslâm toplumlarında tanınmış din âlimlerine veya belirli seviyede öğrenim görmüş kimselere verilen unvan. Monla, munla ve mulla biçiminde de görülen kelimenin Arapça'da "efendi, sahip, âmir" manasındaki mevlâdan geldiği kabul edilmektedir. Arapça'da "efendimiz" anlamındaki mevlânâ'nın değişikliğe uğramasından ortaya çıktığı düşünülen ve daha eski bir kullanım olduğu sanılan monla (munla) kelimesindeki "n" harfi zamanla "l"ye dönüşmüştür. Molla kelimesi günümüzde en çok İran'da kullanılmaktadır. İran'da esas olarak bu unvan iyi bir tahsil kademesinden geçmiş, liyakat sahibi kimseler için kullanılmıştır. Molla kullanım şekli, belirtilen kişinin sahasındaki üstünlüğünü ve ilmî muhtevasının yüksekliğini göstermektedir. Molla'nın Kürtçe'de "Melâ" şekline dönüşmüş olup medrese tahsilini görmüş olanlar için kullanılır. H. Algar, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.30, s.238-239.

göreceksiniz. Mela, şiirlerinin ne kadar büyüleyici ve eşsiz olduğunu aşağıdaki beyitte açıkça ifade etmiştir.

Durrê na-sufte dirêjim ji lebê le'le Melê
Ger rewan-bexş nebit nezmê ker u lal çi hez

Mela'nın la'le gibi kırmızı dudaklarından şu ana kadar delinmemiş ve ipe dizilmemiş yepyeni inciler saçarım. Eğer can bağışlayan olmazsa dilsiz ve sağır nazmın ne hazzı olur.

Mela, mazmûnları kullanmada başarılıdır. Şiirlerinde, özellikle tasavvufi mazmûnlara yer vermiştir. Tasavvufla ilgili bilgiler öğrendiği bilinen Mela'nın Dîvânı'nda tasavvufla ilgili mazmûnlar birçok beyitte yer almaktadır.

Mela'nın şiirleri genel olarak lirik tarzda yazılmış, anlaşılır ve akıcı bir biçimdedir. Mela'nın Dîvânı, Kürtçe konuşulan hemen hemen bütün bölgelerde özellikle medrese ortamında yüzyıllarca sevilerek okunmuş, çoğu şiiri bestelenerek gazel tarzında söylenmiştir. Zevkle bestelenen bu gazeller büyük ilgi uyandırmıştır.

16. Asrın ortalarında yaşayan Mela, bütün Kürt şairler için üstat kabul edilmiştir. Başta Feqîyê Teyran olmak üzere herkes ondan övgü ile bahsetmektedir. Gerek kendi döneminde gerek kendisinden sonra gelen bütün Kürt şairler için Klasik Kürt Edebiyatı'nın temelini atan kişi olarak kabul edilmiştir.

Mela, kullandığı dilin özelliğinden kaynaklanıyor diyebileceğimiz çok kısa cümlelerle, çok geniş ve anlamlı manaları ifade etmektedir. Bu da içinde yaşadığı asrın etkisinde çok kaldığındandır. Mela, inandığı hakikatleri daha çok mecâzi şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Tarihe vakıf olan ve tarihi olayları güzel bir şekilde aktaran Mela, kendi zamanını anlayan ve bunu anladığı şekilde yaşayan bir kişidir. Ondandır gelen bilim adamları ve şairler onun fikirlerinden yararlanmışlardır. Mela gibi kişilerin sundukları hakikatler her zaman geçerliliğini korumaktadır. Anlaşılmayan bazı durumlar oluşsa da bu onların eksiklikleri değil bilakis yaşadıkları şartları bilmediğimizden kaynaklanmaktadır.

Mela'nın üslubu nazik, hoşgörölü, alçakgönüllü ve içtenliktir. 50 bend'den oluşan Melayê Cizîrî ile Feqiyê Teyran arasındaki müşaarede/müseddesde⁵⁸ ilk bend Feqiyê Teyran'a ait olup içinde “Îro ke li Cezîrê heqq e ku li Melê kin” mısraına karşılık Melayê Cizîrî de 50. bendinde yani son bentte Feqiyê Teyran'a atıfta bulunarak son mısrasında “Sena-x^wanê Feqqeh im îro ke di Cizîrê” der. Mela'nın, Feqiyê Teyran'a karşı yaptığı iltifatlardan onun ne kadar nazik bir ruha sahip olduğu anlaşılmaktadır. İlk ve son bendler aşağıda verilmiştir:

1. Bend Feqî:

Selama min heqîrê şedefek divê tê kin

Îro ke li Cezîrê heqq e ku li Melê kin

Helakên j' derba tîrê derman heye ku lê kin (MC. Müşaare/1)

50. Bend Mela:

Hindî ku digazihim dikêşim şebr u hîrê

Şubhetê çeng u jeh im helak im j' derba tîrê

Sena-x^wanê Feqqeh im îro ke di Cizîrê (MC. Müşaare/25)

1.1.2.1. Mela'nın Kullanmış Olduğu Mahlaslar

Mahlas, Divân şâirlerinin şiirlerinde kullandıkları takma ad. Mahlas, şiirlerin başka şiirle karışmasını önler. Bazı şâirlerin kendi adlarını mahlas olarak kullandıkları da olur. Mahlaslar daha çok iki veya üç heceli kelimelerden seçilir. Mahlaslar genellikle şâirin mizacına uygun olarak seçilirdi.⁵⁹ Klasik İslamî edebiyatında (Arapça, Farsça, Türkçe, Kürtçe vb.) şairler şiirlerinde çoğunlukla gerçek isimlerinin dışında ayrı, özel ve edebî bir isim kullanmışlardır. Kürt Edebiyatında mahlası ilk kullanan Baba Tahir Hemedanî (Kürtçenin Lori lehçesiyle), Mela Perişan (Gorani lehçesiyle), Nalî, Kürdî, Salim (Sorani lehçesi), Melayê Xasî, Osman Es'ed (Zazaki lehçesi), Hemîdî, Alî Harîrî, Mela Ahmedê Cizîrî, Feqiyê

⁵⁸Müşaare, edebi sanatlardan karşılıklı şiir söyle sanatına denir.

⁵⁹İskender Pala, **Divân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 1989, s.306.

Teyran, Mir İmadeddin vb. (Kurmanci lehçesi)'dir.⁶⁰ Cizîrî; Mela, Melê, Nîşanî ve Ehmed mahlaslarını kullanmıştır.

1. “Mela” mahlası dîvânda 107 yerde,
2. “Melê” 54 yerde,
3. “Nîşanî” 11 yerde,
4. “Ehmed” 12 yerde geçiyor.

Mela bu mahlasları kullanırken bazı farklılıklar getirmiştir. Bu farklılıklar şöyle özetleyebiliriz:

Mela'nın bir şiirde üç mahlas kullandığını görmekteyiz. 122. şiirde, hüsn-i makta'da iki ve maktada bir; 90. şiirde ise hüsn-i makta'da bir, makta'da iki olmak üzere üç mahlas kullanmıştır. Bu beyitler aşağıda verilmiştir.

Örnek 1:

Keybir dihatin şed welê hatiye nêv *Ehmed* dilê
Lew kuştinê şed wek *Melê* feryad ji destê firqetê (MC. 122/23)

Xaka riya dilber *Mela* bikşîn di çehvan wek cela
Dîdar qismet bû hela feryad ji destê firqetê (MC. 122/24)

Örnek 2:

Qeşdê ser-çêşmeyê heywan heqîqet ke *Nîşanî*
Bi cehanê mebe megrûr ku cehan ʿeynî serab e (MC. 90/28)

Ser-keşî şîweyê erbabê wefa nîne rihe min
Te ji dil soht *Mela* bes bi *Melê* ra bi cefa be (MC. 90/29)

Mela'nın, bunun dışında da bazı beyitlerde iki mahlas kullandığı görülmektedir.

⁶⁰Abdurrahman Adak, *Mexles di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de*, Nûbihar Akademi, jimar 10, sal 5, 2018.

Örnek 1:

Rohniya çehvên *Melayî* ew tecellaya te dayî
Ya ji *Ehmed* dil revayî dil ji min bir dil ji min (MC. 85/15)

Örnek 2:

Merdumên çehvên *Melê* 'eksa x^we dî
Wek *Nişanî* ma li nîşanê gelet (MC. 59/27)

Mela, bazı şiirlerinde hem matla hem de makta beyitlerinde mahlaslarını kullanmıştır. İki yerde de aynı mahlası kullandığı gibi farklı mahlasları da kullandığı olmuştur.

Örnek 1:

Îro ji derba xencerê lazîm bi êşanî Mela
Teşbîhê zulfa dilberê zanim perîşanî Mela (MC. 9/1)
Ew her du le'î u her du weşm geh geh bi naz u geh bi xeşm
Ew bejn u bala hate çeşm me d'seyrê rûhanî Mela (MC. 9/16)

Örnek 2:

Mela me'l gerdena dilber ji nû sed bûse mayin deyn
Mecalî dê bi x^wazim jê dibê deynê te *fewqe'l-eyn* (MC. 77/1)
Mela her wî bibîn her wî eger her wî dinasî tu
Huwe'l-me'bûd huwe'l-meşhûdu bel la gayre fi'd-dareyn (MC. 77/7)

Örnek 3:

Ah ji destê wê surê dil ji meyê hewale kir
Her çi li min kirî *Mela* camê meya du sale kir (MC. 39/1)
Günçe-leba ji reng-gulê dêmê bi ser numa *Melê*
Şubhetê bulbulan seher lew me fiğan u nale kir (MC. 39/8)

Örnek 4:

Qewî meşhur biye navê te *Mela* xemset ʿeşer

Tu bi şîra ne te gotî x^we dikî qend u şeker (MC. 42/1)

Ehmed im sîne-siper pêşberê tîra felekê

Deʿwedarê te me îro tu ji dehlê were der (MC. 42/7)

Mela, bazı şiiirlerinde ise makta beyitlerinin yanı sıra ortadaki beyitlerde de mahlas kullanmıştır:

Örnek 1:

Şahê cevîn gem jê revîn marê şevîn îsand evîn

Derd u bela wên çûn hela ʿumrek *Mela* mehcûr bû (MC. 99/15)

Wê kakulê çînên dilê qelbê *Melê* dav dane lê

Dava dilan nêv sunbulan ser sorgulan menqûr bû (MC. 99/19)

Örnek 2:

Bi hebabê mebe megrûr were ser-geşte *Mela*

Ba vi ber keftiye wê beyhûde ser-geşte hebab (MC. 12/10)

Were nîşanê *Nîşanî* de x^we bê-perde seher

Lê ji xûnê bike perhîz ku şehîdan çi hisab (MC. 12/13)

Melayê Cizîrî, aşağıdaki gazelde “Mela” mahlasını redif olarak kullanmıştır. Bu uygulama yok denecek kadar az şairde görülmektedir.

1. Îro ji derba xencerê lazim bi êşanî ***Mela***
Teşbîhê zulfa dilberê zanim perîşanî ***Mela***
2. Zanim perîşan î ji dil bê-hed bi êşanî ji dil
Teşbîhê buryan î ji dil billah ne insanî ***Mela***
3. Billah çi tebʿet-adem î yekser dibêm yek ʿalemî

- Deryayê Qaf u Qulzem î yan çerxê gerdanî **Mela**
4. Ya Reb çi wê mihnetkeş î ser ta qedem têk ateşî
Mecrûhê qewsê tûzreş î lew dil bi peykanî **Mela**
 5. Zanim ji 'îşqê dojah î behrek ji narê asihî
Îro li mahê xergeh î teşbîhê seywan î **Mela**
 6. Ev sîneya wek nay u ney pur lê kişandin dağ u key
Hê dil bi na-ehlan didey ya Reb çi nadanî **Mela**
 7. Durdaneya dêm-gewher e ayîneya Îskender e
Bê-mirwetê dil kir ker e mecrûhê xalanî **Mela**
 8. Bê-mirwetê dil herişand teşbîhê şîşê lê kişand
Ker kir ceger x^we'y lê reşand ateş li ser danî **Mela**
 9. Narê ji rengê dojahê husn u cemala wê mehê
Me d'perdeya vê xergehê xef kir çi 'ummanî **Mela**
 10. Îro li 'umrê x^we'y telef bê-şahid u cama şedef
Bê çeng u saz u nay u def zanim peşîmanî **Mela**
 11. Zanim te kohê Tûr e dil lew her bi nar u nûr e dil
Şeh-kaseya ferfûr e dil lew mest u sekranî **Mela**
 12. Her sîneyê tabî temam napuxte xam bê-mihr u cam
Xerqîn di xûna dil medam le'la Bedexşanî **Mela**
 13. Pur le'l u dur te j'kilkê 'îşq anîne nezma silkê 'îşq
Der berr u behr u mulkê 'îşq me'lûm e xaqanî **Mela**
 14. Bê-qed li qelbê şubhê ney cewra te danîn dağ u key
Lew bê-hemel x^weş nîne mey emma bi şîranî **Mela**
 15. Minnet ji tali^c her ji bext Aşef bi text u bext u rext
Belqis ewî anî bi wext îro Suleymanî **Mela**

16. Ew her du le^l u her du weşm geh geh bi naz u geh bi xeşm
Ew bejn u bala hate çeşm me d'seyrê rûhanî **Mela** (MC.9)

Tablo 1: Cizîrî'nin Dîvânı'nda Bulunan Türkçe Kelimeler

	Kelimelerin Dîvânda Geçtiği Şekli	Günümüz Türkçesi İle	Kaç Defa Geçiyor
1	begler	beyler	6
2	çix-	çık-	3
3	çiçek	çiçek	15
4	dengiz	deniz	1
5	doguş	döğüş	1
6	eşlan	aslan	3
7	eyaz	ayaz	2
8	hani	hani	1
9	îlan	yılan	4
10	qizil	kızıl	6
11	qûşçi	kuşçu	1
12	sewaş	savaş	6
13	talancı ⁶¹	talancı	1
14	tox	tuğ	6
15	toz	toz	2
16	turk	türk	8
17	xan	han	6
18	xaqan	hakan	10
19	yol	yol	1
20	yox	yok	1

1.1.3. Eserleri

1.1.3.1. Dîvân⁶²

Melayê Cizîrî'nin bildiğimiz kadarıyla elimizdeki tek eseri dîvânıdır. Bu dîvânıyla şöhret bulmuştur. Kütüphanelerde birçok yazma nüshası olan dîvânın Arap harfleriyle baskıları da mevcuttur. Bu eser üzerine Türkçe, Kürtçe, Farsça ve Arapça şerhler de bulunmaktadır.

⁶¹Farsça *Talan* kelimesi üzerine Türkçe +çi eki getirilerek türetilmiştir.

⁶²Dîvân: Edebiyatta bir şâirin şiirlerini belli bir düzene göre toplayan mecmuâya dîvân denir. Şiirlerin bir düzen içinde sıralanmasına dîvân tertibi denilirdi. Böyle dîvânlara da Mürettep dîvân adı verilir. bk. Pala, s.129.

Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen şair, Dîvânı'nda bu dillerle müstakîl şiirler de yazmıştır. Türkçe'yi ise sadece kelime bazında kullanmıştır. Aşağıdaki şiir Kürtçe, Arapça, Farsça, mülemmalarına güzel bir örnek teşkil edebilir:

1. Pur meke israfê di qetlê mubaḥ
Sefku demi 'l-^caşiqi ma la yubaḥ
2. Sîne bi destê x^we mubarek veke
Te^crifu kem fî kebidî min ceraḥ
3. Dil ji hewaye te u fikrên dihûr
Fî-lucecin beyne hubûbi 'r-riyaḥ
4. ^cÎşq giha kê wu li ^ceqlê x^we ma
Yeftiku bi 'l-^caşiqi ḥusnu 'l-milaḥ
5. Dê du siyeh-surmeyê çehvên x^we kit
Xakê rehê yarê seba her sebaḥ
6. Toz u ğubarê seherê ber-çemen
Qed neşere 't-^cîbe we bi 'l-miski faḥ
7. Fêris u rimbaz gihan yek bi tîr
Eḥmedu fî 'l-beyni qetîlu 'r-rimaḥ
8. Bûse-zenan her kî ber-an asitan
Mekkene min cebhetihi la buraḥ
9. *Ḥelle lehu 'l-qetlu bi şer^ci 'l-hewa*
Men keşefe 's-sirre we bi 's-sirri baḥ
10. Ḥusnê edaya te Mela her kê dî
Şeḥḥe lehu enneke ^ceynu 'l-fişah (MC. 30)

Mela'nın Dîvânı, Kürtçe, Türkçe, Farsça, Arapça, Almanca, İngilizce⁶³, Çince⁶⁴, Rusça⁶⁵ gibi birçok dünya dillerine çevrilmiştir. Zivingî, “Mine'l-İkdi'l-Cewherî fî-Şerhi dîvanı's-Şêx el-Cezerî” şerhinin mukaddimesinde Mela'nın Dîvânı hakkında şöyle der: Mela'nın Dîvânı, Farsçada Hafız Şirazi ile Molla Cami'nin, Arapçada İbn Fariz'in, Türkçede ise Fuzûlî'nin Dîvânları ile eşdeğerdir.⁶⁶

1.1.3.1.1. Mela Dîvânı'nda Nazım Biçimleri

Dîvânda 6 Kaside (2,11,36,96,107,108⁶⁷)⁶⁸, 107 Gazel (3,4,5,6,7,8,9,10,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,37,38,39,40,41,42,43,44,45,46,47,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,61,62,63,65,66,67,68,69,70,71,72,73,74,75,76,77,79,80,81,82,83,84,85,86,88,89,90,91,92,93,94,95,97,98,99,100,101,102,103,104,105,106,110,111,112,113,114,115,121,122,123,124), 2 Müşaaare/Müseddes, 1 Murabba (64), 1 Terbîc (1), 16 Rubâî, 2 Ferd, 5 Terci-Bend (48,116,117,118,119), 1 Tahmis (78), 1 Kıt'a (87), 1 Müstezad (109) ve 1 Müsemmen (120) vardır.

1.1.3.1.2. Mela Dîvânı'nda Nazım Türleri

1.1.3.1.2.1. Tevhid

Mela'nın Dîvânı'nda; Tevhid nazım türüyle yazılan iki şiir yer almaktadır. Bunlardan ilki 143, ikincisi ise 14 beyitten oluşmaktadır. İki tevhidin ilk beyitlerini aşağıda verdik:

Allah şehergaha ezel yelmûmê eşqê şucle da
Nûra cemala *lem yezel* zâtê tecellaya x^we da (MC. 11/1)

⁶³Abdulcebbar Kavak, *Melayê Cizîrî Dîvân Şerhleri Arasında el-İkdi'l-Cevherî fî Şerhi Dîvan's-Şeyhî'l-Cezerî Adlı Eser*, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi/BÜİFD, C., 1, Jimar: 2, 2013, rr. 53-67, s.61.

⁶⁴Turan, *Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi*, s.54.

⁶⁵Dîvân, Kerimi Eyyûbi tarafından 1994 yılında Rusça diline çevrilerek Sn Petersburg'ta basılmıştır. bk. Mulla Exmed Cezîrî (Melayê Cezîrî), *Dîvân Gazêlêy*, trc: K. R. Eyyûbi, S. Petersburg, 1994, (Doru, s.31).

⁶⁶Zivingî, Mukaddime, Cim.

⁶⁷Her ne kadar bu şiirlere kaside demişsek de konu itibarıyla tevhid, naat ve medhiyye olduğu içindir. Fakat bu 6 (11, 2, 36, 96, 107, 108) şiirden 11. şiir hariç diğer beşi gazel veya gazel-i mutavvel de diyebiliriz. Bir kasidenin tam bir kaside olabilmesi için nesib-girizgâh, medhiye, tegazzül, fahriye ve dua bölümleri olması gerekir.

⁶⁸Metinde göstermiş olduğumuz şiir numaralarıdır.

1.1.3.1.3.1. Mısra

Mısra en küçük nazım birimidir. Klasik edebiyat terimi olarak mısra bir beytin yarısı olan vezinli ifadedir. Öz ve güzellik bakımından atasözü gibidirler. Halk şiirinde mısra için genellikle “satır” terimi kullanılır.⁷⁰

Örnek olmak üzere, Mela’nın bir ferdine aşağıda yer verilmiştir.

Ser-defterê weşfên te ye dîbaceyê dil

Yek qetre ji lûfa te ye sîraceyê dil

1.1.3.1.3.2. Beyit

Aynı vezinle yazılmış, anlamca birbirine bağlı iki dizeden oluşan nazım birimidir. Arapçada beyt kelimesi “ev”; mısra ise “kapı” anlamlarına gelmektedir. Yani bir beyit, içindeki “mânâ” denen insan ile görüşmek üzere kapısından girilen bir evdir. Dîvân edebiyatı beyit esasına dayalı bir edebiyattır. Bu nedenle beyitler durumlarına göre değişik adlarla anılırlar. Tek başına olduğu gibi bir şiirin parçası da olabilir. Muserra iki dizesi de birbiriyle kafiyeli olan beyittir. Bunun zıddına ferd veya müfred denir.⁷¹ Örnek olarak, Mela’nın bir gazelinin bir beytini aşağıda yer verilmiştir:

Bi narê firqetê şohtim ji ferqê ser heta pê da

Xedenga gefletê nohtim ji berqa lami’a tê da

(MC. 7/1)

1.1.3.1.3.3. Bend

Başından sonuna kadar aynı vezinde çok dizeli/beyitli parçalardan meydana gelen şiirlerin her bir bölümüdür. Musammat şeklinde yazılan manzumelerin her bir parçası’dır.⁷² Örnek olmak üzere, Mela’nın bir terci-bend’inin bir bendini aşağıda gösterdik:

Çûme temaşa çemen taze gul u nesteren

Gönçe u bişko bi ken çiçek u nesrîn semen⁷³

⁷⁰Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s.328.

⁷¹Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s.79.

⁷²Pala, *Divan Şiiri Sözlüğü*, s.76.

⁷³Nazım biçimi: Terci-bend, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (7 bend)

Têki seher mest bûn muhbetekê x^westi bûn
Zulfekê ew best bûn “eqrebiyan gest bûn
Yek bi yek ew xemmilîn buğçe biwan kemmilîn
Bulbulê sohtî dilîn têk ji wan dest bilîn

Dil bimeyê bête saz rewzeyê bağê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siy u qaz

1.1.3.1.4. Dîvân Üzerine Yapılan Çalışmalar (Dîvân Baskıları)

1.1.3.1.4.1. Zeynelabidin Zinar

Zeynelabidin Zinar’ın hazırlamış olduğu “Melayê Cizîrî Dîwan” adlı çalışması, Fırat yayınlarından çıkmıştır. Dîvânda toplam 122 şiir yer almaktadır. Bazı şiirleri kelime kelime olarak açıklamıştır. Zinar, çalışmasında şiirlere de başlıklar eklemiştir. Bu çalışma 1986 yılında hazırlanmıştır.

1.1.3.1.4.2. Osman Tunç

Osman Tunç’un hazırlamış olduğu “Melayê Cizîrî Dîvân” adlı çalışması hem Türkçe hem de Kürtçe olarak hazırlanmıştır. Dîvân mürettep şeklinde hazırlanmış olup ilk önce kasideler, medhiyeler, terkipler, gazeller, hiciv, rubâîler, ferdler ve müşaareler/müseddesler verilmiştir. Dîvânın sonunda “meraklısı için notlar” vermiş ve dîvânı sonlandırmıştır. Dîvânın ilk baskısı 2008 yılında Nûbihar yayınlarından çıkmıştır. Tunç’un, 2012 yılında ise Molla Ahmed-i Cezîrî Dîvân adlı çalışması Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışma, Mela’nın şiirleri ilk defa Türkçe’ye çevirilmiş olup orijinal metin de eklenmiştir.

1.1.3.1.4.3. Selman Diloan

Selman Diloan’ın hazırlamış olduğu “Diwan Melayê Cizîrî” adlı çalışmasının ilk baskısı 2010 yılında yapılmıştır. Şiirlerde bulunan Arapça, Farsça ve bazı Kürtçe kelimeler, Dîvânda 119 şiir 17 Rubâî (bir rubâî tekrar verilmiştir 5 ile 17) ve 2 Ferd yer almaktadır. Bu çalışma Mela Ahmed-i Zivingî nüshasına bakılarak latine edilmiştir.

1.1.3.1.4.4. Tahsîn İbrahim Doskî

Doskî'nin hazırlamış olduğu “Melayê Cizîrî Dîwan” adlı çalışması Arap hafleriyle 2012 yılında yayımlanmıştır. Bu dîvân baskısı, dokuz nüshanın karşılaştırılmasıyla yapılmıştır. Bu nüshalar sırasıyla şu şekildedir: Birinci nüsha, İsmail Paşa'nın oğlu Muhammed Tayyar'dır, bu nüshanın aslı Mela Tahayê Mayî kütüphanesindedir. Bu nüsha Melayê Cizîrî Dîvânı'nın en eski el yazması olarak - şuana kadar- kabul edilir. Bu nüsha 1815 yılında yazılmıştır. İkinci nüsha, Muhammed Tayyar Paşa'nın oğlu olan İsmail'indir. Bu nüsha 1844 yılında yazılmıştır. Büyük bir ihtimalle, bu nüsha birinci nüshaya bakılarak yazılmıştır. Bu nüshanın aslı İsveç'te yayımlanan Doz dergisinin arşivinde yer almaktadır. Üçüncü nüsha, Abdülaziz Şoşi'nin oğlu olan Şeyh Muhammed'in el yazmasıdır. Nüsha 1844 yılında istinsah edilmiştir. Eksik bir nüshadır. Bu nüsha “ı” kafiyesiyle başlar, “vav” kafiyesiyle biter. Bu nüshanın aslı Bağda Kütüphanesi'nin el yazmalar bölümünde olup “Şoşi” adıyla kayıt altına alınmıştır. Dördüncü nüsha, Diyarbakır'da bulunan dîvân, bir el yazmasıdır. Bu nüshanın kim tarafından ve nerede yazıldığı belli değildir. Sadece temmet bölümünde sene 86 Rumî kanun sanî yazılmıştır. Bu tarih de Miladî 1872' ye denk gelmektedir. Doskî, bu nüshaya Amed nüshası adını vermiştir. Beşinci nüsha, Abdurrahman Westanî'nin oğlu olan Seyda Mela Abdurrahim'in nüshasıdır. Bu nüsha 1930 yılında yazılan bir el yazmasıdır. Altıncı nüsha, Mustafayî Yusufî 'nin (Yusuf'un oğlu Mela Mustafa) el yazmasıdır. Bu nüsha 1937 yılında yazılmıştır. Bu nüshanın aslı Seyda Mela Mahmud-i Yusufî kütüphanesindedir. Yedinci nüsha, Ömer bin Es'ed nüshasıdır. Bu nüsha 1937 yılında yazılan bir el yazmasıdır. Bu nüshanın kim tarafından ve nerede yazıldığı belli değildir. Yazının sonunda sahibihî ve malikihi Ömer bin Es'ed yazılıdır. Bu nüsha Seyda Muhsîn Doskî kütüphanesindedir. Doskî bu nüshaya Ömer Nüshası adını vermiştir. Sekizinci nüsha, Seyda Mela Taha Goflî nüshasıdır. Bu nüsha 1949 yılında yazılan bir el yazma olup Şeyh Tahayê Şoşi nüshasına bakılarak yazılmıştır. Bu nüshanın aslı Seyda Muhsîn Doskî Kütüphanesindedir. Doskî bu nüshaya Goflî nüshası adını vermiştir. Dokuzuncu nüsha, Mela Abdusselam Nacî Cizîrî'nin nüshasıdır. Bu nüsha

1958 yılında yazılan bir el yazmadır. Bu dîvânda toplam 125 şiir yer almaktadır. Dîvân elifba kafiye düzenine göre dizilmiştir.

1.1.3.1.4.5. Emin Narozi

Emin Narozi'nin çalışması “Dîwan Melayê Cizîrî” adlı eserdir. İlk baskısı 2012 yılında Avesta yayınlarından çıkmıştır. Bu çalışmada toplam 123 şiir yer almaktadır. Dîvân tenkitli bir çalışmadır. Ebdur-Rehman Şerefkendi Hejar, Martin Hartmann ve E.S.N.C. nüshaları göstererek farklılıklarını belirtmiştir. En sonunda Kürtçe bir sözlük yer almaktadır.

1.1.3.1.4.6. İlhami Sidar

İlhami Sidar'ın hazırlamış olduğu “Melâyê Cizîrî Dîvân” adlı çalışması 2018 yılında yayımlanmıştır. Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nı Kürtçe'den Türkçe'ye çevirmiştir. Önce gazeller, kasideler, terkiib ver terci-bendler, muhammes, rubâiler, müşaare, açıklamalar, notlar vermiş ve en sonunda da Kürtçe Sözlük vererek çalışmasını bitirmiştir.

1.1.3.1.5. Dîvân Nüshaları

Melayê Cizîrî Dîvânı'nın, Doskî'nin karşılaştırdığı 9 nüshasının dışında bizim de karşılaştırdığımız 6 nüshayı şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Muhammed Tayyar Paşa'nın oğlu İsmail Nüshası, 1844.⁷⁴
- ✓ Mehmet Cihat TOPRAK'ın Özel Kitaplığı'nda Bulunan Nüsha, 1903.⁷⁵
- ✓ İsmail Deştelenî El Yazması Nüshası, 1904.⁷⁶
- ✓ Martin Hartmann Nüshası, 1904.⁷⁷
- ✓ Şefik Arvasî Nüshası, 1919.⁷⁸

⁷⁴Dîvânü's-Şeyh Ahmed el-Cezeri, Müstensih: Tayyar Paşa, 1844. Bu nüsha Ankara milli kütüphanede mevcuttur. Farsça eserler kategorisinde kayıtlı olup **06 Mil Yz. A 5086/1** nolu bölümde bulunur. Bu nüsha elimizde mevcuttur.

⁷⁵Bu nüsha Hicrî 13 Recep 1321/Miladî 6 Ekim 1903 Pazartesi günü, Abdusselam oğlu olan Muradın oğlu Abdusselam tarafından istinsah edilmiştir. Temme kısmında müstensihin adı ve istinsah tarihi bulunmaktadır. Bu nüsha elimizde mevcuttur.

⁷⁶Bu nüsha T. İ. Doskî'nin şahsi kütüphanesinde mevcuttur. Kendisinden bu nüshayı temin ettik.

⁷⁷Melayê Cizîrî, **Der Kurdische Dîwan des Schech Ahmed von Geziret Ibn Omar Gennant Mala'i Gizri**, nşr: Martin Hartmann, Berlin, 1904. İlk baskı kabul edilir. Bu nüsha Ankara Milli Kütüphanede 2012B646 (D.N. 636346) nolu numarada bulunur. Bu nüsha elimizde mevcuttur.

✓ Mele Abdulfettah'ın Oğlu Muhammed Sebrî Herşenî El Yazması Nüshası, 1922⁷⁹

✓ Tahsîn İbrahîm Doskî, Melayê Cizîrî Dîvân, Nûbihar Yay., İstanbul 2012.⁸⁰
(Bu dîvân dokuz nüshanın karşılaştırılmasıyla hazırlanmıştır.)

✓ Melayê Cizîrî Dîvânı'nın Nüshaları aşağıda kronolojik sıraya göre verilmiştir:

1. Muhammed Tayyar Paşa Nüshası :

(Mela Taha Mayî Özel Kitaplığı)

Müstensih	: İsmail Paşanın oğlu Muhammed
Tayyar Paşa (Amêdî Mîrî)	
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1231/1815
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Satır Sayısı	: Muhtelif
Varak Sayısı	: -

Mevcutlar içinde en eski nüsha bu kabul ediliyor. Nüsha;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê

(MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar. Son sayfada Mela'ya ait Arapça müstezad ve temmet bölümü vardır. Temmet bölümünde müstensih'in adı ve istinsah tarihi mevcuttur.

⁷⁸Bu nüsha'nın başında “Ya Ğenî Ya Muġnî Dîvânü'l Şeyh Ehmedi'l Cizîrî Kuddise sırruhu'l -‘Âlî” başlığı bulunmaktadır. 1919 yılında İstanbul'da baskısı yapılmıştır. 96 sayfadan meydana gelen bu nüsha elimizde bulunmaktadır.

⁷⁹Bu nüsha T. İ. Doskî'nin şahsi kütüphanesinde mevcuttur. Kendisinden bu nüshayı temin ettik. Bu nüsa 164 sayfadan oluşur ve “Allah sehergaha ezel yelmûmê ‘ışqê şu‘leda” şiiriyle başlamaktadır. Aynı zamanda 2008 yılında Azad ZAL'ın bir ön sözüyle başlar. Bu nüsha elimizde mevcuttur.

⁸⁰Tahsîn İbrahîm Doskî'nin hazırlamış olduğu Melayê Cizîrî Dîvânı, dokuz yazma nüsha karşılaştırılarak hazırlanmıştır. (muhammed Tayyar Paşa nüshası, Şoşî nüshası, Amed nüshası, İsmail nüshası, Westanî nüshası, Yustîfî nüshası, Ömer nüshası, Goflî nüshası ve Abdusselam nüshası.) Biz de çalışmamızda, Doskî'nin hazırladığı bu eseri esas aldık. Doskî'nin karşılaştırdığı nüshaların dışında, ayrıca bizim temin ettiğimiz altı nüshayla karşılaştırarak metnimizi oluşturduk. Bu altı nüsha şunlardır: Birinci nüsha, Herşenî köyünden Mele Abdulfettah'ın Oğlu Muhammed Sebrî nüshasıdır. Dipnotlarda “Herşenî” olarak verdik. İkinci nüsha, Martin Hartman nüshasıdır. Dipnotlarda “MH.” olarak gösterdik. Üçüncü nüsha, Şefik Arvasi nüshasıdır. Dipnotlarda “Arvasi” olarak verdik. Dördüncü nüsha, Mehmet Cihat Toprak'ın nüshasıdır. Dipnotlarda “Toprak” olarak gösterdik. Beşinci nüsha, İsmail bin Muhammed ed-Deştelenânî nüshasıdır. Dipnotlarda “Deştelenânî” olarak verdik. Altıncı nüsha ise, Muhammed Tayyar Paşa'nın oğlu İsmail nüshasıdır. Dipnotlarda “İsmail” olarak verdik.

2. İsmail Nüshası

Anakara Milli Kütüphane, Farsça bölümler kısmında kayıtlıdır (J.06 Mil Yz A 5086/1).

Müstensih	: Muhammed Tayyar Paşa'nın oğlu İsmail ⁸¹
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1260/1844
Hat (Yazı)	: Şikeste ya da kırma Talik
Satır Sayısı	: 15
Varak Sayısı	: 62

Elimizde bulunan bu nüsha bir mecmuanın içinde yer alır. Bu mecmua kırmızı kaplı olup ön kapağında, Kütüphane numarası olduğu sanılan 5086 kaydı vardır. Mecmua'nın ilk sayfalarında ebced hesabı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. İlk sayfalarında Ankara Milli Kütüphanesi 1946 mühürü basılıdır. Bu mecmuanın içinde dört ayrı eser bulunur. 5086/1 Melayê Cizîrî'nin Dîvânı 2-63 varaklar arasında yer almaktadır. 5086/2 Ahmed Efendi'ye sunulan bazı şiirler, 5086/3 Fuzûlî'nin mektupları ve 5086/4 Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı vardır. Mecmuanın arka kapağında ise 12 A 5086 numara kayıtlıdır. Nüsha;

İsmê te ye mektûb di dîwanê qidem da

Herfek qelemê ʿilmî bi teqwîmê reqem da (MC. 2/1)

beyti ile başlar. Müstensihin, hüsnü hatda maharetli olduğu ve satır nizamı ve yazı kürsüsüne riayet etmiştir. Dîvânın son sayfasında müstensihin adı ve istinsah tarih kaydı vardır.

3. Mehmet Cihat TOPRAK Nüshası:

Özel Kitaplığı

Müstensih	: Abdusselam oğlu olan Muradın oğlu A.Selam
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 13 Recep 1321/6 Ekim Pazartesi günü 1903
Hat (Yazı)	: Nesih ve Rika özellikleri vardır

⁸¹Her ne kadar bazı çalışmalarda bu nüshanın müstensihi Tayyar Paşa gösterilmişse de bu doğru değildir. Bu nüshanın müstensihi Muhammed Tayyar Paşa'nın oğlu olan İsmail'dir.

Sayfada Satır Sayısı : 15

Varak Sayısı : 74

Temme kısmında müstensih'in adı ve istinsah tarihi bulunmaktadır. Nüsha;

Allah sehergaha ezel yelmûmê eşqê şu'le da
Nûra cemala lem yezel zatî tecellaya x^we da (MC. 11/1)

beyti ile başlar. Müstensih'in, bu nüshada kullandığı yazı türü nesih ve rika özellikleri taşımaktadır. Müstensih'in, hüsnü hatta maharetli olduğu ancak acele yazması sebebiyle nesih karakterini rika karakteriyle birleştirdiği görülmektedir. Temmet bölümünde müstensih'in adı ve istinsah tarihi mevcuttur.

4. Deştelenî Nüshası:

(Tahsîn İbrahim Doskî'nin Özel Kitaplığı)

Müstensih : İsmail bin Muhammed ed-Deştelenî⁸²

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi : 1322/1904

Hat (Yazı) : Rika ile Talik karışımı

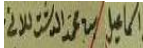
Sayfada Satır Sayısı : 15

Varak Sayısı : 71

Nüsha;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê
Were saqî ḥeta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar. Dîvânın en başında sülûs hattıyla hâzâ Dîvanü'ş Şeyx Ahmed el-Cizerî el-Ensârî ibaresi yer almaktadır. Bu nüshanın yazısında şikeste talik karakteri baskın olmakla birlikte seri yazmaktan kaynaklanan bir rika karakteri de söz konusudur. Nüsha, bütün şiirleri elifba kafiye düzenine göre tertip edildiği bir fihriste sahiptir. Bu özelliğiyle diğer nüshalardan ayrılmaktadır. Temmet bölümünde müstensih'in adı ve istinsah tarihi vardır.

⁸²Müstensih'in isminin son kelimesi tam olarak okunamamaktadır. Biz bu kelimeyi “Deştelenî” olarak yazdık. Orijinal metinde şöyle geçmektedir.

5. Martin Hartman Nüshası:

(Anakara Milli Kütüphane, 2012B646 “D.N. 636346” nolu numarada bulunur, Martin Hartmann tarafından düzenlenmiştir).

Müstensih	: -
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1904 (Düzenleme tarihi)
Hat (Yazı)	: Nesih ve Talik (tıpkıbasım)
Satır Sayısı	: 14
Varak Sayısı	: 222 (sayfa)

Dîvân, Martin Hartmann (1851-1918) tarafından düzenlenmiş olup Almanca bir ön sözle başlar. Elimizde bulunan bu nüshada 87 manzume vardır. Melayê Cizîrî, Der Kurdische Dîwan des Schech Ahmed von Geziret Ibn ‘Omar Gennant Mala’i Ğizri adıyla tıpkıbasım yapılmıştır, Martin Hartmann bu nüshayı İstanbul’dan alıp 1904 yılında Berlin’de neşretmiştir. İlk baskı kabul edilmektedir. Yazı gayet okunaklı bir nesih hattıyla yazılmış olup aralarda talik hattıyla yazılan bazı beyitler de vardır. Nüsha;

Allah seĥergaha ezel zatî tecellaya x^we da
Nûra cemala *lem yezel* yelmûmê °işqê şu°le da (MC. 11/1)

beyti ile başlar. Müstensihin isminin tam olarak belirtilmediği bir temme kaydıyla sona erer.

6. Şevik Arvasî Nüshası:

Hakkarili Abdurrahîm Rahmî tarafından bastırılmıştır.

Müstensih	: Matbu
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1837/1919
Hat (Yazı)	: Arap (matbu)
Satır Sayısı	: 22-23
Varak Sayısı	: 96 (sayfa)

Nüsha;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê

(MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar. Bu nüsha'nın başında “Ya Ğenî Ya Muğnî Dîvânü'l Şeyh Ehmedü'l Cizîrî Kuddise sirehü'l Âlî” başlığı bulunmaktadır. İstanbul'da baskısı yapılmıştır. Son sayfada basım tarihi mevcuttur.

7. Herşenî Nüşası:

Tahsîn İbrahîm Doskî'nin Özel Kitaplığı

Müstensih

: Herşenî köyünden Mele Abdulfettah'ın

Oğlu Muhammed Sebrî'dir.

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi

: 16 Temmuz 1341/1922

Hat (Yazı)

: Rika

Sayfada Satır Sayısı

: 15

Varak Sayısı

: 164 (sayfa)

Nüşa;

Allah sehergaha ezel zâtî tecellaya x^we da

Nûra cemala *lem yezel* yelmûmê ‘işqê şu‘le da

(MC. 11/1)

beyti ile başlar. Bu nüsha resmi bir deftere yazılmış olup defterin bütün sayfalarının baş kısmında sayfanın bir tarafında Kıymetli Evrak Depo Defteri-Sarfıyat ve karşı sayfada ise Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti-Merkezi Umumiden İrsalat Merkezi ibareleri yazılıdır. Defterin tamamı 164 sayfadır. Mela'nın Dîvânı 3-153 sayfaları arasındadır. Genellikle 15 satır olmakla beraber bazen 15'ten eksik veya fazla çıkabilir. Bazı sayfalarda derkenar notlar bulunmaktadır. Yazı, sanatsal bir özelliğe sahip olmasa da rika karakteri taşımaktadır. Derkenartaki yazılar ise hafifçe şikeste talige doğru kaymıştır. Temmet kaydından önce bu nüshanın hatimesinde müstensih'in adı ve istinsah tarihi yazılıdır.

8. Şeyh Mustafa Karadağî Nüshası, 1924⁸³

9. 1924'te İstanbul Yayınlanan Nüsha⁸⁴

10. Doskî, 1. Nüshası:

Tahsin İbrahim Doskî'nin Özel Kitaplığı

Müstensih : Mela Abdurrahmanê Westanî

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi : 1349/1930

Hat (Yazı) : Arap (yazma)

Sayfada Satır Sayısı : -

Varak Sayısı : -

11. Abdullah Yaşın Nüshası:

Özel Kitaplığı

Müstensih : Abdurrahim el-Vestani

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi : 1935

Hat (Yazı) : Arap (yazma)

Sayfada Satır Sayısı : -

Varak Sayısı : -

Nüsha el yazmasıdır. “Molla Ahmed el-Cezeri, Dîvânu's-Sultani'l-Uşşak ve Kutbi'z-Zaman Molla Ahmed el-Cezeri” olarak başlar.⁸⁵

12. Taha Ebubekir Ali Wanî Nüshası, 1355/1937⁸⁶

Nüsha el yazmasıdır. Zaho'da istinsah edilmiştir.

13. Doskî, 2. Nüshası:

Tahsin İbrahim Doskî'nin Özel Kitaplığı

Müstensih : Ömer bin Es'ed

⁸³Ayhan Tek, *Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2019, s.35.

⁸⁴Adak, Acar, Aykaç, *Mukaddime Dergisi*, C.8, Özel sayı 1, Yıl: 2017, Melayê Cizîrî Özel sayısı, Mardin Artuklu Üniversitesi, s.171-199. (AAT, NV, s.7), s.178.

⁸⁵Doru, *Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012, s.33.

⁸⁶Adak, Acar, Aykaç, *Mukaddime Dergisi*, s.178.

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1357/1937
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

14. Doskî, 3. Nüshası:

Tahsin İbrahim Doskî'nin Özel Kitaplığı

Müstensih	: Mela Mustafayê Yusuf
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1357/1937
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

15. Hewar Nüshası, 1941-1943⁸⁷

35. sayıdan 57. sayıya kadar, 1941-1943.

16. Mela Necmeddin Nüshası, 1942⁸⁸

17. Bağda Nüshası, 1947⁸⁹

18. Doskî, 4. Nüshası:

Tahsin İbrahim Doskî'nin Özel Kitaplığı

Müstensih	: Mela Tahayê Kovlî
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: 1369/1949
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

19. Doskî, 5. Nüshası:

Tahsîn İbrahim Doskî'nin Özel Kitaplığı

Müstensih	: Mela Abdusselam Cizîrî
------------------	--------------------------

⁸⁷Tek, Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.36.

⁸⁸Tek, Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.35.

⁸⁹Tek, Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.35.

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi : 1371/1952
Hat (Yazı) : Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı : -
Varak Sayısı : -

20. Gîw Mukriyanî Nüshası 1964⁹⁰

Matbu nüsha olup Hewler’de yayımlanmıştır.

21. DÜ1 Nüshası:

Duhok Üniversitesi Melbendi Kütüphanesi, Sayı 53⁹¹

Müstensih : Mela Kasım Birîfkî’nin Oğlu Olan
Mela Menaf

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi : -
Hat (Yazı) : Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı : -
Varak Sayısı : -

22. DÜ2 Nüshası:

Duhok Üniversitesi Melbendi Kütüphanesi, Sayı 41⁹²

Müstensih : Mela Muhammed Emin Sêkanî
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi : -
Hat (Yazı) : Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı : -
Varak Sayısı : -

23. DÜ3 Nüshası:

Duhok Üniversitesi Melbendi Kütüphanesi S. 66⁹³

Müstensih : Muhammed Ali Ömer

⁹⁰Tek, **Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, s.35.

⁹¹Abdurrahman Adak, Hayrullah Acar, Yakup Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, Cilt: 8, Özel sayı 1, Yıl: 2017, Melayê Cizîrî Özel Sayısı, Mardin Artuklu Üniversitesi, s.178.

⁹²Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

⁹³Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: -
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

24. DÜK Nüshası:

Duhok Üniv. Kütüphanesi, S.32⁹⁴

Müstensih	: Hecî Mela Saîd Şûşî
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: -
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

25. S1 Nüshası:

Saddam Kütüphanesi, Bağda, S.36089⁹⁵

Müstensih	: -
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: -
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

26. S2 Nüshası:

Saddam Kütüphanesi, Bağda, S.19740⁹⁶

Müstensih	: -
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: -
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

⁹⁴Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

⁹⁵Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

⁹⁶Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

27. B Nüshası:

Berlin Arşivi, S.: Ms. Or. Quart. 1131⁹⁷

Müstensih	: -
Hicrî/Miladî İstinsah Tarihi	: -
Hat (Yazı)	: Arap (yazma)
Sayfada Satır Sayısı	: -
Varak Sayısı	: -

28. Enver Mam Zaxoyî Nüshası:

Yazmadır, tarihi yok.⁹⁸

29. Mela Muhammed Botî Bizêvkî Nüshası:

Yazmadır, tarihi yok.⁹⁹

30. Enver Maî Nüshası:

Yazmadır, müstensihî ve tarihi yok.¹⁰⁰

31. Enver Mayî Nüshası:

Yazmadır, müstensihî ve tarihi yok.¹⁰¹

32. Abdusselam Murad Nacî Nüshası:

Bağda, yazmadır.¹⁰²

33. Hisên Bamernî Nüshası:

Tarihi yok.¹⁰³

⁹⁷Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

⁹⁸Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

⁹⁹Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

¹⁰⁰Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

¹⁰¹Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

¹⁰²Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, s.178.

¹⁰³Tek, **Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, s.35.

1.1.3.1.6. Dîvân Şerhleri

Tam ve sağlam bir metni ortaya koymak için dîvân hakkında yapılan hemen hemen bütün şerhler de tetkik ettik. Tetkik ettiğimiz şerhler şunlardır:

- Abdalbaki Turan'ın, Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi (kısmî şerh)
- Abdulkukit Septioğlu'nun, Melayê Cizîrî Dîvânı'nın Şerhi (ilk 33 şiiri şerh etmiştir)
- Celalettin Yöyler'in, Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî
- Mela Ebdusselam Nacî Cizîrî'nin, Şerha Dîwana Melayê Cizîrî
- Mela Ehmed Zivingî'nin, Mine'l-İkdî'l-Cewherî fî-Şerhi dîwanî's-Şêx el-Cezerî, (2 cilt)
- Muhammed Emîn Doskî'nin, Şîrovekirina Dîwana Melayê Cizîrî (4 cilt)
- Osman İlhamî Karakurt, Mela-i Cezerî Dîvânı Şerhi (2 cilt)
- Tahsîn İbrahîm Doskî, Şerha Dîwana Melayê Cizîrî (4 cilt)

Melayê Cizîrî Dîvânı üzerine şuna kadar yapılan şerhler aşağıda kronolojik sıraya göre verilmiştir:

1. Mela Cercîsê Erbilî Şerhî (1771)¹⁰⁴

Mela Cercîs, Mela Muhammed Erbili'nin oğlu olup 1791 yılında Musul'da vefat etmiştir. Tahsîn İbrahîm Doskî'nin söylediğine göre bu zat Melayê Cizîrî Dîvânı'nın bir kısmını şerh etmiştir. Cercîs, 1771 yılında Er-Rîsaletu'l-Fethiye adlı bir Farsça kitap yazmış ve bu kitabı Akre Mîri olan Fethullah Paşa'ya sunmuştur. Bu kitapta Mela'nın 23 beyitten oluşan ve;

Tu sehergeh bi temaşa were bazarê hudûs

Lê te bê-faîde azarê nedit xarê hudûs

(MC. 26/1)

matla beytiyle başlayan gazelini Farsça olarak şerh etmiştir. Bu şerhin en önemli özelliği, Melayê Cizîrî Dîvânı'nın ilk şerhi kabul edilmesidir.¹⁰⁵

¹⁰⁴Tek, Melayê Cizîrî Jîyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.58.

¹⁰⁵Tek, Melayê Cizîrî Jîyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.58.

2. Mela Yehyayê Mizûrî Şerhî (1808)

Mela Yahya, Halid Baleteyî'nin oğludur. Mela Yehyayê Mizûrî 1772 yılında dünyaya gelmiş ve 1836 yılında vefat etmiştir. Amed Mîri İsmail Paşa'nın oğlu olan Zubeyîr Paşa'nın isteği üzerine Mela'nın 12 beyitten oluşan ve;

Mugbeçeyên mey-firoş her seherê tîn sema
Bade-x^weran noş noş mane li dorê cema (MC. 4/1)

matla beytiyle başlayan gazelini Farsça şerh etmiştir. Bu şerh 2001 yılında Tahsîn İbrahim Doskî tarafından Duhok'ta *Metin dergisinde* yayımlanmıştır.¹⁰⁶

3. Mela Salihê Akreyî Şerhî (1812)

Mela Salih, Cibraîl Osman'ın oğludur. Onun hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Amed Mîri İsmail Paşa'nın oğlu olan Zubeyîr Paşa'nın isteği üzerine miladi 1812 yılında Mela'nın 23 beyitten oluşan ve;

Tu sehergeh bi temaşa were bazarê hûdûş
Lê te bê-fa'ide azarê nedit xarê hûdûş (MC. 26)

matla beytiyle başlayan gazelini ve 14 beyitten oluşan,

Sirrê wehdet ji ezel girtiye hetta bi ebed
Waheid u ferd e bizatê x^we wî nînin çu 'eded (MC. 36/1)

matla beytiyle başlayan kasidesini Farsça şerh etmiştir.¹⁰⁷

4. Seyîd Ehmedê Gelîrmanî Şerhî (19. Yüzyıl)

Seyîd Ehmedê Gelîrmanî hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. 1792 yılında dünyaya gelmiş, 1851 yılında vefat etmiştir. Doskî'nin söylediğine göre Şêx Nureddînê Birifkanî'nin isteği üzerine Gelîrmanî, Mela'nın 10 beyitten oluşan ve;

¹⁰⁶Tek, *Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî*, s.59.

¹⁰⁷Tek, *Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî*, s.60.

İsmê te ye mektûb di dîwanê qîdem da
Herfêk qelemê ʿilmî bi teqwîmê reqem da (MC. 2/1)

matla beytiyle başlayan naat türündeki kasidesini hem Farsça hem de Arapça şerh etmiştir. Bu şerhle de meşhur olmuştur.¹⁰⁸

5. Bi Husna Ehsenu't-teqwîm İle Başlayan Gazeli'nin Şerhî (19. Yüzyıl)

Mela'nın 23 beyitten oluşan ve;

Bi husna *ehsenu't-teqwîm* u zahir şûretê zat î
Nezer dî ʿElleme'l-esma we baîin ʿeynî mirʿat î (MC. 105/1)

matla beytiyle başlayan gazeli Arapça şerh edilmiştir. Bu şerh Arapça yapılan ilk şerh kabul edilir. 19. yüzyılda yapılan bu şerhin tarihi tam belli olmamakla birlikte kimin tarafından yapıldığı da bilinmemektedir.¹⁰⁹

6. Mela Ebdurrehîmê Westanî (Gevaş) Şerhî (1934)¹¹⁰

Molla Abdurrahim Westânî 1894 yılında Gevaş'ta dünyaya gelmiş ve 1956 yılında Cizre'de vefat etmiştir. Abdurrahman İbrahim Yusuf Westanî'nin oğludur. Cizreli âlimlerden Mela Muhammed Said (Şeyh Meczûb), Mela Abdusselam Nacî ve Şeyh Seyda lakabıyla bilinen Şeyh Said gibi bölgenin meşhur âlimlerinin yanında okumuş ve onlardan icazet almıştır. Bediuzzaman Said Nursi'nin talebeliğini de yapmış olan Westanî, dîvânın bir kısmını Türkçe (Osmanlıca), Arapça ve Farsça olmak üzere üç dilde şerh etmiştir. Şu ana kadar bu şerh neşredilmemiştir. Westanî, şerhini yaparken yeni bir eser oluşturmamış dîvânın derkenarına ve satır aralarına serpiştirmiştir. Bu şerhin dışında 1938 yılında da bir şerh yazmıştır. Bu eser 2000 yılında Duhok'ta yayımlanmıştır.¹¹¹

¹⁰⁸Tek, *Melayê Cizîrî Jîyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî*, s.60.

¹⁰⁹Tek, *Melayê Cizîrî Jîyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî*, s.60.

¹¹⁰Westanî'nin diğer adı Gevaş'tır. Gevaş ise Van ilinin bir ilçesidir.

¹¹¹Tek, *Melayê Cizîrî Jîyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî*, s.62.

7. Mela Ebdusselam Nacîyê Cizîrî Şerhî (20. Yüzyıl)

Mela Ebdusselam Nacîyê Cizîrî 1878'de dünyaya gelmiş 1952 yılında vefat etmiştir. Mela'nın Dîvânı'nı; "Şerhu'd-Dîvânî's-Şeyxi'l-Cezerî" adıyla Arapça şerh etmiştir. Mela Dîvânı'nı şerh edenler arasında en meşhur olanı Mela Abdusselamê Cizîrî'nin şerhi'dir. Bu şerh ilk defa Tahsîn İbrahîm Doskî tarafından 2004 yılında Duhok'ta Spîrêz Yayınlarından çıkmıştır. Doskî, eseri sadece yayımlamakla kalmayıp bazı yerlerde düzeltmeler de yapmış, eserin bazı eksik yerlerini de tamamlamıştır.

Mela Ebdusselam Nacîyê Cizîrî şerhî, daha sonra Jan Dost tarafından Arapçadan Kürtçeye çevirilmiş olup Tahsîn İbrahîm Doskî tarafından hazırlanmıştır. 2018 yılında yayımlanan bu kitap 768 sayfadan oluşur. Kitabın 25. Sayfasında Mela Ebdusselam Nacîyê Cizîrî'ye ait bir fotoğraf bulunmaktadır. Eser;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar.

8. Mela Ehmedê Zivingî Şerhî (1958)

Zivingî (1893-1971) Siirt'te dünyaya gelmiştir. Mela'nın Dîvânı'nın tümünü Arapça olarak şerh etmiştir. En çok tanınan şerhtir. Şerh bir mukaddimeyle başlamaktadır. Dîvânı detaylı bir şekilde açıklayarak şerh etmiştir. Zivingî, Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe sözcüklerin manalarını da izah etmiştir. 2 cilt halindedir. Şerh, Şeyh Ramazan'ın tesdis ettiği bir kasideyle ve şarihin tahmisi ile biter. Şerhin adı, Mine'l-İkdu'l-Cewherî fi-Şerhi dîwanî's-Şêx el-Cezerî'dir. 2 cilt halindedir. Suriye'nin Qamişlo Kentinde 1958 yılında Rafideyn Matbaasında basılmıştır. İkinci baskı El-İkdu'l-Cewherî fi-Şerhi dîwanî's-Şêxil-Cezerî'dir. 2 cilt halinde birleştirilmiş olup 2013 yılında İstanbul Nûbihar Yayınlarında basılmıştır. Bir başka baskı da "Gerdeniya Gewherî Şerha Dîwana Melayê Cizîrî"dir. Hazırlayan ve Kürtçeye çeviren Emin Narozi'dir. 2013 yılında İstanbul Avesta Yayınlarında basılmış, 3 cilt halinde yayımlanmıştır. Eser;

Newaya mutrib u çengê fiğan avête xerçengê
Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê

(MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar.

9. Şefîr Sadikî Şerhî 1389/1969¹¹²

Mela'nın Dîvânı'nı Farsça tercüme ve şerh etmiştir. "Tercome ve Şerhê Farsiyê Dîwanî 'Arifê Rebbanî Şêx Ehmedê Cizîrî: Melayê Cizîrî." Yayına hazırlayan Huseynê Esl'dir. Tahran 1389.

10. Mela Ebdulqadir Qedriyê Cizîrî Şerhî (20. Yüzyıl)

Mela Abdulkadir Qedriyê Cizîrî, 1882 yılında dünyaya gelmiş ve 1947 yılında vefat etmiştir. Cizrede 25 yıl müftülük yapmıştır. Mela'nın Dîvânı'nı Arapça şerh etmiştir.¹¹³

11. Hejar Mukriyanî Şerhî (20. Yüzyıl)

Asıl adı Abdurrahman Şerefkendî'dir. Hejar Mukriyanî ismiyle de bilinir. Hejar Mukriyanî 1921 yılında dünyaya gelmiş ve 1991 yılında vefat etmiştir. Kendisi aynı zamanda bir şairdir. Şerhin birden fazla baskısı yapılmıştır.¹¹⁴ Şerh Kürtçe (Sorani lehçesiyle) kaleme alınmış ve tek cilt halinde basılmıştır.¹¹⁵ Şerhin adı "Dîwanî Arifî Rebbanî Şêx Ehmedî Cizîrî Meşhûr be Melayê Cizîrî"dir. Şerh, h.1393 yılında Tahran'da Neşrê Panîz tarafından basılmıştır.

12. Abdulmukit Septioğlu Şerhî (2005)

Abdulmukit Septioğlu 1936 yılında ailesi sürgündeyken Trakya'da dünyaya gelmiş ve 2001 yılında vefat etmiştir. Septioğlu, Melayê Cizîrî Dîvânı'nın şerhini Türkçe olarak yapmıştır. 33 şiiri şerh ettikten sonra ölümü üzerine şerh yarıda kalmıştır. Melayê Cizîrî Dîvânı'nın beyitlerinin anlamını, kelime temelinde Türkçe verilmiş olup daha sonra beytin anlamını bir bütün olarak vermiştir. Bu şerh 208

¹¹²Adak, Acar, Aykaç, **Mukaddime Dergisi**, Cilt: 8, Özel Sayı 1, Yıl: 2017, Melayê Cizîrî Özel Sayısı, Mardin Artuklu Üniversitesi, s.180.

¹¹³Tek, **Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, s.66.

¹¹⁴Tek, **Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, s.66.

¹¹⁵Turan, **Melayê Cizîrî Dîvânı'nın Şerhi**, s.58.

sayfadan ibarettir. Kitabın sonunda kendisine ait dört fotoğrafı ve iki şiiri yer almaktadır. Eser;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar. Bu şerh Nûbihar yayınları tarafından 2005 yılında “Melayê Cizîrî Divanî’nın Şerhi” olarak yayımlanmıştır.

13. Celalettin Yöyler Şerhî (2006)

Celalettin Yöyler, 1941 yılında Muş’un Malazgirt ilçesi Dinlipınar (xanik) köyünde dünyaya gelmiş ve 2013 yılında yine bu köyde vefat etmiştir. Mela’nın Dîvânî’nı, “Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî” adıyla Kürtçe olarak şerh etmiştir. Şerh, ön sözle başlar ve Mela’nın hayatını anlatan bir girişle devam eder. Burada Mela’nın hayatı ayrıntılı olarak ele alır.

Yöyler, 122 şiirden ibaret olan dîvânın tümünü şerh etmiştir. Kelimelerin anlamını da veren yazar şiirleri detaylı bir şekilde açıklamıştır. Metni şerh ederken Mela Ahmedê Zivingî ve Hejar Mukriyanî’nin şerhlerinden istifade etmiştir. Yöyler, diğer şarihler gibi beyitleri tek tek açıklamayıp birden fazla beyitlerin anlamını birlikte vermiştir. Dîvânın sonuna Mela’nın bir resmini de koymuştur. Şerh, 1087 sayfadan ibarettir. 1997’de başladığı şerhî 2006 yılında bitirmiş ve aynı yıl İstanbul’da Kürd Enstitüsünde yayımlamıştır. Eser;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar.

14. M. Emîn Doskî Şerhî (2007)

M. Emîn Doskî’nin şerhi dört ciltten oluşup 1872 sayfadan ibarettir. Ön sözle başlar ve Mela’nın hayatını anlatan kısa bir girişle devam eder. Elifba kafiye düzenine göre dizilmiş olan şiirleri tek tek şerh etmiştir. Önce kelimelerin hangi dilden geldiğini (Türkçe, Arapça, Farsça) belirttikten sonra kelimelerin Kürtçe

anlamalarını vermiştir. Daha sonra şiirleri Kürtçe olarak açıklamıştır. Dört ciltte toplam 127 şiir yer almaktadır. Her cildin başında yalnız o ciltte bulunan şiirlerin fihristi yer aldığı hâlde, her cildin sonunda dört ciltte bulunan bütün şiirlerin fihristi yer almaktadır. 2007 yılında Duhok'ta Spîrêz Yayınevinde basılmıştır. Eser;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê
Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlamaktadır.

15. Hafız Osman İlhami Karakurt Şerhî (2009)

Hafız Osman İlhami Karakurt 1936 yılında dünyaya gelmiş ve 2013 yılında vefat etmiştir. Bu şerh Türkçe yazılmış olup 2 cilt halindedir. Bu 2 cilt 1522 sayfadan oluşur.¹¹⁶

16. Abdalbaki Turan Şerhî (2010)

Abdalbaki Turan 1937 yılında Diyarbakır'ın Kocaköy/Karaz ilçesinde dünyaya gelmiş ve 2020 yılında Diyarbakır'da vefat etmiştir. Eser, Türkçe yazılmış bir şerhtir. Dîvânı baştan sona kadar alıp şerh etmemiştir. Yani elifba kafiye düzenine göre takip edilmemiştir. Şerh, konu ve şerh edilen şiirler karışık olarak ele alınmıştır. Bu yönüyle karışık ve görülmemiş bir şerhtir. Kürtçe beyitler hem latin hem de Arap harflerle verilmiştir.¹¹⁷ Şerhte bulunan beyitler hem tercüme edilerek hem de açıklanarak verilmiştir. Mela'nın hayatını geniş bir şekilde ele almıştır. Bu şerh 800 sayfadan oluşur. Dîvân hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu şerh dört bölümden oluşur ve bu bölümler başlıklar halinde detaylı bir şekilde izah edilmiştir. Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi, 2010 yılında Nûbihar yayınevinde basılmıştır. Eser;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê
Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlamaktadır.

¹¹⁶Tek, Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.68.

¹¹⁷Tek, Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, s.69.

17. Tahsin İbrahim Doskî Şerhî (2010)

Tahsin İbrahim Doskî Şerhî, Kürtçe bir şerh olup 4 cilt hâlinedir. Bu dört cildin birinci cildi 408, ikinci cildi 422, üçüncü cildi 391 ve dördüncü cildi 408 sayfa olup toplam 1629 sayfadan ibarettir. Dört ciltte toplam 128 şiir yer almaktadır. Her cildin sonunda yalnız o ciltte bulunan şiirlerin fihristi yer almaktadır. Bu şerh ön sözle başlar, Mela'nın hayatı ve dîvânı hakkında bilgi verdikten sonra asıl konuya geçmektedir. Elifba kafiye düzenine göre dizilmiş olan şiirleri tek tek beyitler hâlinde, geniş bir şekilde ve sade bir dille şerh etmiştir. İlk baskısı 2010 yılında Spîrêz yayınevinde basılmıştır. İkinci baskısı 2015, üçüncü baskısı 2019 yılında Dohuk'ta yayımlanmıştır. Bu şerh;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlamaktadır.

18. Seyda Mela İbrahim Halil Azarkan El-Amedî Şerhî (2020)

Seyda Mela İbrahim Halil Azarkan El-Amedî, Melayê Cizîrî Dîvânı'nı baştan sona kadar detaylı bir şekilde ve anlaşılır bir dille Kürtçe olarak şerh etmiştir. Önce Mela'nın beyitlerini verip daha sonra cümleler hâlinde manalar vermiş ve en sonunda ise beytin hulasasını bir bütün olarak vermiştir. Bu şerh yedi defterden oluşmakta olup toplam 2000 sayfadan ibarettir. Bu şerh bizzat şârih¹¹⁸ (bir eseri veya şiiri şerh eden veya bunlara açıklama getiren kimse, herhangi bir konudaki ayrıntı, not, ekleme) tarafından Arap harfleriyle yazılmıştır. Bu çalışma 2017-2020 yılları arasında yapılmıştır. Bu şerh;

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê

Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê (MC. 1/1)

manzûmesiyle başlar.

¹¹⁸İsmail Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2014, s.1558.

19. Yayınlanmamış Birkaç Şerh:

Kaynaklarda, şu ana kadar ele geçmeyen ve yayınlanmamış birkaç şerhten bahsedilir; Bunlar sırasıyla şunlardır:

a) Cegerxwûn şerhidir. Şiirleriyle meşhur olan Cegerxwûn 1903-1984 yılları arasında yaşamıştır. Cegerxwûn'un yaptığı Melayê Cizîrî Dîvânı şerhi şu ana kadar elimize geçmemiş ve yayınlanmamıştır.

b) Musa Anter'e göre M. Emin Bozarslan da Melayê Cizîrî Dîvânı'nın hem çevirisini hem de şerhini yapmıştır. Ancak bu çeviri ve şerh ele geçmemiştir.¹¹⁹

c) Bilinmeyen şerhlerden biri de Narozi tarafından dile getirilen "Cizre Müftüsü Mahmud Bilge (1904-1974) Şerhi" dir. Narozi, Mahmud Bilge şerhinin elimizde olmadığını belirtir.¹²⁰

1.1.3.1.7. Melayê Cizîrî Dîvânı Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar:

1. Cemaliyat el-Delalatu'l-Sufiyye fî el-Mu'cemu'l-Luxewiyye El-Dîwanu'l-Cezerî, Safiye Zivingî

2. Cezîrî, Mulla Ehmed (Melayê Cezîrî), Dîvân Gazêlêy, Rusça'ya çeviren, R.Eyyubî Kerîmî

3. Dîwan Melayê Cizîrî, Emin Narozi

4. Dîwan Melayê Cizîrî, Selman Dilovan

5. Dîwana Melayê Cizîrî, Şerha Mela Ebdulqadir Qedriyê Cizîrî

6. Dîwana Kurmancî, "Du Helbestên Melayê Cizîrî Digel Hevpeyvîna Feqiyê Teyran" Yûsif Ebdurreqîb

¹¹⁹Musa Anter, **Büyük Bir Ozanımız Mela Ahmedê Cizîrî Doğu Sayı 2**,1970, s.27-29; Tek, **Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, s.70.

¹²⁰Tek, **Melayê Cizîrî Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, s.70.

7. Dîwanî Arifî Rebbanî Şêx Ehmedî Cizîrî Meşhûr be Melayê Cizîrî, Ebdurrehman (Hejar) Şerefkendî
8. El-°Iqdu'l-Cewherî fi-Şerhi dîwani'ş-Şeyxi'l-Cezerî, Ahmed İbn Mela Muhammed Ez-Zivingî
9. El-Tercumetu'd-Dîwani'l-Cezerî, Arapça'ya çeviren, Tewfîq El-Huseynî
10. Melayê Cizîrî Dîwan, Türkçe'ye çeviren, Osman Tunç
11. Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi, Abdulbaki Turan
12. Melayê Cizîrî Dîwan, Zeynelabidin Zinar
13. Melayê Cizîrî, Jiyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî, Ayhan Tek
14. Melayê Cizîrî Dîvânı'nın Şerhi, Abdulmukit Septioğlu
15. Melayê Cizîrî, Dîvân, İlhami Sidar
16. Melayê Cizîrî, Dîvân, Tahsîn İbrahim Doskî
17. Mela-i Cezeri Dîvânı Şerhi, Hafız Osman Karakurt
18. Molla Ahmed Cizîrî, Dîwan, Kültür Bakanlığı, Türkçe'ye çeviren, Osman Tunç
19. Gerdeniya Şerha Dîwana Melayê Cizîrî Gewherî, Emin Narozi
20. Şerhu Dîwani'ş-Şeyxi'l-Cezerî, Ebdusselam el-Cezerî, Tahsîn İbrahim Doskî
21. Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî, Celalettin Yöyler
22. Şîrovekirina Dîwana Melayê Cizîrî, Muhammed Emîn Doskî
23. Şerha Dîwana Melayê Cizîrî, Hejar Mukriyanî
24. Şerhu'd-Dîwani'ş-Şeyx el-Cezerî, Mela Ebdusselam Nacî
25. Original Poetic Form in Mela Ahmedê Jaziri's Diwan, Halil Çeçen
26. Tercüme ve Şerhê Farsiyê Dîwanî 'Arifê Rebbanî Şêx Ehmedê Cizîrî: Melayê Cizîrî, Şefî' Sadiqî vb.

1.2. FUZÛLÎ

1.2.1. Hayatı

16. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli şairlerinden olan Fuzûlî'nin asıl adı Mehmed'dir. Molla Süleyman adında bir kişinin oğludur. Fuzûlî, Matla'u'l-i'tikâd adlı eserinin ön sözünde adının Fuzûlî Mehmed b.Süleyman olduğunu söyler. Kâtip

Çelebi de Keşfü’z-zünûnda bu kaynağa dayanarak aynı görüşü paylaşmaktadır. Fuzûlî’nin doğduğu tarih ve yer kesin olarak belli değildir. Fuzûlî’nin doğum tarihi hakkında Ebuzziya Tevfik, Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, adlı eserinde hiçbir kaynağa dayandırmadan h.910-m.1504’te doğduğunu ve Hille müftüsünün oğlu olduğunu söylemektedir. Farsça Dîvân’da Akkoyunlu hükümdarlarından Elvend Bey için (ö. 1504) yazmış olduğu kasideden o sırada en az 20-25 yaşlarında olduğu düşünülürse, Fuzûlî’nin 1480 civarında doğmuş olduğu çıkartılır.¹²¹ Fuzûlî’nin şiirlerinden hangi devlet büyükleriyle ilişkisinin olduğu ve kimlerden himaye gördüğü öğrenilmektedir. Örneğin Diyarbakır ve çevresine o tarihlerde hakim olan Elvend Bey tarafından himaye gördüğü, onun için yazdığı Farsça kasideden öğrenilmektedir.¹²²

Fuzûlî’nin doğduğu yer kesin olarak bilinmemekle beraber Riyâzî, Tezkire’sinde; Fuzûlî’nin Farsça Dîvân’ın Mukaddimesindeki

Çün hâk-i Kerbelâst Fuzûlî maḳâm-i men¹²³
Nazmem be-her koca ki resed ḥurmeteş revâst
Zer nîst sîm nîst güher nîst la’l nîst
Hâkest şi’r-i bende velî hâk-i Kerbelâst (*Farsça Dîvân, Mukaddime, s.77*)

kıtasına dayanarak Fuzûlî’nin Kerbelâ’da doğduğunu söyler. Abdülkadir Karahan da Fuzûlî’nin, Türkçe ve Farsça Dîvânlarının mukaddimelerinde Kerbelâ’da doğduğunu belirttiğini söyler. Abdülkadir Karahan Fuzûlî’nin Kerbelâ ile alakasını şu rubâîyeye dayandırır:¹²⁴

Âsûde-i Kerbelâ beher ḥal ki hest¹²⁵
Ger hâk şevêd ne-mî şevêd ḳadreş pest
Ber mî-dârend u subḥaeş mî-sâzend
Mî-gerdânend ez şeref dest-be-dest (*Farsça Dîvân, Rubâî*)

¹²¹Hasibe Mazıoğlu, **Fuzûlî ve Türkçe Dîvânı’ndan Seçmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s.5.

¹²²Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyat Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1994, s.137.

¹²³Kerbelâ toprağı makamım olduğu (burada makam mevki ve rütbe manasınadır) için Fuzûlî, nazmım nereye varırsa ona hürmet yerinde olur; altın, gümüş, inci, lâl değil; bu kölenin şiiri toprak, fakat Kerbelâ toprağıdır.

¹²⁴Abdülkadir Karahan, **Fuzûlî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s.71.

¹²⁵Kerbelâ’da oturan her ne şekilde yaşamış olursa olsun toprağa inkılâp etmekle kadri alçalmaz; (zira) onu alırlar (izaz ve ikram ederler) teşbih yaparlar ve onu şerefinden ötürü el üstünde dolaştırırlar.

Kınalızâde Hasan Çelebi ve Sâdıkî Tezkire’lerinde Fuzûlî’nin Hilleli olduğunu söylerler.¹²⁶ Berthels, Gibb, Şemseddin Sami, Muallim Naci, Faik Reşat, Süleyman Nazif, Keork Terzibaşyan ve Kemal Edip Ünsel de Fuzûlî’nin Hilleli olduğunu iddia ederler.¹²⁷ Aziz Çalışlar da Türk ve Dünya edebiyatçıları adlı çalışmasında Fuzûlî’nin Hille’de 1495’te doğduğunu ve 1556 yılında Irak’ta öldüğünü belirtir.¹²⁸ Müverrih Âli, Künhü’l-Ahbâr adlı tarihinde Fuzûlî’nin Bağdadlı olduğunu söylemektedir ve Sâm Mirzâ da bu görüştedir. Âşık Çelebi de tezkiresinde, “Bağdadîdir” demektedir. Lâtîfî ve Ahdî de doğum yeri ve yılını tasrih etmeden - Fuzûlî-i Bağdadî- gibi mübhem bir tâbir kullanırlar.

Fuzûlî’nin ölümü hakkında Âlî’nin Künhü’l-Ahbâr’ında, Ahdî’nin Gülşen-i Şu’arâ’sında ve Kâtib Çelebi’nin Keşfü’z-Zünûn’unda verdikleri “göçdi Fuzûlî” tamlamasının gösterdiği 963/1556 yılında Kerbelâ’da taundan (veba hastalığı) ölmüş olduğunu dile getirirler. Süleyman Fa’ik de Mecmû’asında Fuzûlî’nin Kerbelâ’da öldüğünü söyler. Nitekim Fuzûlî, bütün ömrünü Kerbelâ, Hille, Bağdad ve Necef arasında dar bir coğrafyada geçirmiştir. Bunu da Türkçe Dîvân’ının Mukaddime’sinde şöyle dile getirir: “Menşe vü mevlidüm Irak-ı Arab olup *tamâmî-i ömrümde gayrı memleketlere seyâhat kılmadığımdan* vâkıf oldukda bu illeti mûcib-i sukût-i i’tibâr bilmeyeler ve mahall ü makamuma göre...”

Fuzûlî’nin ne derecede bir öğrenim gördüğünü de bilmiyoruz. Bir rivayete göre Arapçadan ilk ilim feyzini hocası Rahmetullah’tan ve ilk edebî zevki de Âzerî edebiyatının büyük şairlerinden Habîbî’den almıştır. Onun tahsile Kerbelâ’dan başlayarak ilimde Hille ve bilhassa Bağdad’da ilerlediği anlaşıyor. Türkçe Dîvânı’nın ön sözünde küçük yaşta okula başladığını, burada âşıkâne şiirler okuduklarını, şiir yazmağa da küçük yaşta başladığını, önce âşıkâne şiirler yazdığını hatta bu şiirlerle tanındığını; fakat şiirlerinin bilimden yoksun olmasını

¹²⁶Kınalızâde Hasan Çelebi, **Tezkiretü’ş-Şuarâ**, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. C., Ankara 1989, s.758.

¹²⁷Halûk İpekten, **Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s.24; E. J. Wilkinson Gibb, (Tercüme Ali Çavuşoğlu) **Osmanlı Şiir Tarihi**, I-V, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s.60.

¹²⁸Aziz Çalışlar, **Türk ve Dünya Edebiyatçıları Cilt 2**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, s.83.

istemediğinden bilim tahsiline gayret göstererek bütün aklî ve naklî ilimleri öğrendiğini anlatır. Fuzûlî; Arapça, Farsça ve Türkçe dillerini çok iyi bilmekte ve bu üç dilde eser yazacabilecek kadar edebiyatlarına hâkimdir. Fuzûlî'yi Mevlânâ diye anmalarından ve Fuzûlî'nin eserlerinden de onun âlim bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

Fuzûlî'nin, boş, gereksiz, faydasız, boşboğaz hatta arsız anlamlara gelen mahlasını neden aldığını Farsça Dîvânı'nın mukaddimesinde şöyle açıklamıştır: Bir mahlas seçmek çok gerekiyordu. Şiire yeni başlarken günlerce bir mahlâs almak yolunda düşündüm. Bir müddet sonra bir şerik çıktığı için bir başka mahlâs alıyordum. Daha güzel mahlaslar aldığını ve bunlarla güzel şiirler yazdığını, almış olduğu mahlasların birçok şair tarafından çabucak benimsendiğini ve bu yüzden birçok karışıklık ortaya çıkacağını düşünerek kimsenin beğenmeyeceği Fuzûlî mahlasını seçtim. Bu adı kimsenin sevmeyeceğini ve bu sebeple bu mahlası kimsenin almayacağını tahmin ettiğim için adaşlık endişesinden kurtulmuş oldum. Nitekim “Beng u Bâde” adlı eserinin sonunda ve Farsça gazellerinin birinde bu kelimeyi bu mânada kullandığını görmekteyiz. Şöyle der:

Çün Fuzûlî'dürür benüm lakabüm

“Aceb olmaz ger olmasa edebüm

(Fuzûlî, *Beng-ü Bâde*, s.99)

Goftem ey şûh Fuzûlî betu meylî dâred¹²⁹

Goft z'în bî-edebîhast ki îneş laķabest

(Fuzûlî, *Farsça Dîvân*, s.67)

Kötü adlılık beni başkalarına karışmaktan uzak bulundurdu. Hüner kazanmağa uzletim sebep oldu. Allah'a şükür ki fena sandığım iyi çıktı. Dikenim gül, toprağım altın ve taşım inci oldu der. Aynı zamanda bu mahlas fazl'ın çoğulu olan fuzul'den gelerek âli, mütevâzi ve kıymette üstünlük manasına da gelmektedir.

Fuzûlî, Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşamıştır. Kanuni, Bağdad'a girdiği vakit (941/1534) halk tarafından parlak bir şekilde istikbal edilmişti.

¹²⁹Dedim ey şûh Fuzûlî sana meyletmiştir. O da dediki bu edebsizlik senin lakabından dolayıdır.

Fuzûlî'nin bu fetih günlerinde ibda ettiği Bağdad Kasidesi olmak üzere, Dîvânı'nda Kanuni Sultan Süleyman medhinde yazılmış olan dört kaside ve bir terakib-bend'dir. Padişahın Burc-u Evliya'dan iğtinam ettiği beş mücevher hazinesidir. Şair, Kanuni'yi heyecanla, minnettarlıkla selâmlamakta, onu halife tanımakta ve ondan lütuf, kerem ve himaye beklemektedir. Nitekim Fuzûlî, Kanuni'ye ilk olarak üç dille (Türkçe, Arapça ve Farsça) 70 beyitten oluşan ve

Münşi-i kudret ki çekmiş hâme-i hikmet-nigâr
Safha-i eyyâma kılmış sebt-i vasf-ı her diyâr (FB. Kaside 12/1)

Türkçe beytiyle başlayan daha sonra Arapça ve Farsça

Halladallahümme sultānen sakā erze'l-Irak¹³⁰
Hiynemā ıztarret bi-irsāli's-sehābi ke'l-behār (FB. Kaside 12/27)

Ger koned ez-sad hezār efzūn-ter evsāfeş rakam¹³¹
Nist mümkün dāden-i şerh-i yeki ez-sad hezār (FB. Kaside 12/38)

beyitleriyle devam edip ve Türkçe beyitleri ile de sonlandıran kasidesini sunmuştur. Bu kasidede Kanuni Sultan Süleyman'ı medh etmiştir. Fuzûlî'nin, Kanuni Sultan Süleyman'a yazmış olduğu dört kaside ve bir terakib-bend aşağıda verilmiştir:

1. Kasīde Der-Sitāyiş-i Sultān Süleymān Aleyhi'r-rahme Ve'l-Gufrān (Kasīde Der-Medh-i Hazret-i Hātemü'l-Mürselīn Ve Sitāyiş-i Sultān Süleymān Aleyhi'r-rahme Ve'l-Gufrān)¹³² (K.10)
2. Kasīde Der-Medh-i Sultān Süleymān Aleyhi'r-rahme Ve'l-gufrān (Kasīde Eyzan) (K.11)¹³³
3. Kasīde Der-Tavsīf-i Bağdād Ve Medh-i Sultān Süleymān (K.12)¹³⁴

¹³⁰Ey Allahım, denizler gibi bulutları gönderdiğin Irak'ı sulayan sultanın zamanını ebedileştir.

¹³¹Onun yüz binlerce vasıflarını yazmak mümkün olursa, yüzbinde birini şerhetmek mümkün değildir.

¹³²En beğenilen ve tanınan olanı “gül” redifli kasidesidir. 62 beyitten oluşur. Fuzûlî, bu kasidede hem Hz. Muhammed'i hem de Kanunî Sultan Süleyman'ı sanatsal ve ustaca deyişler ile övmektedir.

¹³³Mülemma bir kasidedir. 40 beyitten oluşur. Fuzûlî, bu kasideyi Kanunî Sultan Süleyman'a üç dille (Arapça, Farsça ve Türkçe) şiir yazabilme becerisini ve ustalığını göstermek istemiştir.

4. Kasīde Der-Medh-i Sultān Süleymān Aleyhi'r-rahme Ve'l-Gufran (K.14)¹³⁵
5. Terkīb-i Bend Der-Medh-i Sultān Süleymān (K.13)

Dîvan-ı Arabî'deki bir kıt'adan Necef'te Hz. Ali türbesinde türbedarlık ettiği anlaşılıyor. Sonra, düşmanlarının etkiyle bu görevden uzaklaştırılmış ve aynı işin yeniden verilmesi için Seyyid Muhammed Necefî adındaki bir şahsa kaside yazarak ricalarda bulunmuştur. *Cihet, idrâr, râtibe terimleriyle ifade edilen dinî vazifelere ait maaş yanında, vakıf masraflarından arta kalan ziyâde (çoğulu zevâyid) den de şâire gelir tayin edilirdi. (Fuzûlî için böyle bir hüküm gitmiş, o da Şikâyetnâme ile buna karşı çıkmıştır. Zevâyid, çoğu zaman savaş gibi olağanüstü devlet giderleri için devlet hazinesince zaptolunurdu.*¹³⁶ Aslında fazla gelir getirmeyen önemsiz işlere bile râzı olması Fuzûlî'nin çektiği sıkıntının büyüklüğünü gösterir.¹³⁷

1.2.2. Edebî Kişiliği

Fuzûlî hem şair hem de âlimdir. Kendi devrinin bütün ilimlerini öğrenmiştir. Nitekim Fuzûlî, Türkçe Dîvânı'nın Mukaddime'sinde şiir hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirir: "İlimsiz şiir esâsı yok dîvâr kimi olur ve esâssız dîvâr gâyetle bî-itibâr olur". Çocukluğundan beri aşk şiirleri yazdığını hatta bunlarla şöhret kazandığını, ama sonradan gençlik hevesiyle yazılmış bu şiirlerin uzun ömürlü olamayacaklarını ve şiirini ilim ve marifetle beslemek gerektiğini anlayarak aklî ve naklî bütün ilimleri öğrendiğini anlatır. Fuzûlî şiir hakkında şöyle der: "*Tanrı'nın bazı kullarına bahşettiği bir lutfudur. Tanrı bu şiir yeteneğini her kuluna ihsan etmemiş, kendisine en yakın olan peygamberlerine ve hatta Hz. Muhammd'e bile vermemiştir.*" Fuzûlî, câhilliğe karşıdır. Cahilliği tanımlarken bunları üç kategoride ele alır. Birincisi şiiri yanlış kopya edenler. İkincisi şiiri kötü okuyanlar. Üçüncüsü, şair olmadıkları halde kendini şair sanan müteşâirlerdir. Üstün yetenekli olan Fuzûlî, etkilendiği şairler varsa da doğrudan doğruya hiçbir şairin etkisinde kalmamıştır.

¹³⁴Fuzûlî'nin bu kasidesi de mülemma bir kaside olup 70 beyitten oluşur ve bu kaside en uzun ikinci kasidesidir. Üç dille (Türkçe, Arapça ve Farsça) yazmıştır.

¹³⁵Fuzûlî'nin bu kasidesi 19 beyitten oluşur.

¹³⁶Halil İnalçık, *Şâir ve Patron*, Doğubay Yayınları, Ankara 2015, s.50-51.

¹³⁷Adem Çalışkan, *Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992, s.13; İsmail Parlatır, *Fuzûlî Türkçe-Dîvân*, Akçağ Yayınevi, Ankara 2012, s.33; Halûk İpekten, *Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s.24; Abdülkadir Karahan, *Fuzûlî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s.71.

Ancak onların fikirlerinden istifade etmiştir. Buna rağmen her şair gibi onun da beğendiği ve hoşlandığı hatta başlangıçta etkilendiği şairlerin olması doğaldır. Azeri lehçesini seven ve bu lehçeyle şiirlerini yazan Fuzûlî, Ahmet Atillâ Şentürk'ün, tasnifinde belirttiği gibi¹³⁸ aslında bir Azeri şairidir. 15. yy. Azeri şairi Habîbî'nin etkisinde kalması da bunun bir sonucudur. Habîbî'nin bir gazeline nazîre yazması ve bir gazelini de tahmîs etmesi, onun etkisini açıkça göstermektedir. Fuzûlî'nin etkilendiği şairler arasında Necâtî Beğ, Ali Şîr Nevâî, Nizâmî-i Gencevî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Câmî'yi sayabiliriz. Leylâ ve Mecnûn adlı mesnevîde, kendisinin de belirttiği gibi Nizâmî-i Gencevî'den; Tercüme-i Hadîs-i Erba'în'de Ali Şîr Nevâî ve Câmî'den yararlanmıştır. Fuzûlî, kendi eserlerine kişisel mührünü muazzam bir şekilde vurmuş ki, şiirlerinde diğer şairlerin etkilerini açık bir şekilde görmek oldukça zordur.

Fuzûlî'de şiir'in özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Fuzûlî, bir aşk şairidir. Hemen hemen bütün şiirlerinde aşkını dile getirmiştir.

Menden Fuzûlî isteme eş'ar-ı medh ü zem

Men âşıkam hemîşe sözüm âşıkânédür

diyerek bir aşk şairi olduğunu kendisi açıkça ifade etmiştir. Bu aşk, maddî ve beşerî aşktan başlayarak ilâhî ve tasavvufî aşka doğru gitmiştir. Nitekim kendisinin de dediği gibi gençliğinde aşk şiirleri yazmış, daha sonra bunu bırakarak ilim ve marifet öğrenme yoluna girmiştir. Fuzûlî'nin gençlik hevesiyle söylediği şiirler maddî ve beşerî aşkı, ilim tahsilinden sonra ise tasavvufî aşkı anlatan şiirlerdir. Bu da Leylâ ve Mecnûn mesnevîsinde güzel bir şekilde görülmektedir. Leylâ ve Mecnûn'un aşkları okulda maddî bir aşk olarak başlamakta ve eserin sonunda ilâhî bir aşk hâline gelmektedir. Fuzûlî'nin şiirlerinde soyutluk hakîmdir. Bu soyutluk ilâhî aşktır o da Allah'tır. Fuzûlî, tasavvufu sanat yönünden gören şairdir. Fuzûlî'nin, ilk amacı şiir ve sanattır, tasavvuf ise bunun içinde eritilmiştir. Bundan dolayıdır ki tasavvuf açıkça

¹³⁸ Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s.295-303.

şiiirlerinde gör  lmez. Fuz  l   nce Şair sonra mutasavvıftır, diyebiliriz. Yani tasavvuf Şiirin derinliklerinde gizlidir.¹³⁹

Fuz  l  bir ıztırap Şairidir. Onun aŐkında, acı, keder ve hüzün vardır. Fuz  l , kavuŐmayı aŐkın sonu olarak gördüğü için hep ayrılık çekmeyi arzu eder. Fuz  l 'nin ıztırap Şairi olduğu ve herkesten fazla acı çekmek istediği Şu beyitte açıkça ifade edilmiştir:

Benüm tek hiç kim z r   per Ő n olmasun y  Rab
Es r-i derd-i ıŐk u d Ğ-ı hicr n olmasun y  Rab

Fuz  l  mazm n bulmada ustadır. Onun beyitlerinde ilk bakıŐta anlaşılan bir anlam h kimdir. Okuyan onu hemen anlar ve beğenir. Beyitte bir de ancak düŐünülüp bulunabilecek, derinde olan başka anlamlar vardır. D Ő n ld k e anlamı ve derinliği artar. Bu aŐamadan sonra tasavvuf  yönü de ortaya çıkar. Onu anladıkça kişi daha çok Şiirlerini sever ve beğenir.

Fuz  l  samim  ve içten bir Şairdir. Düşüncelerini, heyecanını, üzüntüsünü olduğu gibi okuyucunun yüreğine aktarır. Şiirinin çoğu hazırlıksız, hemen o anda ve kolayca söylenmiş intibainı veren birer sehl-i mümteni örneğidir. Şair, Türkçeyi ustalıkla kullanmıştır. Fuz  l , Türkçeyi aruzla ifadede çok ustadır. Bir vezin kusuru olan im le Fuz  l 'nin dilinde çok azalmıŐtır. Şiirlerinde Türkçe deyimleri ve atasözlerini pek sık kullanır. Fuz  l , D v n edebiyatımızın Őöhreti en yaygın, etkisi en geniş ve sürekli Ő iridir. D v n'ında Fuz  l 'ye naziresi bulunmayan d v n Ő iri hemen hemen yok gibidir.¹⁴⁰

1.2.3. Eserleri

Fuz  l ; Türkçe, Arapça, Farsça olmak üzere    dilde eser yazmıştır. Bu    dilde yazdığı manzum ve mensur esrelerin toplamı 15'dir. Fuz  l  en çok Türkçe D v n, Leyl  v  Mecnun ve Had kat 's-S 'ed  adlı eserleriyle meşhur olmuştur. Bu    eser de asırlar boyunca çok okunan ve çok basılan eserler arasında yerlerini almışlardır.

¹³⁹Hal k İpekten, **Fuz  l  Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları** s.30.

¹⁴⁰Hal k İpekten, **Fuz  l  Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, s.30.

Fuzûlî'ye ait eserler şu şekilde sıralayabiliriz:

1.2.3.1. Türkçe Eserler

a) Manzum Eserler

- Türkçe Dîvân
- Terceme-i Hadis-i Erbaîn
- Leylâ vü Mecnun
- Sohbetü'l-Esmâr
- Beng ü Bâde

b) Mensur Eserler

- Mektuplar
- Hadîkatü's-Süeda

1.2.3.2. Farsça Eserler

a. Manzum Eserler

- Farsça Dîvân
- Enîsü'l-Kalb
- Sâkinâme

b. Mensur Eserler

- Hüsn ü Aşk
- Rind ü Zâhid
- Risâle-i Muammâ

1.2.3.3. Arapça Eserler

a) Manzum Eser

- Arapça Dîvân

b) Mensur Eser

- Matla'ü'l-İ'tikâd

1.2.3.4. Türkçe Dîvân

Fuzûlî'nin sanat ve hüner gücünü gösteren en tanınmış eseri hiç şüphesiz Türkçe D v nı'dır. Fuz l  daha hayatta iken şiirleri elden ele dolaşmaya başlamıştır. D v n'ın el yazmalarının çokluğundan ve tezkirelerin verdiği bilgilerden bunu çıkartmamız mümkündür. Fuz l , içerikle birlikte şekle de önem vermiştir. Mürettep olan Fuz l 'nin Türkçe D v nı tertip ve muhteva bakımından eksiksiz tam bir d v ndır.

D v n, içinde manzum bölümlerinde yer aldığı mensur bir  n sözle başlar.  n sözde Allah'ı öven şair, şiir ve şairlik hakkında ayetlere de yer verdikten sonra Hz. Muhammed'e sel t ve sel m getirir. Fuz l , küçük yaşta şiir yazdığını ve kısa bir zamanda bu şiirleriyle şöhret bulduğunu ancak ilimsiz şiirin çabuk kayıp olacağını düşünerek bütün madd  ve manev  ilimleri tahsil ettiğini söylemektedir. Bunu şu sözlerle ifade eder: " limsiz şiir es sı yok d v r kimi olur ve es ssız d v r g yette b -itib r olur".

D v n edebiyatında en çok el ile istinsah edilen ve yeni Türk harflerinin kabulünden önce matbaa harfleriyle en çok baskısı yapılan ve yeni harflerle de yine en çok yayımlanan d v nların başında Fuz l 'nin Türkçe D v nı gelir.¹⁴¹

"Fuz l 'nin Türkçe D v nı'nın bilinen en eski el yazması h.979/m.1571 tarihini taşımaktadır. Bundan sonraki yazma h.984/m.1576 tarihinde Kerbel 'da istinsah edilmiştir. Yine aynı yılda Hüseyin b. G lşen 'nin istinsah ettiği bir başka yazma ise Topkapı Sarayı, Ali Emiri  Manzum Eserler arasında bulunmaktadır (no: 342). Bunlardan başka Türkiye içindeki kütüphaneler ile Türkiye dışındaki kütüphanelerde Fuz l 'nin Türkçe D v nı'nın pek çok el yazmasına rastlamak mümkündür.

Fuz l 'nin Türkçe D v n'nın matbu olanlarının ilki Tebriz'de h.1247/m.1831 yılında basılmıştır. Ayrıca yine Tebriz'de h.1260/m.1844 ve h.1266/m.1850 tarihinde iki baskısı daha yapılmıştır. Türkiye dışında yapılan öteki baskılar ise şöyledir: Kahire/Bulak h.1254/m.1838 ve h. 1258/m.1842; Taşkent h.1311/m.1893.

¹⁴¹Parlatır, **Fuz l  Türkçe-D v n** s.17-18.

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı İstanbul'da ilk defa h.1248/m. 1832 yılında basılmıştır. Daha sonra İstanbul'da 15 kez basıldığı kaynaklarda yazılıdır.¹⁴²

Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra ise Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nın ilk yayını Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır.¹⁴³ Bunu Ali Nihat Tarlan'ın çalışması izlemiştir.¹⁴⁴ Bu iki yayında kasideler bulunmamaktadır. En geniş baskı ise Prof. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Dr. Sedit Yüksel, Dr. Müjgan Cunbur tarafından hazırlanan ve İş Bankası tarafından yayımlanan çalışmadır.¹⁴⁵

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvân'ında 44 kaside¹⁴⁶, 306 gazel, 46 mukatta'at, 1 beyit, 1 matla, 1 müstezad, 1 tercî-i bend, 1 terki- bend, 3 murabba, 3 muhammes, 2 tahmis, 2 müseddes, 1 tesdîs ve 77 rubâ'îyyat bulunmaktadır.

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvân'ında bulunan 44 kasidesini sırasıyla şu kişilere yazmıştır:

1. Kasîde Der-Tevhîd-i Hazret-i Bârî (92 beyit)
2. Kasîde Der-Tevhîd-i Hazret-i Bârî (18 beyit)
3. Kasîde Der-Na'at-ı Hazret-i Fahr-i Mevcûdât (34 beyit)
4. Kasîde Der-Na'at-ı Hazret-i Nebevî (32 beyit)¹⁴⁷
5. Kasîde Der-Medh-i Hazret-i Fahr-ı Kâ'inât (31 beyit)
6. Kasîde Der-Medh-i Hazret-i Fahr-ı Kâ'inât (27 beyit)
7. Kasîde Der-Medh-i Hazret-i Şâh-ı Velâyet (49 beyit)
8. Kasîde Der-Medh-i Hazret-i Şâh-ı Velâyet (33 beyit)
9. Kasîde Der-Medh-i Hazret-i Şâh-ı Velâyet Ve Sitâyiş-i E'imme-i İsnâ Aşer (28 beyit)¹⁴⁸

¹⁴²bk. Müjgan Cunbur, **Fuzulî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi**, Maarif Basımevi, İstanbul 1956.

¹⁴³Gölpınarlı, **Fuzûlî'nin Dîvânı**, İnkılâp Kitabevi, Bûrhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1948.

¹⁴⁴Tarlan, **Fuzulî'nin Dîvânı**, Gazel, Musammat, Mukatta' ve Rubâ'î Kısmı, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dalı, Üçler Basımevi, İstanbul 1950.

¹⁴⁵Akyüz, Beken, Yüksel, Cunbur, **Fuzulî Türkçe Dîvân**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Serisi I, No: 8, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1958.

¹⁴⁶Parlatır'ın hazırlamış olduğu Fuzulî Türkçe Dîvân'ında 44 kasidenin içinde 1 tane terkîb-i bend (Terkîb-i Bend Der-Medh-i Sultân Süleymân, K.13) ve 1 tane de tercî-i bend (Tercî-i Bend Der-Hakk-ı Ayâs Paşa K.30) bulunur.

¹⁴⁷Bu naatlar içinde de Fuzûlî'nin "su" redifli kasidesi, ayrı bir şöhret kazanmış ve Türk edebiyatında Hz. Muhammed'i öven en güzel şiirler arasında ilk sırayı almıştır.

10.Kasîde Der-Sitâyiş-i Sultân Süleymân Aleyhi'r-rahme Ve'l-Gufrân
(Kasîde Der-Medh-i Hazret-i Hâtemü'l-Mürselîn Ve Sitâyiş-i Sultân Süleymân
Aleyhi'r-rahme Ve'l-Gufrân)¹⁴⁹ (62 beyit)

11.Kasîde Der-Med-i Sultân Süleymân Aleyhi'r-rahme Ve'l-gufrân (Kasîde
Eyzan)¹⁵⁰ (40 beyit)

12.Kasîde Der-Tavsîf-i Bağdâd Ve Medh-i Sultân Süleymân¹⁵¹ (70 beyit)

13.Terkîb-i Bend Der-Medh-i Sultân Süleymân (7 bent)

14.Kasîde Der-Medh-i Sultân Süleymân Aleyhi'r-rahme Ve'l-Gufrân (19 beyit)

15.Kasîde Der-Medh-i Sultân İbrâhîm (34 beyit)

16.Kasîde Eyzan Der-Medh-i Müşârün-İleyh Sultân İbrâhîm (30 beyit)

17.Kasîde Berâ-yı Veys Beg (33 beyit)¹⁵²

18.Kasîde Der-Medh-i Veys Beg (31 beyit)¹⁵³

19.Kasîde Der-Medh-i Veys Beg (27 beyit)

20.Kasîde Der-Sitâyiş-i Ca'fer Beg (23 beyit)

21.Kasîde Der-Sitâyiş-i Ca'fer Beg (34 beyit)

22.Kasîde Der-Sitâyiş-i Ca'fer Beg (25 beyit)

23.Kasîde Der-Medh-i Ca'fer Beg (25 beyit)

24.Kasîde Der-Medh-i Ayâs Pâşâ (36 beyit)¹⁵⁴

25.Kasîde Der-Medh-i Ayâs Pâşâ Vâlî-i Bağdâd (36 beyit)

26.Kasîde Der-Medh-i Ayâs Pâşâ Vâlî-i Bağdâd (36 beyit)

27.KasîdeDer-Sitâyiş-i Ayâs Pâşâ Vâlî-i Bağdâd (31beyit)

28.Kasîde Der-Medh-i Ayâs Pâşâ (34 beyit)

29.Kasîde Der-Medh-i Ayâs Pâşâ Kasîde Eyzan (45 beyit)

30.Terci-Bend^c-i Bend Der-Hakk-ı Ayâs Pâşâ (11 bent)

¹⁴⁸Kasidenin ilk beytin ilk mısrası Arapçayla başlamıştır. Diğer beyitler ise Türkçedir. (7. Beytin ikinci mısrası da Arapçadır.)

¹⁴⁹En beğenilen ve tanınan olanı “gül” redifli kasidesidir. Fuzûlî, bu kasidede hem Hz. Muhammed'i hem de Kanunî Sultan Süleyman'ı sanatsal ve ustaca deyişler ile övmektedir.

¹⁵⁰Mülemma bir kasidedir. Fuzûlî, bu kasideyi Kanunî Sultan Süleyman'a üç dilde (Arapça, Farsça ve Türkçe) şiir yazabilme becerisini ve ustalığını göstermek istemiştir.

¹⁵¹Fuzûlî'nin bu kasidesi de mülemma bir kaside olup 70 beyitten oluşur ve bu kaside en uzun ikinci kasidesidir. Üç dille (Türkçe, Arapça ve Farsça) yazmıştır.

¹⁵²Fuzûlî, Veys Beg'e hem üç kaside hem de h.942 /m.1535 tarihinde tamamladığı ünlü Leylâ vü Mecnûn mesnevîsini sunmuştur. Fuzûlî, en çok ilgiyi ve desteği Veys Beg'den görmüştür. Veys Beg, Osmanlı devletinin ikinci Bağdat valisi olmuştur. Bağdat ve Halep Beylerbeyliği (1534) de yapmıştır.

¹⁵³Kasidenin son iki beytin ikinci mısraları Arapçayla bitirilmiştir.

¹⁵⁴Kasidenin 17. beyti Arapça'dır.

- 31.Kasîde Der-Medh-i Rüstem Pâşâ (41 beyit)
- 32.Kasîde Der-Medh-i Kâdir Çelebi Kadiasker (44 beyit)
- 33.Kasîde-i Kalemîyye Der-Medh-i Mustafâ Çelebi (41 beyit)
- 34.Kasîde Der-Sitâyiş-i Mehmed Pâşâ (21 beyit)
- 35.Kasîde Der-Medh-i Mehmed Beg (30 beyit)
- 36.Kasîde Der-Medh-i Mehmed Beg (24 beyit)
- 37.Manzûme-i Hasb-i Hâl ve Sitâyiş-i Seyyid Mehmed Gâzî Kâdî-i Bağdâd (46 beyit)¹⁵⁵
- 38.Kasîde Der-Hakk-ı İbrâhim Beg (28 beyit)
- 39.Kasîde-i Şitâiyye (45 beyit)
- 40.Kasîde Der-Hakk-ı Kadiasker Bağdâd (30 beyit)¹⁵⁶
- 41.Kasîde (Kasîde-i Eyzan) (18 beyit)
- 42.Kasîde (Eyzan Kasîde) (58 beyit)
- 43.Kasîde (15 beyit)
- 44.Kasîde (Eyzan Kasîde) (29 beyit)

1.2.3.5. Fuzûlî Türkçe Dîvânı Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar:

1. Fuzûlî Dîvânı, Ankara 1990, Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur
2. Fuzûlî Türkçe Dîvân, İsmail Parlatır
3. Fuzûlî Dîvânı, İstanbul 1948,1961, Abdûlbaki Gölpınarlı
4. Fuzûlî Dîvânı Şerhi, Ankara 1985, Ali Nihat Tarlan
5. Fuzûlî Dîvânı, İstanbul 1950, Ali Nihat Tarlan
6. Fuzûlî dîvân, Mehmet Kanar
7. Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Haluk İpekten
8. Fuzûlî ve Türkçe Dîvânı'ndan Seçmeler, Hasibe Mazıoğlu
9. Fuzûlî-Hâfız İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma (doktora tezi), Hasibe Mazıoğlu
10. Fuzûlî Üzerine Makeleler, Hasibe Mazıoğlu
11. Fuzûlî Dîvânı'nda maddî kültür, Ankara 1989, Nahid Aybet

¹⁵⁵Kasidenin 32 ve 33. beyitleri Arapça'dır.

¹⁵⁶Bu son beş kasidenin kimler için yazıldığı bilinmemektedir.

12. Fuzûlî Dîvânı'nda Kozmografya ve Tabiat, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi 1989, Kenan Erdoğan
13. Fuzûlî Dîvânı'nda Hayvanlar, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 1989, Mehmet Emin Ertan
14. Fuzûlî'nin Dîvân'ındaki gazellerinde tasavvufî kavramlar, İbrahim Allahverdiyev
15. Fuzûlî, Dîvân-ı Türkî, Tahran 1374, Emîn Sıddîkî
16. Fuzûlî Dîvânı'nda Anâsır-ı Erba'a, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 1999, Emine Kavlu
17. Fuzûlî'nin Gazellerinde Manevî Unsurlarla İlgili Mazmunlar, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 1994, Ahmet Zeki Yunusoğlu
18. Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler, Cem Dilçin
19. Fuzûlî'nin Türkçe gazellerinde aşk, aşık ve maşuk mefhumlarının tahlili, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi 1990, Ayşegül Mine Yıldırım
20. Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi, Adem Çalışkan
21. Fuzûlî'nin Türkçe Gazellerinde Ölüm, Ayrılık ve Yalnızlık Temaları, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi 1990, Hanefi Yontar
22. Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda Bitkiler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 1990, Asuman Yılgör
23. Fuzûlî Dîvânı'nda Sevgilinin Fizikî Yapısı ile İlgili Özellikler, Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi 1981, Nejat Sefercioğlu
24. Fuzûlî Dîvânı'nda Kozmik Unsurlar, Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi 1986, Sebahat Güler (Deniz)
25. Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda Din ve Toplum Telakkileri, Doktora Tezi Fırat Üniversitesi 2004, Beyhan Kesik
26. Dinî-Tasavvufî Mefhumlar (Fuzûlî'nin Türkçe Gazellerinde Dinî Tasavvufî Mefhumların Tahlili) Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi 1990, Ömer Yaraşır
27. Studies on Fuzûlî's Dîvân, Cem Dilçin
28. Tevhid Fuzûlî, Mahmut Kaplan

İKİNCİ BÖLÜM

FUZÛLÎ VE CİZÎRÎ DÎVÂNLARINDA NAZIM ŞEKİLLERİ

Şekil bakımından dîvânları karşılaştırdığımızda Fuzûlî ile Cizîrî Dîvânları arasındaki en büyük fark Fuzûlî Dîvânı'nda mukaddimenin olmasıdır. Bu mukaddime besmele ve hamdele ile başlar. Fuzûlî bu bölümde genel olarak şiir ve şairlerle ilgili görüşlerini belirtmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözlerine değinerek, onun şair ve şiiri yücelttiğini dile getirmiştir. Mukaddimenin başlangıcı şu kıt'a ile başlar:

Zihî sâni'ki levh-i câna kilk-i hüsn-i tevfikî
Ezelden iktizâ-yı nazm-i cân-perver rakam kılmış
Kemâl-i şi'r kesbi mümkün olmaz olmadan andan
Ana minnet ki tab'-ı nazm lutf itmiş kerem kılmış

Bu kıt'adan da anlaşıldığı gibi şiir söyleme yeteneği Allah tarafından verilmiştir. Mukaddimeye baktığımızda, Fuzûlî'nin şiir ve şairle alakalı fikirlerini net bir şekilde dile getirdiğini görmekteyiz. Fuzûlî, mukaddimede “İlimsiz şiir esası yok dîvar olur ve esassız dîvar gâyetle bî-i'tibâr olur.” der. Daha sonra gece gündüz demeden bütün ilimleri öğrenir.

Fuzûlî ve Melayê Cizîrî Dîvânlarının şekil bakımından karşılaştırılması sonucu mukaddime dışında, Fuzûlî'nin Dîvânı'nın mürettep (kasideler “tevhid, tahmîd, münacaât, naat ve medhiyeler”, tarihler, musammatlar “terkib-bend, terci-bend, murabba, tahmîs vb.”, gazeller, mukatta'ât) bir dîvân olduğunu görürüz. Nazım şekillerinde İsmail Parlatır'ın ve Kenan Akyüz'ün hazırlamış oldukları çalışmalar esas alınmıştır.¹⁵⁷ Mela'nın Dîvânı ise normal bir dîvân tertibinde olmayıp şiirler, nazım şekilleri gözetilmeden elifba kafiye düzenine göre düzenlenmiştir. Ayrıca Mela'nın kullandığı nazım şekillerinde de bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Örneğin;

¹⁵⁷İsmail Parlatır, **Fuzûlî Türkçe-Dîvân**, Akçağ Yayınevi, Ankara 2012; Kenan Akyüz, & S. Beken, & S. Yüksel & M. Cunbur, **Fuzûlî Dîvânı**, Akçağ Yayınları Ankara 1990.

terbi° yaparken her beytin önüne iki mısra getirilmesi gerekirken Hafız'ın gazelinin kafiyeli mısralarına üçer mısra getirmek suretiyle farklı bir terbi° şeklini oluşturmuştur. Örnek olarak ilk bendi gösterebiliriz:

Newaya muṭrib u çengê fiğan avête xerçengê
 Were saqî heta kengê neşoyîn dil ji vê jengê
 Heyata dil meya baqî binoşîn da bi muştâqî
Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha

MC. 1/1

Mela'nın Dîvânı'nda müşaaire/müseddes¹⁵⁸ türünü kullanması dîvânı ayrı kılan bir başka özelliktir:

Nazım şekilleri ve dağılımı tablo hâlinde aşağıda verilmiştir:

Tablo 2: Cizîrî ve Fuzûlî Dîvânlarında Nazım Şekillerinin Genel Dağılımı

	Nazım Şekilleri	Cizîrî	Fuzûlî
1	Gazel	106	306
2	Kaside	6	44
3	Kıt'a	1	46
4	Muhammes	-	3
5	Murabba	1	3
6	Müseddes	-	2
7	Müşaaire/Müseddes	2	-
8	Müsemmen	1	-
9	Müstezad	1	1
10	Rubâî	16	77
11	Tahmis	2	2
12	Terbi°	1	-
13	Terci-Bend	5	1
14	Terkib-Bend	-	1
15	Tesdîs	-	1
16	Beyit	-	1
17	Matla	-	1
18	Ferd	2	-

¹⁵⁸ Adak, müşaaireyi müseddes olarak göstermiştir. Geniş bilgi için bk. Adak, Teşeyên Nezmê.

Yukardaki tabloya baktığımızda Melayê Cizîrî Dîvânı'nda yer alan nazım şekillerini şöyle sıralayabiliriz: Gazel, kaside, kıt'a, murabba, müşaaare/müseddes, müsemmen, müstezad, rubâî, ferd, tahmis, terbî' ve terci-bend'dir.

Fuzûlî Dîvânı'ndaki nazım şekilleri ise; gazel, kaside, kıt'a, muhammes, murabba, müseddes, müstezad, rubâî, tahmis, terci-bend, terkîb-bend, tesdîs, beyit ve matla'dır.

Dîvânları karşılaştırdığımızda Fuzûlî'nin Melayê Cizîrî'ye nazaran daha fazla nazım şekli ile şiir yazdığı görüldüğü hâlde Fuzûlî'nin müşaaare/müseddes, müsemmen ve terbî' şekillerini kullanmadığını görmekteyiz. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda; muhammes, müseddes ve terkîb-bend şekillerini kullanmamıştır. Fuzûlî gazel, kaside, kıt'a, muhammes, murabba, müseddes, rubâî ve terkib-bend'i Melayê Cizîrî'den daha çok kullanmıştır. Melayê Cizîrî ise terci-bend, müşaaare/müseddes, müsemmen ve terbî'i Fuzûlî'den daha çok kullanmıştır. İki şair de dîvânlarında en çok gazel nazım şeklini kullanmışlardır. Fuzûlî, Dîvânı'nda gazellerden sonra en çok rubâî, kıt'a ve kaside kullanmıştır. Melayê Cizîrî, Dîvânı'nda gazellerden sonra en çok kaside ve terci-bend'i kullanmıştır. Her iki şairimiz de musammatlara (murabba, muhammes, müseddes, müsemmen, müşaaare/müseddes, tahmis, terci-bend ve terkîb-bend) fazla rağbet etmemişlerdir. Ayrıca Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Kürtçe-Arapça, Kürtçe-Farsça yazılmış mülemmalar yer alır. Aynı zamanda Farsça yazılmış bir gazel ve Arapça yazılmış bir müstezad da yer almaktadır. Fuzûlî, Dîvânı'nda mülemma tarzına pek yer vermemiştir.

2.1. BEYİTLERDEN OLUŞAN NAZIM BİÇİMLERİ

2.1.1. Kasîde

Kaside Arap edebiyatında doğmuş ve İran'da bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş, oradan da Türk edbiyatına girmiştir.¹⁵⁹

Arap edebiyatının bir ürünü olan kasîdenin milâttan önce V. yüzyıla kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. Kelime bir çok mânâ yanında “kastetmek, niyet etmek” mânâlarını da içine almaktadır. Fakat kasîde adı verilen en eskilerinin

¹⁵⁹Halûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s.40.

konularından hareketle, kelime bu mânâlarından dolayı belli bir şiir türünün adı olarak bilinmektedir.

Câhiliye devrinden Hicret'in ilk yıllarına kadar Arap şiirinde başlıca iki nazım şekli vardı; bunlardan biri recez, diğeri kasîdedir. Kasîdenin ilk örneklerini kısaca muallakat adı verilen yedi muhtelif şiirde buluyoruz. Bu şiirler her yıl tertip edilen panayırarda okunan şiirler arasından herkesçe beğenilip Kâbe'nin duvarlarına asıldıkları için böyle adlandırılmışlardır. Yedi Askı'daki ilk kasîdeler -ki her birine muallaka adı verilmiştir -Câhiliye devrinin en büyük şairi olarak kabul edilen İmrü'l-Kays'ın muallakasından en genç şair Hâris'inkine kadar aşağı yukarı aynı ortak özelliklere sahiptirler; kahramanlık, içtenlik ve göçebe kültürünün bütün özellikleri, aralarında Antere gibi efsanevî bir kahramanın da bulunduğu bu şairler duygu ve düşüncelerini hâlâ okuyanları hayran bırakan bir sadelikle ifade etmişlerdir. "Kaside altın çağını Gazneli Mahmud'un sarayında yaşamıştır."¹⁶⁰

Kaside, Türk edebiyatında din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan uzun şiirlerdir. Kaside şâirlerine "kaside-gû" (kaside söyleyen), "kaside sera" ya da "kaside-perdaz" (kaside yazan) denir. Kaside beyitlerle yazılan bir nazım biçimidir ve beyit sayısı genellikle 33-99 arasında değişir. Ancak, 33'ten az, 99'dan çok olan kasidelerin sayısı da küçümsenmeyecek kadar çoktur. Kasidenin ilk beytinin mısraları aynı kafiyeli, ondan sonraki beyitlerin ilk mısraları serbest, ikinci mısraları ise birinci beyit ile kafiyelidir. Kafiye düzenini gazelde olduğu gibi "aa - ba - ca - da - ea - fa..." şeklinde ifade etmek mümkündür.

Kasidenin ilk beytine "matla", son beytine "makta", en güzel beytine "şah beyit" denir. Bazen şâirin mahlasını söylediği birden fazla beyit olabilir. Taç beyit, kasidenin son yani makta beyti olabileceği gibi ondan önceki beyitlerden biri de olabilir. Şâirler genellikle mahlaslarını tegazzül, fahriye ve dua kısmında ya da kasideyi bitirmeden birkaç beyit önce söylerler. Şâir kaside içinde, herhangi bir yerde matla'yı yenileyebilir. Yani "aa" şeklinde olabilir. Buna "tecdîd-i matla" denilir. Tecdîd-i matla olan kasidelere "zâtü'l-matla", "zü'l-metâli" adı verilir. Kasideler,

¹⁶⁰Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü* s.272; Mehmet Çavuşoğlu, *Türk dili Özel Sayısı II*, Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara 2011, s.17.

mürettep dîvân sıralamasında dîvânların başında ve öteki şiirlerden önce yer alır. Dîvânlarda önce dinî konulardaki tevhîd, münacaât, naat kasideleri; dört halife hakkındaki kasideler; padişah, sadrazam, vezir vb. için yazılmış kasideler sıralanır. Kasideler, devrin toplumsal hayatına ışık tutması bakımından önem arz ederler. Kaside 6 bölümden oluşur:

Birinci bölüm 15-20 beyitten oluşan “nesib” veya “teşbib” dediğimiz giriş bölümüdür. Kasidenin girişi ve şiir yönünün en ağır basan bölümüdür. Konusu aşk ve sevgili olan başlangıç kısımlarına nesib, başka ve değişik konuları işleyen kaside başlangıçlarına teşbib denmiştir. Fakat genellikle bu adlar birbirine karıştırılmış ve konulara bakılmadan kasidelerin başlangıç kısımlarına nesib ya da teşbib adı verilmiştir. Kasideler bu nesib kısımlarının konularına göre adlandırılmıştır. Nesibleri baharı anlatan kasidelere bahariyye, kışı anlatanlara şitâ’iyye ve bayramı anlatanlara ıydiyye, düğünleri anlatanlara sûriyye denmiştir. Rediflerine göre isim alan kasideler de vardır: su kasidesi, sünbül kasidesi, sühan kasidesi... gibi. Redifi olmayanlar da kafiyelerinin son harfleriyle anılırlar: Râ’iyye, mîmiyye, vâviyye... kasidesi gibi. Bazı şâirlerin hiç nesib yapmadan doğrudan doğruya medhiyeye geçtikleri olmuştur.

İkinci bölüm “girizgah” ya da “giriz”dir.¹⁶¹ Kasidelerin nesib bölümünden asıl konu olan medhiye bölümüne geçerken söylenen beyit ya da beyitlere denir. Bu beyit ya da beyitler iki bölümü birleştiren basamak görevindedir.

Üçüncü bölüm “medhiye” dir. Kasidenin sunulduğu kişinin övüldüğü kısımdır. Bu bölümde asıl konu anlatılır. Beyit sayısı konuya ve şâire göre değişen medhiye bölümü, kasidenin en sanatlı beyitlerini içerir.

Dördüncü bölüm “tegazzül”dür. Gazel söyleme, gazel tarzında şiir yazma anlamına gelir. 5-12 beyit arasında değişir. Kasidelerin içinde genellikle medhiye bölümünden sonra bir fırsatını düşürüp aynı vezin ve kafiyyede gazel söylemektir. Bu bölüm her kasidede bulunmayabilir. Kimi zaman gazeller tegazzülle başlayabilir. Bu durumda kasidede nesib bölümü bulunmaz. Gazelden sonra yine medhiyeye geçilir.

¹⁶¹Girizgâh, geçiş beyti olduğu için Haluk İpekten bunu bölüm olarak kabul etmediği gibi tagazzül bölümünü de, her kasidede olmadığı için onu da bölüm olarak kabul etmemiştir. Dolayısıyla kasideyi dört bölümden ibaret olduğunu kabul eder.

Beşinci bölüm “fahriye”dir. Kaside içinde şâirin kendisini övdüğü bölümdür. Medhiye bölümünde de olduğu gibi şâir, abartmalı olarak kendisini İran’ın ünlü şâirleriyle karşılaştırarak över. Hatta şiirinin ve şairlik gücünün onlardan daha üstün olduğunu söyler.

Altıncı bölüm “dua”dır. Kasidenin son bölümüdür. Bu bölümde önceki beyitlerde övgüsü yapılan kişinin başarılı, uzun ömürlü ve talihinin iyi olması yolunda iyi dileklerde bulunarak dua edilir. Şair genellikle bu bölümde mahlasın söyler.

Kasideler, nesib bölümünde ele alınan konuya göre kaside-i bahariyye, kaside-i ramazaniyye, kaside-i hammamiyye olarak adlandırılır. Bir başka adlandırma redife göredir: şemsiyye, sünbüliyye, su kasidesi, tîğ kasidesi... gibi. Redifli olmayanlar da kafiyelerinin son harfleriyle anılırlar. R harfiyle bitiyorsa, kaside-i raiyye, l harfiyle bitiyorsa, kaside-i lamiyye, m harfiyle bitiyorsa kaside-i mimiyye adları verilir.

Kasideler konularına göre de adlandırılır. Tanrı birliği anlatılıyorsa tevhid, Allah’a yakarış söz konusu ise münâcât, peygambere övgü varsa naat adını alır. Kaside sunan kişiye ihsan ve caize ile ödüllendirmek bir âdet hâline gelmiştir. Bugünkü anlamda bir bakıma telif ücreti de denilebilir.¹⁶²

Türk şiirinde kaside ağırlıklı olarak 15.yy.’da başlamıştır. 15.yy.’dan önce yok denecek kadar azdır. Daha önceki yüzyıllara ait olarak Hoca Dehhani’de bir kaside örneğini görmekteyiz. 15.yy.’da Şeyhî, Necâtî Bey, Ahmed Paşa ve Ahmed-i Dâ’î kasideleri vardır. 16.yy.’da ise Fuzûlî, Bâkî, Nev’î, Bağdatlı Rûhî ve Hayalî Bey gibi şâirlerin kasideleri meşhurdur. Kürt şiirinde ise kaside 16.yy.’da Melayê Cizîrî ile başlamıştır, diyebiliriz. Her ne kadar Melayê Cizîrî’den önce yaşayan Mîr Yaqûbê Zirkî ve Alî Harîrî varsa da bu iki şâire ait kasideye rastlanamamıştır. “Mîr Yaqûb Begê Zirkî Dîvânı, Kürt Edebiyat Tarihinde ilk dîvân olarak kabul edilir. Fakat bu dîvân günümüze kadar ulaşmamıştır.”¹⁶³

¹⁶²Şevkiye Kazan, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, Lisan Yayınları, İstanbul 2006, s.275-277.

¹⁶³Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.202.

2.1.1.1. Fuzûlî Dîvânı’nda Kaside

Fuzûlî Dîvânı’nda 44 kaside yer almaktadır. Kaside’nin beyit sayıları Aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Fuzûlî Dîvânı’ndaki Kasidelerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı

Beyit Sayısı	Kaside Sayısı
15	1
18	2
19	1
21	1
23	1
24	1
25	2
27	2
28	2
29	1
30	3
31	3
32	1
33	2
34	4
36	3
40	1
41	2
44	2
45	2
46	1
49	1
58	1
62	1
70	1
88	1
92	1
Toplam Kaside	44

Yukardaki tabloya baktığımızda kasidelerin en az 15 ve en çok 92 beyitten meydana geldiğini görmekteyiz. Bu 44 kasidenin içeriğinde 2’si tevhîd¹⁶⁴, 4’ü naat,

¹⁶⁴Birinci Tevhîd 92 beyitli olup aşağıdaki beyitle başlar.

biri şitâiyye ve 37'si de medhiyye olarak yer almaktadır. Fuzûlî'nin kasidelerinde geçen medhiyyeler; ise şu şekilde sıralayabiliriz:

1'i İbrâhim Bey'e

1'i Seyyid Mehmed Gâzî'ye (Kâdî-i Bağdâd)

1'i Rüstem Pâşâ'ya

1'i Mehmed Pâşâ'ya

1'i Mustafâ Çelebi'ye

1'i Kâdir Çelebi'ye (Kadıasker)

2'si Hz. Ali ve on iki imam'a

2'si Sultân İbrâhim'e

3'ü Mehmed Beg'e/paşa'ya

3'ü Veys Beg'e

4'ü Cafer Beg'e

5'i Sultan Süleyman'a

7'si Ayâs Pâşâ'ya yazılmıştır.

Aşağıdaki son beş kasidenin kimler için yazıldığı bilinmemektedir:

1'i Kasîde Der-Hakk-ı Kadıasker Bağdâd

1'i Kasîde (Kasîde-i Eyzan)

1'i Kasîde (Eyzan Kasîde)

1'i Kasîde

1'i Kasîde (Eyzan Kasîde)

Özetleyecek olursak Fuzûlî Dîvânı'nda 44 kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerden 2'si tevhîd, 4'ü naat, 1'i şitâiyye ve 37'si medhiyelerden meydana gelmektedir. Aynı zamanda en uzun kasidesi tevhîd konulu olup 92 beyitten oluşur. En kısa kasidesi ise 15 beyitten oluşmaktadır.

2.1.1.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Kaside

Melayê Cizîrî Dîvânı'nda 6 kaside yer almaktadır. Beyit sayıları ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4: Cizîrî Dîvânı'ndaki Kasidelerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı

Beyit sayısı	Kaside Sayısı
10	1
14	1
15	1
22	1
23	1
143	1
Toplam Kaside	6

Tabloda görüldüğü üzere kasidelerin en az 10 ve en çok 143 beyitten meydana geldiğini görmekteyiz. Bu 6 kasidenin içeriğinde 2 tevhîd, 2 naat ve 2 medhiyye yer almaktadır. Zivingî'nin belirttiği gibi bu iki medhiyye Emîr Şeref bin Han Ebdal b. Nasır Bey'e yazılmıştır.¹⁶⁵

Özetle Melayê Cizîrî Dîvânı'nda 6 kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerden 2'si tevhîd, 2'si naat ve 2'si ise medhiyyeden meydana gelmektedir. Aynı zamanda en uzun kasidesi tevhîd konulu olup 143 beyitten, en kısa kasidesi ise naat olup 10 beyitten oluşmaktadır.

2.1.1.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Her iki şairin dîvânlarına baktığımızda Fuzûlî Dîvânı'nda 44 kaside, Melayê Cizîrî Dîvânı'nda ise 6 kaside bulunmaktadır. Kasidelerin beyit sayılarına

¹⁶⁵Daha geniş bilgi için bk. Turan, *Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi*, s.213.

baktığımızda Fuzûlî Dîvânı en az 15 en çok 92 beyitten, Melayê Cizîrî Dîvânı ise en az 10 en çok 143 beyitten oluşur. Her iki şairimiz de kasidelerinde tevhîd, naat ve medhiyye konularını işlemişlerdir. İki şairimizin de en uzun kasideleri tevhîd konulu nazım türüdür. Fuzûlî, Dîvânı'nda tevhid konulu kaside 92 beyitten, Melayê Cizîrî Dîvânı'ndaki tevhid konulu kaside ise 143 beyitten oluşur. Fuzûlî Dîvânı'nda şitâiyye konusunu işlemiş, Melayê Cizîrî ise şitâiyye konusunu işlememiştir. Fuzûlî Dîvânı'nda birden fazla kişiye medhiyye yazarken Melayê Cizîrî'de ise sadece Mîr İmaddetin'e medhiyye yazmıştır.

2.1.2. Gazel

Gazel kelimesi Arapçada “kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek” demektir. Sevgiden, sevgilinin aşkından söz eden gazel, Arap edebiyatında önceleri kasideler içinde bir bölüm olarak görülürken VII. yüzyıldan sonra bu adla ayrı bir şekil olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ama bunlar bugün kullanılan anlamda bir nazım şeklinin adı olmayıp hangi şekilde yazılırsa yazılsın sadece konuları bakımından bu adı taşıyan şiirlere denir. Nazım terimi olarak gazel, kafiye örgüsü aa, ba, ca... olan bir nazım şeklinin adıdır. Murassa, yani iki mısrası birbirine kafiyeli olan ilk beytine matla^c, matladan sonra gelen ikinci beytine de hüsn-i matla^c denir. Gazelin son beytine makta ve makta'dan önceki beyte de hüsn-i makta adı verilir.¹⁶⁶ Gazelin beyit sayısı 5 ile 12 arasında değişir. 12 beyitten fazla olan gazellere müzeyyel veya mutavvel gazel denilmektedir. “Çoğunlukla 5 veya 7 beyit hâlinde yazılır. İlk beyti musarra (kendi arasında kafiyeli) olur. Daha sonraki beyitlerin ilk dizesi serbest, ikinci dizeler ilk beyit ile kafiyelidir (a-a, x-a, x-a, x-a, x-a, x-a).”¹⁶⁷ Gazel, dîvân şiiri nazım biçimlerindenidir. Beyitlerle kurulan tek kafiyeli kısa bir biçimdir. Gazel, klâsik yapısını kazanmadan önceki ilkel biçimiyle Arap edebiyatının malıdır. Başka bir deyişle, gazelin kökeni, kaynağı eski Arap şiirine dayanmaktadır. Oradan İran edebiyatına geçmiştir. İran edebiyatında bağımsız bir nazım biçimi durumuna geldikten sonra, bu nitelikleriyle Türk edebiyatındaki özel yerini almıştır.¹⁶⁸ Klâsik Türk edebiyatının en çok tercih edilen nazım şekli olan “gazel” önce İran edebiyatına oradan da Türk edebiyatına geçmiştir. Gazel yazan şâirler ve

¹⁶⁶İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s.19-22.

¹⁶⁷Pala, *Dîvân Şiiri Sözlüğü*, s.176.

¹⁶⁸Cem Dilçin, *Türk Dili Dergisi (Türk Şiiri Özel Sayısı II Dîvân Şiiri)*, TDK Yayınları, Ankara 1986, s.78.

gazel oranlarının Türk edebiyatındaki tarihi seyri incelendiğinde; XIII. yy'da Hoca Dehhânî ve Şeyyad Hamza XIV. yy'da Kadı Burhaneddin, Nesimi, Âşık Paşa ve Ahmedî, XV. yy'da Ahmed-i Dâ'î, Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey, XVI. yy'da Hatayî, Hayretî, Zatî, Hayalî Bey, Kanunî Sultân Süleyman, Fuzûlî, Bâkî, XVII. yy'da Şeyhülislam Yahyâ Efendi, Nâbî, Cevrî, Nâilî, XVIII. yy'da Nedim, Şeyh Gâlib, XIX.yy'da Enderunlu Vâsıf, Enderunlu Fâzıl gibi isimler “gazel” nazım şekli ile eser veren şâirlerdendir.¹⁶⁹ Bütün şairler bu nazım şekliyle şiirler yazmıştır. Gazel bu iki dîvân karşılaştırmasında olduğu gibi en çok tercih edilen nazım biçimidir.

2.1.2.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Gazel

Tablo 5: Fuzûlî Dîvânı'ndaki Gazellerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı

Beyit Sayısı	5	6	7	8	9	10	12	Toplam
Gazel Sayısı	5	10	228	20	13	3	1	306

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Fuzûlî, en çok 7 beyitli gazelleri tercih etmiştir.

2.1.2.1.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Gazel Yapısı

Fuzûlî Dîvânı'ndaki gazellerin yapısını şu şekilde özetleyebiliriz: Matla beytinin ilk mısrası Arapça olanlar 2¹⁷⁰, makta beytinin ikinci mısrası Arapça olan 2¹⁷¹, gazelin, her beytinin ikinci mısrası Arapça olanlar 4¹⁷² ve hepsi Türkçe olan 306 gazel mevcuttur.

¹⁶⁹Nazım şekillerinin yüzyıllara göre dağılımı hakkında geniş bilgi için bk.: M.A.Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi içim-Ölçü-Kafiye**, 3F Yay., İstanbul 2007, s.56.; İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, s.20-23.

¹⁷⁰Birinci Gazel'in ilk mısrası Arapça olarak şu şekildedir:

Kad enâre'l-ışku li'l-uşşâki minhâce'l-hüdâ
Sâlik-i râh-i hakikat ışka eyler iktidâ

İkinci Gazel'in ilk mısrası Arapça olarak şu şekildedir:

Yâ men ahâta ilmûke 'l-eşyâe küllehâ
Ne ibtidâ sana mutasavver ne intihâ

¹⁷¹Gayr nakşın mahv kılmışdur Fuzûlî sînen

2.1.2.2. Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Gazel

Tablo 6: Melayê Cizîrî Dîvânî'ndaki Gazellerin Beyit Sayısına Göre Dağılımı

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı
5	2
6	4
7	5
8	6
9	9
10	14
11	8
12	8
13	7
14	2
15	12
16	5
17	1
18	3
19	4
20	1
21	1
22	1
23	2
24	3
27	1
28	2
29	1
32	1
43	1
51	1
58	1
Toplam beyit sayısı 1524	Toplam Gazel 107

Mâ lehu fî'd-dehri matlûbun ve maksûdun sivâk

FB. Gazel 159/7

Tâbi'î olmakdadur necât Fuzûlî

Yesserekallâhu tâbi'an li-fî'âlih

FB. Gazel 248/7

¹⁷²*Vaslûğ bana hayât virûr fîrkatün memât*

Sübhâne hâlîkî haleka'l-mevti ve'l-hayât

(FB. Gazel 44/1)

Ol müşğ-bü gazâle ihlâsum oldı vâzıh

Belliğ sabâ selâmen miskiyyetü 'r-ravâyih

(FB. Gazel 57/1)

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi Cizîrî, en çok 10 ve 15 beyitli gazelleri tercih etmiştir. Cizîrî Dîvân'ında, 106 gazelin 2'si 5 beyitten, 4'ü 6 beyitten, 6'sı 7 beyitten, 5'i 8 beyitten, 9'u 9 beyitten, 14'ü 10 beyitten, 8'i 11 beyitten, 8'i 12 beyitten, 7'si 13 beyitten, 2'si 14 beyitten, 12'si 15 beyitten, 5'i 16 beyitten, biri 17 beyitten, 3'ü 18 beyitten, 4'ü 19 beyitten, biri 20 beyitten, biri 21 beyitten, biri 22 beyitten, 2'si 23 beyitten, 3'ü 24 beyitten, biri 27 beyitten, 2'si 28 beyitten, biri 29 beyitten, biri 32 beyitten, biri 43 beyitten, biri 51 beyitten ve biri 58 beyitten oluşmaktadır.

2.1.2.2.1. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Gazel Yapısı

Cizîrî Dîvânı'nda gazel yapısını şu şekilde özetleyebiliriz: Gazelin tümü Farsça olan 1¹⁷³, Hüsn-ü Makta beytinin birinci mısrası Arapça olan 1¹⁷⁴, Hüsn-ü Makta beytinin ikinci mısrası Arapça olanlar 3¹⁷⁵, Makta beytinin ikinci mısrası Arapça olanlar 5¹⁷⁶, Gazelin her beytinin ikinci mısrası Arapça olanlar 9¹⁷⁷ ve tamamı Kürtçe olan 87 gazel yer almaktadır.

¹⁷³*Ya Reb în guldeste'î ya nergis-i re'na 'st în
Serw-i gulşen ya elif ya qamet-i yekta 'st în* (MC. 75)

¹⁷⁴*Li ye'tme'inne qelbî 'eynu 'l-yeqîn dibexşit
'Eynu 'l-'eyan divêtin kafi nehin dirayet* (MC. 22)

¹⁷⁵*Ya Reb ji çi rû leb bi şenaya te guşayim
Subhaneke len uşîye fî şe'nike hemda* (MC. 2)

*Da 'eybê rindan nekî bi badê
Nufûsu qewmin biha tesamet* (MC. 23)

*Te cergê min ji dil kir pare pare
Fe carek ya bedî'e 'l-husni carek* (MC. 66)

*Çehvên belek qewsên helek çerx u felek galib melek
Fî hubbiha 'umrî delek we 'l-hubbu yecrî fî 'ecac* (MC. 29)

¹⁷⁶*Selwa-rewan zerrîn-wereq çiçek Melê dîn şed neseq
Yaqu'tuha yehkî 'ş-şefe'q yehkî 'uqu'den kewkeba* (MC. 5)

*Me j'buğçeya yar zeyyînî bê-purs yek sêvek çinî
We b 'ma ceneytu ceneytî elqet 'eleyye c 'nayeta* (MC. 6)

*Abê rewan min diye şî'ra Mela
Yunkiru li 'l-ma'î li-sû'î 'l-mizac* (MC. 28)

2.1.2.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

İki şairimizin gazellerinin beyit sayılarına göre dağılımı aşağıda tablo hâlinde verilmiştir.

Tablo 7: Fuzûlî ve Cizîrî Dîvânlarındaki Gazellerin Beyit Sayılarının Karşılaştırılması

Beyit sayısı	Fuzûlî	Cizîrî
5	20	2
6	10	4
7	228	5
8	18	6
9	13	9
10	3	14
11	-	8
12	1	8
13	-	7
14	-	2
15	-	12
16	-	5
17	-	1
18	-	3

Zor Mela fırqetê ebter kirîn
Înne mine 's-sa'eti yewmu 'r-rehîl (MC. 69)

Gerçi bi çêşmê "ena" 'aleM Mela kir fena
Dûne fena babikum innehu 'ebdun eqel (MC. 70)

¹⁷⁷Pur meke israfê di qetlê mubah
Sefku demi 'l-aşiqi ma la yubah (MC. 30)

30. Şiirin beyitlerin (5. beyit hariç) ikinci mısraları hepsi Arapçadır. Gazelin 8. Beyti Farsça-Arapçadır. 9. Beyit ise tamamı Arapçadır; 106. Şiirin beytin ikinci mısraların hepsi Arapçadır. Fakat son beytin ikinci mısrası hariç; 32. Şiirde 1. ve 8. beyitler hariç. Fakat 6. ve 9. beyitlerin hepsi Arapçadır; 37. 63. 69. ve 77. Şiirlerin geneli beyitlerin ikinci mısraları Arapçadır; 6. ve 67. Şiirin bir kısmı beyitlerin ikinci mısraları Arapçadır.

19	-	4
20	-	1
21	-	1
22	-	1
23	-	2
24	-	3
27	-	1
28	-	2
29	-	1
32	-	1
43	-	1
51	-	1
58	-	1
	Toplam Gazel 306	Toplam Gazel 106

Yukardaki tabloyu incelediğimizde Fuzûlî Dîvânı'nda 306, Melayê Cizîrî Dîvânı'nda ise 106 gazel vardır. Dîvânlardaki gazelleri sayı bakımından değerlendirdiğimizde Fuzûlî Dîvânı'nda yer alan gazellerin, Melayê Cizîrî Dîvânı'nda yer alan gazellerden sayı olarak çok fazla olsa da Mela'nın gazellerindeki beyit sayısının çokluğu göz önüne alındığında sayının çok da abartılacak derecede olmadığı görülecektir. Cizîrî'nin Dîvânına baktığımızda Kürtçe gramer bakımından iğneyle kuyu kazarcasına titizlikle davrandığını görürüz. Çünkü Cizîrî'nin, şâirlik gücünü ve yeteneğini gösterebilmesi ve temellerini sağlam bir zemine oturtması gerekirdi. Nitekim bu temelin yüzyıllarca devam edeceğinin bilincinde olduğunun kanaatindeyiz. Nitekim A.baki Turan, Cizîrî'nin Dîvânı hakkında şöyle der: “Vahdet-i vücud doktrini gibi zor anlaşılan girift konuları bile, Kürt dilinin semantik imkânlarını ustalıkla kullanarak son derece çekici, ikna edici ve etkileyici bir form

içinde takdim etmektedir.”¹⁷⁸ Türk edebiyatımızda nasıl ki Hoca Dehhanî Türk dîvân edebiyatının kurucusuysa Melayê Cizîrî de Kürt dîvân edebiyatımızın kurucusu sayabiliriz. Belki bundan dolayıdır ki Ali Nihat Tarlan Cizîrî’nin Dîvânı hakkında şöyle der: “Kanaatimce bu zatın dîvânı, Hafız-ı Şîrazî, Molla Camî ve Fuzûlî Dîvânları seviyesinde bir mahiyet arz eder.”¹⁷⁹ Ahmed Ez-Zivingî ise, Mukaddimesinde Cizîrî’nin Dîvânı hakkında şöyle der: “Mela’nın Dîvân’ı, Farsça da Hafız-ı Şîrazi ile Molla Camî’nin, Arapça da İbn Fariz’in, Türkçe de ise Fuzûlî’nin Dîvânları ile eş değerdir.”¹⁸⁰ Yukarıdaki tabloya baktığımızda Fuzûlî, Dîvânı’nda, gazellerinin çoğunu (228) 7 beyitten oluştururken, Melayê Cizîrî, Dîvânı’nda ise gazellerinin çoğunu (14) 10 beyitten oluşturmuştur. Fuzûlî, dîvânı’nda gazellerinin çoğunu (228) 7 beyitten, oluştururken en azını ise 12 beyitten oluşturmuştur. Melayê Cizîrî Dîvânı’nda gazellerinin çoğunu (14) 10 beyitten oluştururken en azını ise 17, 20, 21, 22, 27, 29, 32, 43, 51 ve 58 beyitten oluşturmuştur. Bu tabloya baktığımızda dîvân şâirlerinin geneli en çok 5 veya 7 beyitten oluşan gazelleri tercih ederken Cizîrî ise en fazla 10 beyitten oluşan gazelleri tercih etmiştir.

Fuzûlî’de ikinci sırada 5 beyitle yazılan 20 gazel, Cizîrî’de 15 beyitle yazılan 12 gazel vardır. Yukarıdaki tabloya tekrardan baktığımızda Fuzûlî’nin 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 32, 43, 51 ve 58 beyitten oluşan gazel yazmadığını görmekteyiz. Cizîrî’nin ise Fuzûlî’nin kullanmış olduğu 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 12 (bütün) beyitlerden oluşan gazeller yazdığını görürüz.

2.1.3. Müstezad

Müstezad, “eklenmiş, arttırılmış” manasına gelir. Edebiyatta bir uzun dize ile kurulu beyitlerden oluşan nazım şeklidir. Gazelden türemiş olan Müstezad, çoğunlukla aruzun “mef’ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün” kalıbıyla yazılır ve her dizeden sonra bu kalıbın ilk ve son birimleri olan “mef’ûlü feûlün” kalıbına uygun bir kısa dize söylenir. Eklenen bu kısa dizeye ziyade (artık, ek) denir. Böylece müstezadın her beyti iki kısa dize ilavesiyle dört mısradan oluşmuş olur. Müstezad, dîvân şiirinin sanatlı şekillerindendir. Kısa dizeler okunsa da okunmasa da beytin anlamı bir

¹⁷⁸Turan, *Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi*, s.12.

¹⁷⁹Turan, *Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi*, s.51.

¹⁸⁰Zivingî, *Mukaddime*, Cim.

bütünlük oluşturur. Bu bakımdan uzun ve kısa kalıplarla yazılmış iki ayrı gazelin iç içe girmiş hâli gibidir.¹⁸¹

2.1.3.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Müstezad

Fuzûlî, dîvânı'nda aşk konusunu işlediği “Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün” kalıbıyla yazdığı 7 beyitten oluşan bir müstezad yer almaktadır.

2.1.3.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Müstezad

Melayê Cizîrî, dîvânı'nda konu olarak aşkı işlediği tümü Arapça 7 beyitten oluşan bir müstezad yazmıştır. Vezni “Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün”dür.

2.1.3.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Her iki şâir, bu nazım şeklini fazla tercih etmemiştir. Her iki şair aşk konulu, “Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün” vezniyle 7 beyitten oluşan birer müstezad yazmışlardır.

2.1.4. Kıt'a

Kıt'a, Arapça bir kelime olup “parça, bölüm ve cüz” anlamına gelmektedir. Beyitlerin ikinci dizeleri birbiriyle kafiyeli ve genellikle iki beyitli bir nazım şeklidir. Kafiye düzeni xa-xa biçimindedir. Kıt'a'da anlam bütünlüğü olup matla ve mahlas beyti bulunmaz. Ancak uzun kıt'alarda mahlas kullanan şairler de vardır. İki beyitten uzun kıt'alara “kıt'a-i kebîre” (büyük kıt'a) adı verilir. Kıt'a-i kebîreler, dîvânlarda kasidelerden hemen sonra; diğer kıt'alar dîvân sonlarında “mukatta'ât” (kıtalar) adı altında toplanmışlardır. Müstakil şiirler olarak dîvânların sonunda “Mukatta'ât” başlığı altında yer alırlar. Kıt'aların konusu geniştir; felsefe, nükte, hikmet, tasavvuf, yergi, hiciv, bir olayın tarihi ve bir düşünce olabilir. Kıt'alar aruzun her kalıbıyla yazılır. Türk edebiyatında en çok kıt'a yazan şairler arasında Mustafa Eşref Paşa (246), Nâbî (150), İzzet Molla (75), Sâbit (70), Necatî Bey (69), Beylikçi Abdülbaki Ârif (68), Nev'î Yahyâ (64), Enderunlu Vâsıf (58), Mehmet Emin Belîğ (58), Gâlip Dede (49) ve Fuzûlî'yi (46) sayabiliriz.¹⁸²

¹⁸¹Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s.356.

¹⁸²İpekten, *Nazım Şekilleri ve Aruz*, s.52-54; Şevkiye Kazan, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Lisans Yayınları, İstanbul 2006, s.282.

2.1.4.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Kıt'a

Fuzûlî Dîvânı'nda 46 kıt'a yer alır. Bu kıt'alar genellikle didaktik bir özelliğe sahip olup bu kıt'alarda eleştirel konulara da değindiğini görürüz.

2.1.4.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Kıt'a

Melayê Cizîrî Dîvânı'nda 7 beyitten oluşan 1 tarih menzumesi mevcuttur.

2.1.4.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Fuzûlî Dîvânı'nda 46 kıt'a, Melayê Cizîrî Dîvânı'nda ise 1 kıt'a bulunmaktadır. Fuzûlî, dîvânı'nda gazel, rubâî ve kaside nazım biçimlerinde olduğu gibi bu nazım biçiminde de Cizîrî'den daha fazla yazdığı görülmektedir.

2.2. BENTLERDEN OLUŞAN NAZIM BİÇİMLERİ

2.2.1. Murabba^c

Murabba, “dörtlü, dört köşeli” anlamına gelmektedir. “Edebiyatta aynı vezinde dörder dizelik bendlerden oluşan nazım şeklinin adıdır. İlk bendin dört dizesi birbiriyle kafiyeli, sonraki bendlerin ilk üç dizesi kendi arasında, son dizesi ilk bend ile kafiyeli olur (aaaa-bbba vs.). Son dize her bendin sonunda aynen tekrar ediliyorsa mütekerrir murabba (aaaA-bbbA); yalnızca kafiye yönünden ilk bend ile benzeşiyorsa müzdevic murabba adını alır. Murabbalar 4 ile 8 bend arasında değişen uzunluklarda yazılır. Edebiyatımızda örneklerine az rastlanır.”¹⁸³ Murabbalar hemen bütün konularda yazılırlar. Türk edebiyatında murabbalar en çok 16.yy.'da yazılmıştır. Murabbalar daha çok dînî, mersiye, nasihat, aşk, öğretici, ölüm, övgü ve yergi gibi konularda yazılmıştır. Bu nazım şeklini en çok kullanan şairler olarak; Muhibbî (30), Hayretî (26) ve Esrar Dede'yi (6) sayabiliriz. Murabba'da şairin mahlası son bentte yer alır. Son bentte mahlasını redif olarak kullanan şairler de vardır.

2.2.1.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Murabba^c

Fuzûlî, dîvânı'nda 3 murabba bulunmaktadır. Bu murabbalardan 2'si 7 bedden 1'i de 5 bendden oluşur. Her üç murabbası da mütekerrirdir. Fuzûlî

¹⁸³Pala, *Dîvân Şiiri Sözlüğü*, s.346.

yazmış olduğu murabbalarda sade bir dil kullanmıştır. Fuzûlî-i Bağdâdî, konuşma dilinin kısa, doğal, dolaysız anlatımına, devrik cümle ve soru cümlesi kullanımına yer vermiştir. Ama bunların yanı sıra şiiri esas çekici kılan, gözüm, canım efendim, devletli sultanım, gülüm gibi konuşma dilinin hitaplarının kullanılışı olmuştur. Bu sesleniş kelimelerinin, tonlama bakımından şiirde önemli ahenk unsuru sağladığını da göz ardı etmemek gerekir. Aynı murabba içinde yer alan;

“Gözümden dem-be dem bağrım ezip yaşıım kimi gitme
Seni terk etmezem çün ben beni sen dahı terk etme”

Beytinde de gözden kaybolmak anlamında gözden gitmek, bağır ezmek gibi deyimlerin kullanımının yanı sıra; söz tekrarları ve devrik cümle kullanımıyla konuşma dilinin sade, doğal anlatımının sağlandığı görülmektedir.¹⁸⁴

2.2.1.2. Melayê Cizîrî Dîvânı’nda Murabba^c

Melayê Cizîrî Dîvânı’nda bir murabba bulunmaktadır. Bu da 8 bendden oluşan müzdevic bir murabbadır.

2.2.1.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Mela ve Fuzûlî murabba nazım biçimini az kullanmışlardır. Fuzûlî’nin üç murabbası da mütekerrir’dir. Mela’nın murabbası ise müzdevic’tir. Her iki şairimiz de murabbalarında aşk konularını ele almışlardır.

2.2.2. Terbî^c¹⁸⁵

Terbî^c, “dörtleme, dörtlü duruma getirme” anlamına gelmektedir. Bir gazelin beyitlerinin üstüne, başka bir şair tarafından, aynı ölçü ve uyakta ikişer dize ekleyerek yazılan murabba’ya denir. Gazelde matla’dan sonraki beyitlerin birinci dizeleri serbest olduğundan terbî^c, o dizenin uyağına göre yapılır. Uyak düzeni şöyle olur eklenen iki dize siyah harflerle gösterilmiştir: (aaaa-bbba-ccca-ddda-eeee)

¹⁸⁴Mine Mengi, **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s.97-98.

¹⁸⁵Terbî^c; her beytin önüne iki mısra getirmek suretiyle oluşturulan bir nazım şeklidir. Ancak Mela, Hafız’ın gazelinin kafiyeli mısralarına üçer mısra getirmek suretiyle şiirini oluşturmuştur. Başka bir kategoriye yerleştiremediğimiz için “Terbî^c” demeyi uygun bulduk.

eklenen bu iki dizeye zamîme denir. Bu zamîmenin, eklendiği beyitle anlam bakımından kaynaşması gerekir. Az kullanılmış bir biçimdir.¹⁸⁶

2.2.2.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Terbîc

Fuzûlî-i Bağdâdî Terbîc nazım şeklini hiç kullanmamıştır.

2.2.2.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Terbîc

Ji Hafîz quṭbê Şîrazê Mela fehî er bikî razê

Bi awazê ney u sazê bibî ber çerxê perwazê

*Tuzed min-ḥubbihi 'ş-şefwa bihi ehlu 'l-hewa neşwa*¹⁸⁷

*Meta ma telqe men tehwa de'î 'd-dunya we ehmilha*¹⁸⁸ (MC. 1/8)

Bu terbi'in bendlerinin son mısraları Hâfız-ı Şîrâzî'ye aittir (Terbîc; her beytin önüne iki mısra eklenerek yapıldığı hâlde Mela bu kurala uymayıp gazelin kafiyesi olan mısralarının önüne Kürtçe üç mısra getirerek terbi yapmıştır.). Ancak Melayê Cizîrî 3, 4 ve 5. bentlerde Hafîz'a uyarak üçüncü mısraları Farsça yazmıştır. 8. bendde ise yine Hafîz'a uyarak üçüncü mısrayı Arapça yazmıştır (Zira Hafîz da gazelin son mısrasını Arapça yazmış).

2.2.2.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Melayê Cizîrî bu nazım şeklini bir kez kullanmıştır. Bunu da Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazeline yapmıştır. Terbîc bendlerinin son mısraları Hâfız'a ilk üç mısraları ise Melayê Cizîrî'ye aittir. Fuzûlî-i Bağdâdî'nin ise Terbîc nazım şeklini hiç tercih etmediği bilinmektedir. Melayê Cizîrî, Terbîc nazım şeklini kullanmış Fuzûlî ise kullanmamıştır.

2.2.3. Muhammes

Sözlük anlamı “beşli, beşlik, beşgen” demektir. “Edebiyatta, aynı vezinde beşer dizelik bendlerden oluşan nazım şeklinin adıdır. İlk bendin beş dizesi birbiriyle kafiyesi, sonraki bendlerin son bir veya iki dizesi ilk bend ile kafiyesi olur (aaaaa-

¹⁸⁶Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s.216-217.

¹⁸⁷Mela'ya ait Arapça mısradır. Sevgilinin aşkıdan safa artar, gönül ehli onunla sarhoş olur.

¹⁸⁸Hafîz'a ait Arapça mısradır. Vuslata erdiğinde dünyayı içindekilerle terkedebilirsiniz.

bbba vs. veya aaaaa-bbba vs.). Son bir veya iki dize her bendin sonunda aynen tekrar ediliyorsa mütekerrir muhammes (aaaaA-bbbbA veya aaaAA-bbbAA); yalnızca kafiye yönünden ilk bend ile benzeşiyorsa müzdevic muhammes adını alır. Muhammesler genellikle 4 ile 8 bend arasında değişen uzunluklarda yazılır.”¹⁸⁹ Muhammeslerde en çok aşk konusu işlenmiştir. Aşk konusunun yanında tasavvuf, tabiat, felsefe ve övgü gibi konular da yer almaktadır. Son bentte şairler mahlaslarını kullanırlar.

2.2.3.1. Fuzûlî Dîvânı’nda Muhammes

Fuzûlî Dîvânı’nda 3 muhammes bulunmaktadır. Bu muhammeslerin üçü de aşk konusunu ele almıştır. Muhammeslerin ikisi 5 bendden, biri de 7 bendden oluşur.

2.2.3.2. Melayê Cizîrî Dîvânı’nda Muhammes

Melayê Cizîrî Dîvânı’nda muhammes bulunmamaktadır.

2.2.3.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Melayê Cizîrî’nin, muhammes nazım şekliyle şiir yazmamıştır. Fuzûlî ise üç muhammes yazmıştır. Fuzûlî bu yönüyle Melayê Cizîrî’den daha zengin olduğunu görmekteyiz.

2.2.4. Tahmîs¹⁹⁰

Tahmis, “beşleme, beşli duruma getirme” demektir. Bir gazelin beyitlerinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize ekleyerek yazılmış muhammese denir. Bütün dizeler aynı şâire ait olursa muhammes adını alır. Kafiye düzeni şöyledir: aaa (aa), bbb (ba), ccc(ca)... vd. gibi tahmiste asıl beyit ile eklenen dizeler arasında bir anlam kaynaşması zorunludur. Gazelin makta (kesiş, bitiriş) adı verilen son beytinde şâir nasıl kendi mahlasını söylerse, tahmîsi yapan şâir de son beyte eklediği dizelerden birinde mahlasını söyler.

¹⁸⁹Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s.342.

¹⁹⁰Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s.223; Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s.449; Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşku Bilimevi Basın Yayınları, İstanbul 2012, s.131; İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s.88.

Dîvân şiirinde en fazla işlenen musammat türü tahmîstir. Hemen her şâir kendinden önceki veya çağdaşı bir şâirin seçkin gazelini tahmis etmiştir. Hatta kendi gazelini tahmis eden şâirler bulunduğu gibi kaside tahmîsi yapanlar da vardır. Kendi gazelini tahmis ederek muhammes durumuna getiren şairler de vardır. Bu tür tahmisler dîvânlarda “tahmîs-i gazel-i hod” başlığı altında verilmiştir. Tahmiste en önemli nokta, eklenen dizelerin, gazelin beyitleriyle anlam ve güç bakımından kaynaşabilmiş olmasıdır. Yoksa eklenmiş dizeler sırtır, birer yama gibi kalır ve tahmis başarılı sayılmaz.

Tahmis genellikle gazelde yapılır. Fakat kimi kasidelere de tahmis yazılmıştır. Tahmislerin başında “Tahmîs-i Emrî”, “Tahmîs-i Bâkî Gazel-i Fuzûlî” gibi başlıklar bizi tahmisin varlığından haberdar eder. Ayrıca son bendde iki ayrı mahlasın bulunması da bu konuda bize yine yardımcı olur. Hemen her şâirin Dîvânı’nda bir ya da birkaç tahmis bulunur.

2.2.4.1. Fuzûlî Dîvânı’nda Tahmîs

Fuzûlî, biri Lutfî’nin diğeri ise Habîbî’nin gazeline olmak üzere beşer bendden oluşan 2 tahmis yapmıştır. Her iki tahmisin konusu aşk olup sevgilinin cefa çektiğinden bahseder. “Ger cefâ kıl ger vefâ cânım fedâ sen kâtîle” ve “yâr olmadan âşıkların dinlenmesi mümkün değil” gibi konular ağırlıktadır.”¹⁹¹

2.2.4.2. Melayê Cizîrî Dîvânı’nda Tahmîs

Melayê Cizîrî Dîvânı’nda, 2 tahmîs bulunmaktadır. Bunlardan biri Fars şairi Celal’in Farsça ve Arapça mülemma gazeline yaptığı tahmistir. 5 bendden oluşup konusu sufiyanedir. Diğeri Kürt şairi Lağêr’in¹⁹² (1827-?), Melayê Cizîrî’nin gazeline yaptığı tahmistir. İlk üç mısra Lağêr’e, diğer iki mısra Melayê Cizîrî’ye aittir. Her benddeki Lağêr’e ait ilk üç mısra, Mela’ya ait olan birinci mısra ile aynı vezindedir. Lağêr’in, Melayê Cizîrî’nin gazeline yaptığı tahmis 10 bendden oluşup konusu aşk’tır.

¹⁹¹Mehmet Kanar, **Fuzûlî-Dîvân**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015, s.361.

¹⁹²Lağêr, Xalid Axayê Zêbarî’nin mahlasıdır ve Mela’nın gazelini tahmis etmiştir. Adak, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasik**, s.264.

2.2.4.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Fuzûlî ve Mela'nın dîvânlarında ikişer tahmis yer almaktadır. Her iki şairimizin ortak özelliği devlet büyüklerine değil beğendikleri şâirlerin şiirlerine tahmis yapmış olmalarıdır.

Tahmis'in en önemli özelliği, şâirin bütün maharetini ortaya koyması ve gözler önüne sermesidir. Bununla birlikte tahmis yapan kişi, şâirin şiirini beğendiğini ortaya koyar. "Tahmis, tahmis yapılan şâirin şiirinin başarısını onaylayan bir nazım şeklidir. Bir nevi söz konusu şâiri ve şiirini önemseyerek ona atıfta bulunmaktır. Tahmis yapılan şâirin, şiirine olan ilgi ve onun şiirle ilgisinin devamını amaçlayan bir mesaj niteliğinde düşünülebilir."¹⁹³

2.2.5. Müseddes/Müşaare

Müseddes "Altılı, altılık" demektir. Edebiyatta; aynı vezinde altışar dizelik bentlerden oluşan nazım şeklidir. İlk bendin altı dizesi birbirleriyle kafiyeli, sonraki bendlerin son bir veya iki dizesi ilk bend ile kafiyeli olur (aaaaaa bbbba vs. veya aaaaaa bbbbaa vs.). Son bir veya iki dize her bendin sonunda aynen tekrar ediliyorsa mütekerrir müseddes (aaaaaA bbbbaA vs. veya aaaaAA bbbbaA vs.); yalnızca kafiye yönünden ilk bend ile benzeşiyorsa müzdevic müseddes adını alır. Müseddesler genellikle 5 ila 8 bend arasında değişen uzunluklarda yazılırlar. Bunun yanında 8 bendden artık yazılan müseddesler de vardır. Her konuda müseddes yazılabilir.¹⁹⁴ Genellikle müseddesler felsefe, tasavvufî fikir ve düşünceler konusunu ele almıştır.

2.2.5.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Müseddes/Müşaare

Fuzûlî Dîvânı'nda biri 7 diğeri ise 9 bendden oluşan 2 müseddes bulunur. Bu iki müseddesin dilinin ağır olduğu görülmektedir. 7 bendden oluşan müseddes, son iki mısrası ayrı kafiye olup her bendinin sonunda aynı kafiyeyle tekrar edilen müseddestir. 9 bendden oluşan müseddes ise her bendin sonunda son iki mısrası kendi içinde kafiyeli olan müseddestir. 7 bendli olan müseddes'in konusu aşktır ve

¹⁹³Songül Yağcıoğlu (Aydın), "Fuzûlî ve Bakî Dîvânlarının Karşılaştırılması", ("Yayımlanmamış Doktora Tezi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2009, s.23.

¹⁹⁴Pala, *Dîvân Şiiri Sözlüğü*, s.355.

her bendin beşinci mısrasında “dedim dedi” altıncı mısrasında ise “-ânun durur senün” şeklinde tekrar edilir. 9 bendden oluşan müseddesin konusu feryad ve şikâyetir.

2.2.5.2. Melayê Cizîrî Dîvânı’nda Müseddes/Müşaare

Melayê Cizîrî Dîvânı’nda klasik musammat nazım şekline giren müseddes bulunmamaktadır. Ancak Mela’nın biri Feqiyê Teyran ve diğeri Mîr Îmadeddin ile kaleme aldığı iki müşaaresinde/müseddesde, mütenavib müseddes nazım şeklini kullandığı görülmektedir.

Mütenavib müseddes, mısraları sıra ile a ve b şeklinde kafiyelenen altı mısralık nazım biçimidir. Bu nazım şeklinde tekli mısralar (1-3-5) kendi aralarında çiftli mısralar (2-4-6) da kendi aralarında kafiyelidir.¹⁹⁵ Melayê Cizîrî bu nazım şeklini müşaare tarzı ile yazılan şiirlerinde kullanmıştır.

Arap edebiyatında, aynı vezin ve kafiye de üçer mısralık bendlerden oluşan şiirlere müşaare denir. İran edebiyatında özellikle şîraz edebiyat çevresinde şairin iki dil ve bir mahalli söyleyişten faydalanarak yazdığı şiirlere de müssellasât adı verildiği görülmektedir.

“Müşaare, karşılıklı şiir söylemek ve okumak yerinde kullanılan bir tâbirdir. Dîvân şairlerinden birinin bir manzumesine diğeri tarafından aynı vezin ve kafiye de olmak üzere yazılan nazire’ye de bu ad verildiği gibi halk şairleri arasında yapılan şiir yarışmalarında birinin okuduğu beyte öbürü tarafından vezin ve ayak uydurma durumuna müşaare denilir.

Edebiyat meraklıları tarafından muayyen bir mevzuya göre, meselâ dudak ve yanak mazmunları havi olmak üzere beyitler okunması yahut birinin okuduğu beytin son kelimesiyle başlamak üzere diğeri birinin başka bir beyit okuması da bu tâbirin içine girer. Müşaarelerde sırası gelince bir beyit bulup okuyamıyan mağlup olmuş sayılırdı.”¹⁹⁶, “Klasik şiirde rastlanmayan ve eski zamanlarda ‘müşaare’ denilen söyleşme / atışma / karşılaşma / deyişme tarzı şiir söyleyişi, bugün de âşıkların en

¹⁹⁵Geniş bilgi için bkz. Adak, *Teşeyên Nezmê*, s.433-435.

¹⁹⁶Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.634-635.

çok başvurduğu ve âşıklık gücünün tayininde önemli bir ölçü olan bir nazım şeklidir.”¹⁹⁷

Melayê Cizîrî Dîvânı’nda müşaare tarzı ile yazılan iki mütनावib müseddes nazım şekli bulunur. Biri Cizre’nin mîrê olan Mîr ‘Îmadeddîn ile diğeri ise Feqîyê Teyranla karşılıklı bir şekilde deyişme tarzı şiir söyleyişini dile getirmiştir. Mîr ‘Îmadeddîn ile yaptığı söyleşme 39 bendden oluşur. Bu şiir söyleyişi Melayê Cizîrî ile başlar ve Melayê Cizîrî ile biter. Bu şiirin kafiye düzeni müzdevic mütनावib müseddestir. Kafiye düzeni ise şöyledir: ab ab ab. Vezni ise Mefa‘îlün Mefa‘îlün Mefa‘îlün Mefa‘îlün’dür. Şiirde medhiyye konusu işlenmiştir. Feqîyê Teyran ile yapılan müşaare/müseddes ise 50 bendden oluşur. Bu şiir Feqîyê Teyran ile başlar Melayê Cizîrîyle biter. Bu müşaare/müseddes aruz ölçüsü değil de 14’lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bu müşaarede/müseddesde Melayê Cizîrî ile Feqîyê Teyran adeta harflerle oynarlar. Aynı zamanda Kur’an-ı Kerim’de geçen Hâ, Mîm, ‘Eyn, Sîn, Kâf (Qaf), Tâsîn, Kâf, ve Hâ gibi harflerin derinliklerinden bahsederler. Müşaare’nin konusu ise aşk ve medhiyyedir. Aşağıda müşaare’yi gösterdik:

Mefa‘îlün Mefa‘îlün Mefa‘îlün Mefa‘îlün

1. Mela:

Selama min şena-x^wanî şehergeh gewher-efşan bit
Bişûret emrê Subhânî ser-elqabê zer-efşan bit
Bi xizmet ‘erdê sultânî ‘ebîr u ‘enber-efşan bit

1. Mîr:

Selama şani‘ê Qadir Mela da pê mu‘et̤ter bî
Mufferreh bit me lê xatîr peyapey lê mukerrer bî
Ji cama xatîrê ‘atîr me jê ayîne enwer bî

¹⁹⁷Sadık Yalsızuçanlar, **Efendiler Bağı**, Mevsimler kitap, 2. baskı, 2018, s.30.

2.2.5.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Fuzûlî, 2 müseddes kullanmıştır. Cizîrî ise bu klasik müseddesi kullanmayıp 2 mütenavib müseddes nazım şeklini tercih etmiştir. Fuzûlî'nin klasik müseddes nazım şeklinde Melayê Cizîrî'den zengin olduğunu görmekteyiz.

Melayê Cizîrî, müşaare/müseddes tarzında yazılan ve daha çok medhiyye türüne giren 2 mütenavib müseddes kaleme almış, Fuzûlî ise bu nazım şekliyle hiç şiir yazmamıştır. Melayê Cizîrî'nin, müşaareye önem verdiğini söylemek mümkündür. Mela, hem Mîr İmadeddin ile hem de Feqîyê Teyran ile yaptığı müşaareden şöyle bir sonuç çıkartmamız mümkündür. İkisini de kendine muhatap bulduğunu söyleyebiliriz.

2.2.6. Müsemmen

Müsemmen sekiz dizeli bendlerden oluşan manzumeler olduğu için bunlara “sekizli” veya “sekizlik” denilebilir. Diğer bir değişle bend sayısı sekize çıkarılmıştır. Müsemmen de müseddes gibi ilk bendin sekiz dizesi birbirleriyle kafiyeli, sonraki bendlerin son bir veya iki dizesi ilk bend ile kafiyeli olur (aaaaaaa, bbbbbba vs. veya aaaaaaa, bbbbbbaa vs.). Son bir veya iki dize her bendin sonunda aynen tekrar ediliyorsa mütekerrir müsemmen; yalnızca kafiye yönünden ilk bend ile benzeşiyorsa müzdevic müsemmen denir. Müsemmen aynı vezinde sekizer dizelik bentlerden oluşan nazım şeklidir.

2.2.6.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Müsemmen

Fuzûlî, müşaare nazım şekli gibi müsemmen nazım şeklini de Dîvânı'nda kullanmamıştır.

2.2.6.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Müsemmen

Cizîrî, Dîvânı'nda, 1 şiirini müsemmen nazım şekliyle yazmıştır. Bu müsemmen 12 bendden oluşup konusu aşk'tır. Vezni ise Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün kalıbıdır.

2.2.6.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Melayê Cizîrî, Dîvânî’nda konusu aşk olan 1 müsemmen kullanmıştır. Fuzûlî’nin bu nazım şekliyle hiç şiir yazmamış olması bu nazım şeklini fazla tercih etmediğine bağlanabilir.

2.2.7. Terkib-Bend

Konu sınırlaması olmayan, her bir bendi başka kafiye fakat aynı vezinde olan bentleri birbirine vasıta beyitleriyle bağlanan bir nazım biçimidir. Her bend iki bölümdür. Birinci bölüme “terkîb-hâne”, “kıt’a”, “bend” adı verilir. Her bent, 5-10 arasında değişen beyitlerden oluşur. Kafiye düzeni gazele benzer. Bazen bentlerin bütün dizeleri her bentte ayrı ayrı olmak üzere kendi aralarında kafiyelenir. Bendin son beytine “vasıta beyti”, “bendiye” denir. Bu beyit her bendin sonunda değişir ve mutlaka kendi dizeleri arasında bentten ayrı olarak kafiyelenir. Kafiye düzeni aşağıdaki şekillerde olabilir. Her iki biçimde de “bb” ve “dd” harfleriyle gösterilen beyitler vasıta beytidir:

“aa xa xa...bb - cc xc xc...dd-...”

“aa aa aa...bb - cc cc cc...dd-...”

Konu sınırlaması olmayan ve edebiyatımızda çokça kullanılan bir nazım şeklidir. Genellikle talihten ve hayattan şikayetler, dinî, tasavvufî, felsefî düşünceler anlatılmış, toplumsal yergi niteliğinde eleştirilere yer verilmiştir. Şâirler son bendde mahlaslarını söylerler. Türk edebiyatında 15. yüzyılda Şeyhî, Ahmed Paşa, Cem Sultan, Necatî Bey; 16. yüzyılda Nefî, Yahya Bey, Fuzûlî, Bâkî ve Rûhî; 17. yüzyılda Neşâtî, Cevrî; 18. yüzyılda Şeyh Gâlip ve 19. yüzyılda Enderunlu Vâsîf, Leylâ Hanım; Tanzimat edebiyatında Ziya Paşa gibi şâirler terkîb-i bend yazmışlardır. Altılı, yedili, sekizli, dokuzlu ve onlu musammatlar küçük bir terkib-bend ve terci-bend’e benzerler. Bunların müzdeviç olanları terkîb-i bend, mütekkerrir olanları da terci-bend adıyla anılır. Mersiye, medhiyye, hiciv, münacât, tevhid, naat gibi nazım türleri terkîb-i bend biçiminde yazılmıştır. Terkîb-i bendde, en çok mersiye konusu işlenmiştir, mersiyeden sonra en çok işlenen konu medhiyedir. Konusu toplumsal yergi olan en ünlü terkîb-i bend Rûh-i Bağdadî’nindir. Zamanında

büyük bir ün kazanan bu bu terkîb-i bende üç yüzden fazla nazire yazılmıştır. Bu nazirelerin içinde en güzeli ve ünlüsü de Ziya Paşa'ya aittir.¹⁹⁸

2.2.7.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Terkib-Bend

Fuzûlî Dîvânı'nda 2 terkîb-bend vardır.¹⁹⁹ İki terkîb-bendden biri 7 bendden oluşmaktadır. Fuzûlî-i Bağdâdî bir terkîb-bend'i Sultan Süleyman'a yazmıştır. “Terkîb-i bend der medh-i Sultân Süleymân” diğeri ise 5 bendden oluşup aşıkâne ve rindâne şeklinde yazılmıştır. Bu terkîb-bend'in ilk bendini aşağıda verdik:

Getür sâkî kadeh kim nev-bahâr-ı âlem-ârâdur
Zemîn sebz ü hevâ cân-bahş u gülşen râhat-efzâdur

Perîşân olma kim gül-berg tek hâlâ bu gülşende
Neşât-ı ayş için esbâb-ı cem'iiyet müheyyâdur

Açıldı lâle güldi gonçe geldi işret eyyâmı
Zebân-ı hâl-i sebze işret îmâsına gûyâdur

Gör öz hâlûni sen çekme gam-ı mâzî vü müstakbel
Ki hâlâ mevsim-i gül-geşt ü devr-i câm-ı sahbâdur

Seher gülzâra gir billâh bu mevsimlerde kim her dem
Temâşâ kıl ki dîvânına gülün hoş temâşâdur

Açıldı gonçe tûmârı vü ma'lûm oldu mazmûnı
Budur kim fevt kılmañ mevsim-i gül câm-ı gül-gûnı

2.2.7.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Terkib-Bend

Melayê Cizîrî yukarıdaki terkib-bend tanımlamasına girmesi kaydıyla hiç terkîb-bend yazmamıştır. Ancak aşağıda terci'-bend konusunda ifade edeceğimiz üzere o aynı zamanda hem terkib-bend hem de terci'-bend kategorisine giren ve kaynaklarda

¹⁹⁸Kazan, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, s.303; Halûk İpekten, **Nazım Şekilleri ve Aruz**, s.114.

¹⁹⁹Bu terkib-bend'lerden biri İsmail Parlatır'ın hazırladığı “Fuzûlî Türkçe Divan” adlı çalışmasında, kasideler arasında göstermiştir, diğer terkib-bend'i ise musammatlar arasında göstermiştir. Terkib-bend'lerde en çok işlenen konulardan biri medhiyedir. Kanaatimizce methiyeden dolayı (Terkîb-i bend der medh-i Sultân Süleymân) Parlatır kasidelerin içine almıştır.

“karma terkib-terci” olarak ifade edilen²⁰⁰ farklı ve özgün bir nazım şeklini kullanmıştır.

2.2.7.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Fuzûlî Dîvânı’nda 2 terkîb-bend vardır. İki terkîb-bend’den biri 7 bendden oluşur. Fuzûlî-i Bağdâdî bu terkîb-bend’i Sultan Süleyman’a yazmıştır. “Terkîb-i bend der medh-i Sultân Süleymân” diğeri ise 5 bendden oluşup konusu âşıkâne ve rindâne şeklinde yazılmıştır. Melayê Cizîrî’nin ise karma terkib-terci bend yazmakla birlikte müstakil terkîb-bend yazmadığı görülmüştür.

2.2.8. Terci-Bend

Terci-bend, biçim ve uyak yönünden terkib-bende benzer. Yalnız, terci-bendde, bentleri birbirine bağlayan vasıta beyitleri her bendin sonunda yenilenir. Her biri 10 beyte yakın, 10-12 bentlik bir şiirde bütün bentlerin böyle tek beyte bağlanabilmesi için anlam yönünden hepsinin bu beyitle ilgili olması gerekir. Vasıta beytinin her bendin sonunda yenilenmesi şiire bir tekdüzelik verdiği gibi şiirde anlam ilgisi kurma bakımından da güçlük doğurur. Terci-bendlerde genellikle Tanrı’nın gücü, evrenin sonsuzluğu, doğanın ve yaşamın karşıtlıkları gibi konular işlenir.²⁰¹

2.2.8.1. Fuzûlî Dîvânı’nda Terci-Bend

Fuzûlî Dîvânı’nda 2 terci-bend yer almaktadır.²⁰² Kasideler arasına konulan bir terci-bend, Ayâs Paşa’ya yazılmış olup 11 bendden oluşmaktadır. Musammatlarda gösterilen diğer terci-bend ise 7 bend şeklinde yazılmıştır. Musammatlarda gösterilen 7 bendli terci-bend’in ilk bendi aşağıda verilmiştir:

Ben kimem bir bî-kes ü bî-çâre vü bî-hân mân
Tâli’üm âşüfte ikbâlüm nigûn bahtum yaman

Nemlû eşkümden zemîn memlû ünümden âsmân
Âh ü nâlem nâvek ü peyveste ham kaddum keman

²⁰⁰Geniş bilgi için bkz. Adak, Teşeyên Nezmê, s.525-526.

²⁰¹Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, s.250.

²⁰²Bu terci-bend’lerden biri İsmil Parlatır’ın hazırladığı “Fuzûlî Türkçe Divan” adlı çalışmasında, kasideler arasında gösterilmiş, diğer terci-bend’i ise musammatlar arasında gösterilmiştir. Terci-bend’lerde en çok işlenen konulardan biri medhiyedir. Kanaatimizce methiyeden dolayı (Terci-Bend Der-Hakk-ı Ayâs Paşa) Parlatır kasidelerin içine almıştır.

Tîr-i âhum bî-hatâ te'sîr-i nâlem bî-gümân
Muttasıl gam-hâne-i sînemde yüz gam mîhmân

Kanda bir gam itse benden istesünler ben zamân
Yok baña kayd-ı belâ vü derd ü mihnetden emân

Çıkdı cân gönlümde endûh u gam u mihnet hemân
Ey benüm cânım sen ü gönlüm senüñle şâdmân

*Sensiz olman ayru mihnetden belâdan bir zamân
El-amân hicrân belâ vü mihnetinden el-amân*

2.2.8.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda Terci-Bend

Melayê Cizîrî Dîvânı'nda 5 terci-bend mevcuttur. Ancak aynen terki-bend başlığında ifade edildiği gibi Mela'nın terci-bendleri de müstakil olmayıp karma terki-bend-terci şeklindedir. Bunlar şunlardır: 48 numaralı şiirde gösterdiğimiz terci-bend, 7 bendden; 116 numaralı şiirde terci-bend, 6 bendden; 117 numaralı şiirde terci-bend, 9 bendden; 118 numaralı şiirde terci-bend, 5 bendden; 119 numaralı şiirde de terci-bend, 5 bendden oluşmaktadır. Aşağıda verdiğimiz 118 numaralı terci-bend'in son bendini gösterdik:

Bê hisab şox u şepalê li Melê qehr u geder kir
Ne em anîne xiyalê ne li halê me nezer kir
Qeş nekir şefqe libasê gezebe zêde di ber kir
‘İlleta cewr u cefa u elemê cih bi ceger kir
‘Ellilandîn di firaqê sitemê sîne bi ker kir
Ah hetta mirinê ev ji me ra dağ u keser kir
Sefera Şam u ‘İraqê li me x^weş lazim u fer kir
Bi me da jehr u reqîban di devî şehd u şeker kir
Em buyîn pêt u pereng lew ji wişalê me hezer kir
Nazik u ney-şeker u xûb u şîrîn-qed u xudûde
*Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûde
Ger ‘Ezazîl bidîta nedibir geyrê sucûde*

2.2.8.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Fuzûlî Dîvânı'nda 2 terci-bend yer almaktadır. Biri 11, diğeri 7 bendden oluşup toplam 18 bend yer almaktadır. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda ise 5 terkeb-terci-bend yer almaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: 48 numaralı şiirde gösterdiğimiz terci-bend 7 bendden, 116 numaralı şiirde 6 bendden, 117 numaralı şiirde 9 bendden, 118 numaralı şiirde 5 bendden ve 119 numaralı şiirde 5 bendden oluşmaktadır. Fuzûlî toplam da iki terkeb-bend ve iki terci-bend yazmıştır. Mela ise karma olmak üzere 5 terkeb-terci bend yazmıştır. Dolayısıyla ile Mela'nın Fuzûlî'ye nazaran daha fazla terkeb bend ve terci-bend kullandığı görülmektedir. Mela'nın kullanmış olduğu toplam bend sayısı 32'dir. İki şairimizin de dîvânlarında terci-bend nazım şeklini kullanmış olduklarını görmekteyiz.

2.3. MISRALARDAN OLUŞAN NAZIM BİÇİMLERİ

2.3.1. Rubâî

Rubâî, “Dörtlü, dörtlük” manalara gelmektedir. İslâmî klâsik edebiyatta tam bir anlam ifade eden, kendine özgü bir ölçüsü olan dört dizelik nazım biçimidir. Halk edebiyatındaki mâniye benzemektedir.

Farsların ve Türklerin, Arapça adıyla “rubâî”; Arapların da Farsça adıyla “dübeyt” veya “çâr-mısrâ” dedikleri bu nazım biçiminde 1.2. ve 4. dizeler kafiyeli, 3. dize serbesttir (aaxa). Ancak iki beyitlik kıta biçiminde (xaxa) yazılan rubâîler de vardır. Rubâînin her dizesi birbiriyle kafiyeli olursa “rubâî-i musarrâ” veya “terâne” şeklinde isimlendirilir.

Rubâînin kıta ve nazm'dan farkı özel bir ölçüyle yazılmasıdır. Hezec bahrinin birbirinden küçük farklarla ayrılan 24 kalıbı kullanılır. Bunlardan “mef'ûlû (II)” birimiyle başlayan 12 kalıba ahreb; “mef'ûlûn (III)” birimiyle başlayan diğer 12 kalıba da ahrem denir. Kalıpların sonu “faül” veya “fâ” birimleriyle biter. Bir rubâînin her dizesi -özellikle 3. dize- ayrı bir rubâî kalıbıyla yazılabilir. Türk şiirinde daha çok ahreb kalıpları kullanılmıştır.

Rubâînin bir başka özelliği de yoğun fikir örgüsüne sahip oluşudur. Bu bakımdan âhengi sağlamak oldukça güçtür. Rubâide ilk iki dize fikrin

hazırlayıcısıdır. Asıl söylenmek istenen düşünce 3. veya 4. dizede ortaya çıkar. Genelde mahlassız şiirler olup dîvânların sonunda, rubâîyyât başlığı altında kafiyelerine göre sıralanırlar.

İlk rubâîler İran’da yazılmıştır. En usta şâiri hiç şüphesiz Ömer Hayyam’dır.²⁰³ Bu nazım şeklinin Anadolu’daki öncüsü Mevlâna’dır. Daha sonra XVI. yy.’da Bursalı Lâmi’î ve Fuzûlî rubâî yazan şâirlerdendir.²⁰⁴

Rubâîlerde aşk, şarap, dünyanın türlü nimetlerinden yararlanma, hayatın anlamı ve hayat felsefesi, tasavvuf ve ölüm gibi konular işlenir.

2.3.1.1. Fuzûlî Dîvânı’nda Rubâî

Fuzûlî’nin Dîvânı’nda Türkçe olarak 77 rubâî yer almaktadır. Bunlardan bir rubâî’nin dördüncü mısrası Arapçadır.²⁰⁵ Rubâîlerin genel olarak konusu dini konulardır. Fuzûlî’nin Dîvânı’nda, gazelden sonra en çok tercih ettiği nazım şekli rubâî’dir.

2.3.1.2. Melaye Cizîrî Dîvânı’nda Rubâî

Melaye Cizîrî Dîvânı’nda tümü Kürtçe yazılmış, toplam 16 rubâî bulunmaktadır. Bazı rubâîlerin konusu aşk bazı rubâîlerin konusu ise dinidir. Rubâîlerin hepsini musarra -yani bütün mısraları birbiriyle kafiyeli- olacak şekilde yazılmıştır. Vezin olarak 11 tanesi *mef’ûlü mefa’îlü mefa’îlü fe’ûlün*, 5 tanesi de *mef’ûlü mefa’îlü mefa’îlü fe’ûl/fa* kalıbı ile yazılmıştır.

2.3.1.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Her iki şâirimiz de bu nazım şekliyle şiirler yazmıştır. Rubâîlerini iki dilde yazan Fuzûlî, konu olarak dini tercih etmiştir. Melaye Cizîrî ise konu olarak çoğunlukla aşk konusunu ele almıştır. Bazı rubâîler ise dini konuludur.

²⁰³Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s.391.

²⁰⁴Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, s.93-96.

²⁰⁵Ey mihr-i ruhuñ kadîm u âlem hâdis

İzhâr-ı vücûda keşf-i râzın bâ’is

Geçdüm ser-i kûyunda iki âlemden

Li-beyne makâmeyni makâmun sâlis

(iki durak arasında bir üçüncü durağım da var)

FB. Rubâ’îyyat 22

Melayê Cizîrî de bu nazım biçimini sıkça tercih etmiştir. Aşk ve dini konulu bu rubâîlerini yazarken tek dil tercih etmiştir. Rubâîyi tercih etmeleri, konuları, şiir anlayışları bakımından oldukça yakın fakat dil tercihi açısından birbirinden ayrılmaktadır.

2.3.2. Ferd

Ferd tek, yalnız, ayrı gibi anlamlar taşımaktadır. Başka beyitlere ilgisi olmayan ve bir şiir içinde yer almayan beyte denir. Bazan müfred diye anıldığı da olur. Divânların son bölümlerinde yer alırlar. Ferdlerin iki dizesi arasında kafiye bulunması şart değildir. Ferd, en küçük nazım biçimi olup bağımsız şiir olarak kabul edilir.²⁰⁶

2.3.2.1. Fuzûlî Dîvânı'nda Ferd

Fuzûlî'nin Dîvânı'nda Ferd yer almamaktadır.

2.3.2.2. Melayê Cizîrî Dîvânı'nda

Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nda 2 Ferd mevcuttur.

2.3.2.3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Fuzûlî'nin Dîvânı'nda Ferd olmazken, Melayê Cizîrî'nin Dîvânı'nda ise 2 Ferd bulunmaktadır. Bu iki Ferd de kendi içinde kafiyelidir. Mela'nın iki ferdini de aşağıda gösterdik:

Mef'ûlu mefa 'îlu mefa 'îlu fe 'ûl/fa'

Ser-defterê weşfên te ye dîbaceyê dil

Yek qetîre ji lûtfî te ye sîraceyê dil

Zîkrê te dîkî di rewzeya mehceyê dil

Tejrê nefesa hay u hûya lehceyê dil

²⁰⁶Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, s.161; Abdurrahman Adak, *Teşeyên Nezmê Di Edebiyata Kurdî ya Klasîk De*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2019, s.598-599.

2.4. GENEL DEĞERLENDİRME

Fuzûlî Dîvânı’nda kullanılan nazım şekilleri şu şekilde sıralanabilir:

1.	Kaside	(44) ²⁰⁷
2.	Gazel	(306)
3.	Mukatta‘at	(46)
4.	Beyit	(1)
5.	Matla	(1)
6.	Müstezad	(1)
7.	Terci-bend	(1)
8.	Terkib-bend	(2)
9.	Murabba	(3)
10.	Muhammes	(3)
11.	Tahmis	(2)
12.	Müseddes	(2)
13.	Tesdîs	(1)
14.	Rubâ’îyyât	(77)

Melayê Cizîrî Dîvânı’nda kullanılan nazım şekilleri ise şu şekildedir:

1.	Kaside	(6)
2.	Gazel	(107)
3.	Kıt’a	(1)
4.	Ferd	(2)
5.	Müstezad	(1)
6.	Terkib-Terci	(5)
7.	Murabba	(1)
8.	Tahmis	(1)
9.	Rubâî	(16)
10.	Müsemmen	(1)

²⁰⁷Parlatır, kasideler içine bir terci-bend, bir de terkib-bend yerleştirmiştir. Biz de Parlatır’ın hazırlamış olduğu “Fuzûlî-Türkçe Dîvan” adlı çalışmayı esas aldığımız için kaside sayısını da 44 olarak ifade ettik.

11. Terbîc (1)
12. Mutenavib Müseddes (2)

Sonuç olarak, her iki şairin tercih etmiş oldukları nazım şekilleri onların ortak özellikleridir. İki şairimizin de en çok kullanmış oldukları nazım şekilleri şunlardır: Gazel, rubâi ve kasidelerdir. Melayê Cizîrî, terbîc, mütenavib müseddes kullanmıştır. Fuzûlî-i Bağdâdî ise bu nazım şekillerini kullanmamıştır. Fuzûlî muhammes, müseddes, terkîb-bend, tesdis, beyit ve matla kullandığı hâlde Melayê Cizîrî bu nazım şekillerini kullanmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FUZÛLÎ VE CİZÎRÎ DÎVÂNLARINDA VEZİN

3.1. FUZÛLÎ'DE VEZİN

Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Türkçe Dîvânı'nda en çok kullanmış olduğu vezinler şunlardır:

1. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Türkçe divandaki gazellerin yarısına yakın bu kalıpla söylenmiştir.)
2. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
3. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün fa'ülün
4. Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fa'ilün
5. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
6. Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü fa'ülün

Şair, yukarıda sıraladığımız vezinleri en çok kullanmıştır. Görülüyor ki Fuzûlî, daha çok kolay vezinlerde yazmış, sanatkârlık bakımından vezne ait bir iddia gözetmemiştir. Türkçe kelimeler aruz kalıplarına uygun olmadığı için Fuzûlî'nin daha çok Arapça ve Farsça kelimelere yöneldiğini görürüz. Fuzûlî Dîvânı'nda Türkçe kelimeler aruz kalıplarına uygun olmadığı için imâle yaptığını görürüz fakat imale, sanatına gölge düşürmemiştir. Çünkü her şair imâle yapmıştır. İmale bir kusur olarak görülmemiştir. Fuzûlî'nin Dîvânı'nda zihaf lar çok az yer almaktadır. Çünkü zihaf bir kusur olarak görülür, bütün şairler zihaf yapmaktan kaçınmışlardır. Fuzûlî, şiirin teknik taraflarını çok iyi bilir ve şiirlerinde bu nevi teknik kusurlara rastlanmaz.

Melayê Cizîrî ve Fuzûlî-i Bağdâdî bir aşk şairidirler, Onların şiirlerinde mecazdan hakikate, yani “beşerî”den “ilâhî”ye doğru gelişen tasavvufî bir aşk görülür. Buna uygun olarak anlattığı sevgili de soyuttur, yani ilâhî sevgilidir.

Melayê Cizîrî ve Fuzûlî-i Bağdâdî'nin şiirleri içten ve samimi bir şekilde söylemişlerdir. Kolayca söylenmiş gibi izlenim verirler, birer “sehl-i mümteni” örneğidirler.

Mela ve Fuzûlî, mazmun kullanmakta çok başarılıdırlar. Onların şiirlerinde okuyucunun ilk okuyuşta anlayacağı ve hoşlanacağı bir anlam vardır. Ancak, kültürlü okuyucu, düşündükçe şiirin daha derin, tasavvufî anlamları olduğunu fark eder. Bu bakımdan her seviyedeki okuyucu onların şiirlerinden hoşlanır. Bu da Mela ile Fuzûlî'nin yüzyıllar boyunca şiirlerinin sevilerek okunmasını sağlamıştır.²⁰⁸

Cizîrî ile Bağdâdî, birer ızdırap şairidirler. Onlar, kavuşmadan çok ayrılığı, mutluluktan çok dert ve üzüntüyü isterler. Bu geçici ve acılarla dolu dünyanın aldatıcı nimetlerine aldanmamak gerektiğini düşünürler. Çekilen acıların kişiyi olgunlaştıracağına iki şairimiz de inanır.

İki şairimiz de Arapça ve Farsçaya ana dilleri gibi hâkimdirler. Hatta iki şairimizin de ana dillerinde bulunan lehçere de hâkim olduklarını görmekteyiz.

Melayê Cizîrî ve Fuzûlî-i Bağdâdî, hem âlîm, hem mutasavvıf hem de şairdirler. Bu üç kimliğe sahip olan şairlerimiz aynı zamanda dünya edebiyat tarihine ve astronomiye de vakıftırlar.

Melayê Cizîrî ile Fuzûlî-i Bağdâdî, İran şairlerinden Hafız-ı Şirazî, Sadi-i Şirazî ve Molla Câmi'den etkilenmişlerdir. Hatta Mela, Hafız-ı Şirazî'nin bir gazeline terbî yazmıştır. İki şairimizin de başlangıçtaki bu etkileri zamanla aşarak kendi özgün kişiliklerini bulmuşlardır. Hatta iki şairimiz de kendi şiirlerini zamanla bunlardan üstün tuttukları görülmüştür. Aşağıda Melayê Cizîrî'nin beytini gösterebiliriz:

Ger lu'lu'ê mensûr ji nezmê tu di x^wazî

Wer şî'rê Melê bîn te bi Şîrazî çî hacet (MC. 20/12)

“Eğer şiirde ipe dizilmiş inciler görmek istiyorsan, gel Mela'nın şiirlerini gör (Hafız-ı) Şirazî'yi aramana ne gerek var?” der.

İki şairimizin de köprü vazifesi gören donanımlı şairlerdir. İki şairimizde kendilerinden sonra gelen çoğu şairi etkilemişlerdir. Hatta çoğu şair onlara nazireler yazmıştır. İki şairimizin de divanları, yüzyıllar boyunca en çok okunan, basılan ve

²⁰⁸Cemal Kurnaz, **Divan Edebiyatı Yazıları**, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s.54.

çoğaltılan eserler arasında yer almaktadır. Hatta şiirleri ilahiler şeklinde söylenmiş ve çoğu kişi tarafından ezberlenmiştir.

Bilindiği gibi İslâm medeniyetinin üç temel dili vardır: Arapça, Farsça, Türkçe. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerin Arapça olması bu dili Müslümanların adeta “ana dili” haline getirmiştir. İranlıların İslâm dinine girmesiyle Farsça, Türklerin Müslüman olmasıyla da Türkçe bu zincire eklenmiştir. Osmanlı dünyasında kitap demek bir anlamda bu üç dilde kaleme alınmış kitap demektir. Bahsedilen kitap ya Arapça ya Farsça, ya da Türkçedir. Veya Arapça-Farsça’dan Türkçe’ye ya da Türkçe’den bu dillere tercüme edilen bir eserdir.

Evet Osmanlı toplumu bu üç lisanı kullanarak dilini, dinini ve kendini tanımıştır. Bu üç dilde ilim âleminin verilerini elde etmiş, irfan meclisinin derinliklerini keşfetmiş, sanat dünyasının ufuklarını müşahade etmiştir.²⁰⁹

Nitekim iki şairimizin kullanmış oldukları ortak dilin, üç lisanı kullanarak dilini, dinini ve kendini tanımıştır, sonucunu çıkartmamızın gayet yerinde olacağının kanaatindeyiz. İki şairimizin de ağır bir dil (Fuzûlî için Türkçe, Arapça, Farsça ve Mela için Kürtçe, Arapça, Farsça) kullandıkları görülmektedir. Bu dillerin lehçelerine her iki şairimiz de hâkimdir. Günümüz Türkçesinden ve Kürtçesinden genel itibarla farklıdır.

3.2. MELAYÊ CİZÎRÎ’DE VEZİN

Melayê Cizîrî’nin Dîvânı’nda en çok kullanılan vezinler şunlardır:

1. Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

(bk. 3, 5, 6, 9, 11, 29, 33, 38, 41, 53, 56, 57, 62, 64, 71, 82, 86, 95, 99, 120, 121, 122)

Melayê Cizîrî, 22 şiirinde bu vezni kullanmıştır ve aynı zamanda en çok bu vezinle şiirlerini yazmıştır.

²⁰⁹Mustafa Kara, **Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları, Tarikatlar/Tekkeler/Şeyhler**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s.129.

2. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fa'ilâtün)

(Fa'lün)

(bk.12, 21, 25, 26, 35, 36, 42, 47, 49, 52, 60, 63, 65, 67, 68, 72, 81, 113, 114,119)

Melayê Cizîrî, 20 şiirinde bu vezni kullanmıştır ve aynı zamanda en çok kullandığı vezinler arasında, bu vezin ikinci sıradadır.

3. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(bk.14, 15, 16, 18, 31, 34, 37, 45, 50, 73, 74, 75, 78, 89, 101, 102, 107, 108)

Melayê Cizîrî, 18 şiirinde bu vezni kullanmıştır ve aynı zamanda en çok kullandığı vezinler arasında yer almaktadır. Bu vezin en çok kullanılan vezinler arasında üçüncü sırada yerini almaktadır.

4. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

(bk. 1, 7, 40,77, 88, 97, 98, 100, 105, 110, 112, 117, Müşaaare/Mela ile Mîr)

Melayê Cizîrî, 12 şiirinde ve bir müşaaarede/müseddes bu vezni kullanmıştır ve aynı zamanda en çok kullandığı vezinler arasında yer almaktadır. Bu vezin en çok kullanılan dördüncü sırada yerini almaktadır.

5. Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

(bk.2, 19, 20, 43, 76, 80, 84, 96, 103, 109, 115)

Melayê Cizîrî, 12 şiirinde bu vezni kullanmıştır ve aynı zamanda en çok kullandığı vezinler arasında yer almaktadır. Bu vezin en çok kullanılanlardan beşinci sırada yerini almaktadır.

6. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fe'lün)

(bk.8, 17, 55, 83, 106, 116)

Melayê Cizîrî, 6 şiirinde bu vezni kullanmıştır ve aynı zamanda en çok kullandığı vezinler arasında yer almaktadır. Bu vezin en çok kullanılanlardan altıncı sırada yerini almaktadır.

3.2.1. Melayê Cizîrî Dîvânî'ndaki Vezinlerin Genel Değerlendirilmesi

Tablo 8: Melayê Cizîrî Dîvânî'ndaki Bütün Şiirlerin Vezinleri

Vezin	Şiir Sayısı ve Numaraları
<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün</i>	13 (bk.1, 7, 40, 77, 88, 97, 98, 100, 105, 110, 112, 117 ve <i>Müşaare/Mela ile Mîr</i>)
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün</i>	12 (bk.2, 19, 20, 43, 76, 80, 84, 96, 103, 109, 115 ve <i>Rubâî</i>)
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün</i> <i>Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûl</i> ²¹⁰	1 (bk.104)
<i>Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün</i>	22 (bk.3, 5, 6, 9, 11, 29, 33, 38, 41, 53, 56, 57, 62, 64, 71, 82, 86, 95, 99, 120, 121, 122)
<i>Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün</i>	3 (bk. 4, 48, 70)
<i>Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün</i> (Fâ'ilâtün) (Fe'lün)	6 (bk. 8, 17, 55, 83, 106, 116)
<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	4 (bk.10, 24, 59, 94)
<i>Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün</i> (Fa'ilâtün) (Fa'lün)	20 (bk.12, 21, 25, 26, 35, 36, 42, 47, 49, 52, 60, 63, 65, 67, 68, 72, 81, 113, 114, 119)
<i>Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün</i> <i>Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün</i> ²¹¹	1 (bk. 111)
<i>Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün</i> (Fâ'ilâtün) (Fe'ilün)	3 (bk. 13, 90, 118)

²¹⁰Bu şiirin beyitlerinin (birinci beyit hariç) ilk mısraları *Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün* ikinci mısraları ise *Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûl* kalıbıyla yazılmıştır. (birinci beyitin ikinci mısrası *Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûl* şeklindedir).

²¹¹Bu şiirdeki beyitlerin ilk mısraları *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün*, ikinci mısraları ise *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Ancak Mela'nın başka manzumelerde de uyguladığı gibi ilk beytin iki mısrası ile bu şiirdeki 4., 5. ve 10. beyitlerin her iki mısraları *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	18 (bk. 14, 15, 16, 18, 31, 34, 37, 45, 50, 73, 74, 75, 78, 89, 101, 102, 107, 108)
<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün</i>	1 (bk. 91)
<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i> ²¹²	2 (bk. 85, 92)
<i>Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün</i>	2 (bk. 22, 51)
<i>Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün</i>	1 (bk. 23)
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün</i>	2 (bk.27,32)
<i>Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün</i>	3 (bk. 28, 30, 69)
<i>Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün</i>	4 (bk. 39, 54, 58, 61)
<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün</i>	3 (bk. 46, 66, 87)
<i>Mütefâ'ilün Fe'ûlün Mütefâ'ilün Fe'ûlün</i>	1 (bk. 79)
<i>Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün</i> (Fâ'ilâtün) (fâ'lün)	1 (bk. 93)
<i>Rubâî'nin Ahreb kalıbıyla yazılanlar</i> ²¹³	3 (bk. 44, 123, 124)
14 Hece ölçüsüyle yazılanlar.	1 (bk. Müşaaare/Mela ile Feqiye Teyran)

3.3. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Fuzûlî-i Bağdâdî'nin şiirlerinde tasavvuf önemli yer tutar. Ancak, o Seyyid Nesimî, Ahmed-i Yesevî, İbrahim Hakkı gibi şiirlerinde tasavvufu öne çıkarmaz. Tasavvuf, onun şiirlerinin dokusunda estetik bir unsur olarak gizlenmiştir. Okuyucunun onu anlayabilmesi için belli bir donanımına sahip olması gerekir. Melayê

²¹²Mela, 85. ve 92. Gazellerini, gazelin kafiyeli olan ilk beyti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün* kalıbıyla yazmıştır.

²¹³Şiir gazel tarzında olduğu halde rubâî kalıbıyla yazılmıştır.

Cizîrî’de ise tasavvuf Ahmed-i Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumî, İbrahim Hakkî, Seyyid Nesimî gibi tasavvuf ön plandadır. Okuyucu rahatlıkla Melayı anlayabilir.²¹⁴

Fuzûlî-i Bağdâdî, Türk edebiyatında kendinden önceki Türk şairlerinden etkilenmiş ve onları kendine örnek almıştır (Ali Şir Nevaî, Habîbî, Necatî Bey vb.). Fakat Melayê Cizîrî ise Kürt edebiyatında kendinden önceki Kürt şairlerden etkilenmemiş çünkü ondan önce divan sahibi olan bir Kürt şair olmamaştır. Bu yönüyle Melayê Cizîrî Klasik Kürt edebiyatının kurucusu sayılmaktadır. Klasik Türk edebiyatının kurucusu sayılan Hoca Dehhânî’dir (Divan edebiyatı’nın ilk şairidir.). Fuzûlîye nazaran Mela’nın şiirdeki işi daha zordur. Çünkü Kürt edebiyatında kendine örnek alabileceği kişi yoktur. Ondan önce divan sahibi olan varsa da divanı günümüze kadar gelmemiştir. Mela, Klasik Kürt edebiyatının temelini atan kişidir, diyebiliriz.

Mela aruz kalıbını kullanmada başarılıdır. Ancak kalıpları kullanırken bazı şiirlerde, alışılmışın dışına çıkarak değişikliklere gitmiş, kalıplarla adeta oynamıştır. Örneğin: Şairlerce yalnız rubâ’îde kullanılan hezec bahrinin kalıplarını diğer şiirlerde de kullandığını görmekteyiz. Vezinde tasarrufta bulunan Mela, bazı şiirlerinde beytin mısralarında farklı vezin kullanmıştır. Özellikle kafiyeli mısralar için farklı, serbest mısralar için farklı kalıp kullanmıştır. Bu farklılık da genellikle son tef’ilede oluyor. Örneğin: “Şox u şengê zuhre- rengê dil ji min bir dil ji min” şiirinde kafiyeli olan ilk beyti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısraları **Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün** kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısraları **Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün** kalıbıyla yazılmıştır.

Mela, 104 nolu şiirinde ise beyitlerinin (birinci beyit hariç) ilk mısraları **Mef’ûlû Mef’ûlû Mef’ûlû Fe’ûlün**, ikinci mısraları ise **Mef’ûlû Mef’ûlû Mef’ûlû Fe’ûl** kalıbıyla yazmıştır. (birinci beytin iki mısraı **Mef’ûlû Mef’ûlû Mef’ûlû Fe’ûl** şeklindedir).

Ey dil ji kevanê helek extreme şehîdî

Minnet ku tu extermeyê²¹⁵ qewsê bi weşî

(MC. 104/7)

²¹⁴Kurnaz, **Divan Edebiyatı Yazıları**, s.54.

Derba cegerê bû ku me ev nale ji dil hat

Ma ah u fiğanan dikirit kes ji x^weşî

(MC. 104/8)

Cizîrî, 111 nolu şiirinde de adeta vezinle raks etmiştir. Şiirdeki beyitlerin ilk mısralarını **Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün**; ikinci mısralarını ise **Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün** kalıbıyla yazmıştır. Ancak Mela'nın başka manzumelerde de uyguladığı gibi ilk beytin iki mısrası ile bu şiirdeki 4., 5. ve 10. beyitlerin her iki mısralarını **Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün** kalıbıyla yazmıştır. Aşağıda iki beyti verdik:

Hêvi yû tewqe dikim ez ji xudana heşemê

Wê nigar u şenem u padişeh u muhteşemê

(MC. 111/1)

Carinan bendeyê dil sohtiyê mehcûr ve vinêr

Bi lebê le'lê şeker-bar u ji °eynî kereme

(MC. 111/2)

Pirsiyarê li me carek bike şîrîn-dehenê

Ku perêhtîne fîraqa te li ser derd u gemê

(MC. 111/3)

Mela, 85. ve 92. gazellerini, gazelin kafiyeli olan ilk beyti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısralarını **Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün** kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısralarını **Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün** kalıbıyla yazmıştır. Aşağıda ilk iki beyit verilmiştir:

Dilberê serdarê xûban ez nizam ageh heye

°Arif e b'halê qulûban °alim e b'halê me ye

(MC. 92/1)

°Alim e b'dagên fu°adan gezmeyên wan nûn u şadan

Çûne dil hetta bi radan yengiyê reş goşe ye

(MC. 92/2)

Mela şiir, gazel tarzında olduğu hâlde rubâî kalıbıyla da yazmıştır. Rubâî'nin ahreb kalıbıyla yazılan şiirler şunlardır: 44, 123, 124. Aşağıda 44 nolu şiirin ilk iki beytini verdik:

²¹⁵“Exterme” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. (yani “esir” manasına gelir.).

Ṭûr im bi dil u pey-rewê Mûsa yim ez
Âteş-peresê nûrê tecella yim ez (MC. 44/1)

Barî ji “we  ellem” ku xebardar kir n
 ro tu bizan Adem  esma yim ez (MC. 44/2)

Sonuç olarak Melay  Ciz r ’nin, vezin konusunda çok başarılı olduğunu görmekteyiz. Melay  Ciz r , sanatk rlık bakımından vezne ait bir iddia g zetmi tir. Fakat Fuz l - i Ba d d  ise “daha çok kolay vezinlerde yazm  , sanatk rlık bakımından vezne ait bir iddia g zetmemi tir. Fuz l ’de  ekle ait böyle bir titizlik görmüyoruz. Bil kis şairin lirizme, şiirin i  unsurlarına önem verdiğini ve  ekil üzerinde pek durmad  n  görüyoruz. Bu yüzden Fuz l -i Ba d d  aruz vezninin muhtelif kal plar n  kullanırken daha çok al  kanlık ve kolaylık taraf n  göz önünde bulundurmu tur. De i ik kalıplardan ziyade aynı kal b n tekrarından meydana gelen vezinleri daha çok kullanmaktadır.”²¹⁶

Melay  Ciz r , aşağıdaki gazelde “Mela” mahlas n  redif olarak kullanmıştır. Fuz l -i Ba d d ’de görülmeyen bu uygulama, yok denecek kadar çok az  airde görülmektedir.

 ro ji derba xencer  lazım bi    an  **Mela**
Te b h  zulfa dilber  zanim per   an  **Mela**

Zanim per   an   ji dil b - ed bi    an  ji dil
Te b h  buryan   ji dil billah ne insan  **Mela**

Billah  i teb et-adem   yekser dib m yek  alem 
Deryay  Qaf u Qulzem   yan  erx  gerdan  **Mela**

Ya Reb  i w  mihnetke    ser ta qedem t k ate  
Mecr  h  qews  t zre    lew dil bi peykan  **Mela** (MC.9)

²¹⁶Hasibe Maz o lu, **Fuz l -H f z  ki  air Arasında Bir Karşılaştırma (doktora tezi)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1956, s.203.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

4.1. MELAYÊ CİZÎRÎ DÎVAN'IN METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Melayê Cizîrî Dîvân metnini oluştururken takip ettiğimiz yöntem aşağıda maddeler hâlinde belirtilmiştir:

1. Dîvân metnini hazırlarken akademik düzeyde ve klasik Doğu edebiyatı alanındaki daha önce yapılan ilmî çalışmaları da göz önünde bulundurarak metin tespiti yöntemini uygulamaya çalıştık. Bu çerçevede özellikle metni çevriyazı (transkripsiyon) işaret sistemini kullandık.

2. Dîvân metnini hazırlarken dört el yazması, bir tıpkıbasım, bir matbu ve Doskî'nin, dokuz nüshayı karşılaştırarak meydana getirdiği Arap harfleriyle neşretmiş olduğu eserini esas aldık.

3. Melayê Cizîrî Dîvânı bildiğimiz klasik tertip üzere olmayıp nazım biçimlerine bakılmaksızın elifba kafiye düzenine göre dizilmiştir. Biz de şiirleri buna göre sıralayarak numaralandırdık. Şiirlerin başında bulunan her numaraya da bir dipnot düşürdük, bu dipnotlarda, o şiirin hangi çalışmada ve hangi sayfada olduğunu da gösterdik. Ayrıca beyit ve bentlere de birer numara verdik.

4. Her iki şairin dîvânlarındaki nazım şekillerini karşılaştırdık, bu karşılaştırmada Mela'nın, klasik Türk şairlerinde kullanılan nazım şekilleri ve türlerini kullanmakla beraber bazı nazım şekillerinde şekli tasarruflarda bulunduğunu tespit ettik.

5. Çalışmamızda; örnek beyitler verilirken hangi şaire ait olduğu, kaçınıcı şiir olduğu, şiirin veya nazım şeklinin kaçınıcı beyti veya bendi olduğu parantez içinde belirtilmiştir. Örneğin: Fuzûlî-i Bağdâdî'nin 17. Kasidesinin 6. Beyti verilirken (FB. Kaside 17/6) şeklinde belirtilmiştir. Mela'ya ait olanlarda ise sadece şiir geçtiği için Mela'nın şiiri olarak "MC." harfiyle gösterilmiş, kaçınıcı şiirin kaçınıcı beyti veya bendi olduğu belirtilmiştir. Örneğin; Melayê Cizîrî'nin 122. şiirin 5. Beyti verilirken (MC. 122/5) şeklinde gösterilmiştir.

6. Aruz kalıbını belirlerken; sonda iki ünsüz veya bir uzun ünlü ile bir ünsüzden oluşan ve medli hece dediğimiz heceler, tek hece olmasına rağmen aruzda bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece kabul edilmiştir.

7. Daha önce latinize edilen Kürtçe metin okumalarında; "mahi rûyê, miski bûyê, şêri xoyê" şeklindeki okumalar tamlama gibi görüldüğü için, sanki yüzün ayı, kokunun miski, huyun aslanı gibi manasız ifadeler ortaya çıkar -ki bu metnin anlamını bozmaktadır. Oysa bu heceler genelde izafe-i maklube şeklinde sıfat yapan tamlamalar oldukları için "mah-rûyê, misk-bûyê, şêr-xoyê" (ay yüzlü, mis kokulu, aslan huylu) şeklinde okunması gerekir ki gerçek anlam ortaya çıksın. Biz de bundan dolayı aruzda bir uzun bir kısa (-.) kabul edilen bu heceleri tek bir hece olarak yazdık.

8. Vezin gereği bazı yerlerde iki açık hece yerine ses düşmesi sonucu ulama yapılarak bir kapalı hece şeklinde okuyup apostrof (') işaretini kullandık. Me j'buğçeya, te j'kilkê, ne d'halê x^we da vb.

9. Arap harfleriyle yazılan bütün Doğu edebiyatlarında, hem uzun hem kısa hece için "ve" bağlacı "vav" harfiyle yazılmıştır. Türkçe, Farsça metin çevirilerde kısa ve uzun için, kalınlık incelik gözetilerek "u", "û" şeklinde hep kısa gösterilmiştir. Şiirde zirve yapmış olan Türk ve Fars şairleri gibi Kürt şairleri de hem uzun hem kısa hece için "vav" harfini kullanmışlardır. Ancak şimdiye kadar yapılan Kürtçe çeviri metinlerde bu bağlacın "û" şeklinde uzun yazıldığını görüyoruz. Kısa "u" yazdığımızda uzun hece olması gereken yerde imale, uzun "û" yazdığımızda ise kısa

okunması gereken yerde zihaf yapmamız gerekir. Biz de çalışmamızda, daha önce Kürtçe metinlerde gösterilen uzun “û” harfinin aksine -ki bu kısa okunması gereken yerde zihaf’a neden oluyordu- kısa “u” yu tercih ettik. Bu durumda uzun hece gerektiği yerde imale yapılmış olur ki bu da aruzda normal kabul edilir. Vezinde zihâf kusur olarak kabul edilir ve zihâflar metnin edebî değerini düşürür; imale ise bir vezin kusuru olmayıp metnin edebî değerini düşürmez. Bütün şairler imale kullandıkları halde zihaf yapmaktan kaçınmışlardır.

10. Farsçada olduğu gibi Kürtçede de, bazı kelimelerde okunmayan “vav” harfi bulunur. Bunlar kendilerinden sonra gelen sesliyi biraz değişik şekilde telâffuz ettirirler. Böyle vavlara vâv-ı ma’dûle (^w) adı verilir. Arap harfleri olan “hı=x” ile “elif” veya “hı=x” ile “e” (okunan üstün harekesi) arasında kalan “vav=w” harfi “a”, “e” ünlüsünü tam düz değil de ağzın içinde hafif yuvarlanarak çıkartılır. x^we, x^wendin, x^weş, x^war. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda bu “w” harfi, diğer harflerde olduğu gibi satır hizasında yazılmıştır. Oysa eski metin çalışmalarında bu “v” harfi, tam telaffuz edilmediği için satır üstüne çıkarılarak gösterilmiştir. Örneğin: H^vâca, (H^vâce), H^vârizmşâhlar.²¹⁷ Bunların yanında Halil Çeçen’in hazırlamış olduğu Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı adlı çalışmada ise “Mey-h^vâre”, “*Olur encâm-ı kârı derd-i ser mey-h^vâreniün Fıtnat*” vb.²¹⁸ Biz de bu çalışmamızda, “vav-ı ma’dûle” dediğimiz bu “w” harfini, eski metinler üzerine yapılan ilmî çalışmalarda olduğu gibi, “-^w-” şeklinde satırın üstüne çıkardık. Örneğin: x^warin, x^weş, x^wendin, x^wedê... gibi.

11. İki kelimededen meydana gelen ve aslında sıfat yapan birleşik iki kelime ile bir kelimenin önüne gelen Arapça, Farsça edat arasına tire (-) koyduk. Belqîs-sifet, serw-naz, ser-feraz, siyah-çerd, perî-reng, şifet-hûr, gul-reng, ser-x^weş, leb-şeker, şîrîn-kelam, hilal-ebrû, sur-muşterî, hûrî-weş, şîrîn-meş, kakul-reş, xal-hebeş, şîrîn-leb, dêm-kewkeb, dêm-dur, le^l-leb, zerrîn-kemer, bê-guman, bê-hoş, bê-hîcab, bê-dewa, bê-zewal, bê-destûr, na-sufte gibi.

²¹⁷İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. Yay., C. 5/1, İstanbul 1964, s.20-24, , “Hâce” maddesi.

²¹⁸Halil Çeçen, *Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2008, s. 97.

12. Mela Dîvânı'ında bulunan ﺥ -ayın- (°) ve ´ -hemze- (°) harfleri farklı işaretlerle gösterdik.

13. Arapça ve Farsça yazılan şiirler, beyit ve bendlerin mısralarını italik olarak gösterdik.

14. Arap harfli alfabede bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan işaretler için tenkitli basımı yapılan ilmi eserlerde kullanılagelen aşağıdaki transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

Transkripsiyon İşaretleri

ا	E	e	ض	ẒD	ẓd
آ	ʾA	ʾa	ط	Ṭ	ṭ
ب	B	b	ظ	Ẓ	ẓ
پ	P	p	ع	ʿ	ʿ
ت	T	t	غ	Ġ	ġ
ث	Ṭ	ṭ	ف	F	f
ج	C	c	ق	Q	q
چ	Ç	ç	ك	K/G	k/g
ح	H	h	ل	L	l
خ	X	x	م	M	m
د	D	d	ن	N	n
ذ	Z	z	و	(W)	(w)
ر	R	r	.	(O,U,Û)	(o,u,û)
ز	Z	z	ف	V	v
س	S	s	ه	H (E)	h (e)
ش	Ş	ş	ی	Y (Î, Ê)	y (î, ê)
ص	Ş	ş			

4.2. MELAYÊ CİZİRÎ DÎVANI'NIN TENKİTLİ METNİ

Qafiya (Elîf)

1.²¹⁹

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Newaya muṭrib u çengê fiğan²²⁰ avête xerçengê²²¹
Were²²² saqî heta kengê neşoyîn²²³ dil ji vê jengê²²⁴
Heyata dil meya baqî binoşîn da bi muştâqî²²⁵
*Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha*²²⁶
2. Ku katib dêm cedwel kit şikeste-xeṭ muselsel kit
Ji yek herfan mufeşşel kit kiye vê muşkilê hel kit
Dizani rūd u 'ūd²²⁷ ewwel çi davêtin²²⁸ surūd ewwel²²⁹
*Ki 'işq asan numūd ewwel welî uftad*²³⁰ muşkilha²³¹

²¹⁹Tahsin İbrahim Doskî, *Melayê Cizîrî Dîvân*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012, s.25; Osman Tunç, *Melayê Cizîrî Dîvân*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012; s.206; Ahmed İbn Molla Muhammed Bohtî Ez-Zivingî, *Mine'l-İkdi'l-Cewherî fî-Şerhi dîwanî's-Şêx el-Cezerî*, Matbaatu Rafideyn Yayınları, Kamışlo 1958, s.19; Zeynelabidin Zinar, *Melayê Cizîrî Dîwan*, Fırat Yayınları, İstanbul 1986, s.15; Selman Dilovan, *Dîwan Melayê Cizîrî*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2018, s.13; Herşenî, s.11.

²²⁰fuğan: MH.

²²¹Terbî: her beytin önüne iki mısra getirmek suretiyle oluşturulan bir nazım şeklidir. Ancak Mela, Hafızın gazelinin kafiyeli mısralarına üçer mısraı getirmek suretiyle şiirini oluşturmuştur. Başka bir kategoriye yerleştiremediğimiz için “Terbî” demeyi uygun bulduk.

²²²werîn: İB.; MH.

²²³dişoyî: MH.

²²⁴rengî: MH.

²²⁵Nazım biçimi: Terbî (mülemma), nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (8 bend).

²²⁶Ey sakî kadehi dolaştır, (herkese sun) ve bana da ver.

²²⁷rûdê 'ūd: Doskî;

²²⁸tavêtin: Deştelenî; Zivingî

²²⁹Dizani rūd u 'ūda dil çi tavêti sirûda dil: MH.

²³⁰uftade: deştelenî;

3. Ji mihra wê şefeq-se^cdê şîrîn-le^clê²³² şeker-we^cdê
Dinalim şubhetê re^cdê ^cecîb im lê²³³ ji vê ce^cdê
Ki dil ra tab her çîneş be kufîrî mî-bered dîneş²³⁴
Zi tabe ce^cde²³⁵ muşkîneş çi xûn uftad²³⁶ der dilha²³⁷
4. Di vê taqê²³⁸ di vê xanê me ^ceyş u êminî kanê
Kesê dest dit²³⁹ ji dewranê nihalek vê gulistanê
Der agûşeş çi mî-ared ki ez-dil canêş bispared²⁴⁰
Ceres feryad mî-dared ki ber-bendîd mehmilha²⁴¹
5. Bi Qur'anê bi ayatê eger pîrê xerabatê
Bibêjit²⁴² secde bin²⁴³ latê murîdên²⁴⁴ wî dibin qatê²⁴⁵
Murîd er bê-beşer nebwed zi-fermaneş bi-der nebwed²⁴⁶
Ki salik bî-xeber nebwed zi-rah u resme menzilha²⁴⁷
6. Şevê²⁴⁸ zulmat u deryayê ji mewcan qet xeber nayê
Şikestî keştiya bayê ^cecacê²⁴⁹ wê şefeq dayê
Ji herfan mah u salê ma nehat der şeklê falê ma
Kuca danend halê ma sebuq-barane sahilha²⁵⁰
7. Me ra j'ewwel²⁵¹ çi bir xamî kişand axir bi bed-namî
Ji rengê Se^cdi u Camî ji şuhret pê²⁵² hîsîn ^camî

²³¹Aşk başlıngıçta kolay görünür, sonra zorlukları ortaya çıkar.

²³²le^cla: MH.

²³³ez: MH.

²³⁴Mela'ya ait Farsça mısradır. Her bir siyah örgüsü gönülden imanı kapıp götürmektedir.

²³⁵zulf: MH.

²³⁶uftade: teştlelanî

²³⁷Mis kokulu kâküllerinden, gönüllere nice kanlar akmaktadır.

²³⁸di vê zulmatu deryayê: MH, divê gavê: Arvasî.

²³⁹da: MH.

²⁴⁰Mela'ya ait Farsça mısradır. Dünyaya ruhunu feda edercesine bağrına bastı.

²⁴¹Birden çalan ölüm çanı, ona yol hazırlığını hatırlatır.

²⁴²bi bî: MH.; Bibêjin: Deştelenî

²⁴³bi bin latê: MH.

²⁴⁴murîde: Deştelenî

²⁴⁵murîdî er bebey qatê: MH.

²⁴⁶Mela'ya ait Farsça mısradır. Mürit basiretten yoksun değilse Pîrinin emrinden çıkmaz.

²⁴⁷Zira maksuda götüren yol ve işaretlerden, Salik hebersiz olamaz.

²⁴⁸di vê: MH. ; jivê doskî

²⁴⁹uca xa vê şeve dayî: MH.

²⁵⁰Selamet sahilllerinde yükleri hafif olanlar bizim halimizi nereden bilsin.

²⁵¹“meraza dil ji bir xamî”: MH.

Bi deng u bang u awazî dibêjit negmeya sazî
*Nihan key maned an razî k'ezû sazend mehfîlha*²⁵³

8. Ji Hafîz quṭbê Şîrazê Mela fehî er bikî razê
Bi awazê ney u sazê bibî ber çerxê perwazê²⁵⁴

Tuzed min-ḥubbihi'ş-şefwa bihi²⁵⁵ ehlu'l-hewa neşwa²⁵⁶
*Meta ma telqe men tehwa de'î 'd-dunya we ehmilha*²⁵⁷

2.²⁵⁸

Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûlûn

1. İsmê te ye mektûb di dîwanê qidem da²⁵⁹
Herfek qelemê 'ilm²⁶⁰ bi teqwîmê reqem da
2. Eşkal u xetên da'ireyê nuqteyê 'ilm in²⁶¹
Ev neqş u mişalên di xeyalatê 'edem da
3. Mîm metle'e şemsa ehed ayîne-şifet kir
Lami' ji 'Ereb berqê li-fexxarê²⁶² 'Ecem da
4. Da şahidê esma bi hemî²⁶³ wechî bi-nasîn²⁶⁴
Yek mestê Şemed kir bi yekê neqşê şenem da

²⁵²vê: MH.

²⁵³Hiç kimseye, Mahfillerde konuşulan sırlar gizli kalır mı?

²⁵⁴di veket bende perwazê: MH.

²⁵⁵lî ehlil hubbul neşwa: MH.

²⁵⁶Mela'ya ait Arapça mısradır. Sevgilinin aşkından safa artar, gönül ehli onunla sarhoş olur.

²⁵⁷Vüslata erdiğinde dünyayı içindekilerle terkedebilirsin.

²⁵⁸Doskî s.29; Tunç s.50; Zivingî s.29; Zinar s.17; Dilovan s.15.

²⁵⁹Nazım biçimi: Kaside, nazım türü: naat, nazım birimi: Beyit (10 beyit)

²⁶⁰ilm: MH.; ilme: Doskî

²⁶¹işqin: MH.

²⁶²feccar: MH. Fexxar: Toprak.

²⁶³Hemî: Toprak.

²⁶⁴bi nasin: MH.

5. Yek girtiye²⁶⁵ zulfê u yekî xal numayî²⁶⁶
Ayîne bi Îskender u hem²⁶⁷ cam bi Cem da
6. Erwahe muqeddes şebê qedran²⁶⁸ te di x^wazîn
Nûra te ye mişbah²⁶⁹ di qendîl²⁷⁰ Herem da
7. Da weqtê liqayê bi te hey bîn di beqayê
Min neqdê dil u can di fenayê bi selem da
8. Yaqût-firoşan di kef elmas şikestin
Ev şefheyê elmas²⁷¹ ku neqqaş²⁷² qelem²⁷³ da
9. Ya Reb ji çi rû leb bi şenaya te²⁷⁴ guşayim
Subhaneke len uşşiye²⁷⁵ fi şeⁿike hemda²⁷⁶
10. Minnet ji Xudayî ku bi ebdê x^we Melayî
Îksîrê gemê eşqê ne dînar u direm da

3.²⁷⁷

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Meşşateyê²⁷⁸ husna ezel çengalê²⁷⁹ zulfan²⁸⁰ tab da²⁸¹
Da eşq hil bit²⁸² pêl pêl qelbê me pê cellab²⁸³ da

²⁶⁵“yek girt”: MH.

²⁶⁶“ni mayî”: MH.

²⁶⁷Îskenderiyû: Doskî, Zivingî, Toprak.

²⁶⁸“qedra te”: MH.; Deştelanî

²⁶⁹mişbahê: Doskî

²⁷⁰Qendîlê: Doskî

²⁷¹elmasê: Doskî;

²⁷²neqqaşî: Doskî;

²⁷³reçem: Deştelanî; Zivingî

²⁷⁴ MH. “tu guşayîm”.

²⁷⁵ MH. “nuşsiye”.

²⁷⁶Kadrini ne kadar övsem de, saymaya gücüm yetmez.

²⁷⁷Doskî s.31, Tunç s.212, Zivingî s.33, Zinar s.18, Dilovan s.17,

²⁷⁸ MH. “meşşateî”.

²⁷⁹ çengal: MH.

²⁸⁰zulfê : MH.; zulfa: Deştelanî

²⁸¹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

2. Həsna həbîb u lutfê yar avête dil ʿişqa gedar
Lew selb kir jê ixtiyar wê həsnê ev îcab da
3. Mîn dî seher zulfên²⁸⁴ dî²⁸⁵ mest hatin sema iħram best²⁸⁶
Çûn secdeya xalê bi qest lew haciban miħrab da
4. Rûh u rewanê min həbîb dîsa bi telbîsa reqîb
Rencîde kir miskîn-gerîb terka dilê eħbab da
5. Mehîbûb u reyhan pur gulav ker kir li min cerg u hinav
Zehra helahil bû dinav lew saqî ew cullab da²⁸⁷
6. Wan dest u zend u saʿidan mey dane²⁸⁸ şeyx u zahidan
Mestî bi çeşmê şahidan ew²⁸⁹ nêrgîza sîrab da
7. Miskê reşandî ez dibêm wan nuqtayan hin bûne kêş
Lê xetîte reyhanî li dêm katib ji nû iʿrab da
8. Nazik-qeda nûrîn-beşer ew bû²⁹⁰ li min neqşê beşer
Dîna xeyalê her seher nav²⁹¹ dîdeyê bê-x^wab da
9. Ew tilliyên nazik-reqîq pur da me fîncana ʿeqîq
Ew²⁹² badeya nûrîn-rehîq minnet bi min Wehhab da

²⁸² MH. “hil bî”.

²⁸³ MH. “jê kullab da”.

²⁸⁴ MH. “zulfê”.

²⁸⁵ MH. “tî”.

²⁸⁶ MH. “dî best”.

²⁸⁷ 5. Beyt-MH.

²⁸⁸ mey daye: MH., Deşlelanî.

²⁸⁹ MH. “wî”.

²⁹⁰ MH. “ew maye”.

²⁹¹ MH. “bi ev”.

²⁹² MH. “lê badeya”.

10. Da xef nebîn²⁹³ bejna ferê²⁹⁴ mey hate²⁹⁵ şeh-kasa surê²⁹⁶
Minnet ku îro dêm-durê dîsa şeraba nab da
11. Mey hate fincana şedef kî dê vexût îro²⁹⁷ bi xef
Saqî bi çeng u nay u def ferfûriya²⁹⁸ mehtab da
12. Êd e'w hebîbê nezre²⁹⁹ lê yan dê³⁰⁰ bi qurban bî³⁰¹ Melê
Ya Reb bibînim roj helê sikkîn di dest qeşşab da

4.³⁰²

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

1. Mugbeçeyên mey-firoş her şehirê tîn³⁰³ sema³⁰⁴
Bade-xoran noş³⁰⁵ noş mane li dorê cema
2. Hin gulê bû enber in hin di şîrîn esmer in³⁰⁶
Hin guherê³⁰⁷ dane yin mişlê Suheylê sema

²⁹³ biten: MH; Toprak.

²⁹⁴ MH. "durê".

²⁹⁵ MH. "rêhtê".

²⁹⁶ Bu beyit "Amed" nüshasında şu şekildedir:

Gava ku min dî ew lirê mey rêhte şeh-kasa surê

Minnet ku dîsa dêm-durê bo min şeraba nab da (bk. Doskî s.33 dipnot).

²⁹⁷ MH. "êdî".

²⁹⁸ MH. "ferfûreya".

²⁹⁹ MH. "nezere".

³⁰⁰ MH. "bandê"; ya Reeb: Toprak.

³⁰¹ MH. "ket".

³⁰² Doskî s.34, Tunç s.216, Zivingî s.40, Zinar s.20, Dilovan s.19,

³⁰³ MH. "tîn".

³⁰⁴ Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

³⁰⁵ MH. "noşe".

³⁰⁶ Bu beyit "Amed" nüshasında şu şekildedir:

Hin gulû hin enberin hin şîrîn u esmerin

Hin daneê gewherin mişlê Suheylê sema (bk. Doskî s.34 dipnot).

³⁰⁷ zerîn: MH.; guherin: teşlelanî

3. Hin zerî³⁰⁸ ne pur-sirin ser³⁰⁹ bi perin³¹⁰ dêm-dur in
Min ku di çerxê we³¹¹ dî³¹² şebr u qerarim nema
4. Şebr u qerarim ku bir can u ceger hûr dîkir
Zûlmê wereng³¹³ kê dîkir can dibir u dil teba
5. Can u dilê min ew e horiweşê min ew e
Padişehê min ew e ez³¹⁴ li derê wê geda
6. Yarê ku dî³¹⁵ em geda dest bi destê me da
Em bi semayê birîn reqş u sema jî we ma
7. Gote me durdane yî em jî te u tu'j me yî
Lew bi heqîqet yek in mes'ele bê-şubhe ma
8. Da me bi destê surê cama jî rengê durê³¹⁶
Cezbe giha can u dil pur şewişandin hema³¹⁷
9. Bade mi³¹⁸ noşî jî dest çûme³¹⁹ jî x^we mame mest³²⁰
Qetre³²¹ bi behrê giha³²² behr bi eynê x^we ma

³⁰⁸ MH. "hin zerîn".

³⁰⁹ MH. "surin".

³¹⁰ MH. "sur perîn".

³¹¹ Vedî: veştelanî

³¹² MH. "dît".

³¹³ Helake: Toprak.

³¹⁴ em: Deştelanî

³¹⁵ MH. "dîn".

³¹⁶ Bu beyt, Toprak nüshasında yoktur.

³¹⁷ MH. "cezbe giha dil kum in cam stand jê huma".

³¹⁸ me: MH., Deştelanî

³¹⁹ MH. "zerîn".

³²⁰ MH. "çûm jî xwe û mame mest".

³²¹ MH. "qetr".

³²² MH. "geha".

10. Goş³²³ bi ʿamê mede terkê mudamê³²⁴ mede
Ekşeruhum fî ğuma³²⁵ eġlebuhum fî ʿema³²⁶
11. Herf ji yek bûne feşl ger bibirî³²⁷ wan bi eşl
Herf dibit³²⁸ yek xetek xet ku nema nuqte ma
12. Wehdetê mutleq Mela nûr e di qelban cela
Zor³²⁹ di vê mesʿelê ehlê dilan şubhe ma

5.³³⁰

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Çîn çîn kirin zulfên³³¹ siya kesk-eşlesa dîba-qeba³³²
Êdî nişan nabin xuya têkil kirin lazim şeba
2. Min dî şeba bayê³³³ seher madarê³³⁴ bedrê kir du ker
Qewsuquzeh jê hate der dîsa³³⁵ bi zulfan ra teba
3. Îro ji me l'bedra tamam ʿenber-feşan bin şed-selam
Ey hudhudê şîrîn-kelam *ehlen wesehlen merheba³³⁶*

³²³ “goşî”. MH.; Toprak.

³²⁴ terk medamê mede: MH.; terk medamê mede: Deşlolanî.

³²⁵ MH. “ema”.

³²⁶ MH. “fî zema”, Çoğu kördür, gaflettedir bunu terk eylemezler.

³²⁷ MH. “biberî”.

³²⁸ MH. “dibin”.

³²⁹ MH. “zori”.

³³⁰ Doskî s.37, Tunç s.220, Zivingî s.45, Zinar s.22, Dilovan s.21.

³³¹ MH. “zulfê”.

³³² Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

³³³ MH. “danê”.

³³⁴ MH. “meʿwayî”.

³³⁵ MH. “nişan”.

³³⁶ Merhaba, hoşgeldiniz, safâ geldiniz.

4. Min dilberek wek dur heye Mehbûbu³³⁷ şîrîn-sur heye
Husn u cemalek pur heye Belqîş-şifet mesken Seba
5. Me d'vê periya³³⁸ dilberê³³⁹ lê hê³⁴⁰ li uslûba berê³⁴¹
Lê kifş bibî tu j' pencerê tê u diçî³⁴² teşbîhê ba
6. Şox u şepala mey-perest ew zalima hişyar u mest
Vê nameyê xef dî³⁴³ vi dest *fî teyyiha neşru 'n-neba*
7. Bêj ew³⁴⁴ şîrîna sur-perî dur-daneya ez muşterî
Kan ehd u peymana berî bê-fayde çûn şubhê³⁴⁵ heba
8. Ney-şekkera spî-dest u zend zanim mecala name x^wend
Lêvan tebessum kir ji qend *maset ke banin fî*³⁴⁶ ruba³⁴⁷
9. Dilber mecalê³⁴⁸ name dî nasî ku nîşana me dî
Nûnek muxalif tê nedî *hel qelbuha nehwî şeba*³⁴⁹
10. Qaşid bi meqşûda me hat ba³⁵⁰ mujde u emr u berat
Nîşan hinarin hem xelat şehzadeya gulgûn qeba

³³⁷ MH. “mehbûb”.

³³⁸ MH. “bibêj”.

³³⁹ MH. “ya dilberê”.

³⁴⁰ MH. “bî tû”.

³⁴¹ Bu beyit “‘Amed’” nüshasında şu şekildedir:

Me divê ku îro dilberê lê her li uslûba berê

Kişf bit liîtaqa pencerê bê u biçî teşbîhî ba (bk. Doskî s.37 dipnot).

³⁴² MH. “xef çî u bî”.

³⁴³ MH. “dey”.

³⁴⁴ MH. “ bu kelime hartman nüshasında yok”.

³⁴⁵ MH. “teşbîhe”.

³⁴⁶ MH. “masit kefanî bî”.

³⁴⁷ Ban ağacı gibi titreşti.

³⁴⁸ MH. “mecala”.

³⁴⁹ Bilmem gönlü meyletti mi bana?

³⁵⁰ MH. “pur”.

11. Îro mecal lê³⁵¹ hat u wext dîsa³⁵² cuwan bû min dirext
Ew lami'a daî ji text *ma kane berqen xulleba*³⁵³
12. Selwa-rewan zerrîn-wereq çiçek³⁵⁴ Melê dîn şed neseq
*Yaqûtuha yehki*³⁵⁵ 'ş-şefeq *yehki*³⁵⁶ 'uqûden *kewkeba*³⁵⁷

6.³⁵⁸

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Dilber şikîna şekkerek (*fe qultu ya rûhî meta*)³⁵⁹
Go min heta xatîr hebit min go çi kim³⁶⁰ ez ba³⁶¹ heta
2. Zulfan tu bes çîn çîn bike biskên³⁶² muqabil dîn bike
Pêşkêşî yek zulfek³⁶³ te bin mulkê Xeten³⁶⁴ textê Xeta
3. Dilbendê dava³⁶⁵ zulfekî keftî kemenda ulfekî
*Hel fî yedi'l-meftûni şey ew keyfe eşne*³⁶⁶ *ya feta*
4. Zulfên³⁶⁷ put³⁶⁸ u şîrîn-leban jehrî ne şubhet³⁶⁹ eqreban
Lê min ji biska pur-girê îro tinê girtin du ta (*hemî*)³⁷⁰

³⁵¹ MH. "wî".

³⁵² MH. "dîsan".

³⁵³ MH. "xelleba". O şimşek aldaticı değilmiş meğer.

³⁵⁴ "Çiçek" sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

³⁵⁵ MH. "yuhkî".

³⁵⁶ MH. "yehwî".

³⁵⁷ Kızıl bir şafağı andırır yakutları, gerdanlığı yıldız salkımıdır sanki.

³⁵⁸ Doskî s.40, Tunç s.224, Zivingî s.51, Zinar s.24, Dilovan s.23,

³⁵⁹ Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (6 beyit).

³⁶⁰ MH. "çêkem".

³⁶¹ MH. "ya".

³⁶² MH. "miskên".

³⁶³ MH. "zulfet".

³⁶⁴ MH. "xuten".

³⁶⁵ MH. "dama".

³⁶⁶ MH. "yesne".

³⁶⁷ MH. "zulfet".

³⁶⁸ MH. "but u".

³⁶⁹ MH. "şibit".

5. Nisbet perî zîba ye ew wek nêrgiza yekta ye ew³⁷¹
Ya men reey³⁷² xillî fe-hel yuşbi³⁷³ bi şey'in qameta
6. Me j'buğçeya³⁷⁴ yar zeyyini³⁷⁵ bê-purs yek sêvek çini³⁷⁶
We b'ma³⁷⁷ ceneytu cinyeti³⁷⁸ elqet eleyye c'nayeta³⁷⁹

7.³⁸⁰

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Bi narê firqetê sohtim³⁸¹ ji ferqê ser heta pê da³⁸²
Xedenga gefletê nohtim³⁸³ ji berqa lami'a tê da³⁸⁴
2. Xedenga firqetê re'de dilê ew gefletê lê dit³⁸⁵
Dibêjim wer³⁸⁶ cebel bit³⁸⁷ ew bi ker bit wê³⁸⁸ di³⁸⁹ gavê da

³⁷⁰ MH. "hemî".

³⁷¹ Bu beyit "Amed" nüshasında şu şekildedir:

Nisbet perî zîbayî tu wek nêrgiza yekta yî tu

Ya men yera xelî fehu yuşbih bi şey'in qameta (bk. Doskî s.41 dipnot).

³⁷² MH. "reay".

³⁷³ MH. "yeşbehu".

³⁷⁴ MH. "bexçeya".

³⁷⁵ MH. "zînetî".

³⁷⁶ Melê destek çitî: MH. ; Mela sêvek çini: Deştelenî.

³⁷⁷ MH. "we ma".

³⁷⁸ MH. "cinyeti".

³⁷⁹ Aslı "we bi ma" iken vezin icabı "we b'ma" şeklinde yazılmıştır.

Aslı "eleyye cinayeta" olduğu halde vezin icabı "eleyye c'nayeta" şeklinde yazılmıştır.

³⁸⁰ Doskî s.42, Tunç s.52, Zivingî s.54, Zinar s.25, Dilovan s.24,

³⁸¹ MH. "şotim".

³⁸² Nazım biçimi: Gazel-i Mutavvel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (43 beyit).

³⁸³ MH. "nuhtim".

³⁸⁴ MH. "ji berqê lami'e lêda".

³⁸⁵ MH. "li det".

³⁸⁶ MH. "er".

³⁸⁷ MH. "bêtin".

³⁸⁸ MH. "dê".

³⁸⁹ Deme: Toprak.

3. Heçî firqet nedî hicran nebê min dağ u key lê ne³⁹⁰
Ji bil³⁹¹ derbê di hicranê firaqa rûh u can kê da
4. Ji her³⁹² bê-dağ u bê-derdî mepirsîn mişneta ʿişqê
Çi zanîn bê-xeber jana dilê dağ u keser tê da
5. Kesê mişnet³⁹³ di u³⁹⁴ firqet vex^warî cur^ceya³⁹⁵ hicrê
Giryê wan tê bihalê min di vê hicran u zecrê da
6. Bi dama muhbetê bend im xedenga firqetê dil nuht
Bi³⁹⁶ şubhê³⁹⁷ murgê nîm-bismil di hev wertêm di xûnê da
7. Birûska baîînî da dil di pêtê sîne wê wer bû
Ku dê bêtin tebêta³⁹⁸ dil di nav wê nar u pêtê da
8. Ji ulfê şubhetê zulfê medam lew bê-qerar im ez
Ku canê min ʿezîz îro³⁹⁹ çu u dil wê di ulfê da
9. Ji Mehbûb dûr kirim çerxê felek wê pur hilavêtim
Nizanim dê li kû dit min di vê dewran u çerxê da
10. Hebîbê bê-xeşa kuştim bi derba firqetê axir
Ji wê rojê dizanî min ku yar ew tîr li cergê da
11. Gelo dîsa bibînim ez çirayê weşletê hil bit
Bi sojim şubhê⁴⁰⁰ perwanê di⁴⁰¹ ber wê nûr⁴⁰² u şewqê da

³⁹⁰ MH. “wî’l sîne”.

³⁹¹ MH. “ji berî”.

³⁹² MH. “derbê”.

³⁹³ MH. “muhbet”.

³⁹⁴ MH. “î”.

³⁹⁵ MH. “cameya ʿişqê”.

³⁹⁶ MH. “yok”.

³⁹⁷ MH. “şebê murgê ku nîm besmil”.

³⁹⁸ MH. “çi halê dil”.

³⁹⁹ MH. “wekî dil çû”.

12. Bi derbê Kewkeba şubhê li meşriq Zuhre tali^c bit⁴⁰³
Zuherê dîr bit bi şeş burcan u wunda bit di gerbê da

13. Ji qundus Zuhre peyda bit ji hindis⁴⁰⁴ Muşterî bêt⁴⁰⁵ der
Sipêdê dit⁴⁰⁶ Şureyyayê şefeq dit qametê pê da

14. Ji şewqê⁴⁰⁷ ebruwan binmêt hilal dîsa di⁴⁰⁸ qewseyan
Ji xawer bê te⁴⁰⁹ Xurşîdê zêlam wer bit⁴¹⁰ di nûrê da

15. Bi werdan zeyyinîn gulşen çîmen da lale bişkiftin
Binefş u çiçekan⁴¹¹ vêk ra⁴¹² şefeq da yek di rewde da

16. Şehergêh endelîb mest in ji bihna⁴¹³ werd u bişkojan
Şibê totak u goyînan dinalîn em di ferqê da⁴¹⁴

17. Li kelbê asitanê x^we ne-pirsî qet hebîb carek
Gelo na-êne bîrê em di vê nêçîr u ravê da

18. Dizanim şeh-suwarê min gezalek wê di fitrakê
Bi cayê şeydê ez bûma di wê fitrak u⁴¹⁵ bendê da

⁴⁰⁰ MH. “şubte”.

⁴⁰¹ li:MH., Deştelanî

⁴⁰² MH. “şewqê nûrêda”.

⁴⁰³ dit: Deştelanî

⁴⁰⁴ MH. “sundus”.

⁴⁰⁵ MH. “bê”.

⁴⁰⁶ MH. “sipêdet”.

⁴⁰⁷ MH. “şerqê”.

⁴⁰⁸ MH. “jî”.

⁴⁰⁹ MH. “-der- eksiktir.”.

⁴¹⁰ MH. “bî”.

⁴¹¹ “Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁴¹² Vêkran: Deştelanî.

⁴¹³ MH. “bihna”.

⁴¹⁴ Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Wekî bulbul dinalin em di derdu hicru ferqêda” (bk. Doskî s.44 dipnot).

⁴¹⁵ MH. “di fitra ku wê bendêda”.

19. Çi sed⁴¹⁶ seyde⁴¹⁷ hezar canin di fitraka hebîbê min⁴¹⁸
Ku şed Cemşîd u Key Xusrew gulam in ser di vê rê da
20. Di miqdarek nezer min kir ji tali^c me nedî carek
Limîn dilber xuyabit her nebû carek di salê da⁴¹⁹
21. Di deh salan mulazim mam u yarê rû neda carek
Wegerne⁴²⁰ yar eger rû dit⁴²¹ heye⁴²² carek di salê da
22. Dilo mizgîn e⁴²³ min şa be ku sultanê me dê bêtin
Ji min bawer ke peygamê seher mizgîn bi min pê da
23. Şukur bînahiya min hat u⁴²⁴ Yeqûb dîde-rewşen bû⁴²⁵
Bi boya Yûsifê Mişrê li Ken'anê beşer pê da
24. Nesîmê sunbul u sêvan seher da hebs u zindanê
Vebû qufla me bê-mifte ziringînî⁴²⁶ ji quflê da
25. Firaqê şev bi axir çû sipêde kifş bû dîsa
Merîxa nehs⁴²⁷ ava bû xuya bû roj di şerqê da
26. Di çerxê wek nucûm dêm-dor sema hatin qirana yek
Heyîva bedr bû ew sur-perî min dî direqşê da

⁴¹⁶hed: Doskî; Zivingî.

⁴¹⁷seydan: MH.; sed: Zivingî.

⁴¹⁸Bu mısra "Amed" nüshasında şu şekildedir:

"Çi heddê sed hezar canan di fitraka hebîba min" (bk. Doskî s.44 dipnot).

⁴¹⁹Bu beyit yalnız "Amed" nüshasında vardır. (bk. Doskî s.45 dipnot).

⁴²⁰MH. "we eger".

⁴²¹MH. "det".

⁴²²MH. "bese".

⁴²³bi: Deştelenî.

⁴²⁴MH. "î".

⁴²⁵Bûn: MH.; Deştelenî.

⁴²⁶MH. "ziringîhnî".

⁴²⁷MH. "nehsî".

27. Ji Wadî Eymenê dilber nizam enguştekir izhar kir
Ku x^weş enwar u berqên ew⁴²⁸ tecella bûn di Tûrê da
28. Qirana Zuhreyê min dî di ber 'iqda Şureyyayê
Ji perwînan dibêjim 'eks e hêj keftî di camê da
29. Hêbîbê 'ezmê şuhbet kir di caman lew şerab anî
Dilê min dî du şeyyadan ji buryan ra berê wê da
30. Ji şeklê ebruwên saqî hilatin şed hilal îro⁴²⁹
We bedrek min muqabil dî⁴³⁰ îşaret min ji 'eksê da
31. Bi tûlên asitanî ra⁴³¹ vex^wendim mîr bi dergahî
Bi vî çavî hêbîb dîtîm şukur ev şefqe Mewlê da
32. Bi zehrê x^we'y şerîf x^wendim ku xizmetkarê dêrîn î
Te pur cewr u cefa dîne d'sulûk u se'y u cehdê da
33. Biçîn werdan ji gulzaran ku eğyaran bi dest xar in
Ji mexşûşa⁴³² nê⁴³³ dergahî du'a min ew di hecrê da
34. Bi teşrîfa x^we ez x^wendim⁴³⁴ ji lutfê bende nîşan kir
Xelat u şefqe u dildan şukur-x^waz î n ku ba-x^wê da
35. Me hadir secdeya şukrê li wî 'erdê muqeddes kir
Bi mujganên x^we dur suftin⁴³⁵ enî malî li 'erdê da

⁴²⁸ MH. "wî".

⁴²⁹ We bedrek min muqabil hat dî: MH.; We bedrek min muqabil dî: Deştîlanî.

⁴³⁰ hilatin şed hilal ebrû: MH.; hilatin şed hilal îro: Deştîlanî.

⁴³¹ MH. "xwe".

⁴³² Mexşûşan: MH.; Deştîlanî.

⁴³³ MH. "yok".

⁴³⁴ MH. "dîtîm".

⁴³⁵ MH. "simtim".

36. Heya⁴³⁶ bînahiya çehvan but u ʿuzza u latê min
Tu yî pêş⁴³⁷-ber sucûda min sehergahan di xelwê da
37. Li bal ʿilmê te meʿlûm e ji jînê min tu meqşûd î
Fidayê can⁴³⁸ me dê can bit di qeşta weşl u dînê da⁴³⁹
38. Bi husna x^we'y ilahî kî bi sehm u heybetê dînê
Nucûm u kewkebê⁴⁴⁰ lami^c ji bala tîn bi bejnê da
39. Bi xalên werd u nesrînan ji qudret xet kişandî lê
Bi terha nêrgiza ʿelî⁴⁴¹ sehergahan nesîm lê da
40. Ku tolê asitanî dûr nekî êdî ji dergahê
Ji bax^woy⁴⁴² vê ricû nakîn di babê lutf u rehîmê da
41. Tu⁴⁴³ narê⁴⁴⁴ firqetê zanî dikarim ez tehemmûl kim
Binarê kohê Qendîl im meger fil⁴⁴⁵ im di ʿîşqê da
42. Zihî⁴⁴⁶ derdê mezin firqet ceger şot ateşî da dil
Cihê şebrê nema çendan ferec min dî di şebrê da

⁴³⁶ MH. “eya”.

⁴³⁷ MH. “pêşî”.

⁴³⁸ MH. “fidî xanim”.

⁴³⁹ Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Fidaʿê çeşmê te can bit di seʿya qurbu weşlê da” (bk. Doskî s.47 dipnot).

⁴⁴⁰ MH. “u”.

⁴⁴¹ reʿna: MH. ; eʿla: Deştîlanî.

⁴⁴² MH. “xwê”.

⁴⁴³ MH. “di yarê”.

⁴⁴⁴ barê: Deştîlanî.

⁴⁴⁵ bela qîlim: MH.; Deştîlanî.

⁴⁴⁶ MH. “dehî”.

43. Mela bê-qameta yekta qiyamet min bi çehvan⁴⁴⁷ dî
Firaqê rûsiya bin tê⁴⁴⁸ ji min canê şîrîn cê da

8.⁴⁴⁹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlatûn) (Fa'îlûn)

1. Serê zulfa te bi kullabê du'a⁴⁵⁰
Hate destê me bi cellabê du'a
2. Şofiyê⁴⁵¹ xelwenişîn⁴⁵² bên di sucûd
Her du birhên⁴⁵³ te ne mihrabê du'a
3. "Erđî kê dê bikirim şûretê hal
Ku tu wî⁴⁵⁴ qibleê erbabê du'a
4. Ji du'ayê qedehek der-dest e⁴⁵⁵
Her seher mestê⁴⁵⁶ meyê nabê du'a
5. Gulê iqbalê ji gulzarê qebûl
Min⁴⁵⁷ çînî bû di şeker-x^wabê du'a

⁴⁴⁷MH. "mehvan".

⁴⁴⁸ma: MH.; ta: Deştelanî.

⁴⁴⁹Doskî s.49, Tunç s.226, Zivingî s.73, Zinar s.30, Diloan s.29.

⁴⁵⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Sofiyane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

⁴⁵¹MH. "u".

⁴⁵²MH. "xelwetnişîn".

⁴⁵³MH. "burhên".

⁴⁵⁴MH. "bî".

⁴⁵⁵Bu mısra "Amed" nüshasında şu şekildedir:

"Bi du'a min qedehek anî vex^war"

⁴⁵⁶MH. "mest".

⁴⁵⁷MH. "me".

6. Ber⁴⁵⁸ du birhên te ji ixlaş u yeqîn
Midibir⁴⁵⁹ secde bi⁴⁶⁰ adabê du^a
7. Ji dilek şafî tu mihrabê bibîn⁴⁶¹
Secdeyek lazim e der babê du^a
8. Me di⁴⁶² dil ʿurwetê wuşqaye bi⁴⁶³ dest
Ji şenaya te ser elqabê du^a
9. Ji ezel yek-cihetî daye Melê
Her me ixlaş e ji esbabê du^a

9.⁴⁶⁴

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Îro ji derba xencerê lazim bi êşanî Mela⁴⁶⁵
Teşbîhê zulfa dilberê zanim perîşanî Mela
2. Zanim perîşan î ji dil bê-hed bi êşanî ji dil
Teşbîhê buryan î ji dil billah ne insanî Mela
3. Billah çi tebʿet-adem î yekser dibêm yek ʿalemî
Deryayê Qaf u Qulzem î yan çerxê gerdanî Mela

⁴⁵⁸ MH. “her du”.

⁴⁵⁹ MH. “me di wî”.

⁴⁶⁰ MH. “ye”.

⁴⁶¹ MH. “ji dilek şaf bibin mihrabî”.

⁴⁶² MH. “bi”.

⁴⁶³ MH. “di”.

⁴⁶⁴ Doskî s.51, Tunç s.422, Zivingî s. 637, Zinar s.203, Dilovan s.216.

⁴⁶⁵ Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (16 beyit).

4. Ya Reb çi wê mihnetkeş î ser ta qedem têk ateşî
Mecrûhê qewsê tûzreş î lew dil bi peykanî Mela
5. Zanim ji ʿîşqê dojah î beħrek ji narê asihî
Îro li mahê xergeh î teşbîhê seywan î Mela
6. Ev sîneya wek nay u ney pur lê kişandin dağ u key
Hê dil bi na-ehlan didey ya Reb çi nadanî Mela
7. Durdaneya dêm-gewher e ayîneya Îskender e
Bê-mirwetê dil kir ker e mecrûhê xalanî Mela
8. Bê-mirwetê dil herîşand teşbîhê şîşê lê kişand
Ker kir ceger x^we'y lê reşand ateş li ser danî Mela
9. Narê ji rengê dojahê ħusn u cemala wê mehê
Me d'perdeya vê xergehê xef kir çi ʿummanî Mela
10. Îro li ʿumrê x^we'y telef bê-şahid u cama şedef
Bê çeng u saz u nay u def zanim peşîmanî Mela
11. Zanim te kohê Tûr e dil lew her bi nar u nûr e dil
Şeh-kaseya ferfûr e dil lew mest u sekranî Mela
12. Her sîneyê tabî tamam napuxte xam bê-mihr u cam
Xerqîn di xûna dil medam le^la Bedexşanî Mela
13. Pur le^l u dur te j'kilkê ʿîşq anîne nezma silkê ʿîşq
Der berr u beħrû mulkê ʿîşq me^lûm e xaqanî⁴⁶⁶ Mela

⁴⁶⁶“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

14. Bê-hed li qelbê şubhê ney cewra te danîn dağ u key
Lew bê-hemel x^weş nîne mey emma bi şîranî Mela
15. Minnet ji tali^c her ji bext Aşef bi text u bext u rext
Belqis ewî anî bi wext îro Suleymanî Mela
16. Ew her du le^cl u her du weşm geh geh bi naz u geh bi xeşm⁴⁶⁷
Ew bejn u bala hate çeşm me d'seyrê rûhanî Mela

10.⁴⁶⁸

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Dil ji min bir dilberek zîba-qeba⁴⁶⁹
Çehv-xezal u pur-şepal u meh-liqa⁴⁷⁰
2. Nazdar e ew li textê dilbere
Dil-ruba ye can-feza ye rûh-şîfa
3. Horî-eyn e ez nizamim ya perî
Ya gulek re^cna ji gulzarê wefa
4. Ya Reb ew gul-desteyê Bağê İrem
Dûr nebit jê her seher badê şeba

⁴⁶⁷Bu beyit "Amed" nüshasında şu şekildedir:

Ew her du le^clên muhteşem geh geh bi naz u geh bi xeşm

Dîsa ewî dî bi çeşim lê d'seyrê rûhanî Mela.

⁴⁶⁸Doskî s.54, Tunç s.454, Zivingî s.881, Zinar s.294, Dilovan s.299,

⁴⁶⁹Bu şiir, Martin Hartmann Nüshasında yoktur.

⁴⁷⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

5. Sorgulek min dî di gulzarê bi meş
Lale u reyhan li ser têne sema
6. Sunbulên re'na li ber taqê hilal
Wê dikin se'yê li ser Merwew'Şefa
7. Nazika min her dema bêtin xiram
Sed hezar dil wê li pey hev der qefa
8. Ez çi bêjim ku li min le'lê di te
Pur kirin bê-hêd gelek cewr u cefa
9. Ey Mela bawer bi Mehbûban meke
Karê wan her exzê can e bê-xeta

11.⁴⁷¹

*Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün*⁴⁷²

1. Allah sehgaha ezel⁴⁷³ yelmûmê 'îşqê şu'le da⁴⁷⁴
Nûra cemala *lem yezel* zâtê tecellaya x^we da⁴⁷⁵
2. Zâtê tecella bû li zât bê-ism u aşar u şîfat⁴⁷⁶
Sirra⁴⁷⁷ hûrûfên 'aliyat xef bû di sitr⁴⁷⁸ u perde da

⁴⁷¹Doskî s.56, Tunç s.26, Zivingî s.842, Zinar s.270, Dîlovan s.278,

⁴⁷²Bu şiir MH.'da 128 beyitten oluşmaktadır. Bizim oluşturduğumuz metinde ise 143 beyitten oluşup Mela'nın en uzun şiiridir.

⁴⁷³elest: Herşenî,

⁴⁷⁴zâtê tecellaya xwe da: MH.;

⁴⁷⁵M. H.: "yelmûmê 'îşqê şu'le"

⁴⁷⁶Nazım biçimi: Kaside, nazım türü: Tevhid, nazım birimi: Beyit (143beyit).

⁴⁷⁷M. H.: "ji sirra"

⁴⁷⁸M. H.: "di sirr u perde da"

3. Zatê muqeddes bû wucûd coşîş nedabû behrê cûd
Weşf u îzafat u quyûd yek jê tecellayê⁴⁷⁹ neda
4. Husn u cemalê x^west evîn vêkra di yek⁴⁸⁰ zatî cevîn
Nûra qedîm bû ʿîşq u vîn wan pêkve⁴⁸¹ naz u ʿîşwe da
5. ʿÎşqa⁴⁸² ji nûra la-yezal husn u cemala bê-mîşal
Îsandî⁴⁸³ yelmûm u şemal dîsa⁴⁸⁴ x^we lê perwane da
6. Husn⁴⁸⁵ u mehebbet her hebû Heq ʿaşîqê zatê x^we bû
Muhtacê husnek dî nebû neql u riwayet pê we da
7. Burhanê ʿeql ew⁴⁸⁶ kir qiyas ismê⁴⁸⁷ kemalatê di xaş
Ewwel elîfê⁴⁸⁸ pê binas vê⁴⁸⁹ nûrê ew⁴⁹⁰ pertew veda
8. Ew nûr e dayî şewq u tav ʿalem xuyabû ma⁴⁹¹ di nav
Berqên x^we avêtin⁴⁹² bilav reng reng berq u lemʿe da
9. Subhan ji remza Xaliqî nûra sipîda şadiqî
Avête qelbê ʿaşîqî lerzîn u ta u cezbe da
10. Meʿnayê ʿîşqê bêm⁴⁹³ çi ye lew min bi çeşmê⁴⁹⁴ dil diye
ʿEksa cemalek şafiye lamiʿ di mirata me da
11. Husn u mehebbet zatek in meʿşûq u ʿaşîq latek in
Lê şûret u miratek in her yek di meʿnayê x^we da

⁴⁷⁹M. H.: “tecellaî neda”

⁴⁸⁰M. H.: “êtek”

⁴⁸¹M. H.: “liyek”

⁴⁸²M. H.: “îşqê”

⁴⁸³M. H.: “yîsandî”

⁴⁸⁴M. H.: “dîsan”

⁴⁸⁵M. H.: “îşq”

⁴⁸⁶M. H.: “ev”

⁴⁸⁷M. H.: “ism u”

⁴⁸⁸M. H.: “ilahi”

⁴⁸⁹M. H.: “wî”

⁴⁹⁰M. H.: “ev”

⁴⁹¹M. H.: “mayî”

⁴⁹²M. H.: “avêtî”

⁴⁹³M. H.: “dem”

⁴⁹⁴M. H.: “bi meʿnê dil diye”

12. Ger dilber⁴⁹⁵ u wer ʿaşıq in ʿarif di vê da şadiq in
Ayîneyê nûra Heq in cî cî di wan da cilwe da
13. ʿAşıq ew e meʿşûq⁴⁹⁶ ew e zahir ew e mezher ew e
Rûh⁴⁹⁷ her ew e gewher ew e d'her şahidek da şuʿle⁴⁹⁸ da⁴⁹⁹
14. D'her şahidek da dê m ji dur rûhek⁵⁰⁰ dibexş ba⁵⁰¹ remz u sur
Xetî gubarî nuqte-pur katib ji bala nusxe da
15. Herfên kişandî katibî nûra⁵⁰² di rûh u qalibî
Yek yek bi ismê Wahibî iʿrab u cezm u nuqte da
16. Nûrin ji ser hetta qedem neqqaşê ser-meşqê qidem
Pê zeyyinand lewhê ʿedem yek⁵⁰³ yekdi wan da çeşne da
17. Ev şekl u şûret şewwirîn eşlin li bala zeyyinîn
Nisbet bi wan em sayeyîn tertîbê Xellaqî we da
18. ʿÂlem bi ʿalem ew neseq bû ayîne esmaê Heq
Nûra tecellaya teteq ʿeks u xeyalek sade da⁵⁰⁴
19. Her heyʿeta rûh lê u cism şeklê ku lê danî tîlism
Heryek ji yek ra bûne ism lew herf herf endaze da
20. Em t êk huwîyyat in yeqîn⁵⁰⁵ ism in ji meşder muşteq in
Mewhûm u laşeyʿ mutleq in ʿeks in di nêv ayîne da

⁴⁹⁵M. H.: “dilberin”

⁴⁹⁶M. H.: “dilber”

⁴⁹⁷M. H.: “ruha rûhî”

⁴⁹⁸M. H.: “dur-dane”

⁴⁹⁹Bu mısra “Zivingî” nüshasında şu şekildedir:

Rûh u beden gewher ew e d'her şahidek dur-dane da.

⁵⁰⁰M. H.: “ruhan”

⁵⁰¹M. H.: “ber”

⁵⁰²M. H.: “lewhin ji renga qalibî”

⁵⁰³M. H.: “her yek ji yek di çeşneda”

⁵⁰⁴M. H.: “ʿeqs u xiyale u sayeda”

⁵⁰⁵M. H.: “heqîn”

21. Pertew ji ʿeynê nûrekê tên tên tecella Tûrekê
Ew⁵⁰⁶ ser didit yek fûrekê lew çendî leb leb qetîre da
22. Ew şahidê bêrî⁵⁰⁷ ji ʿeyb her cilwe yek dayî ji geyb
Vê ʿalemê ew tête ceyb dîsa ji wê rewneq veda
23. Reng rengê ʕusna şûretan neqş u nigarên dest-xetan
Bala u bejn u qametan nazik-leban pur xende da
24. Şîrîn-lebên qed-neyşeker sîmîn-berên nazik⁵⁰⁸-beşer
Zulfan sitar bû roj di ber biskan li miskê ʔeʿne da
25. Gul-desteyên nûrîn-qedem destan ji enguştan qelem
Ew laleyê⁵⁰⁹ Bagê-İrem mawer li belgan jale da
26. Hin⁵¹⁰ esmer in hin dêm-zêrî mehpeyker in sur-muşterî
Wildan u ʕûr u ew perî min dî di libsê came da
27. Çendî bexeml⁵¹¹ u rewneq in tezyînê⁵¹² ji ʕusna mutleq in
Têk cilweyê nûra ʕeq in ʿişqa ezel pê şîwe da
28. ʕusna munezzeh bê-nişan wê lê⁵¹³ nivîsî zerkeşan
Xal u xetên ʿenber-feşan herkes bi wan dil yeğme⁵¹⁴ da
29. Darûye ʕusna dilberan bʿxeml u libas u zîweran
Bê-te şuhûda beşeran bînahiya dʿher dîde da
30. Bêten di ʕusnê reng reng nay u def u qanûn u çeng
Ew ʿişq e van tînit bi deng lew⁵¹⁵ ra bi ʕusnê neğme da

⁵⁰⁶M. H.: “av sur didet”

⁵⁰⁷M. H.: “berî” Amed nüshasında ise “dure”

⁵⁰⁸M. H.: “nazik qedîn sîmîn beşer”

⁵⁰⁹M. H.: “laleyîn”

⁵¹⁰M. H.: “er esmerin wer dîm zerî

⁵¹¹M. H.: “ku xemlu”

⁵¹²M. H.: “lew ji evînê mutleqîn”

⁵¹³M. H.: “we divê bi neqşî zerfeşan”

⁵¹⁴“Yeğme” sözcüğü Türkçedir.

⁵¹⁵M. H.: “likin”

31. Sirra kelimê eqdesî⁵¹⁶ dem dem di libsê enfesî⁵¹⁷
Têtin tenezzul bê-hisî ne b'guft u go bû qışse da
32. We d'vên ku 'uşşaqin hebin dildar u muştâqin hebin
Wê şemsê afaqin hebin da kifş bibit di'spêde da
33. Da kifş bibin kewkeb di çerx rabin hezar Me'rûf ji Kerx
Şiblî u Se'edî w'Alê Ferx 'işqê di wan keşfa x^we da
34. Da husn u hub din mezheran kifş kin li her 'erd u deran
'Aşîq bixûnin defteran dilber mehebbet name da
35. Husn u cemal u 'işqe ye aram di perdê da neye⁵¹⁸
Mehebûbê lew hetta heye nabit di perde w'xilwe da
36. Mehebûb u xûb u dilberan bigrê liwan heftê deran
Dê x^we j'şîbak u penceran zahir bikin d'her 'erde da
37. Ew laleyê j'gul tazeter feşla buharê bête ser
Cî cî bi hev ra tene der x^weş x^weş di 'erdê xare da
38. Remzek gerîb u fatîrî pêda bibit nêv xatîrî
Quwwet te nînin ragirî xef kî di nêv qelbê x^we da
39. Mefhûm ku bû me'lûm di dil zîwer bidî tê sed 'emil
Bînit libasik pur-xemil hindî ku se'y u cehde da
40. Lefz u 'ibaret came ye Mehebûbê me'na bi x^we ye
Lê xemlê husnek zêde ye lewra bi husnê zîbe da

⁵¹⁶M. H.: "sirra kelama quddisî"

⁵¹⁷M. H.: "nefîsî"

⁵¹⁸Bu beyit "Amed" nüshasında şu şekildedir:
Husn u cemal u 'işqe aram di perdê da nehe
Mehebûbê lew hetta nehe nakin di perdew cilwe da.

53. Esmâ dikamil ras kirin cih cih fewa⁵²¹il ras kirin
Bala fewa⁵²¹il ras kirin jê ⁵²¹illetek şûriyye da
54. Esmâ muqabil bûne zewc lê cumle jê bûn fewc fewc
Behra wucûdê hate mewc mewcan di behrê lucca da
55. Coşîş ku da deryayê cûd d'ayîneya ismê Wedûd
Carek tecella bû wucûd nûrek ji nûrê jê veda
56. Fûrek ji nûrê wî vekir genca zuhûrê pê vekir
Kenza x^we qufl u mifte kir hêj wê di qufl u mifte da
57. Hûsnek munezzeh şewwirand nûra hebîb jê afirand
⁵²¹Alem di kunhê heyirand (*Rûhulqudus*) can nefxe da
58. ⁵²¹Erş u cihat lê bû heyat ew şahidê qudsî-şifat
J'bona yeqîna nûrê zat sêwan u şewqê hale da
59. Hûsna ji ⁵²¹işqê şewwirî garet kirin hûr u perî
Herçî di kunhê fekkirî ew ma di ⁵²¹icz u hîre da
60. Ew şûretê mir⁵²¹atê hûsn jê bû zuhûr ayatê hûsn
Lê bû tecella zatê hûsn vê hûsnê ew ser-çeşme da
61. Ser-çeşmeya hûsnê ew e Xurşîd u ⁵²¹alem pertew e
Geh bedr e wer mahê new e wer Muşterî yan Zuhre da
62. Wildan u hûrin ger perî şîrîn u Mehîbûbên berî
Hemyan ji hûsna Xawerî nûrê di wan yek zerre da

⁵²¹Bu beyit “Zivingî” nûshasinda şu şekildedir:
“Esmâ tekamul rast kirin bala fewa⁵²¹il rast kirin
Cih cih qewabil rast kirin jê ⁵²¹illetek şûriyye da”.

63. Nûrê ji nûra Ehmedî sirra şîfatên sermedî
D'ayîneya zatê x^we dî keşfa kemalatê x^we da
64. Ew bû qelem ew bû ʿeqil lew pê hedîşê da neqil
Deryayê ʿilm ew bû şuxil tefşîlê ʿilmê cumle da
65. Ew bû di cumle rabîte mîzan u ism u basîte
Feyza Heq ew bû wasîte çeşmê wucûdê surme da
66. Yek bû elîf yek nuqte kir çend şîklê dî lê zêde kir
Her dem peya-pey şîfre kir bala bi bala rutbe da
67. Waḥîd ji nûra wê durê peymanê u cama surê
Mey xistê anî ber firê hem cam u hem peymanê da
68. Ğeyb u mişal in her di silk peyweste anî mîmê mulk
Ew katibê elmasê gîlk j'wê xameyê ev reşhe da
69. Nûra tecella hate ʿerş esma hemî lê bûne neqş
Şewqa di wan çû ta bi ferş isman bi zatî secde da
70. Katib qelem dîsa gerand ismek ji isman şewwirand
Kursî ji nûrê afirand Cennatê Xuld u Sidre da
71. Ser-çeşmeya wê berzexê beḥra cemed dabû rexê
Feyzê ji ber da berzexê dagirt u geh geh fûre da
72. Ew berzexa reng ayîne hingî ku eşya dayîne
Wan tê şemal îsayine jê şûretek ʿeksiyye da
73. Weşf u kemalatên subûḥ herfên kitaba ʿeqil u rûḥ
Îsmek divê lê bin wuzûḥ lew lewḥ u gîlk u xame da
74. Ew nusxeya ʿalî-isim lewḥek divê jê ra cisim
Da herfî lê bin murtesim herfan şîkil nûriyye da

75. Nuqtê ku me^onayek divê terkîbê imlayek divê
Şûret heyûlayek divê rûhan di nefsê cûşse da
76. Ma têne dîtî hûsn u sur bê-bejn u balayên ji dur
Katib ji van herfên di pur nûnek xeyalê beşme da
77. Dur-daneyên xawer-mişal ayîneyên tê da şemal
Nûrek munezzeh ew cemal mey kir di nêva şûşe da
78. Rûhaniyên qudsî-mişal dê bîn libasê xettî u xal
Saqî meya gulgûn u al tînit di fincana me da
79. Mey ku di camê bête noş bê-deng u şewt her têtê goş
Jê têtê dil herdem suroş lew ev şerab alûde da
80. Ev reng tecella kir Subûh saqî ji şeh-kasa futûh
Mey rêhte cama ^eeql u rûh roj bû di qewsê qubbe da
81. Roj bû di nêva neynikê katib ji herfê ^eeynikê
Nêv goşeya qewseynikê tuğra bi ismek taze da
82. Tey kir di nêv tuğrayê ism teksîr kir herfan tîlism
Husna muqeddes bû du qism hukmê tecellayê we da
83. Yek ^eeql u rûhê ^eezem e mişbah u nûra ^ealeme
Hewwa u neqşê Adem e bê-muddet u bê-madde da
84. Ê dî ku nefsa kulli ye hûsnek muqeddes⁵²² ^eali ye
Ew jî bi rûh ra eşli ye wan her du hev ra saye da
85. Ayîneyê zâtê yek in lew dilber u latê yek in
Vêkra di miratê yek in hem ta di nazû ^eişwe da
86. Ew tîn bi cem^e fer^e u eşil ma^oil dibin vêkra b^oweşil
Nabin ji yek ferq u feşil hukmê wişalê pê we da

⁵²²“munezzeh” Herşenî nüshasında.

87. Vêkra ku bûne weşl u cem° barîn ji mabeynê du lem°
Îsa ji erwahan du şem° şem°a nufûsan şu°le da
88. Îsa ji erwahan qebes pur-şu°le tèn nûrîn-qefes
Nefesan bi °işqê da nefes qelban bi hubbê lehce da
89. Ew latê husn u °eynê nûr şûret bi şûret tèn zuhûr
Îns u perî wildan u hûr cî cî di wan da cilwe da
90. Her yek ji feyza ismekî tèn şûreta tîlismekî
Lew me°neya her cismekî pertew ji nûrê lê veda
91. Dê sirrê tewlîdê bibêm nej wehm u teqlîdê bibêm
Me°na ji tewhîdê bibêm dil vê edayê şehde da
92. Me°şûq u °aşîq her du lat meczûbê yek dê bin şîfat
Hîna ku bû yek iltifat be°dek şîfatan hîşşe da
93. ...herfê bû tîlism lew hat te°eyyun şexşê ism
Serwa libasê rûh u cism şeklê ehadî şîfre da⁵²³
94. Hay u hûya subbûhiyan reqş u semaya qudsiyan
Teşbîhê coşa şofîyan feryad u zîkr u lerze da
95. Westane şaxis şef şef in batin di °eynê da xef in
Teşbîhê berqa xatîf in lami° di çerxê tis°e da
96. B'sazan u cama badeyê yar tête nêva helqeyê
Medhûş u mestê wê meyê şaş u kulah aşufte da
97. Remza di cama şerbetê xef tête nêva şuhbetê
Herçî ku fincanê detê wî can bi nezr u sedqe da
98. Şem°a wişalê her geş e şewqa şemalê ateş e
Xemra peyalê bê-xeş e saqî °eeb reng bade da

⁵²³Bu beyit sadece “Âmed” nüshasında olup baş kısmı kopmuştur biz de bunu üç noktayla belirledik. (İsim şahsı ortaya çıkınca karşısındaki harfler tılsım oldu, Selva'nın giyisleri, ruhu ve cismi, Ahadî karşısında sıfır oldu).

99. Saqî °ceeb reng bade rêt °aşiq ji me°şûq ev divêt
Fincan bi fincan da u mêt kama dilê bê-çare da
100. Eşya li pê hev wellidîn yek yek ji weşlê beddidîn
Hem meşder îh hem mewrid îh vê qulzumê ev reşhe da
101. Ew reşhe da wê qulzumê mey hate tîsa °alemê
Cama cehan-bîn da Cem ê b'îskenderî ayîne da
102. °Eksa ji husna mey-firoş avête fincanên bi poş
Nageh di caman hate coş fûrî di nêva kûze da
103. Saqî ji dengê bulbul e avête çerxê gûlgûle
Rûhan li dorê silsile govend u reqş u helqe da
104. Mehbûb x^we nîşan da sefê carek di cama qerqefê
Hatî bi awazê defê tenbûr u çengê neğme da
105. °Eynî tebîet cismê kul bişkift di wî bağî du gul
°Îşqê gerandî camê mul husnê di wan da pence da
106. Berzex bi berzex bûne rast nînin di nêv da kêş u kast
Menzil bi menzil hilguhast hetta ku dur çû huqqe da
107. Avête durdana x^we dur îsand ji mişbaha x^we sur
Dolabê necmê nehs u kur mihra sitêra Se°de da
108. Çeganê bayê la-mekan fulka felek qa°im sukan
Teşbîhê goy da ber şekan her bê-sukûn u sekne da
109. Ew kamilê bê-eyb u neqs çerxên bi her yek new°û şexs
Wî yek bi yek anîne reqş tê seb°eyê seyyare da
110. Her neh bi vê cehd u lezê çerx in li dora merkezê
Behra du °alem lê kezê tê ev hebab ser-geşte da

111. Behra du ʿalem lê zebed mewc u hebab in hin cemed
Peyweste têtin cezr u med seywan li şehrayê veda
112. Ew xeyveta kewkeb-misal geh bedr e têtin geh hilal
Sêzde duwazde mah u sal çerx in di seyra tis'e da
113. Min dil ji fehme qasir e j'wê sûretê çar bakire
Pê kir tamam ew da'ire neqşek ji wê terwende da
114. Yek jê ji teqwîma qedîm lê bû neseq hukmê hekîm
Avête wê lewhê reqîm têk ʿalemê pê şu'le da
115. Hingî ku xetî u nuqte ne ewda'û eşkal tê hene
Her yek bi miqdarê x^we ne eşla teşewwur rê neda
116. Miqdar u şiklê hendesî kê-m-zêde yek pê naheşî
Teşwîr dikir eqlîdesî hetta bi sethê sufle da
117. Maşref di nav van meş'elan qet'a mesafa merhêlan
Sirra burûc u menzilan resma sulûkê cadde da
118. Ew yek bi yek xalî nehin bê-ħikmetek ʿalî nehin
Ger van surek halî nehin ew reqş çira mestane da
119. Mestane govendê dîkin reqşê li dor findê dîkin
Qesta şeker-xendê dîkin le'lan ji gewher xende da
120. Tê-n bayê çerx u lewleban tedwîr u seyra kewkeban
Şe'şeniya roz u şeban dolabê her jê tê şeda
121. Şûret bi şûret lê kişand lewhê heyûla neqqişand
Zêr-av ji nûrê lê reşand teqwîm u şikl u xane da
122. Katib di çerxê cedwelê x^weş neqş avêtê welê
Kir haşîya heft heykelê nêv kulliyatê xemse da

123. Danîn di pergaran eşil bestin muqabil de feşil
Vêkra dewa'ir bûn weşil berzex bi berzex xesfe da
124. Çar °unşur in çar teb°et in vêkra bi mîzan vêk ketin
B'hev ra muxalif-sîret in der şûretê sexşîyye da
125. Hetta bi mîzan çar eşil b'hev ra nebin cem° u weşil
Cisman ji hev nabin feşil bazû ji bazû seq neda
126. Çar ummehat in sê benat her bê-qerar in bê-tebat
Pur °işq u meyl in iltifat d'vê taze deyrî kuhne da
127. Hin suflewî bazî dikin hin meylê evrazî dikin
X^weş reqşek şeh-bazî dikin ser-geşte ne d'halê x^we da
128. Her hey'et u her cismekî her ferd u new' u qismekî
Rûh wê bi destê ismekî her wê di qebze'w pence da
129. Kullab bi destê Wahib e yan rakid e yan cazib e
Yan xafîd e yan naşib e yan ref°e u yan cezme da
130. Ew cezme dayî merkezan ey dil ji ber şewq u lezan
Hikmet bi qanûnê bizan ehlê dil ev jê gufte da
131. Remzên nucûm u hey'etê °eqlê mucerred naretê
Bê-nûrê °ilmê wehdetê ew ma di şekk u şubhe da
132. Feyyazê °ilmê *min ledun* pey pey ji behra kan u kun
Geh geh bi ustadê suxun wî gewherek na-sufte da
133. Feyza °ulûmê felsefe pur kifş e lê sitr u xef e
Min dî di camek qerqef e fincan bi can min cur°e da

134. Her neh felek lê kaxik in dûr u diraz wek axik in⁵²⁴
Tê dar in ew jî şaxik in vê terhê insan mêwe da
135. Însan ber e ʿalem dirext sultân ji xelwet hate text
Pê zeyyinîn iqbal u bext dewlet ji bala tale da
136. Sultân ji bala hate x^war lahût bi nasûtê veşar
Peyweste bû nuqta medar dewra ʿurûcê ger we da
137. Dewran gihandin her teref ʿaşiq gerandin şef bi şef
Mehbûb bi fincana şedef durdaneya seyyale da
138. Saqî ku da min ew sulaf feyza meya gulgûn u şaf
Zaʿîl kirin şubhe'w xilaf ʿilmek ji bejnê ruq'e da
139. ʿIlmek nema dil pê numûc qelbê bi ʿîşqê kit ʿurûc
Dê tîy bikit çerx u burûc şeh-per li dara sidre da
140. Dolab u çerxê neh felek pêş destî kursî bûn helek
Ser-geşte hatin ew gelek d'wê nuqteya mewhûme da
141. Ehşen ji vê nezmê leîf çendî subuk hatî xefîf
Mehbûb bi destê x^we'y şerîf neqdê me muhr u sikke da
142. Ehşen ji vî weşfê refî'e eşkal u ewza'ên bedî'e
Têtin ji nûrê wek reqî'e bê-eyb u neqş u rexne da
143. Ehşen ji vê nezmê Mela eşkal u ewşafên cela
Lew dil bi wan bû mubtela cezbe'w celale d'sîne da

⁵²⁴“Her neh ji mulkê kax kun du'j asitanê ax kun
Lê darê ew jê şax kun vê terhê insan mêwe da”.

Qafiya (Be)

12.⁵²⁵

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

(Fa'îlâtûn)

(Fe'lûn)

1. Destê qudret ku hilavêt ji bejna te niqab⁵²⁶
Bi cemala ceberûtî me neman perde'w hicab
2. Li gulên tey ter u nazik ku seher girtî xunav
Di ebarîq u qinînan ji hesed sohtî gulab
3. 'Eynî kafûrî ye meşreb me ji husna te ye şaf
Lew ji 'îşqa te di dil da me vebû 'ilmê 'ubab
4. Me ji ser-çêşmeyê heywan qedehek şafî vex^war
Nagihên lezzet u zewqa me bi sed cildê kitab
5. Lew di çengê me dixûnî ku di 'îşqa te bi saz
Me bi bejna te dixûnin ney u qanûn u rebab
6. Qehweya telx digel zehrê helahil biderî
Me ji destê te mubarek şeker-amîz e gulab
7. Ger ji destê tey mubarek zehreyê qatil vexum ez
Vê limin şehd u 'esel bit şeker-amîz u xoş-ab⁵²⁷
8. Qulzemê 'îşqê ji bayê x^we muxalif demekê
Te huma hate 'ecacê me li ser destê gurab

⁵²⁵Doskî s.85, Tunç s.228, Zivingî s.76, Zinar s.31, Diloan s.31,

⁵²⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

⁵²⁷Bu beyit sadece Amêdî de olup Hewan Dergisinden alınmıştır. Bu beytin birinci mısrasının son aruz tef'ilesi *Fa'îlûn yerine Fa'îlâtûn* vezniyle yazılmıştır.

9. Seherê Xîzrî 'inayet ku birîn çeşmeyê dil
Bi cehanî me nezer da ku cehan 'eynê serab
10. Bi hebabê mebe megrûr were ser-geşte Mela
Ba vi ber keftiye wê beyhûde ser-geşte hebab
11. We ye hudhud ji Seba bê u nizanin çi ye hal
Ku li halê me geriban ne su'al u ne cewab
12. Her du birhên te ne mihrab çi îman u çi kufir
Bûd u nabûd ku yek in ev çi şewab u çi 'iqab
13. Were nîşanê Nîşanî de x^we bê-perde seher
Lê ji xûnê bike perhîz ku şehîdan çi hisab

13.⁵²⁸

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn
(Fâ'îlâtûn) (Fe'îlûn)

1. Lillahi'l-hemd ji yarê me di dest came lebaleb⁵²⁹
Ji lebê noşî peyapey di dil ilham e lebaleb
2. Di riya wan xet u xalan ku ne herfên qelemî ne
Me ji Feyza te ye mestane rewan ça me lebaleb
3. Mestê şehkasê meya cazîbe yîn rûh didîn
Rûh dizanît ku ji ber lezzetê 'îşq mame lebaleb
4. Nêrgîza mest ji bala çemena sunbul u gul tê
Qedehek taze bi destê x^we meşî da me lebaleb

⁵²⁸Doskî s.88, Tunç s.230, Zivingî s.83, Zinar s.33, Diloan s.33,

⁵²⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: İlâhî, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

5. Waḥidek şîrf e me meşreb te çi iksîrê wucûd
Em lebaleb çi lebaleb bi x^we hem came lebaleb
6. Şem^e u perwane bizatê x^we ji ḥalê me di dûr in
Ateşek şîrf e ji ʿîşqa te vewesta me lebaleb
7. Qedehek taze ji ʿîşqê di ezel da me Hekîmî
Jê dinoşîn hey u hey hê bi x^we cama me lebaleb
8. Te dizanim te dibînim ku tu yî nûrê wucûdê
Allah Allah ji çi nûr e di serapa me lebaleb
9. Ji ʿinayet nezerê xaşş e ku her mişre^e u beytek
Qedeḥên abê ḥeyatêne di şîra me lebaleb
10. Carekê goht Nîşanî ne Mela yî were banî
Ev di x^west me ji dil u can dehen u kame lebalep

14.⁵³⁰

Fâʿilâtûn Fâʿilâtûn Fâʿilâtûn Fâʿilûn

1. Şah bi qeşda kuştina min rim hejandin bê-sebeb⁵³¹
Dame çeşmê qeḥr u xeşmê rim li dil da ku edeb
2. Kuştîyên dîdar u dînê bê-xeṭa her deh sedin
Her seḥer dîsa ji nû wên têne kêrê sed celeb
3. Dê ji çerxê pencemîn bêtin tenezzul kit Merîx
Mişlê şemsê ger kişînîtin li wan tîgên gezeb

⁵³⁰Doskî s.90, Tunç s.232, Zivingî s.88, Zinar s.34, Diloan s.35,

⁵³¹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

4. Her mecala ew di cengê bê u ret her carekê
Rast u çep dê bê-xitin sed sed bi mizraq u qeseb
5. Rustem u Cemşîd u Xalid Hemze yan Şêrê °Elî
Aferîn ya şehsuwarê Turk⁵³² u rimbazê °Ereb
6. Lê li tolê asitanê çix⁵³³ bi wan le°lan kirîn
Dergehê fethê vebû îro li mehcûran °eceb
7. Bendeyê şadiq seher amancê reş-tûzên x^we kir
Min bi qewlê dijminan dit ber xedengan bê-sebeb
8. Leşkerê qehr u geman wê çûn hişara dil bikin
Ke°be u Beytulheram e lê bi nûr bêtin Receb
9. Suftiyên pur le°l u mircanan bi mujganen heta
Dîde rewşen bûn bi dîna dêm-durê sîmîn-gebeb
10. Ê bi Xîzrî ra divêt ava heyatê bit neşîb
Dê bi se°y u cehdê yeksan bin li bal wî roz u şeb
11. Xîzmeta pîrê muğan dê kit kesê meqsûd e mey
Şîşe u cama zucacê ê divêt dê ret Heleb
12. Cewrê Hindî dê kişînit herkesê Tawus divêt
Gewher u durra yetîm bê-terkê ser têtin teleb
13. Gefletê ew keşşîfî şîr dest bi dest hatin ceger
Go gebînetya Melê miskîn Mela ker kir kezeb

⁵³²“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵³³“çix” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

15.⁵³⁴

Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlün

1. Min di dil kovan hezar in dağ u keyber bê-ḥîsab⁵³⁵
Miḥneta werdên bi xar in wên di dil da sed nişab
2. Sed nişab in min di dil îro ji xarên sorgulan
Yek bi yek peykan çevî bûn çûne cergê da kulab
3. Pur bi wan cerḥan ku tîr in lew ku dî derman dikir
Şerbet u ava ḥeyatê şekker u qend u gulab
4. Ger du sed peykan di nêva dil buwan dê x^weş buwan
Her demê kewkeb bidîna necm u perwîn bê-ḥicab
5. Zehre u ʿiqda Şureyya keşşîfî bûn ew di şerq
Sayeya bextê me dayê ma li ser perde'w niqab
6. Wajgûn dewrê numa min çerx u bayê lewleban
Kewkeban seyra muxalîf girt u têkil kir ḥisab
7. Vêk ketin Şems u Zuḥel îro di burca ʿeqrebê
Seyf çû destê Merîxê mulkê dil lew bû xerab
8. Lew tenezzul kir Merîxê nobe çû dora Zuḥel
Çû teref Mihra sipîhrê nezzilî ʿerdan ʿezab

⁵³⁴Doskî s.93, Tunç s.60, Zivingî s.95, Zinar s.36, Diloan s.37,

⁵³⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (28 beyit).

9. Lew bi şeş burcan ʿÛtarid j’afitabê dûr bû
Lê Zuhel bû Muşterî avête çerxê inqilab
10. Şewwişî neẓma nucûman heyʿeta çerx u burûc
Lew li weḍʿek dernetêtin Mah u Zuhre’w Afitab
11. Munqelib min dî menazil vajî ew seyrê dikin
Yek bi yek xûn jê dibarin ateş u lemʿ u şîhab
12. Zuhreyê ceng u sewaş⁵³⁶ ev dî ji çeng avête çeng
X^weş li pê qanûnê wê guh de tu qanûn u rebab
13. Ez dibêm axir zemanê’w dê qiyamet rabbitin
Lew şeva tarî kişandî u nehişt eswed gûrab
14. X^weş li min ʿalem siyah ma stêr u kewkeb qeṭ neman
Ez ji vê rojê we tirsam axirî zû kir şîtab
15. Ev ne ew iqlîm e ya şems u kewakib tê bi seyr
Ez ne wê ʿerdê dibînim ya ku lê ew mahitab
16. Cinnê teyyarek me dî wer bû di min winda kirim
Dame ber pençe’w kulaban hilfirandim wek ʿuqab
17. Sufle wê înam u avêhtim zemîna zulmetê
Lê ku hişyar im gelo yan xewn e min dîtî bi-x^wab
18. Dêwê melʿûnê munafiq ê Xudê rûreş kirî
Ma bi bala hilkişîtin ʿaqibet cih bit şelab

⁵³⁶“Sewaş” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

19. Ehrimen te^lîm dabû Ebyedî dest tê hebû
Pur bi vê te^lîm u rayê hatibû çûbû xişab
20. Sirperî ‘illet nizanî siḥreya Ebyedî dikit
Pur gelet erzan me dî der heq x^we ew ‘alî-cenab
21. Ah eyyamê wişalê weh çi x^weş borîn u çûn
Ew şeraba ‘îş u noşê ma li pêşber min serab
22. Şerbeta şîrîn-leban Zehra helahil bû di nav
Lew bi narê firqetê axir li min dil kir kebab
23. Hudhudek x^weş-ṭeb^c min îro divê her wek nesîm
Da bi bal dilber hinara’w baniya dîsa cewab
24. ‘Erz u ḥalê min bigotayê bi ‘inwan u edeb
Asitan bikra ziyaret çetr u seywan u tenab
25. Da di çeşman min werîna xak her wek tûtiya
Yaḥebîb pê lê nihaî baniya wê ew turab
26. Herkesê rabbit u beḥsê mehderê carek bikit
Xêyrê heftê hec didêrit belkû bihter ew şewab
27. We^cde dabû dê şehîd kim wê bi şîrê x^wey şerîf
Ma nebî îro peşîman ew ji tedbîra şewab
28. Şerḥê ḥalê min Mela narit beyazê hê tamam
Vê sewadê gerçi her dem jê birin sed intixab

Qafiya (Pê)

16.⁵³⁷

Fâcilâtün Fâcilâtün Fâcilâtün Fâcilün

1. Lew seher cewlan didit bayê sebayê rast u çep⁵³⁸
Sosin u sunbul bi mestî tèn semayê rast u çep
2. Da ji mihraha du nûnan secde bit Eswed Hecer
Dil bi mîzan mahê new ebrû numayê rast u çep
3. Dil ji biska filfilîn bû fir dida xala siyah
Şeh-perê zulfa şepalê dal dayê rast u çep
4. °Alemê wêran dîkin zulfên ji rengê °enberê
Çerx u perwazê didin carek li bayê rast u çep
5. Xencer u tîr u teber barîn şibê berq u burûsk
Misriyan lami° ji elmasan didayê rast u çep
6. Teyrik u °iqd u şerab u netrik u berg u wereq
Her bi lerz u cezbe yîn yaqût u tayê rast u çep
7. Bişkuwên benda girêbanê ji rengê kewkeban
Berq u tîr rijan ji Xurşîdê vedayê rast u çep
8. Kewkeb u qewsê quzeh lu°lu° di benda Heyderî
Tên tewafa zulf u xalên dilrubayê rast u çep
9. Dil di xûnit zulf u xalan dêm u balayên ji nûr
Her bi qanûn mujdeya geybê ji nayê rast u çep

⁵³⁷Doskî s.98, Tunç s.66, Zivingî s.107, Zinar s.40, Diloan s.41,

⁵³⁸Nazım biçimi: Gazel-i Mutavvel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (16 beyit).

10. Zengiyan cewşen vebestin pêşberê cûqa Hebeş
Daberistin yek bi yek çûn ber liwayê rast u çep
11. Çinga çinga bişkowan awaz u dengê zergowan
Sed melayik guh didin ber wê newayê rast u çep
12. Lew ji ʿişqa wê dinalin bazin u berg u wereq
Cezbeya dil min ji remza wan gihayê rast u çep
13. Zuhre u ʿiqda Şureyyayê di şerqê keşf bûn
Leyletulqedrê ji meğrib perde dayê rast u çep
14. Zuhre-rengê mah u xurşîdê ji bala wê numa
Lew du kewkeb çûne vê istiwayê rast u çep
15. Bête eywanê ji xelwê horiya qudsî-sirişt
Sed hezaran horî-qudsî tèn liqayê rast u çep
16. Ma Melayî ez lebê leʿl-abê heywan bit nesîb
Qudsiyan ragirtine destê duʿayê rast u çep

Qafiya (Tê)

17.⁵³⁹

Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilûn
(*Fâʿilâtûn*) (*Faʿlûn*)

1. Nêrgizên şeng di mest in çep u rast⁵⁴⁰
Saqiyan cam di dest in çep u rast
2. Rast u çep tèn ceger u sîne kulab
ʿErʿerên şeng di mest in çep u rast

⁵³⁹Doskî s.101, Tunç s.236, Zivingî s.115, Zinar s.42, Diloan s.43,

⁵⁴⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (7 beyit).

3. Tox⁵⁴¹ u ʿala ku x^wuya bûn ji ʿEcem
ʿEreban tîp şikest in çep u rast
4. Ber vi şerqê u seher sayê divên
Hinduwên rojê perest in çep u rast
5. Qeyşerê Romê li serheddê Fereng
Top u zincîr vebest in çep u rast
6. Her du destên x^we hemaʿil şevêkê
Me ji bo yarê di x^west in çep u rast
7. Ve Melê sur-periya ʿorî-şifet
Sed melek dest bi dest in çep u rast

18.⁵⁴²

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

1. Ger ji wê ʿorî-siriştê ʿişweyek izhar bit⁵⁴³
Dê bibit narê Xelîlullah u dojah sar bit
2. Wer ji ber perdê yedê beyza bi muʿciz bête der
Şems u kewkeb dê hilên ʿalemtejî enwar bit
3. Wer ji ʿeksa xemriyan qews u quseh dit yasemîn
Dê gul u reyhan bibarin têk u têk gulzar bit
4. Şemʿe dê can dit ji şewqê bête ber subhê nefes
Narit axir ger bi mûyek behsê zulfa yar bit

⁵⁴¹“Tox” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵⁴²Doskî s.103, Tunç s.70, Zivingî s.118, Zinar s.43, Dilovan s.44,

⁵⁴³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (19 beyit).

5. Silsila behşê ji xûna dil ber an zulfa bi çîn
Dê xeşa bit nave misk er nafeyê Tatar bit
6. Toqê gerden helqeya zunnarê zulfa yarê min
Dê kilîta kelbê ʿışqê helqeyê zunnar bit
7. ʿEqdê ihramê diʿışqê da ku pîrê ʿışqê best
Dê çi gem ger xerqe rehnê xaneyê xemmar bit
8. Gezmeyek qewsê şevîn ʿaşiq bi nêva dil kevit
Dê ji can destan bişot xasma kevan nûbar bit
9. Wer ji qewseynan bi mîzan bête der cotek xedeng
Dê ceger bit pare pare sîne tarûmar bit
10. Xûn ji mêlakê bi derba xencerê ger bête der
Bû şehîdê ʿışqê êdî dê ji kû hişyar bit
11. Dê ji wan leʿlan şifayê dil bi qanûn telbe kit
Da îşaret x^weş bikin dê herkesê bîmar bit
12. Bulbulê mecrûhê ʿışqê taqeta xaran nehin
Dê kelafa rîşê sîne bişkuwek bê-xar bit
13. Her dilê bazî-şifet dê şeydê teygûnek⁵⁴⁴ we bî
Firr u perwazê humayî pençeyê şunqar bit
14. Yar divê hâkim bitin qewlê reqîban guh nekit
Şahê mulkê dilberê dê faʿilek muxtar bit
15. Dil bizûlmê nasojî guncû xet u xal in li dil
Xeyr-x^wahên dewletê mîrê ji wan guhdar bit
16. Teyrê dil bê-temʿekê nayête dest şehzadeyan
Qûşçiyê⁵⁴⁵ şahîn di destê wî divê azar bit

⁵⁴⁴“Teygûn” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

17. Bendeyê Bax^woy **b**ivêt dê meylê sîm u zer nekit
Da ˆeṭaya padişahan bê-ḥed u ejmar bit
18. Sar dibit dil ma bi sed cewr u cefayan zerreyek
ˆÎşq-ṭebˆet nar e hingî dê biçit dijwar bit
19. Leşkerê ˆalem meger yekser te dijmin bin Mela
Gem bi mûyek nakişînî ger te dilber yar bit

19.⁵⁴⁶

Mefˆûlû Mefâˆilû Mefâˆilû Feˆûlûn

1. Qelbê me şubê zêrê ji feyza te cela girt⁵⁴⁷
Ma rû-siyeh u sifr-şifet rengê şefa girt
2. Teşbîhê bi cedwel me di nêv ateşê ˆîşqê
Dil qelbê heqîqet bit u iksîrê hema girt
3. Salik kiye hatî ji mecazê bi heqîqet
Şûret ne-şinasî u bi meˆna te fena⁵⁴⁸ girt
4. Tenha ne li min lamiˆê ḥusna te şefeq da
ˆAlem bi x^we wê ḥusn u cemalê di x^we da girt
5. Teygûnê⁵⁴⁹ di destê te zihî⁵⁵⁰ dewlet u iqbal
Herçî te buyî ram di tora x^we huma girt
6. Canê x^we me kir dane u dama ku vedayî
Ahû-şifet ew pê ḥisiya rahê xeta girt

⁵⁴⁵ˆQûşçiˆ” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵⁴⁶Doskî s.106, Tunç s.74, Zivingî s.128, Zinar s.45, Diloan s.47.

⁵⁴⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Dinî, nazım birimi: Beyit (19 beyit).

⁵⁴⁸Feta: Deştlananî.

⁵⁴⁹ˆTeygûnˆ” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵⁵⁰Zihî: Deştlananî.

7. ‘Enqa ne şikara kes e dava tu biçîn ve
Dava tu li ‘enqa ku vedî badî-hewa girt
8. Herkes seherê talibê tişte bi çimen hat
Hin sosin u hin sunbul u hin zulfê du-ta girt
9. Destê me seher girt u birîn seyrê hebîbê
Fi’l-hal reqîbî ji hesed lerze u ta girt
10. Ew kebkê xeraman kudi kozê li qebû hat
Şahînê qezayê bitegaful ji x^we ra girt
11. Zinhar kesê dest bibit erqemê serwê
Bê-‘işweyê le‘lan te bi teslîmê jiha girt
12. Şebrê berî şîrîn e we ustadî xeber da
Lew dil me bi tehlî u geman xurrem u şa girt
13. Her neşter u şewkên ku hebîb ê me li dil dan
Min yek bi yek u têkî li derdê x^we şifa girt
14. ‘Aşiq ji gemê sayeyê wê came teleb kir
Pur ‘eql didêrit me ji qismê hukema girt
15. Şef şef ne tenê gezme dibarin ji kevanan
Dil kakulê zulfan ji kemendê bi teba girt
16. Dîwane herê tîn u divê silsil u bendê
Ku muste‘heqê xusrewê xûban bi ceza girt
17. Peyweste du fêris ji me ra daberizîn dil
Zulfan ji çep u rastê li oğilme cema girt
18. Qewsê du hilalan ku li ser burcê esed bit
Bû şuhre di ‘amê ‘emel enguşt numa girt

19. Şîra te Mela sihrê şeker-rêz e bi mu'ciz
Zanim ji lebê le'le te ev lefz u eda girt

20.⁵⁵¹

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

1. Meh'bûb bi dil bit me bi evraz çi hâcet⁵⁵²
Enqa bi x^we bêtin firr u perwaz çi hâcet
2. Ney dûr e hebîbê me çi firyad u figan kîn
Wek guh li zemîra dile awaz çi hâcet
3. Go suxte murada x^we ji min telbe ke îro
Min go ji kerîm telbe u dax^waz çi hâcet
4. Min nale refîq in gem u tehline muşahîb
Feryad enîsê mine demsaz çi hâcet
5. Dildan u newazîş çine duşnam besin min
Pur derd u cefa hürmet u îczaz çi hâcet
6. Şuhbet bi mey u çengê hebîbê me bivêtin
Feryad u figanê me besin saz çi hâcet
7. Razên me ji hâcet weku gemmazî bizanin
Eşkên me bes in dîdeyê gemmaz çi hâcet
8. Her lehze çi hâcet ku bi nazan bikujî min
Cana ji x^we qurbanê te me naz çi hâcet

⁵⁵¹Doskî s.110, Tunç s.238, Zivingî s.139, Zinar s.47, Diloan s.50.

⁵⁵²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

9. Ta çendê bi hecra x^we tu min tecrîbe îni
Zêrê ji x^we xaliş mihek u gaz çi hacet
10. Hacet niye cana yedê beyza bi deranîn
Înkar di dîn da nebit i^caz çi hacet
11. Esrarê ezel dê di ebed bêne zuhûrê
Encamê ser-encamê ji ağaz çi hacet
12. Ger lu^lu^ue mensûr ji nezmê tu di x^wazî
Wer şîrê Melê bîn te bi Şîrazî çi hacet

21.⁵⁵³

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

1. Kes bi dada me ne-pirsit gileh u dad çi kit
Te nebit dad-resek beyhude feryad çi kit
2. Bi Şîrînê negehit dest eger Rustem bit
Dê bi bazû vu milan şubhetê Ferhad çi kit
3. Fa'ilek lazim e da fi'l u eşer peyda bit
Ger tu heddad nebit⁵⁵⁴ kûreyê heddad çi kit
4. Mumkinek dê hebitin da ku teleb haşil bit
Seyd u nêçîr ku nebit toleyê şeyyad çi kit
5. Her gil u seng dibitin zêr bi tedbîrê hekîm
Qabiliyyet ku nebit hikmetê ustad çi kit

⁵⁵³Doskî s.112, Tunç s.242, Zivingî s.145, Zinar s.49, Diloan s.52,

⁵⁵⁴nebin: Deştelanî.

6. Kan bi gewher çî bikit gewher eger pak nebit
Tu beşîret te nebit sîretê ecdad çî kit
7. Zêr u zîwer dikirin celbê qulûban haşa
Husn u sur zat nebit qametê meyyad çî kit
8. ʿAşiqê mest bi ʿişqê niye hacet bi meye
Waridê warid u ehwâl bi ewrad çî kit
9. Ne⁵⁵⁵ gerez vêk ketina yek weliyek murşid bit
Salik u talibê irşadê bi Begdad çî kit
10. Cehde vu seʿy u teleb bê-eşerek şafî nehin
Tune bî perde-nişîn çaker u qewwad çî kit
11. Çî eşer dê li berê xare bikit qetreyê ab
Qelemê ma bi du-sê qetreyê zuhhad çî kit
12. Dê ji heq cazî beyek dil bigirit werne Mela
Ji ezel ger tu hidayet nebit irşad çî kit

22.⁵⁵⁶

Mefʿûlû Fâʿilâtûn Mefʿûlû Fâʿilâtûn

1. Ewwel ku yarê da me yek zerreyek ʿinayet⁵⁵⁷
Qismet me xemr u came di deftera hidayet
2. Husn u cemalê canan na-dêritin tu payan
Herçi nebit bi dayet eşla nehin nîhayet

⁵⁵⁵te: Deştelanî.

⁵⁵⁶Doskî s.114, Tunç s.246, Zivingî s.151, Zinar s.51, Diloan s.54.

⁵⁵⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

3. Feyza ʿulûmê hikmet cama şedef ku gêra
Me j' destê muğbeçan dît bi Mişhef u bi ayet
4. ʿArif heta ne-noşî ji destê mey-firoşî
Gaʿib nebû ji hoşî peyda nekir wilayet
5. Gunah u zuhd u tamat hîlnagirit xerabat
Kesê bi vî derî ret divê bikit riʿayet
6. ʿİşqê ji her du çeşman ewwel di dil eser kir
Lê zerre zerre axir sotin kir u sirayet
7. Şaki's-silah herdem bi kuştina Melê bit
Gazindeyan ji kê kim ji kê bikim şikayet
8. Cama di destê şahid jengê ji dil dişotin
Pîrê muğan ji rindan weh weh fikir riwayet
9. Eṭwarê ʿişq u mestî esrarê but-perestî
Teqrîrêsed riwayet nakit li bo kifayet
10. Li yetmeʿinne qelbî ʿeynu 'l-yeqîn dibexşit
ʿEynu 'l-ʿeyan divêtin kafî nehin dirayet
11. Mîrî wu padişahî mûyek li nik Melayî
Nadim bi mulkê ʿalem yek zerreyek ʿînayet

23.⁵⁵⁸

Müstefîlâtün Müstefîlâtün

⁵⁵⁸Doskî s.116, Tunç s.248, Zivingî 156, Zinar s.53, Dîlovan s.56.

1. ‘Er‘er xerame bi qedd u qamet⁵⁵⁹
Yek bûse da me bi sed qiyamet
2. Yek bûse bexşî ewwel bi ihsan
Axir li min kir curm u geramet
3. Ji jeng u zerqê dil da bişotin
Cama şedef bin rind u keramet
4. Ji her du çeşmên⁵⁶⁰ tey mest u xûn-rêz
Nûra du çeşman kê dî selamet
5. Li derd u êşan peykan u nêşan
Me j’ dil di çahvan kifş in ‘elamet
6. Ruswayê ‘îşqê ne تنها ez bûm
Kêdî zemanan hub bê-melamet
7. Du secde ferzîn fi'l-ħal bibîn ber
Dema xuya bin ew qedd u qamet
8. Da ‘eybê rindan nekî bi badê
Nufûsu qewmin biha tesamet
9. Mela li ‘umrê bê-feyde borî
Kêşa bizoran⁵⁶¹ qehr u nedamet

⁵⁵⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

⁵⁶⁰çeşman: Deşlelanîn.

⁵⁶¹kuşta bi zorî: Doskî.

Qafiya (Sê)

24.⁵⁶²

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. ‘Umr zayı‘ bû me bê-dilber ‘ebes⁵⁶³
 Wey tevî ‘umrê me borî pir ‘ebes
2. Dil emanet da bi na-ehlan nedî
 Lê bi na-ehlan me da gewher ‘ebes
3. Da di seyra ‘îşqê bê-dilber neçî
 Lê dibit seyra te bê-dilber ‘ebes
4. Pur di pê weşlê me se‘y u cehde da
 Cehde u se‘ya me hatin der ‘ebes
5. Se‘yu cehdê em bikin meyxaneyê
 Ew ku naçit se‘yu cehda ber ‘ebes
6. Dest hêlîn em di se‘yû cehdeyê
 Cehde u se‘ya me narit ser ‘ebes
7. Ah wê kuştim bi derba xencerê
 Ma di mêlakê diret xencer ‘ebes
8. Dil ji derba kaşowan bû pare-par
 Goy di meydanê dibit sed ker ‘ebes

⁵⁶²Doskî s.118, Tunç s.250, Zivingî 159, Zinar s.54, Dilovan s.58.

⁵⁶³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

9. Mehdera vî suxteyî îro bikin
Ez dibêjim nabit ev mehder °ebes
10. Kifş e me°na kê li lewhê sîm dî
Nuqteyê misk u xetê °enber °ebes
11. Da Mela hişyar bibî lê pur kesan
Sîne pur lê dane seng u ber °ebes

25.⁵⁶⁴

Fe°ilâtûn Fe°ilâtûn Fe°ilâtûn Fe°ilûn
(Fâ°ilâtûn) (Fa°lûn)

1. Namê °enber-şikenê bêt tu ji °enber meke beş⁵⁶⁵
Bil ji wê silsile u zulfê mu°enber meke beş
2. Veke lêvê u ji nêvê biwerîn qend u nebat
Ji lebê le°lê şeker bêj u ji şekker meke beş
3. Biser-enguştê °eqîqî bide fincanê rehîq
Abê heywan te çiyin navû ji Kewşer meke beş
4. Zeriyên şubhetê⁵⁶⁶ durdane bibin şahidê bezm
Ji genim reng u siyeh-çerde u esmer meke beş
5. Dê bişaret ji îşaret ji neyê bêne sema°
Tu ji nayê wu sema°ê bike bawer meke beş

⁵⁶⁴Doskî s.120, Tunç s.252, Zivingî s.163, Zinar s.55, Dilovan s.59.

⁵⁶⁵Nazım biçimi: Gazel-i Mutavvel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (16 beyit).

⁵⁶⁶Şehla: Deştîelanî, Yusuf, Ömer, Amêdî, Amed.

6. Dê nihanê bider-agûş bidî canê şîrîn
Şaxê ʿumrî bi x^we ber jê we ji Qeyser meke beş
7. Ayetê husnê mufeşşel keji keşşafê cemal
ʿİlmê ʿîşqê bike tefsîr u ji defter meke beş
8. Razê dehrê ji sipîhrê tu nizanî bi cedel
Hikmetê Dawer e tu j' hikmetê Dawer meke beş
9. Abê heywan te divêtin tu bibe hemrehê Xîzr
Camê Cem bîn u ji Dara u Sikender meke beş
10. Ji ezel ʿaqîbetê kar ku meʿlûm nebit
Camê mey noşe ji teqdîrê muqedder meke beş
11. Dilê yarê me nebû nerm bi sed abê⁵⁶⁷ girî
Ji dilê dilberê ma u berê mermer meke beş
12. Tîr sed têne ceger sîne li ber maye çeper
Ji dil u cergê kul u sîneyê kerker meke beş
13. Şîrê elmasî kişînit tu ji lami^c de xeber
Vekirit huqqeyê yaqût ji gewher meke beş
14. Ji şefeq Zuhre xuyabit tu binê perwînan
Cebhetê o bi numêt tu j' Meh u xawer meke beş
15. Li ruwê yarê du meh-new⁵⁶⁸ me qîran dîne di mest
Tu ji seyra qemerê⁵⁶⁹ ʿalî^cê exter meke beş

⁵⁶⁷Ab u: Deştîlanî.

⁵⁶⁸New-meh: Deştîlanî.

⁵⁶⁹Qemer u: Deştîlanî.

16. Pur ji dê m u xet u xalan te xeber daye Mela
Nezerê wer bide bejnê ji mufesser⁵⁷⁰ meke beş

26.⁵⁷¹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Tu sehergeh bi temaşa were bazarê hudûs⁵⁷²
Lê te bê-fa'ide azarê nedit xarê hudûs
2. Da ji dil gûnçe-lebek nazik u terdane bi jêrî
Bi tebessum bi te ra bê-te ji gulzarê hudûs
3. Sed girih min di dil in jê ku çep u rast dikit
Şahê husnê qidemê zulfê girihdarê hudûs
4. Bil ji sultanê qidem min bi tu iqrar nehin
Ger li kaba me nihin metqeb ubizmarê hudûs
5. Dil di deryayê qidem Qaf e bişabit qidemî
Gerçi da'îm li serê ferq e me minşarê hudûs
6. Belku dîwar bi guhin lê bi Xudê kî bi Xudê
Bi tu rengî nekirî eşkere esrarê hudûs
7. Lem'eyek ger ji kenarê qidemê pertewê dit
Dê ji ber wê se'etê mehw bin enwarê hudûs

⁵⁷⁰Senewber: Amed.

⁵⁷¹Doskî s.123, Tunç s.78, Zivingî s.171, Zinar s.57, Diloan s.62.

⁵⁷²Nazım biçimi: Gazel-i Mutavvel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (23 beyit).

8. Ber bised pencereyan daye şu^ae qidemê
Gunbedê eşqê li ser kursiyê dewwarê hudûs
9. Tu hudûsê we mebîn qenc nezer dê carekê
Li esasê qidemê daniye dîwarê hudûs
10. Here eşlê x^we wu tertîb u qiyasê jê bi ke
Ger nizanî çi ye yek-carî berê darê hudûs
11. Ateşê eşqê şubê zêr e wucûdê hel dikit
Heye mumkin nefirit zîbeqê ferrarê hudûs
12. Allah Allah ku di^umrê x^we tu carek nebihî
Çîşeda têtê ji vê gunbedê dewwarê hudûs
13. Tu ji ber perdeyê wehmê were der da bibihî
Çî newa têt bi sed negme ji ewtarê hudûs
14. Hâl u musteqbel u mazî di x^we da têk yek in
Şubh mewcûd e bi^eynî x^we di êvarê hudûs
15. Rast u çep gav u se^et her li me ew datînit
Zulfeqarê qidemê Heyderê Kerrarê hudûs
16. Rast u evraz u nişûvî me buwarin yek u yek
Lê tinê wê li me bû daⁱre berwarê hudûs
17. Dê bi qelbê me çi dit lami^e ya islamê
Ku li canê x^we me xef bestiye zunnarê hudûs
18. Reng u jengê hedeşê neqşê hudûsê me di dil
Bide ber rindeşê eşqê ew e qeşşarê hudûs

19. Can li ser destê nihayî di riya canan da
Rûhşef şef ku vewestane di bazarê hudûş
20. Wê jiğeflet biretin saya zewalê ey dil
Rûn tinê da tu emanet li siha darê hudûş
21. Tu jifeşlê here eşlê ku di vê deyrê xerab
Da nebî merkebê cehlê tu di bin barê hudûş
22. Da nigarê x^we bised rengi bibînî îro
Were carek bike seyrê tu di eîwarê hudûş
23. Tu bi halê me dîzanî çi ye her lehze Mela
Me di dil têt u diret xencerê geddarê hudûş

Qafiya (Cîm)

27.⁵⁷³

Mef^cûlû Mef^cîlûn Fe^cûlûn

1. Şimşadê xeram u serwê gennac⁵⁷⁴
Canan dibirit bi eîşwe tarac
2. Min dî seherê di x^wabê mestî
Bê deng tezerv u lalê durrac

⁵⁷³Doskî s.127, Tunç s.256, Zivingî s.181, Zinar s.60, Dilovan s.65.

⁵⁷⁴Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

3. Bişkiftî ji ğunçe nêrgiza mest
Bû ferq ji ser qedîfe dîbac
4. Cebhet keşşîfî jişubhê şadiq
Nûrê ku veda li ser şebê dac
5. Elmasi numane şubhê mişrî
Danîn cegerê me dil kir amac
6. Nesrîn u binefşe tewwizandin
Mawerd direşande şûşeyê °ac
7. Cohtê Hebeşan *bi terfeti 'l-°eyn*
Anî qederek ji Espehan bac
8. Sîma ku numa nema li hiş sîm
Sîmab ji xacle ma ji ixrac
9. Mîr°atê Sikenderî li pêş e
Beħrun we lehe 'l-°ukûsu emwac
10. Dora Qemerê ji ber şefeq da
Ku'spêde li ferqê ser niha tac
11. Çerx u felek u melek dibazin
Şemsun we kewakibun we ebrac
12. Zuhre bi qeranê qabê gewseyn
We 'n-necmi îza hewa bi midrac
13. Dengê melekan zimêhne zimzim
Erwah ji °îşqê têne mi°rac
14. Dil beħre wused hezar mewc in
Zahid çi xeber ji beħrê mewwac

15. Borî yu biğencekê Mela kuşt
Ew ğunçe-leba delal u ğennac

28.⁵⁷⁵

Müfte'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün

1. Dil ji 'ilacê ku bi derket mizac⁵⁷⁶
Dê ji lebê noşê 'eşa bit 'ilac
2. Ayîneyê camê cehan-bînê Cem
Badeyê le'îlne di cama zucac
3. Avê heyatê bi me da şerbetek
Zinde kirîn ma ji'eduw ra neşac
4. Bende kirim gerçi şebah fil bûm
Sîm-bera sa'id u baz u ji 'ac
5. Exterê iqbal u mehê burcê bext
Mihrê sipihr u kemer u text u tac
6. Kûsê ku hingaftî bi şahî li text
Padîşehan neqdê rewan dan xerac
7. Xusrewê Şîrînê li derbendê husn
Sîm-beran lazime lê mehr u bac

⁵⁷⁵Doskî s.129, Tunç s.260, Zivingî s.186, Zinar s.62, Diloan s.67.

⁵⁷⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

8. Sikkeyê şîrê me bi navê te hat
Lew bi'ayarê di cehan da rewac
9. Abê rewan min diye şîra Mela
Yunkiru li 'l-ma'i li-sû'i 'l-mizac

29.⁵⁷⁷

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Dîsa ji nû bê-çal e dil saqî werîn cama zucac⁵⁷⁸
Muştaqê xemra al e dil lê x^weş anîbit mizac
2. Saqî ku dê mehweş bitin kakul ji şêva reş bitin
Qerqef bila ateş bitin em dê bi wê dîl kîn îlac
3. Da em bi wê dîl hey bikîn pê sîne dağ u key bikîn
Sed menzilan pê tey bikîn ew dê di seyrê kit rewac
4. Bê-nûr u narê muhbetê bê-neqş u sun'ê qudretê
Naçîn meqamê weşletê *nûrun lena we 'l-leylu dac*
5. Ev nar u sîqala dîl e da'im li wê qala dîl e
Newroz u ser-sala dîl e weqtê hilêtin ew sirac
6. Hetta bi nûra badeyê rengîn nekî seccadeyê
Dûr î ji wê şehzadeyê dur-daneya gerden ji'ac

⁵⁷⁷Doskî s.130, Tunç s.262, Zivingî s.189, Zinar s.64, Dîlovan s.69.

⁵⁷⁸Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

7. Dur-daneya gerden-bilûr reyhan li ser werdên di Cûr
Hey hey bi mestî tene dûr xala li nik ferqê bi tac
8. Mihra te pur ebter kirîn xalan ji bin biskan derîn
Zulfa muselsel ‘enberîn çîn çîn ji Çînê tete bac
9. Tenha ne Kurdistan didin Şîraz u Yeng u Wan didin
Her yek li ser çehvan didin ji Espehan têtin xerac
10. Çehvên belek qewsên helek çerx u felek galib melek
Fî hubbiha ‘umrî delek we’l-‘hubbu yecrî fî ‘ecac
11. Şahid hezar reng xemmilîn reqş u sema pê kemmilîn
Îro Mela em sed dil in saqî werîn cama zucac

Qafiya (Hê)

30.⁵⁷⁹

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

1. Pur meke israfê di qetlê mubah⁵⁸⁰
Sefku demi’l-‘aşiqi ma la yubah
2. Sîne bi destê x^we mubarek veke
Te‘rifu kem fî kebidî min ceraḥ
3. Dil ji hewaye te u fikrên dihûr
Fî-lucecin beyne hubûbi’r-riyaḥ
4. ‘Îşq giha kê wu li ‘eqlê x^we ma
Yeftiku bi’l-‘aşiqiḥusnu’l-milaḥ

⁵⁷⁹Doskî s.133, Tunç s.264, Zivingî s.194, Zinar s.66, Dilovan s.71.

⁵⁸⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

5. Dê du siyeh-surmeyê çehvên x^we kit
Xakê rehê yarê seba her sebah
6. Toz⁵⁸¹ u ğubarê seherê ber-çemen
Qed neşere 'î-tîbe we bi 'l-miski faḥ
7. Fêris u rimbaz gihan yek bi tîr
Eḫmedu fî 'l-beyni qetîlu 'r-rimah
8. *Bûse-zenan her kî ber-an asitan*
Mekkenê min cebhetihî la burah
9. *Ḥelle lehu 'l-qetlu bi şer'î 'l-hewa*
Men keşefe 's-sirre we bi 's-sirri bah
10. Ḥusnê edaya te Mela her kê dî
Şehhe lehu enneke 'eynu 'l-fışah

31.⁵⁸²

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ḥeyf di qeyda xak u gil bit 'arifê çalak-rûḥ⁵⁸³
Dê mucerred bit ku pertew dit ji nû ew pak-rûḥ
2. Qeydê xak u gil nebit da bê-hicab u perde bî
Mişlê bedrê carinan têxit xusûfê xak-rûḥ

⁵⁸¹“Toz” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵⁸²Doskî s.135, Tunç s.266, Zivingî 197, Zinar s.68, Diloan s.73.

⁵⁸³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

3. Şem[°]e ser nûr nadirit ger ew nekit perhîzê dil
Zewqê cama [°]işqê nakit ger nekit imsak-rûh
4. Dil bişayek nêrgizan de nazikek terwende de
Gul dîkin teşbîhê xaran her xes u xaşak-rûh
5. Camê [°]işqê pakê rûhanî tûhûra batin e
Şewwişiy u her we ma hetta ebed na-pak-rûh
6. Hey[°]eta keyf u kemê bê-keyf e keyfa [°]arif e
Dê bimînit ger nebit naçar bê-tiryak-rûh
7. Dê bi gulzara cemala sebze-poşan wê çi bit
Ê di mihrê da nebit dil parepare çak-rûh
8. Ber ji can derrakeyek rewşenter u wala divêt
Şûretê husna muqeddes da bikit idrak-rûh
9. Ger xebardarî ji sirra (*kuntu kenzen*) guh bidêr
Da bised nûrê beyan kit me[°]neyê (*lewlak*)-rûh
10. Lami[°]e sirra tecellî ser li Tûrê dil didit
Zepînakit wê mecale sed hezar eflak-rûh
11. Her du îlanên⁵⁸⁴ te dî min tewqê gerden kir medam
Da mi her bêtin tebessum wek gula dehşak-rûh
12. Cewherê husnê eda تنها dibit meqbûlê teb[°]
Ger ne şeyqel dît bi nûrê [°]işqê wek hekkak-rûh

⁵⁸⁴“Îlan” (yılan) sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

13. Dê bi vî endaz u  terz  key bibit si r   elal
Ger ne bala- eb  bit wek pehlew   alak-r  
14. Dil birim av ht  w  l barkir qews   ev n
D  bidit ber gezmeyan b -s c ew seffak-r  
15.  ehsiwar  ro kemend av htine qelb  Mel 
Bend nakit  eyr  fitraka tesed fitrak-r  

32.⁵⁸⁵

Mef  l  Mef  il n Fe  l n

1.       ku bidin bi yek du erwa ⁵⁸⁶
Peyweste div  bi hev bin e ba ⁵⁸⁷
2. Can u cesedan ku itti ad e
We 'l-ma u lehu 'l-mizacu bi 'r-ra 
3. We la te li can u dil  eyat e
Men  aqe merarete 'n-newa  a 
4. Tenha ne di s ne min xedeng in
Min le  zike fi 'l-qul bi erma 
5. Perw n ji  efe  seçer xuya b n
La bid e we f hi minke mi ba 

⁵⁸⁵Dosk  s.138, Tunç s.270, Ziving  s.205, Zinar s.70, Dilovan s.76.

⁵⁸⁶Bu  iir, Kürtçe ve Arapça mülemma gazeldir.

⁵⁸⁷Nazım B  imi: Gazel, nazım türü:   ıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

6. *Lew mestu mine'l-hewa ke-banin*
La bid'e we qed temîdu erwaḥ
7. *Her şam u seher bi destê xûban*
Min xemretina tedûru eqdaḥ
8. *Seyyaḥ me dîn di xelwe îro*
Allah ku çi xelwe u çi seyyaḥ
9. *Îfteḥ bi liqake qufle qelbî*
Fe'l-qelbu lehu liqake miftaḥ
10. *Berqê ku veda ji ber niqabê*
Fe'l-lami'u min senahu qed laḥ
11. *Qewsê qezeḥan numan ji bala*
We'l-enberu min şezahu qed faḥ
12. *Ayîne yê dil Mela cela da*
Min tel'etihi feqed şeffe'r-raḥ

Qafiya (Xê)

33.⁵⁸⁸

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. *Ahê ji derdê dil nekit herçî nedî azarê çerx⁵⁸⁹*
Derbê li nêva dil didit lami'-şîfet nûbarê çerx

⁵⁸⁸Doskî s.140, Tunç s.82, Zivingî s.208, Zinar s.72, Dilovan s.78.

⁵⁸⁹Nazım biçimi: Gazel-i Mutavvel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (19 beyit).

2. Tê n sîneyan peykan nihîn amancê wan tîran em în
Dama belayê der kemîn her goşe dor madarê çerx
3. Bîra x^we tînin genceyan ʿaşiq di nêv işkenceyan
Tavête dil ber penceyan herdem ji nû şunqarê çerx
4. Kû van leîfîfan gul-îzâr şûna gulan restîne xar
Lew tên ji bulbul ah u zar nêva cihê gulzarê çerx
5. Sed baziyan ev hûqqe-baztînit bi hîle karsaz
Geh geh ku naze'w geh niyaz sehhâr u pur mekkarê çerx
6. Herçî bi xûnit şuhbetê axir di cama şerbetê
Zehra helahil dê detê da dil nedin azarê çerx
7. Ev erreya jehrî didan min jê di dil da bin sinan
Ma l'behrê ferqê dijminan bêt u biret minşarê çerx
8. Dijmin ji can talan⁵⁹⁰ bitin ew x^we hero nalan bitin
Mêlak u dil kalan bitin lê bêt u ret geddarê çerx
9. Dav kohnexanî mişlê deyr çendîn kewakîb têne seyr
Peykan bi davê şubhê teyr her jê dibarin narê çerx
10. Ew gezmeyên wek şûr u tîr recm u bela jê têne jîr
Hindî ku dilber têne sîr her wê eve kirdarê çerx
11. Şemsî bi şemsî cam bi cam hetta dîkin dewrê tamam
Ateş dirêjit her medam ev gunbedê dewwarê çerx

⁵⁹⁰“Talan” sözcüğü Türkçedir.

12. Agir di ab u gil dîkî qelban jî qelban hildîkî
Metqeb di can u dil dîkî da'im evistin karê çerx
13. Çendîn di xûbanin rezim min jê di dil-danin gezim
Amancê wan remzan ez im ser-^eeskerê seyyarê çerx
14. Min pur şevan hetta seher danîne rê sem^e u beşer
Ew mah-rû ma bê-te der ta bê-me newbetdarê çerx
15. Kes di li lewhe sîne qetneqşek vematîbê-gelet
Her dem jinû yek taze xetavête der perkarê çerx
16. Me j'hesreta şîrîn-leban xew tete çehvan qet şeban
Firyad der ber kewkeban pûsê bike j'bîdarê çerx
17. Van reh-rewên himmet-bilend berdane meydanê semend
Ser-geşteyîn hetta bi çend ev rekbê meş^eeldarê çerx
18. Gavek jî dengê zengilan êmin çi rûnîn menzilan
Hey hey dibînî mehmîlan feryad e her qentarê çerx
19. Pur min jî vê çerxê Mela kêşane afat u bela
Ebleh dibînim wî hela herçî jî dil bit yarê çer

34.⁵⁹¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün ⁵⁹²

1. Dilberê îro seher avête cergê min du do⁵⁹³
Yek li sîne yek li dil da lew ji min tên ax u ox
2. Ah u oxên min ji dil tên lê ji ber tîra qizil⁵⁹⁴ tên
Yan ji kovanên di kul tên jê dizêt her xûn u zox
3. Xûn ji dil co co rewan tê wek °eqîq u ergewan tê
Lê ji dest selwa ciwan tê ew şepala şeng u şox
4. Ew şepala şox u şeng e kafira Rom u Fireng e
Dame ber cotek xedeng e zalimê kuştim bi dox
5. Zalimê kuştim şepalê nazikê qencê delalê
Bûn hicaba zulf u xalê êdek u °ala u tox⁵⁹⁵
6. Netrik u tayên birîşî ê di zêr in pê ve wîşî
Min du fêris dîn di pêşî mirwet u inşaf yox⁵⁹⁶
7. Lew herifim ez ji meylê şubhetê sehl u suheylê
Muhibet u °işqa di Leylê ez kirim yekser pilox
8. Dest nehêlim ez ji dînê şubhê Ferhad u Şîrînê
Wer ji ber °işq u evînê min di rê çit ev kilox

⁵⁹¹Doskî s.145, Tunç s.274, Zivingî s.218, Zinar s.75, Dilovan s.82,

⁵⁹²İlk beyit ile sonraki beyitlerin kafiyeli olan ikinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla yazılmışken serbest olan birinci mısralar ise *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün* kalıbıyla yazılmıştır.

⁵⁹³Nazım Biçimi : Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

⁵⁹⁴“Qizil” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵⁹⁵“Tox” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁵⁹⁶“Yox” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

9. Şuḥbeta çerx u sema tê wek Melê sed muhtela tê
Zemzem u ava heyatê muşterî sed şeyx u şox

35.⁵⁹⁷

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Heyheya reqş u semaya te çi x^weş bestiyê çerx⁵⁹⁸
Ku di burcê bi sema têt u li ser destî x^we berx
2. Sofiyên her di tewafê Heceri'l-eswed e qeşd
Gul u sunbul bi sema tîn hemîyan zimzim e çerx
3. Neqşê elmasî li elmasî binê girtiye herf
Xetî yaqûtî li yaqûtî şikênandiye nerx
4. Kerrixîn em di qiyamê me ji dil perde dirand
Arîfê weqt im u Me'rûf bila bêt ji Kerx
5. Da binasî xeterên rê tu nebî gafil jê
Dicle ye lê di purrin birbirê pêl u ber u merx
6. Pîrê şe'car e di şî'rê u Melê şal-firoş
Tu nişan min mede Ferxî ku li nik min bûye ferx

⁵⁹⁷Doskî s.147, Tunç s.276, Zivingî s.222, Zinar s.76, Dilovan s.84.

⁵⁹⁸Nazım biçimi : Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (6 beyit).

Qafiya (Dal)

36.⁵⁹⁹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Sirrê wehdet ji ezel girtiye hetta bi ebed⁶⁰⁰
Wahîd u ferd e bizatê x^we wî nînin çu 'eded
2. Di qîdem da ezel u 'eynî ebed her du yek in
Sermediyyet we di x^wazit ne ezel bit ne ebed
3. Ferq e wahîd ji ehed lê di meqamê şemedî
Bi heqîqet ku yek in her du çi wahîd çi ehed
4. Yek e derya tu bizan qenc çi mewc u çi hebab
Di eşil da ku hemî av e çi av u çi cemed
5. Afitabê ehediyyet di x^we da girtiye kewn
Ne ku 'ewrek heye lê girtiye çehvên me remed
6. Hûsnê zatê but u latan ji cemala Şemed e
Ji mişalê şenemî weh ku tecella ya Şemed
7. Ğeyrî derya niye şehra bi heqîqet emma
Ji ruwê keyfe ku ev av e bûyî şubhê zebed⁶⁰¹

⁵⁹⁹Doskî s.149, Tunç s.278, Zivingî s.226, Zinar s.77, Diloan s.85.

⁶⁰⁰Nazım biçimi: Kaside, nazım türü: Tevhid, nazım birimi: Beyit (14 beyit).

⁶⁰¹“Amed” nüshasında ise bu mısra şu şekilde geçiyor:

“Ji rûyê av e hemî av e bûyî şubhê cemed”

8. *Kullu yewmin huwe fî şe'nin* nebî ğafil jê⁶⁰²
Her peyapey ji şu'ûnan dikirit feyzu meded
9. Ger di Adem bidiya sirrê 'ilim İblîsî⁶⁰³
Hînema ebşerehu kebbere hînen we seced
10. Çi zeman u çimekan u çi cihatin çi hudûd
Çi meqadîr u tefaşîl u hisab in çi'eded
11. Çi munafat u luzûm in çi qiyas u çimişal
Ev çi tewlîde çi terkîbe çirûhin çi cesed
12. Ser bi'eczê diderit quwwetê derrakeyê ma
Rece'u'l-qelbu kelîlen we meta qame qe'ed
13. Hîret u 'ecz e ser-encam di babê nezerê
Key bi Xaliq nezerê qaşirê mexlûq resed
14. Guftugo me'rîfetê çendî Mela peyda biki
Gewhera me'rîfetê nagihetê kes bi xired

37.⁶⁰⁴

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Îd e u herkes ji dîdara te lê pîroz e 'îd⁶⁰⁵
Ez tinê mehrûmê dîdar im bi sed menzil be'îd

⁶⁰²“Amed” nüshasında ise bu mısra şu şekilde geçiyor:

“(Kullu yewmin huwe fî şe'nin) tu ğafil mebe jê”

⁶⁰³“Amed” nüshasında ise bu mısra şu şekilde geçiyor:

“Ger di Adem bidiya İblîsî her sirrê 'ulûm”

⁶⁰⁴Doskî s.152, Tunç s.282, Zivingî s.232, Zinar s.79, , Dilovan s.87.

⁶⁰⁵Nazım Bıçımı: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

2. Her seher dihnêrim ez cana bi ahan ra ji dil
Bareke 'l-Barî bi'is'adin 'eleyha yewme 'îd
3. Dergehê lûfta te xanim ma limehrûman vebî
Înne kelben basiþen dehren zîra'en bi 'l-weþîd
4. Pîre-merd im 'aşiq im îro murada min bibexş
Yahebîbî ya muradî ya muna qelbî 'l-murîd
5. Ferre 'eqlî min lehîbî mişle bazin ew 'uqab
Zabe rûhî mişle ma inþelle fî narin celîd
6. Dem'u 'eynî min beka'in mişlu narin fî sekûb
Naru qelbî min geramin fî dîramin fî 'l-weqîd
7. Dil ji ber narê mecazî bi 'l-þeqîqet bû pereng
Naru qelbî fî hewaha mişlu narin fî-hedîd
8. Kî xilaş ez dozexê hecr-i tu yabim ey cuwan
Her nefes dared şela u ne're-i hel min mezîd
9. Kî dizanit min ji rimbazan dema oğilme tîn
Têne dil sed rim ji wan u sîne tînê sed cerîd
10. Min ji seffeynan ji nîva meqtelê rim tîne dil
Lê li wan destan nehin xûn u gezaya ez şehîd
11. Mişhefa þusn u cemalê şûreta xal u xeþan
Ma telewna geyre herfin La we Qur'anin Mecîd
12. Gerçi her da'im ji mihra neynika dil bedr e min
Wek hilalê şubhê tîn ez carinan bim na-pedîd

13. Ma bile⁶⁰⁶lên canfeza navê me bînit carekê
Bi'ddu'a bellig tehiyyatî li Selma ya berîd
14. Tu j'Melayî her bipirs esrarê 'îşqê hel dikit
Vê mu'emmayê çi zanin sed Mela u muste'îd
15. Er bi kuştin wer bi hiştin emr u fermana te bit
Ehmedu 'ebdun reqîqun waqifun beyne'l-'ebîd

38.⁶⁰⁶

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1. Neyşekkera gerden ji 'ac dîsa ji reştûzên Semed⁶⁰⁷
Qewsên li bala ferq u tac keyber reşandin bê-'eded
2. Keyber reşandin bê-hisab mişrî ku dan sîqal u tab
Sed Rustem u Efrasiyab kuştin li wan ker kir cesed
3. Sed padişah u Xusrewan can dan ji 'îşqê wu rewan
Nesrîn u libsê ergewan min dîn li bejna serw-qed
4. Min dîn li bejna 'er'erîn tayên zubad u 'enberîn
Bayê şeba da çenberîn zulf çûne ser nûra Şemed
5. Zulf çûne ser nûra zelal carek were bayê şimal
Biskan ji ser dêmê vemal zulfan ji ber cotê esed
6. Sehhârê cohtê caduwan îro ji remza ebruwan
Dil girt u da ber kaşuwan ker kir li miskînan kebed

⁶⁰⁶Doskî s.155, Tunç s.286, Zivingî s.238, Zinar s.82, Diloan s.89.

⁶⁰⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

7. Dil girt u da ber xanceran kuştım nigar u dilberan
Me j' destê zulma esmeran dad u meded dad u meded
8. Dilber ji le^lên x^we'y şefaf da min meya gulgûn u şaf
Deryayê ^eişqê qaf u qaf peyweste têtin cezr u med
9. Hûsna munezzeh bê-mişal ser da libasê xetî u xal
Ser-geşte heyran mayî lal Ehmêd ku dî nûra Semed
10. Allah ji nûra sermedî yek qetreyek da Ehmêdî
Şîrîniyû remzek we dî medhûş ma hetta ebed

Qafiya (Rê)

39.⁶⁰⁸

Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün

1. Ah ji destê wê surê dil ji meyê hewale kir⁶⁰⁹
Her çi li min kirî Mela camê meya du sale kir
2. Şengê bi nazî meşsiha misk u zabad weşsiha
Rû me di bin piya ne hêj zêde li min delale kir
3. Çîçek⁶¹⁰ u gul sehergehane nesterenên di xergehan
Têk ji misk u mawerê mahê xunav u jale kir
4. Dêmiyu bisk u xemriyan ta u lifên di şetriyan
Mane tamam kesk u sor bedr e li dorê hale kir

⁶⁰⁸Doskî s.157, Tunç s.288, Zivingî s.243, Zinar s.83, Diloan s.91.

⁶⁰⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (8 beyit).

⁶¹⁰“Çîçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

5. Dûr kirîn ji sunbulan çiçek⁶¹¹ u bişko wû gulan
Dil me ji rengê bulbulan şubhetê dagê lale kir
6. Pîrê muğan ji şîşeyê da me sefinekî meyê
Şukr Xudê ku qulzemek min ji x^we ra qebale kir
7. Xîdrê bi remz u mu'cizê mest me dî di dengizê⁶¹²
Hat peyaleyek di dest eşkere sed peyale kir
8. Ğunçe-leba ji reng-gulê dêmê bi ser numa Melê
Şubhetê bulbulan seher lew me figan u nale kir

40.⁶¹³

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Derê meyxañeya⁶¹⁴ eşqê seher ʿarif ziyaret kir⁶¹⁵
Bi abê çeşm u xûnê dil wuğû best u t̄haret kir
2. Werîn cama hilalî da ji ʿeksê mahê new bînî
Ku xanê mihr u cergê⁶¹⁶ çerx u x^wanê rûze garet kir
3. Bi mîzan qewsê mahê new li wechê⁶¹⁷ dilberê min dî
Ji çeşm u goşeyê ebrû bi dor camê işaret kir

⁶¹¹“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶¹²“Dengiz” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. (yani deniz), Bu kelime “Amed” nüshasında ise “nêrgizî” olarak geçiyor.

⁶¹³Doskî s.159, Tunç s.290, Zivingî s.247, Zinar s.84, Dilovan s.92.

⁶¹⁴MH. nüshasında “putxañeya” diye geçiyor.

⁶¹⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁶¹⁶MH. nüshasında “Türkî” diye geçiyor.

⁶¹⁷MH. nüshasında “bi wechê” diye geçiyor.

4. Bi ebşaran nezer min çû ji çerxê qewsê ebrûyan
Şukur-x^waz in ku çehvan kar ber °eynê beşaret kir
5. Ji ber dêmî niqab avêt u destûra tewafê da
Di se°yê beytu⁶¹⁸ ihramê wu min Eswed ziyaret kir
6. Di dîdarê hezaran can nişarê meqdemê yar in⁶¹⁹
Kesê canan bi can bînit bi°işqê wî ticaret kir
7. Bi dînarê dinê zinhar da yarê x^we nefroşî
Kesê Yûsuf firotî wî di°alemda xesaret kir
8. Tenê ew secdeya şukrê te bit mihrabê qewseynan
Ku delq u şeml u seccade bi vê avê qeşaret kir
9. Di başşê le°lê leb her xam narit teb°ê elmasî
Welê te°sîrê feyzê mihrê tedbîrê heraret kir
10. Di i°caza beyanê da suxen ger bête inşafê
Dizanit muxteşer herkes Melê sihrê °ibaret kir

41.⁶²⁰

Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn

1. Xelqo limin kin şîretê ew dilbera zerrîn-kemer⁶²¹
Min dî di hâlê gefletê hat der ji burcê wek qemer

⁶¹⁸MH. nüshasında “best bû” diye geçiyor.

⁶¹⁹MH. nüshasında “li dîdarê hezaran can nişara meqdema yar bin” diye geçiyor.

⁶²⁰Doskî s.161, Tunç s.292, Zivingî s.252, Zinar s.85, Dilovan s.94.

⁶²¹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

2. Hat der ji burc u penceran dil girt u da ber xenceran
Ev reng e  al   dilberan lew  a iqan x n b n ceger
3. Qelb u ceger min b ne x^w n lewra ku n  der b n bir n
Ey can were  alim bib n wer r   ji qalib b ne der
4. Can  min er b -ser cesed mizg n bi afaqan resed
 Alem  em  p  bin  esed insan u cinn u canewer
5.  Alem  em  t k b ne  ef seyr n li  ah  min bi xef
Hatin tema a  ar  eref  at r xumar tay n di ber
6. Hat padi ah  pur-sipah qamet-el f d m  ubh  mah
Dad u meded sed ah u ah zulf u  eqarib t ne ser
7. Ku  t me xelqo  eqreb  mest im ji  ewqa  eb geb 
 ali  ten  min d kewkeb   ro  eqarib t ne der
8.  ro  eqarib hate x^war    n v ba   gul-  zar
Ev bu   eya her l  bihar her bulbulan l  qal u  er
9. B   ed ji dil nal  ku  eyb d ew bu   eya ri wan   eyb
Van naliyan n nin tu  eyb soht ne em dil b  se er
10. Sotin li min cerg u hinav werdên di h r girtin xunav
Zulf hate ser l  kir belav bay  nes m weqt  se er
11. Tirsim muxalif ba det  zulf n di dora cebhet 
Rakit qiyam w  sa et   alem bibit z r u zeber
12. Z hir dib  jim pend-g r da dil ned  zulfa  er r
 ubh  Mel  d m n  es r guh d re qewl  mu teber

42.⁶²²

Fe^cilâtûn Fe^cilâtûn Fe^cilâtûn Fe^cilûn
(Fâ^cilâtûn) (Fa^clûn)

1. Qewî meşhur biye navê te Mela xemset ⁶²³çêşer
Tu bi şî^cra ne te gotî x^we dikî qend u şeker
2. Durrê na-sufte dihûnî me nedî mişlê te qet
Ne di semtê ^cEcemê da ne di iqlîmê Teter
3. Ev çî şî^cr u gezelin medh u şenaya x^we dikî
Di civatan we ditême tu bi teş^cn u bi xeber
4. Ev çî teqlîd u xîtab in çî bîtaş in tu dikî
Serî vêra dihejînî bi du sed ah u keser
5. Tu dizanî di Finik da ne mekanê gezelan
Çî buha nîne meta^cê te eya bê-ser u ber
6. Dest u payan ji berê zêde bikî dê te bikim
Mişlê Hemmadê ^cEreb her wekî Şêx anî bi ser
7. Ehmed im sîne-siper pêşberê tîra felekê
De^cwedarê te me îro tu ji dehlê were der

⁶²²Doskî s.164, Tunç s.460, Zivingî 884, Zinar s.295, Diloan s.300.

⁶²³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (7 beyit).

Qafiya (Zeyn)

43.⁶²⁴

Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûlûn

1. Cana ji cemala te muqeddes qebes im ez⁶²⁵
Ger xûb u perî-zade nezer kî te bes im ez
2. Mişlê mehê new ger te divêtin me bibînê
Mêze bike camê tu dizanê çi kes im ez
3. Yeğma⁶²⁶ ji me can kir ku tecellayê li dîl da
Min rûhê di qalib tu yî تنها qefes im ez
4. Hûbba te ye min radihejînê ku binalim
Şeb ta bi seher nale ji rengê ceres im ez
5. Min go mehê nû çarşiyê ebrûyê yar î
Go min çi hed e şubhetê ne'île feres im ez
6. Saqî ji ezel yek du qedeş bade bi min da
Hetta bi ebed mest u xumar u teles⁶²⁷ im ez
7. Cana tu yî min can gulê bê-xar çi kerem bî
Minnet ku ne wek bulbulê mişnet-ebesim ez
8. Sed cewr u cefa dî bi me naçîn ji derê te
Yekser tu nebatî u li teb'ê meges im ez

⁶²⁴Doskî s.166, Tunç s.296, Zivingî s.258, Zinar s.87, Dilovan s.96.

⁶²⁵ Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁶²⁶“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

⁶²⁷“Teles” sözcüğü Türkçedir.

9. Ger weh te divêtin bibirî ser bike ferman
Da vê se'etê ser bibirim x^weş meqes im ez
10. Ser ta bi qedem ez bisojim şubhê Melayî
Perwane-şifet sohtim u bê-şewt u hes im ez

44.⁶²⁸

*Rubâî'nin Ahreb kalıbıyla yazılmıştır*⁶²⁹

1. Tûr im bi dil u pey-rewê Mûsa yim ez⁶³⁰
Âteş-peresê nûrê tecella yim ez
2. Barî ji "we 'ellem" ku xebardar kirîn
Îro tu bizan Ademê esma yim ez
3. Înşa'ê 'ulûmê ledunî çunki mi dî
Zanî bi heqîqet ku çi inşa yim ez
4. Herfên reqemê lewhê wucûda me bix^wîn
Da qenc bibînî ku çi imla yim ez
5. Zahir tu perîşaniyê halê mi nebîn
Mecmû'e dizatê x^we u tuğra yim ez
6. 'Alem çiye i'rab u hurûf u kelimat
Ew nuqtê di nefsa x^we u me'na yim ez

⁶²⁸Doskî s.168, Tunç s.298, Zivingî s.263, Zinar s.88, Dilovan s.98.

⁶²⁹Nazım şekli gazel olduğu halde rubâî kalıbıyla yazılmıştır.

⁶³⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

7. Sed Nîl u Ferat tîn diderin qelbê Melê
Pê na-ħisihîn qulzem u derya yim ez
8. Sed neql u riwayet di meya şaf mûyek
Îro ku ji pîrê x^we bi fetwa yim ez
9. Peyweste tu her bang me kî şubhetê ney
Bê yar u mey u saz migo nayim ez
10. Herçî te bivêtin ji me wer can bi x^we bit
Cana bike ferwarê vewestayim ez
11. Tu ji nusxeyê tewhîdê mexûn ayetê nefyê
Bê aletê îşbatê ku (illa) yim ez
12. Sed şîş li dil dane ji mîhrê me Mela
Lew her bifiğan mişlê ney u nay im ez
13. Îro tu bes bike lokmaniyê xanim
Lûtfek bi Melê ra bike sewdayim ez

45.⁶³¹

Fâcîlâtûn Fâcîlâtûn Fâcîlâtûn Fâcîlûn

1. °Âşîq er carek ji balayê bidit berqa mecaz⁶³²
Dê li nik şahîb dilan hetta ebed bit ser-feraz
2. Keşfê esrarê şifatan bê-mehebbet nabitin
Şûretê esma divêtin da bikin jê fehm raz

⁶³¹Doskî s.171, Tunç s.302, Zivingî s.268, Zinar s.90, Dilovan s.100.

⁶³²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (17 beyit).

3. Lami'a ḥusn u cemalê dê ji 'ilmî bête 'eyn
'Îşq da jê hilbitin kê dî heqîqet bê-mecaz
4. Ḥusn u ḥub bê-yekdu nabin dê bikin şah u geda
Nûr nadit şu'leya Meḥmûd bê-şem'a Eyaz⁶³³
5. Me'neya 'îşqê dizanî ayeta ḥusnê bixûn
Da tu herfên muḥbetê yek yek ji hev kî imtiyaz
6. 'Aşiqan bê-gav lew kalîn ji dil tîn şubhê re'ed
Wan ji bala lê dibarin wek burûskan remz u raz
7. Kî xeber dabit ji 'îşqê key ji ber westan girit
Gerçi rah ez zerre zerre sîne-soz u can-gudaz
8. Aferîn sed aferîn hê min ji wan ra aferîn
Ê ji tîrên dilberan da'im dî dil peykan u gaz
9. Guh de awazê neyê waqtê sema tîn muğbeçe
Fehmê razê ger dikî çawa dinalin çeng u saz
10. Ew dilê min wek kebûter nabitin kes lewme kit
Lew di vê torê we da keftî me dîn sed şahibaz
11. Wer dilo da çîn temaşaya cuwananê çemen
Wê hılanî ser bi naz u sayeban danê niyaz⁶³⁴

⁶³³“Eyaz” sözcüğü Türkçedir.

⁶³⁴“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Wê hılanîn ser bi mestî dil rubayan pir bi naz”

12. Sunbul u reyhan bilerzin çiçek⁶³⁵ u gul ser-geran⁶³⁶
Nergizan kû şeyf-poşin lew binefşan gonçe-baz
13. Zulf u sunbul muşk-bûy u bisk u sosin sirşirîn
Serw-bala sebz-poş u gul-nişan u gonçe-baz
14. Nêrgizên qamet-zumurrud ser-giran hatin xeram
Çar eṭrafan bi ref ref lê bi meş tîn siyy u qaz
15. Dil bi kê dim ez ji wan heryek bi gencan dil dibin
Dil-rubayên can-fezayên dilberên aşiq-gudaz
16. ʿEqdê iḥramê dema dilber xuyabî ferz u ʿeyn
Secdeyek ber wan du birhan nagirit cih sed nimaz
17. ʿÎd e u mîrê me îro dergehê lutfê vekir
Go Mela hingî bi x^wazî dê bidim bes tu bi x^waz

46.⁶³⁷

Mefâʿilün Mefâʿilün Feʿûlün

1. Ji reʿna nêrgizên tey mest u xûn-rîz⁶³⁸
Zeman bû ʿehdê ceng-engîzê Cengîz
2. Te canê min divêt ey canê ʿalem
Ji min bistîn bileʿlên x^we'y şeker-rîz

⁶³⁵“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶³⁶Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

⁶³⁷Doskî s.174, Tunç s.306, Zivingî s.276, Zinar s.92, Dilovan s.103.

⁶³⁸Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (14 beyit).

3. Du °enber-bû li şimşadê bi mestî
Vebestin lew hewa bû °enber-amîz
4. Ji axa asitanê mistekê bîn
Li dağan da bibînim x^weş şeba tîz
5. Tenê Ferhad dizanî lezzetê °îşq
Ku wî can daye Şîrînê ne Perwîz
6. Tûlû°a ma ji bo gîtî şefeqda⁶³⁹
Ji Şîrazê şu°a°ê daye Tebrîz
7. Teb u tabê hezar îşkence da dîl
Ji Şîrazê negahî Mestê Tebrîz
8. Îlahî nêrgîza me'y mest u nazîk
Ji destê x^war u bed-x^wahan biparîz
9. Ku lê têt ew qebayê asimanî
Leîfa şeng u nazîk wek belazîz
10. Sewaşek⁶⁴⁰ rêhte dîsa °alema dîl
Bi cadûyê du çeşmê fitne-engîz
11. Xeba°îş-teb° e j'ehlê seg-sirişt e
Yeqîn ew ker ji canan lew dîkî bîz
12. Mela canê te çawa pehlewan kir
Li tayên xemriyan zulfa dîl-awîz

⁶³⁹Bu beyit yalnız ‘‘Amed’’ nüshasında vardır.

⁶⁴⁰‘‘Sewaş’’sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

13. Ji hûsna bê-nişan nadî nişanek
Nişanî ger ji dil nekra te perhîz
14. Mebîn ev ger bi şûret ademî ne
Hemî dar in ji êgir ra kirî rîz

47.⁶⁴¹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Tu dizanî bi Xudê min tu xiyal î şeb u roz⁶⁴²
Bi xeyala x^we medam min tu li bal î şeb u roz
2. Her bi mîzan direşînî cegerê tîr u xedeng
Ji neseq şa'îqe me'j qewsê hilalî şeb u roz
3. Mîslê goyîn te rewan nale ji dilê miskîn tîn
Em nizanîn tu çira her we dinalî şeb u roz
4. Te ji feryad u fiğanan bi x^we bulbul kerr kir⁶⁴³
Allah Allah ji çi derdî we dikalî şeb u roz
5. X^weziya min bidiya ew qed u balayê şîrîn⁶⁴⁴
Her dema ew ku bimeş tê bi delalî şeb u roz
6. Da ku dilber qedemê lê binihed rewşen kit
Lew tu xûnê we ji çehvan vedimalî şeb u roz

⁶⁴¹Doskî s.177, Tunç s.310, Zivingî s.282, Zinar s.94, Dilovan s.105.

⁶⁴²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (8 beyit).

⁶⁴³“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Te ji feryad u fiğanê x^we cihan kir te xerab”

⁶⁴⁴Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

7. Te tenê zewq u şefa kir bi seyên dilberê ra
Ser-nixûn geh şubê nûn geh weku dalê şeb u roz
8. Fetweya pîr u Melayan tu bi ilhamê nebi⁶⁴⁵
Vê meyê her we dinoşî bi helalî şeb u roz

48.⁶⁴⁶

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

1. Çûme temaşa çemen taze gul u nesteren⁶⁴⁷
Gonçe u bişko bi ken çiçek⁶⁴⁸ u nesrîn semen⁶⁴⁹
Têki seher mest bûn muhbetekê x^westi bûn
Zulfekê ew best bûn ^eeqrebiyan gest bûn
Yek bi yek ew xemmilîn buğçe biwan kemmilîn
Bulbulê sohtî dilîn t êk ji wan dest bilîn

Dil bimeyê bête saz rewzeyê bağê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siy u qaz

2. Bulbulê heyran hezar naleye wan zare zar
Gonçe-leb u gul-^eizar nazikê zêrîn hezar
Hin geş u hin guncene pêşî yekin guncene
Pur sur u pur ^eişwene ^eaşiqî husna x^we ne
Pertewê ^eişqê ji heq sed şifet u sed neseq
Ew diderin yek şefeq lewme rewan t ên sebeq

⁶⁴⁵“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir:

“Fetweya pîrê Muğan da ji raye mudam”

⁶⁴⁶Doskî s.179, Tunç - , Zivingî - , Zinar -, Dilovan -,

⁶⁴⁷Bu şiir diğer nüshalarda yoktur yalnız “Govlî ve Amêdî” nüshalarında vardır.

⁶⁴⁸“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶⁴⁹Nazım biçimi: Terci-bend, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (7 bend)

Me'rifetê remz u naz rewzeyê bagê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siyy u qaz

3. Muğniyû sazendeyîn lê bi-mecala meyîn
Xef ji sura perdeyîn bêje me tû mujdeyîn
Zêde bi husnin di qenc şoxû şepalin di genc
Lê me ewan zêrû genc dame ewan sed şikenc
Canbide wan dilgiran gewher u le'î u duran
Bexşe bi şîrîn-surân dil bi x^we bir awuran

Zer me kirîn ihtiraz rewzeyê bagê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siyy u qaz

4. Lat u but u sîm-ber qamet u qed ney-şeker
Guftê bi qendê di ter wan lime ker kir ceger
Weh ku çi şîrîn-lebin gebgeb u dêm-kewkebin
Kakul u gîsû şebîn zulm u cefa-meşrebin
Horiyû şehzadeyek dêm gul u leb gunçeyek
Boriyê heq şîweyek naze neman gunçeyek

Rim me di dil çû wû gaz rewzeyê bagê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siyy u qaz

5. Pur xecilîn sîm u zer geyrî literhen di ter
Belgu wereq tac u ser zulf li ser bûne ger
Dil bide wan bişkowan lu'lu'û 'eqd u gowan
'Er 'er u serwa ciwan da tû biwan bî ciwan
Nazik u xûb u zerî reng-melekin sur-perî
Dêm-dur u leb-gewherî lê bibe can muşterî

Ḥusn u cemala bi x^waz rewżeyê bagê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siyy u qaz

6. Gulşenê bagê İrem ney-şekerîn muḥterem
Cumleyê ehlê Herem zemzeme wan şubḥ-dem
Perde-nişînê xumar dêm ji xetṭê ğubar
Roj bi ḥusnê veşar pur li mulûkên kubar
°Er°er u serwa ciwan yasemen u erġewan
Rûḥ ewin u her rewan dê dil u can dîn bi wan

Lat u butê dil newaz rewżeyê bagê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siyy u qaz

7. Dil bi şepalan bide bâsk u ğezalan bide
Sîne bi talan⁶⁵⁰ bide rûḥê bi xalan bide
Nurê çirayê dilin çehre guşayê dilin
Şeyx u Melayê dilin qible-numayê dilin
Ke°be u Eswed Hecer perde hilînin ji ber
Lazime yek secde fer secdeyê şukrê biber

Da tu bibî ser-feraz rewżeyê bagê mecaz
Mest u xeraman bi-saz lê di meşin siyy u qaz

Qafiya (Sîn)

49.⁶⁵¹

Fe°ilâtün Fe°ilâtün Fe°ilâtün Fe°ilün
(Fâ°ilâtün) (Fa°lün)

⁶⁵⁰°Talan°° sözcüğü Türkçedir.

⁶⁵¹Doskî s.185, Tunç s.312, Zivingî s.285, Zinar s.95, Dilovan s.106.

1. Şahidê cilwe-numa qudsiyê firûze-libas⁶⁵²
Her çi rengê te nişan dît tu nişanê x^we binas
2. Husnbê-ayîneyê eşqê tecellî nadit
Eşqê Mehmûd di me^ena nemekê husna Eyas
3. Herçi rengê te bivêtin x^we bibînî lillah
Nezerê wer bide kasê çi x^weş ayîne ye kas
4. Tu şerabê bigerabê bi nehingan deh demê
Dê kifayet bi çi rengî me bikin kûze u taş
5. Remz u razên ney u nayê ku semaî ne hemî
Ji mehalat e bi eqlê x^we bizanî ji qiyas
6. Wê dikit muglete her dem li herîfan bi cedel
Bi du caman vedixûn sîretê Ebyed wes was
7. Dest-gîrê te nebit Xîzrê inayet li qidem
Nagihî abê heyatê bi du esker İlyas
8. Tu binê mahê new u destê qezayê hey u hey
Ne li zerê felekê belki ji umrê me ye das
9. Turkê⁶⁵³ xûnrîz u xumarî me bi yek gemzeyekê
Zuhdê çil sal e limin zîr u zeber kir ji esas
10. Ji lebê leîlê şeker yar qe nekir pursa Melê
Mişriyan gezme reşandin ku kişandin elmas

⁶⁵²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁶⁵³“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Dil yek e dê ʿışq yek bit ʿaşıqan yek yar bes⁶⁵⁵
Qible dê yek bit qulûban dilberek dildar bes
2. Min di benda zulfekî dil da bi destê pîrê ʿışq
Lew di ʿışqê da ku best ihram u yek zunnar bes
3. Terh u terzê bûne zunnar u çelîpa yek bi yek
Lew mi zunnar u çelîpa yek tenê yek car bes
4. Hin ji nik dêrê ve tîn qesta keniştê hin dîkin
Ney ji van im ney ji wan im min derê xemmar bes
5. Ger çi tîn reqş u semayê her seher sed ney-şeker
Min di bezma sur-şîrînan ew şîrîn-reftar bes
6. Weh çi wala-gewher in hatin libasê cism u can
Min ji wan horî-siriştan ew perî-ruxsar bes
7. Hewce sihre Samirî nînin ku zulfa reş bîkî
Çeşm-benda dil-rubayan kakula ʿeyyar bes
8. Bulbulan sed gul di çav in çav li sed gul dî dîkin
Min ji bağê gul-izaran yek gul u gulnar bes
9. Min di bağê gul-firoşan dî ʿeceb resmek gerîb
Xar-ţebʿan gul di destin gul-perestan xar bes

⁶⁵⁴Doskî s.187, Tunç s.314, Zivingî s.291, Zinar s.97, Dilovan s.108.

⁶⁵⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (12 beyit).

10. Ew cefa çû der ji hed zulma te bir hetta bi Çîn
Rehmetê carek nekî hey zalim ev azar bes
11. Gerqê deryayê gunah în teşne yê lûfta heq în
Rehmetê Amurz-gar u şefqe yê Geffar bes
12. Ehlê dunyayê seraser dijminên min bin Mela
Pişte-mêrê min ˆElî bit Heyderê Kerrar bes

Qafiya (Şîn)

51.⁶⁵⁶

Mefʿûlû Fâʿilâtûn Mefʿûlû Fâʿilâtûn

1. Îro Mela serapa lew têki bûme ateş⁶⁵⁷
Min dî seher xeraman ney-şekkera şîrîn-meş
2. Ya Reb çi turfe-mîwe ev renge mey di bexşit
Şîra me tê perîşan nezma me tê muşewweş
3. Dil geşt e min ji dêrê naçim kenîşteyê qet
Mihrab wê bi min ra wer da biçîne Laleş
4. Mehbûb wek sitêra govend u ˆîşq-bazî
Têkil biçîn semayê hişyar u mest u ser-x^weş

⁶⁵⁶Doskî s.190, Tunç s.318, Zivingî s.297, Zinar s.99, Diloan s.110.

⁶⁵⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

5. Heywan li kû dimînit em muftiyê zeman în
Bêtin ji destê saqî cama zelal e bê-geş
6. Wer guh de çeng u nayê şîrîn ku bên semayê
Camê binoşe vêran çi sade u çi zer-keş
7. Țali^c ku têt u furşet muhlet li nik heram e
Min ^cumrê Nûh nîne wer saqiyo bi lez x^weş
8. Ney-şekkera şîrîn-qed me j' dest te mey divêtin
Da sîne pê cela dîn rewşen bikîn dilê reş
9. Camid çi kin bi husnê ku wan nezer li x^war e
Xer-ţeb^cetin di ebleh çi nêrgiz u çi kerbeş
10. Ebleh x^we naspêrit carek bi dest delîlan
Kor e çi kit tewafê nabînitin Berê Reş
11. Bîzî dikit ji qencan ji remz u naz u ğencan
Qedrê gulan çi zanit kerbeş divêt kerê reş
12. Feyza me şubhê Nîl e em Dicle u Ferat in
Ger şeyx u wer imam e vê ra ye min keşakeş
13. Şoxa ku ez di bendê dil girtiye kemendê
Leţîf e zuhre-sîma ebrû-hilal u mehweş
14. Birhên ji qewsê qudret nişane kir Nişanî
Lami^c ji ber dibarin çi yengiyek we perweş
15. Allah li min heyate çi şekker u nebat e
Ji nû ve dê ciwan bim ger bihin bikim gula geş

52.⁶⁵⁸

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Şebê qedrê li me rewşen ke tu rûh î were x^weş⁶⁵⁹
 Me ji nû x^weş ke li ser çehvên şehîdên x^we bimeş
2. Ma li min kê nezerê lutfê ji dil gemzeyiyan
 Bireşînî cegerê rîş ji qewsên x^we biweş
3. Şêherê cumle şehîdên te bi rim avêhtê
 Êjimarî ne yekayek me hemî şêşsed u şeş
4. Lê şehîdên te bi ejmar bi xencer kuştî
 Hê neçûy xûn ji birînan sed u heftad u du leş
5. Cengê hindî dikirin fêris u rimbazê 'Ereb
 Tox⁶⁶⁰ u 'ala di Ferengî ne kemendarê Hebeş
6. Tu binê Rûm u 'Ecem kuştine Zengî di kemîn
 Hane her tete peyapey ji teref Rûm x^weş u x^weş
7. Da me şehzade bi destê x^we mubarek qedehek
 Ne gubarek ji xumarî u ne tundî u ne geş
8. Du qedeş mey bi Nişanî diderit reng bi reng
 Nêrgiza nazik u re'na u gula taze ye geş

⁶⁵⁸Doskî s.193, Tunç s.322, Zivingî s.305, Zinar s.10, Diloan s.112.

⁶⁵⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

⁶⁶⁰‘Tox’ sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

9. Ğaliba ehlê zemanî ma Mela ademi yîn
Venemayîn ji kerê me'y reş u gayê te yê beş
10. ʿArifên ehlê beşaret ji neseq merdumê çeşm
Surme-poş in di beyazê we qebaya x^we ye reş
11. Heyf nîne qedema te ku liser heft tebeq⁶⁶¹
Were carek tu liser çehvê Melayê x^we bimeş

Qafiya (Şad)

53.⁶⁶²

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Selwa sehî-qed xemmilî lew kemmilî mestane reqş⁶⁶³
Wer suhbetê ger qabil î dê bêt were şahane reqş
2. Mestane mestan noşenoş qerqef di caman hate coş
Ma dê bimînit kes bi hoş weqtê ku bên durdane reqş
3. Şuhbet bi sazan hate saz pê mewwicî deryayê raz
Da dil ji nû bayê mecaz wê keştiyê sukkan e reqş
4. Mehbûb bi ʿeynê kewkeb in reqşê ku dê dilber hebin
Sed can giramî min hebin bavême rê erzan e reqş
5. Girişme u raza berî ʿarif venabin lê derî
Hetta di nêva agirî ew xef nebit perwane reqş

⁶⁶¹Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır. (bk. Doskî s.194 dipnot).

⁶⁶²Doskî s.195, Tunç s.324, Zivingî s.310, Zinar s.102, Diloan s.114.

⁶⁶³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

6. Perwaneyê şem⁶⁶⁴a geşîn zulfê di nazik raweşîn
Şewkên di dil da pê x^weşîn me'j penceyên şêran e reqş
7. ⁶⁶⁴Ala u tayên qurmizîn eşlan⁶⁶⁴ di ber daberizîn
Nêrgiz di bağan tewwizîn neyşekkeran nîşan e reqş
8. Weqtê ku balin ergewan gulçîçek⁶⁶⁵ u terhên cuwan
Virane bî selwa rewan ⁶⁶⁵arif li ferqê can e reqş
9. Îro şeker-xendê birîn destê sipîzendê birîn
Dîsa bi govendê birîn derdê Melê derman e reqş

Qafiya (Dad [z,d])

54.⁶⁶⁶

Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün

1. Şêweyê dilberê bizan sunnet e şêwe ⁶⁶⁷işwe ferz
Her du nezer ku bin qeran wacib e yek girişme ferz
2. Her du qiran ku qible bin her çi dema xuyabin ew
Wê se⁶⁶⁷etê di dînê ⁶⁶⁷ışq lazim e yek-du secde ferz
3. Xirqeyê zerq u jengê zuhd min bi meyê muğane şust
Şust u şuwek di meykedê ewwelê kar ferz e ferz
4. Ney-şekerên şîrîn-zaban mestê bi cam u bade tèn
Ferze dibit ji tewbeyê salikê ⁶⁶⁷ışqê tewbe ferz

⁶⁶⁴“Eşlan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶⁶⁵“Çîçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶⁶⁶Doskî s.198, Tunç s.326, Zivingî s.315, Zinar s.103, Dilovan s.116.

⁶⁶⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (8 beyit).

5. Saqiyê sîmê saqê ma zehrê helahilî bi dest
Canê me şukr u minnet e tîz u rewane reqş e ferz
6. Xal eger bi weçekî bête qiranê ebruwan
Şubhetê Beytê Meqdis u Kebe dibin di qible ferz
7. Ez ku di de'wa aşiqî kifşe dîkit zeban derew
Ketmê şehadetê dibit wê se'etê bi şehde ferz
8. Cebhet u dêm u gerdenê perde dema ji ber bîret
Ferz e Mela li hacîyan se'y u tawaf u 'umre ferz

55.⁶⁶⁸

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

1. Me ji bil husn u cemalê çi gerez⁶⁶⁹
Bê cemalê ji peyalê çi gerez
2. Ger ne teşbîhê du birhên te bitin
Me di 'îdan bi hilalê çi gerez
3. Ger ne rûhê me di pê dil bîretin
Me ji wê qenc u delalê çi gerez
4. Ger ne qesta dil u canê me dîkit
Me ji wê şox u şepalê çi gerez⁶⁷⁰

⁶⁶⁸Doskî s.200, Tunç s.328, Zivingî s.319, Zinar s.104, Dîlovan s.118.

⁶⁶⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁶⁷⁰“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Me ji wê qenc u delalê çi gerez” (bk. Doskî s.200 dipnot).

5. Ger ne bi ismê te mu^eemma bin hûrûf
Me bi şiklê xet u xalê çi gerez
6. Ne ku şermende ji rûyê te buwa
Afitabê bi zewalê çi gerez
7. Qestê wehdet dikirit rûh birûh
Wer ne ^eaşiq ji wişalê çi gerez
8. Di şebê qedrê tecellî tu bikî⁶⁷¹
Me li pê mûm u şemalê çi gerez⁶⁷²
9. Ne cemala te tecellî bikirit
Me ji xûban bi cemalê çi gerez
10. Ne ji le^elên te Mela beşê bikit
Me ji vê beş u su^ealê çi gerez

56.⁶⁷³

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Wellah ji her du ^ealeman min hûsnê canan e gerez⁶⁷⁴
Lew min ji hûsna dilberan her şun^eê Rehman e gerez⁶⁷⁵

⁶⁷¹“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Şebê yelda ku tecella tu bikî”

⁶⁷²“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Me bi fanos u şemalê çi gerez”

⁶⁷³Doskî s.202, Tunç s.456, Zivingî s.887, Zinar s.296, Dilovan s.301,

⁶⁷⁴Bu şiir yalnız “Zivingî, Amêdî ve Amed” nüshalarında vardır.

⁶⁷⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

2. Ew kafirên came-siyah hatin bi hev ra şef bi şef⁶⁷⁶
Zanim ku her tèn ew medam wan exzê îman e gerez
3. Îro dilê min dilberan avête ser sed peykeran
Anîn meya gulgûn u şaf dan min ku buryan e gerez⁶⁷⁷
4. B'şahî bi hevra hem-nişîn reng u rûyê hev me nedîn
Her yek teşamek bû evîn lewra ku pur x^wan e gerez
5. °Eql u dilê min bir ewan şahan bi remz u °işweyan
Wan °eql u dil vêkra divên lew exz u i°ta ne gerez
6. Min go gelo ey dil-ruba fitna reqîb feyde heye
Go sond bi husna min ku ne lê fi°lê Şeytan e gerez⁶⁷⁸
7. Ew sunbulên bû °enberî reyhan bi nefş u °er°erî
Lew tèn bi dêmî da bi lez wan seyr li nîşan e gerez⁶⁷⁹
8. Xalên mudewwer filfilîn mawer ji biskan lê werîn
Zulfên perîşan têne mest bihna biha wan e gerez
9. Dil girt bi dama sunbulan berda u dîsa hebs kir
Mîr e ku her ew da°imen girtin u berdan e gerez
10.°Alî dibit roj u şevan
Meyle biser selwan kevit kû seyrê esman e gerez

⁶⁷⁶“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir:

“Ew kafirên came-siyah hatin bi şef şef bûn xuya”

⁶⁷⁷“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir:

“Anîn meya gulgûn u şaf dan min go te buryan e gerez”

⁶⁷⁸“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir:

“Go sond x^war bi husna x^we ku ne lê fi°lê Şeytan e gerez”

⁶⁷⁹“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir:

“Lew tèn bi dêmî da bi lez wan setrê xalan e gerez”

11.Da fetl u rast u çep gerî
Wê min di xapînit bi x^we lê qelbe pur jan e gerez
12.Der bûn ji çeşman av u xwîn
Dilber bi ʿurf zaniy u got zanim te tofan e gerez
13.Şehper ji ber çavên belek
Ayek dilê min bende tê ya dîtirê can e gerez
14.Celladi “rê” we “mîm” x^wend⁶⁸⁰
Ger tû nizanî qenc bizan wan eynê dewran e gerez
15. Van ʿişweyan dil herrişand sertîr ji xûnê neqqişand
Lew ez dibêm canê Melê îro te qurban e gerez

Qafiya (Tê)

57.⁶⁸¹

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Dîsa li bedrê katibî gêşa ji nû jengar xet⁶⁸²
Nûr a reşandî Wahibî der girdişê purgar xet
2. Hêrfên ji qudret nuqte pur madarê hewza leʿl u dur
Ev reng e kê dî weh bi sur qudret-numûn zengar xet
3. Ew çiçekên⁶⁸³ şetrî-şubêht efî-şifet qelbê me mêht
Selwa ji balayê we rêht ev perdeya gulnar xet

⁶⁸⁰Bu beş beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır. Bu nüshada bu beş beyitin fotokopilerde birinci mısraların baş tarafları çıkmamıştır.

⁶⁸¹Doskî 205, Tunç 330, Zivingî 322, Zinar s.105, Diloan s.120,

⁶⁸²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

⁶⁸³“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

4. Neqş u nigarên dilberan der-cîn ji remzên esmeran
Her tîn ji dest ney-şekkeran me'j gulşenê Ferxar xet
5. Me j' destxeta terhên şelal xal u xetên nûra zelal
Danî li şendoqa li bal malê me sed qentar xet
6. Bergên gula reyhaniyê katib bi x^we xal daniyê
Kes dî bi vê şîraniyê der şen'etê Cebbar xet
7. Reyhan u sunbul tê hene sed çiçek⁶⁸⁴ u gul tê hene
Zer-baf u bulbul tê hene ew beğçeya gulzar xet
8. Madarê dêm u cebhetê haşa li dora ayetê⁶⁸⁵
Lê rast u çep bû weşletê cedwel keşê zunnar xet
9. Gul çiçek⁶⁸⁶ u neqşên gerîb nesrîn u reyhanê hebîb
Lê rast u çep bûyin selîb cedwel-keşîn zunnar xet
10. Hey'etê remz u rumûzê muhbetê⁶⁸⁷
Haşî li dora ayetê avête der minqar xet
11. Îro seher tuğra nişan î'rab u cezmên zer-feşan
Hatî digel bayê şeban me j' canibê dildar xet
12. Allah di ber qalû belê da yeğme⁶⁸⁸ kit qelbê Melê
Avêhte çerxê cedwelê ev renga enber-bar xet

⁶⁸⁴“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶⁸⁵Bu beyit yalnız “Govlî” nüshasında vardır.

⁶⁸⁶“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶⁸⁷Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır. Fakat birinci mısranın baş kısmı eksiktir.

⁶⁸⁸“Yeğme” sözcüğü Türkçedir.

13. Îro berata Ehmedî tuğra-nişan zer-keş me dî
Xetîê humayûn kes nedî şîrîn u mecnadar xet

58.⁶⁸⁹

Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün

1. Xûn ku ji dil bi mewc bêt eşkê rewan me tene xet⁶⁹⁰
Nîl ji dîdeyan dizêt keftine navê şubhê beş
2. Katibê neqşê qudretê zêr-reşande ser xetê
Erzen u dêm u cebhetê pê neqîşand u kir nuqet
3. Cebhet u dêm neqqîşand misk u zebad lê feşand
Nûr ji zulmetê reşand taze kişand xet bi xet
4. Hor u firişte kê we dîn nazik u xûb u sur-şîrîn
Dêmê numûne pur bikîn şûretê Çîn numa gelet
5. Şîrê Melê ku wek rewan daye di can me dil revan
Pur me li bergê ergewan dîne gezel li nik şetet

59.⁶⁹¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Mey nenoşî Şeyxê Şencanê gelet⁶⁹²
Ew neçû nêv Ermenistanê gelet

⁶⁸⁹Doskî s.208, Tunç s.332, Zivingî -, Zinar s.107, Diloan s.122.

⁶⁹⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (5 beyit).

⁶⁹¹Doskî s.210, Tunç s.86, Zivingî s.331, Zinar s.108, Diloan s.123.

⁶⁹²Nazım biçimi: Mutavvel Gazel, nazım türü: Rindâne, nazım birimi: Beyit (27 beyit).

2. Mişlê Mûsa wî tecellaya te dî
Ê tu dî kanê xeṭa hani⁶⁹³ gelet
3. Wî nedî bejna te u dayê qiyas
Hikmetê lew çûye burhanê gelet
4. Seṭweta Leylê yeqîn Mecnûn tepand
Wer ne Qeys naket beyabanê gelet
5. Wek Nişanî neqş u nişanek te dî
Ê ku nîşanek te dî kanê gelet
6. Ez giham ava heyatê xef ji dil
Xîzr vajî çûye heywanê gelet
7. Şeh nişînên nazikan zayîc mekin
Da nebînî dil bi vê xanê gelet
8. Allah Allah çerx u dolabê dinê
Nuqte qeṭ nakit di dewranê gelet
9. Roj u şeb her seyrê dîdara te tîn
Nakirin ew seyr u dewranê gelet
10. Hûn bibên meşşateyê xef daniye
Hem-qîran kir xal u nîşanê gelet
11. Dê bi ser canê me murwet dame êx
Bişkowên benda girîbanê gelet

⁶⁹³“Hani” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

12. Ser nebî ber kufrê zulfê ʿaqibet
Ez di tirsim lê ji îmanê gelet
13. Pehniya vê çerx u dolabê dinê
Nisbeta er babê ʿirfanê gelet
14. Nusxeyê ʿalem hemî ʿinwanek e
Nuqteyek nabit di ʿinwanê gelet
15. Qulzum u bayên muxalif tê pur in
Da nekelşîn darê sukkanê gelet
16. Da bizanî pehlewani mûyeke
Dest nedê lillahi mîzanê gelet
17. Hûn binê meşşate ʿê dîsa çi kir⁶⁹⁴
Hem-qiran kir xalû nîşanê gelet
18. Dest bi şikesta reqîb îro binê⁶⁹⁵
Beşkuvî benda girîbanê gelet
19. Wê di destê min gula geş pur xunav
Heyfe bulbul çû gulistanê gelet
20. Hê ji sehwa xameyê bû wer ne min
Ev gelet nakir di dîwanê gelet
21. Wê li ser bejna te ev seywan veda
Wer ne nada roj seywanê gelet

⁶⁹⁴Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

⁶⁹⁵Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

22. Geh dil u geh can dibin Turkên⁶⁹⁶ te tèn
Nakirin yeğma⁶⁹⁷ u talanê⁶⁹⁸ gelet
23. Meşrebê Turkan⁶⁹⁹ Firat u Nîl kir⁷⁰⁰
Teşne-leb çû terfê ʿummanê gelet
24. Pîrê hikmet-bîn li wîfqa meşreban
Kes nedî mey rêhte fincanê gelet
25. Rast e yek qanûn seraser nîne tê
X^wehri yû pêçên perîşanê gelet
26. Pak-ţeb^c u quwwetek mewzûn divêt
Da ji şen^cet dit bi idmanê gelet⁷⁰¹
27. Merdumên çehvên Melê ʿeksa x^we dî
Wek Nişanî ma li nîşanê gelet

Qafiya (Zê)

60.⁷⁰²

Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilûn
(Fâʿilâtûn) (Faʿlûn)

⁶⁹⁶“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁶⁹⁷“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

⁶⁹⁸“Talan” sözcüğü Türkçedir.

⁶⁹⁹“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷⁰⁰“Govlî” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Lê me jî terka Firat u Nîl kir”

⁷⁰¹“Zivingî ve Govlî” nüshalarında bu mısra şu şekildedir:

“Da nedit şen^cet bi idmanê gelet”

⁷⁰²Doskî s.215, Tunç s.334, Zivingî s.344, Zinar s.111, Dilovan s.126.

1. Bê lebê le^lê Mela me ji meya al çi hez⁷⁰³
Şuḥbeta tê nebitin yar bi her ḥal çi hez
2. Qedeḥek bade bi destê x^we li qelbê me birêj
‘Aşiqê sûxte bê-ateşê seyyal çi hez
3. Ne ku wek teyr ji mujên te bibarin peykan
Ji birînên di dilê şubhetê ğirbal çi hez
4. Hezz u lezzet me bi ‘umrê x^we di ‘işqa te nedî
Hem bi van derd u ğeman zêde tu îsal çi hez
5. Ḥusn u sur ku tu neyîn cezbe li dil dit Meḥbûb
Me ji zulf u xeṭ u xal u qedê meyyal çi hez
6. ‘İlmê ‘işqê but u latan bi riwayet nabitin
Qederek ḥal ku nebit şubhetê her qal çi hez
7. Bede wî pak çi kit fuşetê meydan ku nebit⁷⁰⁴
Mustemi^c guh nedirit muṭrib u qewwal çi hez
8. Durrê na-sufte dirêjim ji lebê le^lê Melê
Ger rewan-bexş nebit nezmê ker u lal çi hez

⁷⁰³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (8 beyit).

⁷⁰⁴“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Bi devê pak çi kim fuşetê meydan ku nebit”

Qafiya (Fê)

61.⁷⁰⁵

Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün

1. Ser didit abê kewşerê zemzeme u semayê zulf⁷⁰⁶
Saye-numaye xawerê sidreyê muntehayê zulf
2. Saye numaye cebhetê neqş u xetê ji qudretê
Nuqte u herf u cezme tê bal u perên humayê zulf
3. Bal u perên şifet-huma saye li cebhetê numa
Xemriy u zulf çûne sema yek bi yek ew li bayê zulf
4. Netrik u belg u şetriyan reqş e ji rengê xemriyan
Baz u ûqab u qumriyan seyr e seher bi tayê zulf
5. Her me ji burcê sunbul e pence di sîne u dil e
Dûr u diraz u müşkil e qışşeyê macerayê zulf
6. Bestine zulf der kemîn helqe bi helqe çîn bi çîn
Yeğme⁷⁰⁷ dikan dilan nihîn nîne yeqîn Xetayê zulf
7. Rûm u ʿEreb ji her teref ceng u sewaş⁷⁰⁸ e wan bi xef
Hindiy u zengî şef bi şef hatine ber liwayê zulf

⁷⁰⁵Doskî s.217, Tunç s.336, Zivingî s.348, Zinar s.112, Diloan s.127.

⁷⁰⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁷⁰⁷“Yeğme” sözcüğü Türkçedir.

⁷⁰⁸“Sewaş” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

8. Her dem u her se^eet ji nû pête di sîne nar u dû
Şebr u qerarê min ji kû ^eaşiq u mubtelayê zulf
9. Zulfê siyahê bê-wefa qe^t me nedî ji wê şefa
Kuştine ez bi sed cefa ah ji dest cefayê zulf
10. Zar u feqîr u mubtela zahid u şofî yû Mela
Kuştine ew bi sed bela kes nekevit belayê zulf

62.⁷⁰⁹

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Îro ji şeh-kasa surê mey hate fîncana şedef⁷¹⁰
Minnet ku îro dêm-durê da min meya husna x^we xef
2. Xef da me cama Kewşerê şîrîn-qed u leb-şekkerê
Bayê şeba da çenberê hatin sema şetrî u lef
3. Şetrî u zulf u belg u per hemyan li dêm de^ewa u şer
Îlan⁷¹¹ li selwa bûne ger ^eeqreb xuyan ez her teref
4. ^eEqreb nehin ew sunbul in bû-^eenber u dava dil in
Nîşan ji misk u filfil in wan sîneyê min kir hedef
5. Da sîne cohtê tîr x^weş e qewsê hilalê tûz-reş e
Yek tîr pur kuştin leş e xûnê di cerhan daye kef
6. Min xûn bi co têtin ji dil ew baziye bê-tor u sil
Dakefte nêv tora qizil⁷¹² qumrî nehiştin ref bi ref

⁷⁰⁹Doskî s.219, Tunç s.338, Zivingî s.354, Zinar s.113, Diloan s.129.

⁷¹⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

⁷¹¹“Îlan” (yılan) sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

7. Ref ref nehiştin zağ zağ danîn li dil min dağ dağ
Dê kî bimînit sağ sağ westane leşker sef bi sef
8. Şef şef mi dîn Hindiy u Zeng Cengîz hat Teymûrê⁷¹³Leng
Xef wan reşandin dil xedeng teşbîhê tîrên Xan⁷¹⁴ Şeref
9. Tîrek ji qewsê malzirav bê-dil tu wî bavêje nav
Xûn tê purî teşbîhe av fîryad u efğan sed esef
10. Can dê bidit ew mal-xerab her sîneyê cotek gurab
Tê da birin pence'w kulab wê can di dest u rûh di kef
11. Canê Melê rûha Melê nûra ji qudret nuqte lê
Remzek nehîn da min welê nalî ji ber wek nay u def

Qafiya (Qaf)

63.⁷¹⁵

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(*Fâ'îlâtûn*) (*Fa'îlûn*)

1. Nazika min di semayê bi ser-enguştê ⁷¹⁶eqîq
Da me îro di serayê⁷¹⁷ qedehek taze rehîq
2. Me ji destê yedê beyza qedehek şafî vex^war
Şe'şecaniyyin ke necmin bi sena'in we berîq

⁷¹²“Qizil” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷¹³“Teymûr”(Timur) sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷¹⁴“Xan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷¹⁵Doskî s.222, Tunç s.340, Zivingî s.361, Zinar s.115, Diloan s.131.

⁷¹⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁷¹⁷“Seray” (saray) sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

3. Sîrrê le'le lebê can-bexşê nizanî tu bi beş
E'idi 'n-nezrete ya nazîru fe 's-sirru deqîq
4. Bi lebê le'le şeker-xende şikêna şekerek
Ene bi 'l-we'ci le waşiq fe le-ha 'l-we'cu weşiq
5. Di riya durrê muradê mi serî daniye rê
Xuztu fî'l-behri we la zewreqe we 'l-behru 'emîq
6. Min ji geflet seherê dî wu du remzan kuştîm
X^weş bi heqqê x^we geştiştim ene bi 'l-qetli heqîq
7. Qetî nego qetl e dikim bê-guneh u mezlûm e
Reşeqetnî bi nibalîn we remetnî bi remîq
8. Tîr u rim her du li dil dan li ceger çespan kir
Ew ji xûna mi neriştî tiliyên sohrê 'eqîq
9. Sosinên te'y ter u nazik li gulan te'ne didin
Fe bihe 'l-'enberu fa'iîh we bihe 'l-misku 'ebîq
10. Çi bi kuştin çi bi hiştin tu ku ferman bikirî
Ez bi hukmê te x^weş im Ehmed u 'ebdun we reqîq

64.⁷¹⁸

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1. Min dî ji geflet cam di kef Şahê Nefes dil kir hedef⁷¹⁹
Roj hat şeref stêr bûne xef herçar teref nûra yeqeq

⁷¹⁸Doskî s.224, Tunç s.342, Zivingî s.366, Zinar s.117, Dîlovan s.133.

⁷¹⁹Nazım biçimi: Murabba, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (8 bend).

Zulmet nema şuhbet we ma nûra şemalan çû sema
Lê ew dema zulf bûn cema hatin semayê yek-neseq

2. Werdan gulav girtin xunav lê min di tav sohtin hinav
Min di bi çav zulfên belav lê bûne dav bend kir bi nav
Nûra beşer kuft u xeber qend u şeker zulfan ji ser
Xalên di qer bavê seher da bête der şubha bi heq
3. Me’j bihriyan pur naliyan şevtariyan ceng bû miyan
Wer kuştiyan j’wan yengiyan b’wan tilliyan x^weş ke giyan
Kir şefqe mîr anîme bîr berdan me tîr kirme esîr
Negha feqîr zulfa herîr avêhte şîr da pê meheq
4. Ê muşterî dêmê zerî nebîr serî ney can berî
Avêt serî gava berî lazîm herî wê ev perî
Kelbê di rê nîşanberê tîr-awurê mujgîn perê
‘Îşq u surê behr u berê avêhte rê ser ma qeleq
5. Min di di newbê-yarê tew sundus e ew bêm bê-derew
Min bû di qewsê bû yî ew⁷²⁰ şêvan mi lew nayême xew
Hêstir rewan tîn wek cawan tîr dan ewan reş-ebriwan
Dil wek gowan ber kaşowan ser-lu’luwan bergên wereq
6. Bejna şepal dêmê bi xal îrab u dal qewsê hilal
Neqşê celal cama zelal xemra helal şuhbet bi hal
Ez telbeya ava heyatê bûm teya ku’j badeya
Cama xuyabû ‘işweya yar lew peyapey tîn sebeq
7. Yar hat u mest şubha elest min dest bi dest di cam di dest
Kakul dibest tayek verest vê ra şikest nîşan e qest

⁷²⁰“Amed” nûshasînda bu yarîm mîsra şu şekîlde dîr:
“Min di di qews bû mahê new”

Ew leb-şeker wa hate der tayên di ber da sor u zer⁷²¹
Xalên di qer⁷²² zulf çûne ser eşlan⁷²³ seher lê bûn fereq

8. Canê Melê j' qalû belê bend im welê der kakulê
Belgên gulê rû-heykelê ew misk e lê carek hilê
Perde'w sutûr da bê-quşûr bêtin zûhûr dêmê bi nûr
Nûra gefûr xalên di hûr cama şehûr le'len şefe⁷²⁴

Qafiya (Kaf)

65.⁷²⁵

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Dilbera min şehêrê hat bi tox⁷²⁶ u bi yedek⁷²⁷
Sed yedek bûn di berê têk bi sincab u weşek
2. Bi edeb çûme tewafê bi ziyaret kef u pa
Qale ya aşiqu hatike yedî hati yedek⁷²⁸
3. Dil u can her du mi danê ku icazet ji mi x^west
Qultu estewdi'uke'l-Bariye Allahu me'ek⁷²⁹
4. Te divê şaf u zeğel jêk vedî tecrîbe ke
Da 'iyarî bi temamî bi numêtin te mehek

⁷²¹“Amed, Yusuf, Ömer, Zivingî, Amêdî” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:
“rabû ji ber tayên di ber ”

⁷²²“Qer” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. Yani “kara” demektir.

⁷²³“Eşlan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷²⁴Bu şiir İsmail nüshasında yoktur.

⁷²⁵Doskî s.228, Tunç s.346, Zivingî s.374, Zinar s.122, Dilovan s.136.

⁷²⁶“Tox” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷²⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁷²⁸Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

⁷²⁹Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

5. Dewrê zulfa te muselsel bi nezer hel ku nebit
Nezerê şaf-dilî ser diderit nuqtêyê şek
6. Ahuwa min ne ku rencek te bi xatir bigehit
Bi Xudê kî te ku ew seg bi x^wedî hat mesek
7. Bi evînê melek u çerx u felek têne sema
Rewşen in têk bi mihre ji sema ta bi semek
8. Ne ku peyweste bi yek bin ji surê eşqê du rûh
Dê bi işbahê bibin waşil u peyweste bi yek
9. Ji musemmayê eded keşretê esma tu mebîn
Zeyd u Emrên me heta çend du nîne yek u yek
10. Çi feşahet bi melaheşet we didêrî tu Mela
Ev edaya te di şîrê we şîrîne'w bi nemek

66.⁷³⁰

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün

1. Te'alellah zihî⁷³¹ husna mubarek⁷³²
Tebarek sed tebarek sed tebarek⁷³³
2. Meger Şîrîn bi vê şîraniyê bû
*Ela şemsu 'l-melaheşet qed tuşarek*⁷³⁴

⁷³⁰Doskî s.230, Tunç s.348, Zivingî s.380, Zinar s.124, Dilovan s.138.

⁷³¹“Govlî” nüshasında “ji vê”şeklindedir.

⁷³²Bu şiir Martin Hartmann nüshasında yoktur.

⁷³³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

⁷³⁴Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

3. Ji ğunçên ğunçeya wê gul-^çizarê
Me her ğunçek di dil da maye xarek
4. Li textê dilberê rûnê bi şahî
Li te şahî mubarek bit mubarek
5. Ji dîdarê murada min bi bexşî
Murada min ji te dîdar e carek
6. Di dil danî wu dîsa dil di sojî
*Eteħriq ya melîke 'l-ħusni darek*⁷³⁵
7. Li tayê ^{er}era mestane nazîk
Ji lewnê ^{en}berî mexmûrî barek⁷³⁶
8. Dibêjim da bi ħalê min bizanî
Ji ber ħubba te bê-ħalim bi carek⁷³⁷
9. ^çizarê ger li min dî tu li dil de
*Li enne 'l-qelbe qed yehwa ^çizarek*⁷³⁸
10. Te cergê min ji dil kir pare pare
Fe carek ya bedî^e 'l-ħusni carek
11. Were xanim bikuj biste bi xencer
Melê emma bi destê x^we'y mübarek

⁷³⁵Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

⁷³⁶Bu beyit yalnız “Govlî” nüshasında vardır.

⁷³⁷Bu beyit yalnız “Govlî” nüshasında vardır.

⁷³⁸Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

67.⁷³⁹

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

1. Nazikek min seherê dî bi cemala x^we ne wek⁷⁴⁰
Hûr u wildan u perî bû ne beşer bû ne melek
2. Wer temaşayê şehîdên x^we ke carek tu binê
Ehşenellahu tebarek ji du çehvên te belek
3. Sunbulên ter li gulan pal bi mestî diderin⁷⁴¹
Sosinên taze u nesrîn-wereqan bûne helek
4. Nazika min ku bi mestî di çemen hate xeram
Ji hesed çûne xusûfê meh u mihre di felek
5. Ê ji geflet te bibînit kû dimînit heyhat
Te bi çehvên di belek kuştine mezlûm gelek
6. Zerretek eşq giha kê u ji eqlê x^we nebîr⁷⁴²
*Kullu men şadefehu dahiyetu 'l-eşqi helek*⁷⁴³
7. Xusrewê eşqê ku rûnişt li ser textê wucûd
*Fetehe 'l-qelbe 'elel-fewri we li 'r-rûhi melek*⁷⁴⁴

⁷³⁹Doskî s.232, Tunç s.350, Zivingî s.384, Zinar s.126, Dilovan s.139.

⁷⁴⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

⁷⁴¹“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Sunbulê ter li gulan mest u perîşan dibin”

⁷⁴²“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Lami'a eşqê likê da u ji eqlê x^we nebîr”

⁷⁴³Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

⁷⁴⁴Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

8. Weh çi ʿışq u çi selamet her du dûr in ji yekî⁷⁴⁵
*Kullu men yesluku hubben subulu 'n-nari selek*⁷⁴⁶
9. Ah bê-gav ji dil tên me ji pêta di ceger
Bes tu bê-feyde neşîhet ke me dil bûye pelek
10. Ma ji ʿumrê me çi mabit were êdî vi me ra
Da di eqtarê wucûdê bikirîn seyrê melek
11. D'istiwaʿê ku ji husna te veda lamiʿekê
*Nezeru 'ş-şemsi mine 'ş-şerqi ile 'l-gerbi delek*⁷⁴⁷
12. Afitabê ku ne teşwîr ji husna te bitin
*Nûruha fî nezerî zulmetu dacin we helek*⁷⁴⁸
13. Ji hewa bend te kirim şubhetê bayê di sivik
Çi ji biska te bibêm ah ji biska te çelek
14. Ez ji biska te verestim me teleb kir lebê leʿl
Lê di çaha zeqenê bê-ser u pa çûme helek
15. Bi umîda te humayê ne Melê tor veda
Wer temaşayê cehan bûye hemî tor u şebek

⁷⁴⁵“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Ev çi ʿışq u çi helaket kê ji wê dît selamet”

⁷⁴⁶Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

⁷⁴⁷Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

⁷⁴⁸Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

Qafiya (Ge)

68.⁷⁴⁹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Ku îşaret bi bişaret bidirit neğmeyê çeng⁷⁵⁰
Ji ruwê ayineyê dil biretin perdeyê zeng
2. Fehmê raz er bikirî wer bibehî mujdeyê saz
Çengê bê-perde dibêjit me ney u nayê bi deng
3. Weh ku bê-şahid u Mehbûb te 'umrê x^we buwar
Karekî rabe bike weqt e ku êvar e dereng
4. Berê meqşûd ji Tûba negirîn me'lûm e
Me ji destê x^we yê kûtah u ji payê x^we yê leng
5. Dilê yarê me nebû nerm bi sed abê girî
Eşerê dê çi bikit ab bi sed qetre li seng
6. Sîne geh têt ku bi ker bit ew ji derbê muhbetê
Me ceger şubhetê barût e u dil maye pereng
7. Bi çi rengî me di dil xef bibitin gewherê 'îşq
'Aşîqan muhbet u mihra zeriyan kifş e ji reng

⁷⁴⁹Doskî s.235, Tunç s.354, Zivingî s.391, Zinar s.128, Diloan s.140.

⁷⁵⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

8. Kifş e mecmû° u perîşaniyê halê me di dil
Ji serê zulfa perîşan u ji biska te ye şeng
9. Ne tenê gezme dibarin me ji qewsê du hilal
Me ji mijganê siyeh têne ceger tîr u xedeng
10. Mislê wî qewsê hilalî ku du nûn reyhanî⁷⁵¹
Kê nişan dane ji Şîraz u kê anîne ji Yeng
11. Her li dora Hecer Eswed Hebeşan çerx u tewaf
Tên wuqûfa °Erefatê bi sema Nûbi yû zeng
12. Şef bi şef Turk⁷⁵² u Muğul doguş⁷⁵³ u Hindî di kemîn
Bi °eceb hatine cengê Hebeş u Rûm u Fereng
13. Mîr u Kirmanc li holan qederek westane⁷⁵⁴
Lê di nêvê bi şef u tîpê °Ereb hatine ceng
14. Ji guher gunçe guşayê digirit durcê °eqîq
Bi şeker-xende zenî ger bigirît şekkerê teng
15. Were bê-perde Mela vê gezelê bîne meqam
Her dema bêne sema def bi def u çeng bi çeng

⁷⁵¹“Amed” nüshasında “reyhaniyîn”şeklindedir.

⁷⁵²“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷⁵³“Doguş” Türkçe bir kelimedir: Döğüş.

⁷⁵⁴“Amedî” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Mîrê kirmancî li holan qederek westane ew”

Qafiya (Lam)

69.⁷⁵⁵

Müfte^{ci}ilün Müfte^{ci}ilün Fâ^{ci}ilün

1. Ger bidiya ew şenema sur-cemîl⁷⁵⁶
Nazilê erdan nedibû Cibre^{ci}îl
2. Min nezerêk husn u cemala te kir
Ayineyek dî me ji nûra Celîl
3. Lew ji lebê le^{ci}lê te bû cam xecil
Badeyê engûr kuca selsebîl
4. Dîl me hezar in te di bendê welê
Leyse lena ^{ci}enke mecalu bedîl
5. *Ma ene wehdî bike min mugremin*
Kem leke qetlen şeğefen min qebîl
6. Daruyê derdê me tuyî canê min
Hel bi siwe 'l-weşli şifa^{ci}u 'l-^{ci}elîl
7. Şebr u sukûn çûne me nêv Dicle da
Lew ji du çeşman me dizê abê Nîl
8. Bes me ne sed çeşme ji çeşman dizên
Mezce demin dem^{ci}u ^{ci}uyûnî yesîl

⁷⁵⁵Doskî s.238, Tunç s.358, Zivingî s.399, Zinar s.130, Diloan s.143.

⁷⁵⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

9. Pur me nezer da te ji ser ta qedem

Qed rece^e 'l-qelbu we ^eqli kelîl

10. Mişlê te ma bûne weya ma dibin

Roj ku tecella ye çi hacet delîl

11. *Qed selebe 'r-rûhe ^ela gefletin*

Îz heceme 'l-qelbe bişerfin kehl

12. Gerçi li ber derb u cefan fil bûm

Bê-mefer ez mat kirim şah u fil

13. Can didirim goft bi yek bûse de⁷⁵⁷

Lê bi bitin le^elê şeker-xa kefil

14. Gerçi di nêv helqeyê şêran im ez

Leyse ^eleyna li^eidana sebîl

15. Zor Mela firqetê ebter kirîn

Înne mine 's-sa^eeti yewmu 'r-rehl

70.⁷⁵⁸

Müfte^eilün Fâ^eilün Müfte^eilün Fâ^eilün

1. Şahidê qudsî-nişan husn e ji remza ezel⁷⁵⁹

Da me bi destê surê camê meya lem yezel⁷⁶⁰

⁷⁵⁷“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Can didim ey canê biyek bûse^e”

⁷⁵⁸Doskî s.241, Tunç s.362, Zivingî s.406, Zinar s.132, Dilovan s.145.

⁷⁵⁹“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“saqiye bezma ezel” (bk. Doskî s.241 dipnot).

2. Mey ku biçit saġerê bit wê didest dilberê⁷⁶¹
Sondê bi Xaliq di xum roj e di burca Hêmel⁷⁶²
3. Dêm di camê me dî sur di mudamê me dî
Lew me ji meyxaneyê girtiye ber der mezel
4. Her ji kevanê bi weş qebze-zerê goşe-reş
Gezme bi coht têne dil kes dimirit bê-ecel
5. Hûsn u sura şûretê kes didirit qudretê
Lew di eşil dûr e jê teneqeyê ‘lemma efel’
6. Zorbe we têtin ‘Ereb têk çevandin qeşeb
Qenc bi çehvan me dî ceng u cidala Cemel
7. Şîr u rîman vêkiran pençe birin têkiran
Lew me dîkin jê kiran qîme dîkin dil digel
8. Nazik u qenca şepal dil veġerînit meħal
Lê ji me dê dil bibit dil bi me dit muħtemel
9. Ney-şeker u dêm-durê da me bi destê surê
Cam u qedeħ şubhê av lew me rewan tên ġezel
10. Gerçi bi çeşmê ‘‘ena’’ ‘alem Mela kir fena⁷⁶³
*Dûne fena babikum innehu ‘ebdun eqel*⁷⁶⁴

⁷⁶⁰‘‘Amed’’ nûshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

‘‘dame bi dest u benan’’ (bk. Doskî s.241 dipnot).

⁷⁶¹‘‘Amed ve İsmail’’ nûshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

‘‘hêj di dest dilberê’’

⁷⁶²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁷⁶³‘‘İsmail’’ nûshasında bu mısra şu şekildedir:

‘‘ger çi ji çehv u enî Eħmed di ‘alem fena’’

⁷⁶⁴Bu beyit Kürtçe ve Arapça mülemma şeklinde yazılmıştır.

71.⁷⁶⁵

Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün

1. Îro ji remza dêm-durê minnet ku min mesrûr e dil⁷⁶⁶
Dilber bi fincana surê mey da me u mexmûr e dil
2. Remzek nihîn avêhte dil mihre ji baþin mêhte dil
Þehzadeyê sur rêhte dil þeh-kaseya ferfûr e dil
3. Hostayê 'îþqê dil hevot ser ta qedem hingî disot
Remza “ene'l-þeq” her digot bawer bikin Menþûr e dil
4. Dil lê bidit nûra meyê weqtê sewaş⁷⁶⁷ u heyheyê
Fehm er bikî weþya neyê jê dit xeber me'mûr e dil
5. Nûra ji qudret lê du nûn jê ra dinalin erþenûn
Wer ayeta 'îþqê bi xûn x^weþ nusxeyek mestûr e dil
6. Tefsîrê sirra ayetê 'arif divêtin guh detê
Raza rumûzên qudretê ger deyn bikit me'zûr e dil
7. Dil Ke'be ye Mewla ye lê narê Kelîm Îsaye lê
Bangê “enellah” daye lê hem Ke'be u hem Tûr e dil
8. Sed co u sed cobar e tê sed gulþen u gulzar e tê
Çendan ji 'îþqê nar e tê şafî nezer dî nûr e dil

⁷⁶⁵Doskî s.243, Tunç s.364, Zivingî s.411, Zinar s.133, Diloan s.147.

⁷⁶⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

⁷⁶⁷“Sewaş” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

9. Şuḥbet ku kamil bû berê carek bi cayê °enberê
Qelbê bi avê mecmerê x^weş °enber u kafûr e dil
10. Şox u şepala leb ji qend ew nazika wê qenc u rind
Wê dil ji dil dilda u x^wend⁷⁶⁸ îro yeqîn feğfûr e dil
11. Er dil ji te mesrûr bitin min ji Melê destûr bitin
Dê kit cehan pur nûr bitin lê da°ima rencûr e dil

Qafiya (Mîm)

72.⁷⁶⁹

Fe°ilâtûn Fe°ilâtûn Fe°ilâtûn Fe°ilûn
(Fâ°ilâtûn) (Fa°lûn)

1. Şerbeta lam u bêyan ez bi heyatê nadim⁷⁷⁰
Badeya le°lê bi ava zulumatê nadim
2. Hûr u wildan u perî cumle cema bin îro
Mûyekî pê ji xetê wê but u latê nadim
3. Ger bidit destî tewafa pê u destan bigirim
Wê mecalê bi wuqûfa °Erefatê nadim
4. Ez u yar ger şevê her du hem agûş bibîn
Leyletu'l-qedr e me ew şev bi Beratê nadim
5. Canê şîrîn ku ji yar ra bi xudan ez dikirim
Ne bi yarê x^we di weqtê sekeratê nadim

⁷⁶⁸“Amed ” nûshasînda bu yarîm mîsra şu şekildedir:

“Wê dil ji dildarî vex^wend”

⁷⁶⁹Doskî s.246, Tunç s.366, Zivingî s.418, Zinar s.135, Dîlovan s.149.

⁷⁷⁰Nazîm biçîmî: Gazel, nazîm türü: Âşîkane, nazîm birîmî: Beyîr (11 beyîr).

6. Ne bi qanûn ku îşaret bi şîfayê bikirit
Ez helaka x^we di ʿîşqê bi necatê nadim
7. Şerbeta zehrê helahil ku hebîb ê me bi dest
Bi gulab u şeker u qend u nebatê nadim
8. Telbe kir weşlê ji dilber mi bi ʿunwanê zekat
Go tu ʿebd î u bi ʿebdê x^we zekatê nadim
9. Dê bi peykî bikirîn mat reqîbî dîsa
Bi rux u fîl u feres ez şeh u matê nadim
10. Di semaya şehirê dest bi kes dî îro
Geyrê şîrîn-qed u mewzûn herekatê nadim
11. Hate destê me direqşê we digo bil ji Melê
Dest bi kes dî di semaya ku Mela tê nadim

73.⁷⁷¹

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

1. ʿÎd e u da ʿalemê bangê şefayê xaş u ʿam⁷⁷²
Mahê new ebrû numandin çû ji ber ʿewr u gemam
2. X^weş bi dor camê⁷⁷³ îşaret kir hilalê saqiyan
Mahitabên Zuhre-sîma çarde salî⁷⁷⁴ tamam

⁷⁷¹Doskî s.248, Tunç s.368, Zivingî s.424, Zinar s.136, Dilovan s.151.

⁷⁷²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (8 beyit).

⁷⁷³“Amed ve İsmail” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“xweş bi dewrê cam”

2. Ew perî weqtê di sundus da ji qundus bit xuya⁷⁸¹
Bende dê şah u geda bit Xusruwê şîrîn-kelam
3. Leyletu'l-qedr u berat in zulf u cebhet şubhê 'îd
Dêm wekû feşla buharê lê qiyamet qedd u qam
4. Herkesê carek diye ew zinde ma hetta ebed
Ê nedîtî ew perî-rû zindegî lê bit heram
5. Herkesê camê ji destê wê binoşit noş bit
Ê ji destê wê nenoşî zehr bit lê ew mudam
6. Wan direqşê da ku dîm awur peyapey dane min
Berq u tîrêjan li dil da cezbeza 'îşqê revam
7. Cebhet u dêmê ji qudret lê nivîsî herf herf
Kakulan ta ta li ser herfan kişandî lam lam
8. 'Umrek e dûr bûm ji canan ketme benda firqetê
Nagehan perde hilanî go Melayim esselam

⁷⁸⁰“Amed ” nûshasînda bu mîsra şu şekildedir:

“sunbulê nazîk lîser xalan belavbûn dam dam”

⁷⁸¹Nazîm biçîmî: Gazel, nazîm türü: Âşîkane, nazîm birimî: Beyit (8 beyit).

Qafiya (Nûn)

75.⁷⁸²

*Fâcîlatün Fâcîlatün Fâcîlatün Fâcîlün*⁷⁸³

1. *Ya Reb în guldeste'i ya nergis-i re'na 'st în*⁷⁸⁴
*Serw-i gulşen ya elif ya qamet-i yekta 'st în*⁷⁸⁵
2. *În melek ya şahid-i qudsî 'st ya mah-i felek*
Hûr ya Rûhu 'l-qudus ya nûr-i çeşm-i ma 'st în
3. *Kewkeb-i şubh est ya xurşîd ya durr-i yetîm*
Ya ten-i sîmîn-bera 'st ya gewher-i wala 'st în
4. *Arîze 'st în ya şu'ac-i şems ya bedr-i munîr*⁷⁸⁶
Lale ya nesrîn u gul ya bade-i hemra 'st în
5. *Sunbul-i ter ya binefş ya sûsun u gul çiçek*⁷⁸⁷ e
Zulf ya muşk-i Xeten ya şûret-i tuğra 'st în
6. *Gemze în ya gezme în ya tîr ya sihr-i helal*
*Sahîr în ya çeşm-i şûx-i Turk-i*⁷⁸⁸ *bî-perwa 'st în*

⁷⁸²Doskî s.252, Tunç s.372, Zivingî s.433, Zinar s.138, Diloan s.153.

⁷⁸³Bu gazelin tamamı Farsçadır.

⁷⁸⁴Bu şiirin tamamı Farsçadır. Zivingî, bu şiirin Abdurrahman Camî'nin bir gazeline nazire olduğu şeklinde görüş belirtmiştir. Biz de Camî'nin Dîvânı üzerinde yaptığımız incelemede, gerek vezin gerek redif ve kafiye bakımından Camî'nin 1262. Gazeli olan ve

“Çün nihem ser der-rehet ya'ni ki hâk-i pâst în

Bügzerî fâriğ zi-men âhir çi istignâst în”

beytiyle başlayan gazeline nazire olduğuna kanaat getirdik. (bk. Dîvân-ı Camî, Nureddîn Abdurrahman Camî Ba-Mukaddime vü Tashîh-i Muhammed Ruşen, Müesse-i İntişrat-ı Nigah, Tahran, 1390, s.586).

⁷⁸⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

⁷⁸⁶Herşenî nüshasında bu beyit yoktur.

⁷⁸⁷“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁷⁸⁸“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

7. *Mîm ya yaqût ya ser-çeşme-i ab-i heyat*
Huqqe ya durdane in ya le^l-i şekker-xa 'st in
8. *Xeṭṭ ya qews-i du nûn mektûb zi muşk-i Ezferend*
Ya hilalu 'l-îd ya ebrû-yi bî-hemta 'st in
9. *Kûy-i o ya Ke^ebe ya Beytu 'l-muqeddes ya Bihişt*
Xuld ya Firdews in ya Cennetu 'l-me^{wa} 'st in
10. *Hatîf-i geyb est in ya tercuman-i Rûhu 'l-quḍus*
Bulbul-i şeyda 'st der-gulzar ya Mella 'st in

76.⁷⁸⁹

Mef^ûlû Mef^âîlû Mef^âîlû Fe^ûlûn

1. Remzên te di canan ne bi endaze dirazin⁷⁹⁰
Her yek bi hezar reng rewanê me di x^wazin
2. Wan derbe li canê me wekî berq u birûskan
Tîrê te di canan ne tenê sîne gudaz in
3. Cana ji cefaya te u zulmê çi xeber dîn
Kû tîr ji cewra te di dil da me bi gaz in
4. Perwane u bulbul bi dil in şu^eleyê eşqê
Lê ger tu nezer dî bi x^we ew gulşenê raz in

⁷⁸⁹Doskî s.254, Tunç s.374, Zivingî s.438, Zinar s.139, Diloan s.154.

⁷⁹⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

5. Peyweste di weşlê ku dimînim bi seraser
Bişkoj u tîlism u wereq u netrik u bazin
6. Subbûhiyû quddûsiyû hûrên di Bihiştê
Peyweste şebê qedrê liqaya te di x^wazin
7. Sunbul bi sema tîn u gulan perde dirandin
Bişkiftine al al u hişîn bûne terazin
8. Cobar di rewan in çemenan terî cuwan in
Mestane bi ref ref li kenaran siyû qaz in
9. Her yek bi temaşagehê hûsna te ji her ca
Teşbihê nigaran bi cemala te di naz in
10. Tîran li me dit dost me tê sîne hedef kir
Nazan li me kit yarê me zarî yû niyaz in
11. Mihrabê du ebrû ku ji bala ve xuyabin
Der secdegehê eşqê niyazê me nemaz in
12. Ger hûsn u mehebbet bi sera-perdeyê can bin
Geh şah u geda geh bi x^we Mehmûd u Eyaz⁷⁹¹ in
13. Ev hûr u perî-çehre but u latê cemalê⁷⁹²
Der şûretê tehqîqê Mela ‘eynî mecaz in

⁷⁹¹“Eyaz” sözcüğü Türkçedir.

⁷⁹²“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“cemalê but u latan”

*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*⁷⁹⁴

1. Mela me'l gerdena dilber ji nû sed bûse mayin deyn⁷⁹⁵
Mecalî dê bi x^wazim jê dibê deynê te *fewqe 'l-eyn*⁷⁹⁶
2. Bi remza *qabe qewseynê* ji wan birhan xebardar in
Fe ati 'l-qewse barîha ela ya ramiye 'l-qewseyn
3. Ji sirra la mekan wacib tenezzul kir di imkanê
Fe eyne 'l-ilmu eyne 'l-eyn we eyne 'l-eynu iz la eyn
4. Ji mabeyna du ebrûyan peyapey berqê lami^c tèn
Bi ^ceynê ger bibî şaf e⁷⁹⁷ çi nûrek şîrf e ew mabeyn
5. Bi destûra te da wî jî ji vê navê verêkim ez⁷⁹⁸
Fe şeffi 'l-eyne nûre 'l-eyn ela ya zeyne kulli 'z-zeyn
6. Buhayê ^cişweyek le^clan me yekser ma-melek bexşî
Dil u can jî li ser danî yu zâlim hêj dibêjit deyn
7. Mela her wî bibîn her wî eger her wî dinasî tu
Huwe 'l-me^cbûd huwe 'l-meşhûdu bel la gayre fi 'd-dareyn

⁷⁹³Doskî s.257, Tunçs. 378, Zivingî s.445, Zinar s.141, Dilovan s.156.

⁷⁹⁴Kürtçe ve Arapça mülemma gazeldir. (Birinci, dördüncü ve altıncı beyitler Kürtçedir).

⁷⁹⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (7 beyit).

⁷⁹⁶“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“mecalî her di x^wazit ew”

⁷⁹⁷“bi çeşmê dil bibînî tu ” Herşenî nüshası’nda.

⁷⁹⁸“Amed ” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“du şadin wê di qewseynan li bedrê hale gêşaye”

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Min di ber qalûbela bañin vi wê ra bû evîn⁸⁰⁰
 Hêj li ser °ehda elest im ta bi roja axirîn⁸⁰¹
 Min divê lê eşkera kim carekê dağa nihîn
Guftem u ra ma du°a goyi to em ey hûr-i °în
E°reðet °ennî we qalet ma du°au 'l-kafirîn
2. Ey şehê °alî cenab pur °aciz u perkende em
 Ah ji dest cewra evînê çib'kirim min bende em
 Şebr u taqet min neman lê bê-kes u der-mande em
Ger bi x°anî wer beranî bende em ta zinde em
Wacibun lî imtişalu 'l-emri maza te°murîn
3. Sohtim ez pêta evînê têk bûm gerd u heba
*Înne lî ayatu şidqin kane fî haze 'n-neba*⁸⁰²
 Horiya roja lîqa°ê nazika mexmûr-qeba
Hebbeza rewðatu necdin zurtuha °ehde 'ş-şeba
Rewðetun yecrî °ela erca°iha ma°un me°în
4. Min li ser bedra munîr mektûb diye neqşê sewad
 Ser bi yek anî du nûnan xettê reyhanî du şad
 Hadirî min secde bir lew gerqê xûnê bû fuad
Ber der-i bağ-i wîsaleş hatifî awaz dad
*Hazîhi cennatu °ednin فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ*⁸⁰³

⁷⁹⁹Doskî s.259, Tunç s.204, Zivingî s.449, Zinar s.142, Dilovan s.157.

⁸⁰⁰Bu şiir, Celal adlı bir şairin Farsça-Arapça mülemma gazeline yapılan bir tahmistir. Ancak bu Celal'in kim olduğuna dair elimizde kesin bir bilgi yoktur. Şiir'in h.891/m.1486 yılında vefat eden ve mutasavvıf kimliğiyle de bilinen Celâl el-Bekrî adlı kişiye ait olduğu kanaatindeyiz. Celâl el-Bekrî'nin şairliği hakkında elimizde bir delil yoktur. Ancak yaşadığı dönem ve tasavvufi kimliğiyle Melayi etkilemiş olabileceği düşüncesiyle şiirin bu kişiye ait olabileceğini düşünüyoruz. Celal'e ait olan gazelin ilk mısrası Farsça ikinci mısrası ise Arapçadır; ancak üçüncü beyitin iki mısrası da Arapçadır. Mela da beyitlerin üzerine Kürtçe üç mısra ekleyerek gazeli tahmis etmiştir. (bk. Halit Ünal, "Celâl el-Bekrî", İslâm Ansiklopedisi, TDV Yay., İstanbul 1993, C.7, s.241).

⁸⁰¹Nazım biçimi: Tamis, nazım türü: Sofiyane, nazım birimi: Bend (5 bend).

⁸⁰²Mela bu ikinci mısrayı Kürtçe yerine Arapça olarak dile getirmiştir.

5. Naêtin gohtin bi qal şerh u beyana hûsnê tu
Dê bi hal u sir binasin dil fesana hûsnê tu
X^weş Mela amancê tîran kir kemana hûsnê tu
Qişşe-yi eşq-i Celal u dasitan-i hûsn-i tu
Tilke enba'un yeqûlu'n-nasu minna be'de hîn

79.⁸⁰⁴

Mütefâ'ilün Fe'ûlün Mütefâ'ilün Fe'ûlün

1. Şenemê ji qewsê ebrû du hilalê new numandin⁸⁰⁵
Du keman li burcê mîzan bi gêzeb li min kişandin
2. Ne du nûn qelem muqabil bi bedî' xet nivîsîn⁸⁰⁶
Du hilalê destê qudret bi qiranê yek kişandin
3. Çi beratê hûsn e ya Reb bi nişanê padişahî
Bi teref du turre tûgra we bi mawerê reşandin
4. Elîf u du lam u hê dîn me di ayeta cemalê
Ji ceger me kir tesellî wu ji sîne dest feşandin

⁸⁰³Mela'nın bendinde, Fuzûlî'nin ise beytinde yer alan “fe'dhulûha hâlidin” Kur'ân-ı Kerîm'de Zümer sûresi yetmiş üçüncü ayetinde yer almaktadır: “Ebedi olarak, cennete girin” mealindedir. Yine Mela'nın bendinde, Fuzûlî'nin ise beytinde yer alan “Adn cennetleri” genellikle Zümer sûresi “.....artık ebediyyen kalmak üzere girin buraya” mealindeki ayetle birlikte kullanıldığını ve yalnızca Hz. Peygamber'in ümmetine mahsus bir lütfu olduğunu görüyoruz. (Yazır, s.333)

⁸⁰⁴Doskî s.262, Tunç s.380, Zivingî s.454, Zinar s.144, Dilovan s.159.

⁸⁰⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (6 beyit).

⁸⁰⁶“Amed ” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Ne du nûnê qelemîne bi bedî'î xet nivîsîn”

5. Ne tenê ji qîşt u zulfan me di sîne sed kulab in
Li ceger siyeh-kemanan du hezar tîr reşandin
6. Ji ceger Mela pilingan bi kulabê pens ker kir
Esedan ji pence vêran dil u sîne herişandin

80.⁸⁰⁷

Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûlûn

1. Xeşmê li feqîran meke zû padişehê min⁸⁰⁸
Pursê bike carek li xeşa u gunehê min
2. Teftîş bi mû mû bike er em bi xeşa yîn
Hinca neke bêtin ti welatî ti cihê min⁸⁰⁹
3. Cewra te behîtîn u cefaya te perêtîn
Qurbanê te bim guh bide carek gilehê min
4. Zanî ku ji ber cewr u cefayan elemên dil⁸¹⁰
Rehmê bi gedayê x^we ke sultân u şehê min
5. Sih sal e ji derd u ji belayê te helak î
Hetta bi felek her diretî ah u ehê min

⁸⁰⁷Doskî s.264, Tunç s.382, Zivingî s.457, Zinar s.145, Dilovan s.160.

⁸⁰⁸Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

⁸⁰⁹“Amed ” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“hêja bike der min ji welat u ji cihê min”

⁸¹⁰“Şoşî ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“der u cefa u elemên dil”

6. Ma yek nefesek min dibitin şebr u qerarek
Qed bê-te u bê-te dibitin mişlê sihê min
7. Ger şubhetê perwane di bezmê te çi sed ger
Sed nale hezar reng wekî çeng u jehê min
8. Nûrîn-qedeşa xemr u heyata me bi ser dan
Ger wê bidetin dest bi dest muştêrehê min
9. Yek eşwe Mela ger bi buha bêt ji le'lan
Sed can me hebin hêj ku muqêşşer di behê min

81.⁸¹¹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'lûn)

1. Ez nizamî sebebê yarê çira dûr kirîn⁸¹²
Şahê şîrîn-dehenan em ji x^we mehcûr kirîn
2. Şubhê go bê-ser u pa bûme li ber derb u şekan
Lew bi çewganê cefaya x^we ji dil hûr kirîn
3. Da me sed camê fîraqê ji x^we gâ'ib ne buyîn
Ji wişalê qedehek da me u mexmûr kirîn
4. Nûrê çeşmê me kû 'alem me bi çeşmên te didî
Bi cemala x^we te wek dîdeyê bê-nûr kirîn

⁸¹¹Doskî s.266, Tunç s.384, Zivingî s.461, Zinar s.146, Diloan s.161.

⁸¹²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

5. Nefesek bê-te me naçî ne dijîn bê-te demek
Ji te hat emrê humayûn te we me'mûr kirîn
6. Me dizanî ku tu dê 'aqibetu 'l-emr çi kî
Lebê le'le şekerîn ah ku megrûr kirîn
7. Zerretek bûm di hewayê te di wêraneyekî
Mislê rojê bi şu'a'a x^we te meşhûr kirîn
8. Ji "enelheq" bi lebên le'l xebêrdar buyîn
Bi kulaba serê zulfa x^we te Mensûr kirîn
9. Munşerif ma dibûyîn em bi du sed carî Melê
Lê bi wê kesr u îzafê vi x^we mecûr kirin

82.⁸¹³

Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn

1. Îro ji husna dilberê dîsa helak u ser-x^weş î⁸¹⁴
Remzên di wê şîrîn-surê sohtim bi pêta atêş î
2. Sohtim bi berqa lami'e ew necm u bedra talî'e
Şemsa semayê rabi'e lew pur ji şewqê sewwiş î
3. Pur sewwişandin wê dile zulfên siyah ser dan mile
Tora muxalif silsile selwa 'eqarib lê meş î⁸¹⁵
4. Selwa 'eqarib lê weşen ew nazika nûrîn-beden
Qendê dirêjin guft u ken biskan di lê kir bawêş î⁸¹⁶

⁸¹³Doskî s.268, Tunç s.92, Zivingî s.465, Zinar s.147, Dîlovan s.163.

⁸¹⁴Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (21 beyit).

⁸¹⁵"Amed" nüshasında bu mısra şu şekildedir:

"tora veda lê sunbule dil gestiyê marê reşîn"

5. Bisk hate ser lê bu belav hemyan di hev girtî xunav⁸¹⁷
Ew fennere wê rû di nav dil bendê wê mahê geş în
6. Biska siyah re'na ye mest yek dî bi heyran pê ve rest
Hemyan bi mestî helqe best der bendê ew zulfa reş în
7. Êsîr kirim zulfa çelek ew horiya şubhet melek
Tîr dan ji reştûzên helek mecrûhê qewsê pur-weş în
8. Tîr dan ji qewsê mal-zirav ew gewhera pur şewq u tav
Sotin li min cerg u hinav lew têk ji cergî herriş în
9. Cerg u cesed têk sohtine lew xef xedengan nuhtine
J'qewsê hilalî jeh tune heyranê dêma mehweş în
10. Hem bedr u hem Zuhra ye dêm j'wê 'alema kubra ye dêm
X^weş dest-xet u tuğra ye dêm herfan ji miskê lê niş în⁸¹⁸
11. Lewhê ji nû sîqal bidin herdem ji nû ve xal bidin
Da dil bi yek dî pal bidin nuqtan ji zêrabê weş în
12. Zulfa siyah 'enber bike xemlê ji zêrê zer bike
Zer-baf u dîba ber bike misk u gulavê lê reş în
13. Mawer ke terh u bişkowan cîranê berg u lu'luwan⁸¹⁹
Ew 'er'cer u selwa ciwan şetrî bi mestî lê x^weş în

⁸¹⁶“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“zulfa li ser kir baweşîn”

⁸¹⁷Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

⁸¹⁸“Amêdî ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“herfan ji miskê lê reşîn”, “Zivingî” nüshasında şu şekildedir: “herfan ji miskê lê nişîn” ve

“Amed ” nüshasında ise şu şekildedir: “xalê ji qudret lê nişîn”

⁸¹⁹“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“Yaqûtû le'lu lu'luwan”

14. Şeṭrî wu tayên sor u zer bayê nesîm lê da seher
L'wê cebhetê hejyan di per lewra sukara bê-heş în
15. Meşha seher yarê şefîq da min bi enguştên °eqîq
J'wê badeya nûrîn rehîq⁸²⁰ mexmûrê xemra bê-geş în
16. Mexmûrê bê-camê ez im yeğma⁸²¹ kirî ramê ez im
Çavnêrê peygamê ez im perwaneyê şem^a geş în
17. Perwane yîn sofî kebed dilber ji ber burca esed
Tîr dan ji reştûzên Şemed lew têk ji xûnê neqqîş în⁸²²
18. Kuştîm bi qewsê °enber e şoxê ji dil mil dan ber e
Êxiste dil sed pencere ev renga em mîhnet-keş în
19. Mîhnet-keş în roz u şebê der firqeta şîrîn-lebê
Zulma ji ber destê te bê ew °edl e em pur pê x^weş în
20. Zulma tu kî pur pê x^weş im sohtî dilê hicran-keşîm
Mişlê perengê ateş im rûhek mucerred bê-leş în
20. Min dî sehergaha “elest” camek ji kewşer dost di dest
Jê da Melê lew maye mest hetta heyatê ser- x^weş în

⁸²⁰“Amed” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“Yaqûtû le°lû lu°luwan”

⁸²¹“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

⁸²²“Amed” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“Tîr dane ser cerg u cesed”

83.⁸²³

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'lûn)

1. Were canim ku çi nazik weres in⁸²⁴
Ji gul u nesterenan em te bes in
2. Tu şehinşahî bes î min ji butan
Ne muhib her ne kes u xar u xes in
3. Ji x^we xanim vedî nakî me bi tîg
Tu nebat î we lihebê meges in
4. *Her şebem ne're-zenan ta biseher*
Be seg-i kûy-i tu ra hem-nefes in
5. Bê tu billah nebûyîn yek nefesek
Me tu yî rûh u mucerred qefes in
6. Cezbe dil ra dihejînit ji me lew
Di şeban nale ji rengê ceres in
7. Me ji zulfên disiyeh reştir e bext
Seherê bêt perî pê nehesîn
8. Were meyxaneyê şahid-peresan
Şemê meclis te nebîtin çi kes in

⁸²³Doskî s.273, Tunç s.96, Zivingî s.473, Zinar s.150, Dilovan s.166.

⁸²⁴Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (20 beyit).

9. Me ji narî diye nûra te di dil
Lew ji ‹işqa te her ateş-peres ‹n
10. ‹Eynî ‹işqîn u di dil ateřê Tûr
Ji sena berqê cemalê qebes ‹n
11. Te divê dawî birî bit nihe da
Bibirim ser bi du enguşt meqes ‹n
12. Ger çi yekser li rexên fil-şifet
Rast u çep bazî li seyrê feres ‹n
13. Bi meyê şafî bidîn xirqeyê zerq
Bi xerabatê muğan er biresîn
14. Em qedîm bade dinoşîn ji tûhûr
Lew muqîm mest u xumar u teles⁸²⁵ ‹n
15. Me şevan cam di kef yarê di ber
Hey hey u řuĥbet u mîrê ‹eses ‹n
16. Me sera-perdeyê ĥûrane meqam
Ji siyeh-zulfê butan er veresîn
17. Me ji kef bade di bir camê bi xef⁸²⁶
Bi'l-ĥeqîqet lê di ‹iřqê peresîn
18. Qelbê ‹yan dikirit ĥubbê wucûd
‹İşq iksîr e u em sîm u mes ‹n

⁸²⁵“Teles” sözcüğü Türkçedir.

⁸²⁶Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

19. Mulhimê geybê we imla dikirit⁸²⁷
Meded u feyż ji Rûhu'l-qudus în

20. Cewherê ʿali ye ʿunşur me Mela
Bi'l-ḥeqîqe ne ji x^war-ustuqus în⁸²⁸

84.⁸²⁹

Mefʿûlû Mefâʿilû Mefâʿilû Feʿûlûn

1. Peyweste du ebrû li me Meḥbûbê kişandin⁸³⁰
Sed gezme peyapey li ezê xeste reşandin

2. Tîrek ji kemanê gezebê da cegerê rîş
Mil dane ber u ser ji du goşan veweşandin⁸³¹

3. Cohtê esedan pence li ser sîne nihandin
Kullab gihandin dil u hestî herişandin

4. Birhên te ji qudret ku numan goşeyê iʿcaz
Peyweste kemanan li guhan goşe kişandin

5. Mihra te di canê x^we ji dil xef kiribû min
Dil çû ceger u sîne li ser can veşandin

⁸²⁷“Amed ” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Digirit qelbî di eflakê şuhûd”

⁸²⁸“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“Ne ji van xarû xesîn”, “İsmail” nüshasında ise “ne ji çar ustuqusîn”

⁸²⁹Doskî s.277, Tunç s.386, Zivingî s.480, Zinar s.152, Dilovan s.169.

⁸³⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (9 beyit).

⁸³¹“Amed ” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Peyweste kemanan li gehan goşe hejandin”

6. Nûnên te hilalî bi qeran yek ji sura heq
Bê-eyb li dêmê qelemê geybê kişandin
7. Neqqaşê ezel ismê cemalê ku nivîsî
Herfên te mucedsem ji surê taze reşandin⁸³²
8. Reyhani yû dîwani yû hem şulş u muselsel
Yek yek we hezar reng ji husnê neqqişandin
9. Ev ayetê nûrê ji Mela ra ku nivîsî
Katib ji surê nuqte bi zêrabê feşandin⁸³³

85.⁸³⁴

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün
*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*⁸³⁵

1. Şox u şengê zuhre-rengê dil ji min bir dil ji min⁸³⁶
Awirên heybet-pelengê dil ji min bir dil ji min
2. Wê şepalê misk-xalê dêm-durê gerden-şemalê
Cebheta biskan sema lê dil ji min bir dil ji min
3. Zulf u xalan nûn u dalan wan ji min bir dil bi talan
Goşeyê qewsê hilalan dil ji min bir dil ji min

⁸³²“Amed ” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Herfên di muzeyyen ji surrê taze nihandin”

⁸³³“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“bi zêr avê reşandin”

⁸³⁴Doskî s.279, Tunç s.388, Zivingî s.484, Zinar s.153, Dilovan s.170.

⁸³⁵Bu gazelin kafiyeli olan ilk beyiti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün*, kalıbıyla yazılmıştır.

⁸³⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

4. Dêm-nedîrê bû-°ebîrê xemri yû gîsû herîrê
Sîne kir amancê tîrê dil ji min bir dil ji min
5. Sur-şîrînê nazenînê kuştîm u nakit yeqînê
Wê bi çengala evînê dil ji min bir dil ji min
6. Fetl u taban da guraban ebleq u cuhtê şebaban
Dame ber pence'w kulaban dil ji min bir dil ji min
7. X^weş-xeramê ez gulamê nazîkê şîrîn-kelamê
Tûtiya eywan-meqamê dil ji min bir dil ji min
8. Mah-rûyê misk-bûyê sur-pelengê şêr-xûyê
Wê bi zulfa şubhê goyê dil ji min bir dil ji min
9. Her du weşman naz u xeşman kê ji ber wan °eql u hiş man
Sa°eta min dî bi çeşman dil ji min bir dil ji min
10. Mah-tabê afitabê dêm ji rojê şeb-nîqabê
X^weş bi çengal u kulabê dil ji min bir dil ji min
11. Serw-nazê ser-ferazê şubhê zêr remza mecazê⁸³⁷
Dame ber çakûç u gazê dil ji min bir dil ji min
12. Bejn u bala tox⁸³⁸ u °ala min kirin vêkra mişala
Çîçek⁸³⁹ terhên wala dil ji min bir dil ji min
13. Mîrê gazî şîrê tazî vêkiran min dî bi bazî
Kir li mi j'geflet ve gazî dil ji min bir dil ji min

⁸³⁷“Beğda” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“şubhê zêrî bê mecazê”

⁸³⁸“Tox” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁸³⁹“Çîçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

14. Şîr u xişt in zulf u qîşt in hin veşarin hin vehîştin
Pehlewanan dest vemiştin dil ji min bir dil ji min
15. Rohniya çehvên Melayî ew tecellaya te dayî
Ya ji Ehmed dil revayî dil ji min bir dil ji min

86.⁸⁴⁰

*Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn*⁸⁴¹

1. Ey dil were weqt u mecal da keyn şenaya hindîyan⁸⁴²
‘Ebdal bibîn em la u bal dîsa ji dest wan xemriyan
2. Dîsa ji dest wan sorgulan perçan ji xal u fulfulan
Perde ji tayê sunbulan bend bû ji dava bendîyan
3. Bend bûm bi dava ‘enberîn şaha ji min perda berîn
Rengên siyah dê pêk berîn da bêne cengê cindîyan
4. Da bêne ceng u herb u şer zulfa ji qewsê bê-weter
Têk da xurîn Turk⁸⁴³ u Teter deng tete nêva mestiyan
5. Bestim bidêm ez bûm medam çûne ji dest min ‘eqî u fam
Mecnûn ezim şehra meqam dil kefte zarê efîyan
6. Ef’a liser wa silsilîn reşmar ji durcan kemmilîn
D’ber da binêr bagê gulîn da’im xeyala hebsîyan

⁸⁴⁰Doskî s.282, Tunç -, Zivingî -, Zinar -, Dilovan -.

⁸⁴¹Bu şiir diğer nüshalarda yoktur, sadece Beğdad, Govlî ve Koğî nüshasında vardır.

⁸⁴²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (11 beyit).

⁸⁴³‘Turk’ sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

7. Mehbûs ezim zindan qefes şahî ji min girtî hewes
Zağa ji dêmê reng weres mexlûq ji miskî cismiyan
8. Mexlûq ji miskî reng cesed dindan u lêv le'î u bered
Peyda niye ew reng çû qed ne meğrib u ne şerqiyan
9. Nîne di şerq ew reng zerî insaneke mişlê perî
Mewla ji nûrê aferî naêyt ji wê dîn weşfiyan
10. Naêyt ji wê dîn weşfetan dêmê şemala zulmetan⁸⁴⁴
Serdare ta insanetan idrak ji wê girt eşliyan
11. Eħmed mebe cewr u cefa tu terk meke emrê Îlah
Lew ʿaqibet dê bîn fena bigrin ʿerîqa şerʿiyan

87.⁸⁴⁵

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

1. Bûyin çolex u keftîn meţbexa mîr⁸⁴⁶
Qewî zulme lime miskîn u jaran
2. Ji dohnê sîtilanû xûn u goştî
Firaxşo bûn bime seyrên biharan
3. Me heskû bû qelem sîtil dewîde
Siyahîn em we kû keflên di maran

⁸⁴⁴Bu beyit Abdurrekib nüshasında yoktur.

⁸⁴⁵Doskî s.284, Tunç -, Zivingî -, Zinar -, Dilovan -.

⁸⁴⁶Nazım biçimi: Kıt'a, nazım türü: Tarih Manzumesi, nazım birimi: Beyit (7 beyit).

4. Ji bihna cilk u pelkê dû buwe ‘ûd
Me wê zanî qewî ‘ilmê giraran
5. Me dest u pê mudam her bibirînin
Ji ber derbên bivar tevşên tiraran
6. We eclafîn ku na-êyt jê xebardan
Ji bihna zenxiya pîstû ‘iyaran
7. Qewî zehmet çiyê têda kelahî
Selamû sed selam remzên kufaran

Qafiya (Hê)

88.⁸⁴⁷

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

1. Ji remza dilberê dîsa li min bañin derde⁸⁴⁸
Di libse tariyê min di xuya bu ew siyah-cerde⁸⁴⁹
2. Di libse tariyê nûrê perî-rengê şifet-hûrê
Ji wadî Eymena Tûrê muqeddes kir li min ‘erde
3. Ji nar u nûrê teqdîsê tecella kir li min dîsê
Li ser textê x^we Belqîsê hilanîn bê-hîcab perde

⁸⁴⁷Doskî s.286, Tunç s.100, Zivingî s.490, Zinar s.155, Diloan s.172.

⁸⁴⁸Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (22 beyit).

⁸⁴⁹“Di libse tariyê îsa”

4. Hicab u perde avêhtin şeba reyhan hilavêhtin
Ji burcan tîr pur rêhtin giha min rast u çep cerde⁸⁵⁰
5. Kirim amancê⁸⁵¹ mizraqan di dil da tîr çûn faqan⁸⁵²
Bi celladê x^we ew xaqan⁸⁵³ dibêjit hêj tu xencer de
6. Bi derbên xenceran kuştin bi xûna sohr lê miştin
Di çîna sunbulên qîştin me dil pur musk u mawerde
7. Gulên her miskê ezfer lê °ebîr u °enberê ter lê
Semaya sosinan her lê bi zulfan mat u mawer de
8. Bi ser wan sunbulên tarî bi hevra bazî u yarî
Bi co da xûn bibit carî ji qewsan gezmeyan berde
9. Ez im amancê wan tîran⁸⁵⁴ ji peykanan u ser-tîran
Bûyim polad li ber şîran seraser têk mam ber de⁸⁵⁵
10. Ku dilber hate vê yolê⁸⁵⁶ ji ber pur hin ketin çolê⁸⁵⁷
Ji qencan go reva holê ji Mehbûban birin nerde
11. Ji qedd u bejn u balayê ji reng u dêm u sîmayê
Tu rengî qeṭ xeber nayê di ḥusnê cewherek ferde
12. Bi xeml u reng u re°nayê bi Mehbûbê bi zîbayê
Bi ew ḥusna Xudê dayî ji gul-rengan gula zerde

⁸⁵⁰“Govlî ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“giha min rast u çep kerde”

⁸⁵¹“Amancê” demek hedef tahtası demektir.

⁸⁵²“Amed ” nüshasında bu yarım mısra şu şekildedir:

“li dil da tîrê afaqan”

⁸⁵³“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁸⁵⁴Amed nüshasında “mîran” şeklinde geçmektedir.

⁸⁵⁵Amed nüshasında “yerde” şeklinde geçmektedir.

⁸⁵⁶“Yol” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁸⁵⁷Amed nüshasında “ji ber burhan ketim çolê” şeklinde geçmektedir.

13. Nebat u şekkera lêvê nesîmê wê gul u sêvê
Hilînit perdeya şêvê şifaya hindekî derde
14. Ji neqş u şunê Cebbarî muţerra turreya tarî
Li nûrê miskê Tatarî li ser wan xemriyan berde
15. Li ber rojê bibit xêlî binêrim qameta ‘êlî⁸⁵⁸
Qedîf u zerkeşê têlî zebad u misk u ‘enber de
16. Bi sîm-avê bi zêr-avê tu rojê neqşekê bavê
Ku da erjeng ji wê navê li ber rojê nebit perde
17. Eger berqek ji wê rojê ji ber wê ‘iqd u bişkojê
Bidit qelbî wekî dojê li ber doje dibit berde
18. Di meydanê şîrîn-ğencan bi çerxin mişlê şetrençan
Turaba ber piyê qencan zebad u ‘enberîn gerde
19. Dibit bêjin wî sultânî bi heft ayatê Furqanî
Li Mehbûban tu xaqan⁸⁵⁹ î were derbê li Qeyşer de
20. Mela zanim ji meczûban tenê najî tu bê-xûban
Dema dil dî bi Mehbûban bi şox u şeng u esmer de
21. Dema cellad bîn bazî bi şîr u xencerên tazî
Li dergeh da nekî gazî delal u naz-perwer de
22. Emanet da ji bê-hoşî durên na-sufte nefroşî
Mela zanim ji medhoşî te dil bê-x^wab u bê-x^wer de

⁸⁵⁸Amed nüshasında ‘‘li ber rû qet nebit xêlî’’ şeklinde geçmektedir.

⁸⁵⁹‘‘Xaqan’’ sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

89.⁸⁶⁰

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Dilberê serdarê xûban ez nizam ageh heye⁸⁶¹
D' hebs u zindanê esîr u girtiyê der-mande ye
2. Girtiyim mayim di hebsê kî gelo mehder bikit
Carekê navê me bînit pur şewabek zêde ye
3. Mişnet u halê esîran kî li mîran  erze kit
Dê bitin pursê li min lew pur bi reh m u şefqe ye
4. Ger bipursit carekê xat n li halê suxtey 
Qufl u zinc r d  vebin b -ism u dest u mifte ye
5. Bend u zinc r d  vebin cer  n di kul d  x^we  bikit
Lew ku nav  dilber  derman  derd  bende ye
6. Her  i b v r  ku nav  dilber  b tin li ser
X^we  dibit hadir di gav  b -guman u şubhe ye
7. B -guman xaka riya w  t tiya u dane ye
Ger di  ehv n kor ve nin x^we  dibin p  d de ye
8. Meyyit  şed sale j  w  r  vi ber qebr  kevit
D  vej  r   b -te ser sata x^we b tin zinde ye
9. Meyyitan lew radikit yekser dilan ye ma⁸⁶² dikit
 sm  e zem ma dizanit ya Mes  a ew bi x^we ye

⁸⁶⁰Dosk  s.291, Tunç s.104, Ziving  s.500, Zinar s.158, Dilo an s.175.

⁸⁶¹Nazım b  imi: Gazel, nazım türü:   ıkane, nazım birimi: Beyit (28 beyit).

⁸⁶²   ma   sözcüğü Türkçedir.

10. Ez dibêm Êîsa ye ew ya Bû Êlî Sîna ye ew
Lew bi remz u Êîşweyan pur mu'cizat u Êîwe ye
11. Êîwe u remzên di wê teşbîhê berqê lami'în
Kohê Qaf bit ker dîkit sata xuya bit perde ye
12. Perdeya Mehbûb di nêv qelban ku dê kerker bîkit
Qet di perdê xef dibin xurşîd u mah u zuhre ye
13. Zuhre u xurşîd u meh min dîn di qewsê hem-qiran
Surrê da dil Êeqreban çerx u sema u heyhey e
14. Êeqreb u qewsê quzeḥ vêra muqabil Muşterî
Roj u şev nûr wê dirêjin berqê daye-spêde ye
15. Ew hemî vêkra me dîn têkil di çerxî carekê
Hê ji wan bê-ḥalim ez eḥwal u Êîşq u cezbe ye
16. Ḥal ji wê remzê giha min mestê wê remzê me hêj
Ser-x^weş im ḥetta ebed bê-cam u nuql⁸⁶³ u bade ye
17. Ser-x^weş im bê-cam u mey remza nihîn ebter kirim
Nagehan tîr dane dil lew kuşt hadir suxte ye
18. Kuştîyan xewn dî liqaê lew bi wê dê x^weş bibin
Hêviyan qet nabirim meqşûd me dîdara te ye
19. Hêviyan qet nabirim carek tu bêyî şefqe kî
Êeqdê îḥramê dê bînim hadirî bim secde ye

⁸⁶³Bütün nüshalarda ve çevirilerde “neql” olarak yazılan kelime, aslında meze anlamına gelen “nuql” dur.

20. Secdeya ber eswedan nadim bi sed hec ekberan
Sond bi wan zulfan u xalan heçwekî bêjim we ye
21. Sond bi wê zulfa siyah ez ʿabidê husna te me
Xef dinoşim vê şerabê x^weş şerab u qehwe ye
22. ʿUmrek e d’sojim bi xef çehvnêrê yek pursek te me
Da beyan kim şerhê halê dil bi herf u nukte ye
23. Sed hezar bar şakir im ez ku ji Belqîsa perî
Hudhudê şîrîn-zeban îro xeberdarê me ye
24. Îsm u navê tey şerîf x^weş kir li min qelbê mirî
Lew di medhê tew senaʿê bûyîme çeng u ney e
25. Şubhetê çengê dinalim hêj ji dest dağa qedîm
Her wekî meşʿel disojim dost nizam ageh heye
26. Min divê ser l’asitanê her wekî tolan nihim
Belki carek keyl bipursit ev çi mehrûm tole ye
27. Ger bi navê toleyan carek vexûnit bendeyî
Bi Melê x^weştir ji mal u gewher u gencîne ye
28. Gewher u gencên Melê husn u cemala dilber e
Sed Teʿalallah tebarek ev çi husn u cilwe ye

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün
(*Fâ'ilâtün*)

1. Feleka eñlesê ser-geşte di cama me hebab e⁸⁶⁵
Mewc didit qulzemê 'işqê me li ser deste gurabe
2. Dil kemer-besteê 'işq e me x^we zunnar-perest în
Mey u meşûq e du'ayê me u seccade qibab e
3. Ji hicabê were der nazik u mestane bimeş tu
Te cehan zîr u zeber kir bi Xudê ev çi hicab e
4. Destê Cibrîl ku hilavêt ji bejna te niqabê
Bi yeqîn Qaf e li rojê were der sîne niqabe
5. Me bi işraqî su'alek ji lebê gunçe kuşa kir
Go bi ilhamê dizanî di su'ala me cewab e
6. Tu binê saz bi awazî çi rengî me di x^wazit
Allah Allah bi Xudê qeş dibihê ev çi xîtab e
7. Guh de nayê ji lebê le'le bi qanûnê hikayet
Dê çi şehde bi defê ra bidirit şehde rebab e
8. Te di vêtin bi mera şus tû şuwa çihreyê dil key
Me tēhûr ateşê seyyale u cama meyê nabe⁸⁶⁶

⁸⁶⁴Doskî s.296, Tunç s.110, Zivingî s.511, Zinar s.161, Diloan s.179.

⁸⁶⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (29 beyit).

⁸⁶⁶Bu beyit sadece "Amêdî" nüshasında vardır.

9. X^weş perîşan-şifet u mecme^eeyê şûretê hal în
Pîrê ‘işq în u cuwan-ţeb^e u dilî ‘ehdê şebab e

10. Dûre-dest în ji xeyalan me divê yek ji Xudê ra
Xef di behşa me ji dil bêt u bîret ‘eynî şewab e

11. Me muşerref ke du çeşmên me bişata qedemê ke
Pur li nik min heye mey mêze ke min sîne kebab e

12. Kesk u soran tu binê çerxê li dora du hilalan
Du qiran mane beraber şefeqê perde ‘işab e

13. ‘Er^eeran ta di şepal in wereqan cezbe ye vê ra
Nêrgizan ser di giran in li binefşan xem u tab e

14. Çîçekên⁸⁶⁷ qewsê quzeh-reng hezar reng sema ye
Sunbulan girtî xunav u li gulan taze gulab e

15. Mest u hişyar hemî kec-kuleh in reqş u sema tîn
Ez nizanim çi neseq-keyf e nizanim çi şerab e

16. Xakê payên te di rêza sek u tolan x^we dinasîn
Me ne sûc u ne gunah u ne xeşa ev çi ‘itab e

17. Ji wişala x^we zekatê bide miskîn u feqîran
Ku cemala te ye kamil di kemala x^we nişab e

18. ‘Aşiqê mes^eele x^wahî were em muftiyê ‘işq în
Destekî sunnet e tê da di yekî neşşê kitab e

⁸⁶⁷‘Çîçek’ sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

19. Dil bişo tu'j vê nifaqê ku bidit sîne beraqê
Bi şefa hem-rehê erbabê dil u ehlê şefa be
20. Nezera °eynê °inayet bi me da şahê wilayet
Ji °inayet nezerê dil me tejî °ilmê °ubab e
21. Lebê le°lên te di “bê” her bi yekî nuqtayê °ilm in
Bi xetê herfê elîf cezme şubê helqeyê bab e
22. Xet u xalên te bi mû mû ji me ra mes°ele-goy în
Me ji wan haşiyeyan sîne tejî şerhê Lubab e
23. Abê heywan te divê rast binoşî şebê qedrê
Dest ber gerdenê pur pêç u xemê zulfê duta be
24. Me ji biskên te girihdar ji bextê x^we girê ne⁸⁶⁸
Me ji zulfên bi xem u tab di dil da xem u tab e
25. Te divê berq u birûskan bireşînî tu nezer de
Te divê roj xuya bit ji şîbakê tu xuya be
26. Te divê zîr u zeber kî me du zulfan bide ber ba
Te divê qenc qiyamet li me rabbit bi x^we rabe
27. Bes limin naz u °itabê bike ey nazike teb°ê
Te limin sîne kebab kir u li dil °ehdê şebabe⁸⁶⁹
28. Qeşdê ser-çeşmeyê heywan heqîqet ke Nişanî
Bi cehanê mebe megrûr ku cehan °eynî serab e

⁸⁶⁸Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Ji di biskên te girihdar di dil da me girê ne”

⁸⁶⁹Bu beyit yalnız “Amed” nüshasında vardır.

29. Ser-keşî şîweyê erbabê wefa nîne rihe min
Te ji dil soht Mela bes bi Melê ra bi cefa be

91.⁸⁷⁰

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

1. Muhebetê mihebet di zor in heub dibem be-şek bela ye⁸⁷¹
"Umr u jî xweş pê diborin sotin u derd u cefa ye
2. Sotin u derde evîne illetê dağ u birîne
Xweş dibin ma ew bi dîne şerbeta lêvan mifa ye⁸⁷²
3. Her dile sohtî bi ulfê yar ne derman kit bi zulfê
Ta ebed ew bendê qulfê "îşq derdek be-dewa ye
4. "îşq derdek be-tebîb e lê mifa weşla hebîb e
Kuştîme cewra reqîb e pur le'îne rû-siya ye
5. Dağ u key min lê hezar in gul di dest şewkên bi xar in
Sur-perî dêw wê l'kenar in Ehremen xatem revaye
6. Tebe-dêwan dest gehîştê hûr u wildanên bihiştê
"Aşîqê dilbendê qîştê can bidit yekcar rewaya ye
7. Mihebet u cewra hebîbî qehr u azara reqîbî
Heq tinê da min gerîbî lê şukur Baxoy we daye
8. Rohniya wê şewq u tavê şerbeta qend u gulavê
Kes nehin mehrûm ji navê lê tinê bo min gela ye

⁸⁷⁰Doskî s.301, Tunç s.116, Zivingî s.524, Zinar s.164, Diloan s.183.

⁸⁷¹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (58 beyit).

⁸⁷²Amed nüshasında "mifa" şifa şeklinde geçiyor.

9. Bê-neşîb min dî ji camê dûr dûr mehrûm ji ramê⁸⁷³
Girtiyê wê qeyd u damê ev gerîbê can-fida ye
10. Dûr-dest im bê-neşîb im dilberim xanim hebîb im⁸⁷⁴
Pur ji dîna tey gerîb im rûh u rahet min liqa ye
11. Pur mulazim tîm liqayê mame hetta multeqayê
Min rihe şîrîn didayê hudhud er mizgîn bidaye
12. Hudhudê riðwanê geybê sed xeber şîrîn ji ceybê
Da dilê min murde hey bê guh li rê min wek şeba ye
13. Çehve-nêr im guh li rê me lê şeba rê da ye pê me
“Erzihala muhbetê me bendeyek şadiq Mela ye
14. Canfidayê min di rê da firqetê derbek we lê da
Qalibek bê-rûh e wê da kuşt dibêm min lê rewa ye
15. Dem bi dem ew çehve-nêr e bête nîşanek me jê re
Da bibit ew zinde vî re yarê şadiq bê-beha ye
16. “Aşiqên şadiq di kêş in yar dibê sed canfidê min
Zanim ew na-jîte bê-min “aşiq u pur mubtela ye
17. “Alim in em vî dîzanîn cism e ew em rûh u can in
Qet ji hev baîr xuya nîn gerçî zahir ew cuda ye

⁸⁷³Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Bê-neşîb min dî ji camê dûr mehrûm bum ji kamê”

⁸⁷⁴Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Dûr-dest im bê-neşîb im girtiyê benda reqîbim”

18. Hudhudê wê remz u razê ba bû ew çû guft bi sazê
Qişşe bir behşa mecazê qaşidek x^weş-ţeb^e ba ye
19. Ba demê weqtê mecal da çû ku ew yar e bi pal da
Qişşeya halî bi hal da guh didêrit yarê ba ye
20. Muhibeta Mehbûb u latan pur vekir zîwer-şifatan
Daye qelb u rûh u zatan roj di mir^eatê xuya ye
21. Muhibeta şûrî du qism e qufl u miftah u tilişm e
Hin ji rûhin hin ji cism e nar u nûr e hin hewa ye
22. Hûbbê cismanî du roj in gerçi dil pur pê disojin
Xef ceger peykan dinojin mîslê neqşê bê-beqa ye
23. Gul heta sohr in biţê ve bîn tebessum pêve pêve
Bulbulê ser-x^weş di nêv e negme u nal u newa ye
24. Herçi cilwa bû ji navê nû gulek dî girt xunavê
Wî ji dil çû muhibeta vê ew bi ya dî ra teba ye
25. Herkesê muhibet ji rûh e muhtela'y nûra Subûh e
Wî di dil da sed curûh e cezbe u lerzîn u ta ye
26. Her du rûh yek nûrê tav in çerxek u du stêr di nav in
Her du dane murgû dav in ismê Hey dam lê veda ye
27. Nûr e pur nadir wucûd e gerçi ewwel nar u dûd e
Berqê lami^e dê li kû de hub di qelban kîmiya ye
28. ^eArifê cewher-şunasî ê bi vî weşf u libasî
Dê qedir behter binasî meq^eedê şîdqê ceza ye

29. Dûr nekî da wî j' derê x^we wernegêrî j' wî berê x^we
Bûriye ew di serê x^we ser di nava rê nihaye
30. Ma dibit ew dûr-dest bit dê ji fincana te mest bit
Cam ji şehkasê bi dest bit ebteran ew mey dewa ye
31. Yar pur husnek li bal bû dilberek gayet cemal bû
Ew ji hâl ageh bi hâl bû şubhê wê şefqe'w ˆeta ye
32. Mehdera wê xêyr-x^wazê nukteyek j' wê remz u razê
Wê bi dil seh kir ji sazê muğni yû qanûn u nay e
33. Yûsufê dewr u zeman î go nesîm han vî nişanî
Lê ji bo nekhê dehanî nex^weşan ew lê şifa ye
34. Mawera belgên gulê bû bihn u bûya kakulê bû
Darûyê qelbê Melê bû lew bi çehvên min cila ye
35. Ba nesîm dê çî lezînî sağ u salim ma tu bînî
Vî kumeydî lê gehînî da siwar bit lê peya ye
36. Gefletê bayê nesîm hat xef ji bal yarê kerîm hat
Pur bi ihsanek ˆezîm hat qaşidê şahê geda ye
37. Dil nefes dîsa bi ber hat lew Hekîm Luqman bi ser hat
Nafiˆe derdê ceger hat ˆaliˆe kewkeb numaye
38. Mîn ku ew nîşan geheştê ev dilê sed dagê reş tê
Zerreyek x^weş lê neheştê ismê ˆezem pê gehaye

39. Çûme ser pişta kumeydî min jê pur ew jan u key dî
Behr u ber mel ber x^we t̥ey dî deşt u çol u kerbela ye
40. Mew nesîm x^weş pençe t̥ekra wê diçîn wek t̥eyri v̥ekra
Behşê zulfa yar pêk ra borê ‘işqê pur fira ye
41. Gunbeda nûrîn xuya bû spêdeya şadiq numa bû
Yek bi yek şewqê veda bû qeşr u eywan u sera ye⁸⁷⁵
42. Qumriyû bulbul di x^wînin lê ‘eceb ew x^weş dimînin
Her seher Mehbûb dibînin ‘endelîb v̥e ra teba ye
43. Buğçeya sorgul di geş t̥e çiçek⁸⁷⁶ u reyhanê reş t̥e
Dilrubayan tîne geştê sunbulan ta ta sema ye
44. Sebzeyan şebnem gulav lê sor-‘eqîqan dur xunav lê
Dilberan seyran u rav lê ‘er‘eran sîtab daye
45. Bûm şerîf ez b’asitanê şahidên wê gulsitanê
Saqiyan cam cam didanê kewkeban seywan veda ye
46. Çendekî çemen xurem bû lê medam ew şubh-dem⁸⁷⁷ bû
Min bi hiş bağê Îrem bû lê şeba go min Seba ye
47. Şef bi şef wildan perî bûn bendê zulfa ‘enberî bûn
Têk li dêmê muşterî bûn reqş u govend u şefa ye
48. Pur ‘umir min çû bi sextî lê şukur-x^waz im ji bextî
Zuhreyek bû ew li textî belku bêm Şemsu’ d-đuha ye

⁸⁷⁵“Seray” (saray) sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁸⁷⁶“Çiçek” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁸⁷⁷Doskînin ele aldığı bütün nüshalarda “şubhe dem” şeklinde olduğu halde, ‘Ya Ğanî Ya Muğnî’ başlıklı elimizde bulunan bir matbu nüshada ise “şubh-dem” diye geçer. Ve bu, anlam itibariyle “şubh-dem” olması gerekir kanısındayız.

49. Perdeya xelwê ku hilda yengiyek min dî di mil da
Gezmeya jehrê li dil da qet nego qetl u xeta ye
50. Hadirî çûm secde jê ra lê niyet ihram ne vê ra
‘Aşiqê ev gezme tê ra her çi ta‘et kit rewa ye
51. Çûm ziyaret pê u destî lê nehişt ewwel bi qestî
Da bisojit rûh u hestî ‘aşiqan sotin ceza ye
52. Şerbeta weşla x^we nadet yar henin ‘aşiq ceza det
Dilberan ev renga ‘adet meh-ruwan kemter wefa ye
53. Pişe mehbûb genc u naz e sen‘etê ‘aşiq niyaz e
Yar li ber zazan icaz e şerbeta şîrîn mefa ye
54. Çûm tewafa pê u destan şubhetê sekran u mestan
Ehlê hal u xûb-perestan wan ji ‘umr ev mudde‘a ye
55. Tilliyên nazik şemalîn min li ser çehvên x^we malîn
Talibê werdên bi xal î n dil di vê fikrê teba ye
56. Çû ‘umir me d’vê xeyalê ma şevê ‘îdan di salê
Bêm ziyaret zulf u xalê roj u şev min ev du‘a ye
57. Çerx ditirsim kit şîtabê zû ecel pê dit rikabê
Can birit me d’vê ‘ezabê ev siyah-reng ejdeha ye
58. Çendekî şadiq cema bin er bibêjî can feda bin
Wek Melê lazim tu nabin wî ji dil canê x^we daye

92.⁸⁷⁸

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*⁸⁷⁹

1. Dilberê serdarê xûban ez nizam ageh heye⁸⁸⁰
°Arif e b'halê qulûban °alim e b'halê me ye
2. °Alim e b'dagên fu'adan gezmeyên wan nûn u şadan
Çûne dil hetta bi radan yengiyê reş goşe ye
3. Gezmeyên wan şad u nûnan awirên eswed-°uyûnan
Radikin ew qetl u xûnan min diye u dil şehde ye
4. Lazim e l'sultân u mîran purskirin l'halê esîran
Em kirîn amancê tîran suxteyên der-mande ye
5. Hêj nizanim mîr di bîr în zanit em sî sal esîr în
Çeh-venêr pursek emîr în lew bi rehîm u şefqe ye
6. Pur dibêm şefqe li bal e °arif u şahib-kemal e
Carinan bîne xiyale purs bikit çi lê heye
7. Şefqe kit car car nihînî tûleyê astan vex^wînî
Da vekim dağan bibînî nar u pêt u şu'le ye
8. Da bizanît pêt u nar im kuştîyê cohtê xumar im
Muħbetê sohtim buwar im lazim ew zanit we ye

⁸⁷⁸Doskî s.312, Tunç s.126, Zivingî s.554, Zinar s.173, Dilovan s.191.

⁸⁷⁹Bu gazelin kafiyeli olan ilk beyiti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısraları *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün*, kalıbıyla yazılmıştır.

⁸⁸⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (51 beyit).

9. ‘Alim e b’derd u birînê ma dema dîdar u dînê
Xef dibit remza evînê vê bizan bê-şubhe ye
10. Her dema dilber diyar bit can u dil têk tarûmar bit
Dê çi reng muhbet sitar bit xefkirin bê-feyde ye
11. Her dema Mehbûb zuhûr bit zêde mezher bê-quşûr bit
Tê tecellayek li Tûr bit berqê lami^c cezbe ye
12. Cezbeyê dil ji wucûd bir xef ji ber ‘eynê hesûd bir
Min di mihrabê sucûd bir lê hecer nîşane ye
13. Secdeya ber nûn u dalan min tewafa zulf u xalan
Ev bes e j’ sahib-cemalan da biçîn lê ‘umre ye
14. Ê yekî şadiq hebînî bê-hîcab ger ew bibînî
Ma li hişyarî dimînî ser-x^weşê bê-bade ye
15. ‘Îşq e tuğraya nihînî her dema Mehbûb dibînî
Dê bi dil lazim bi x^wînî ev çi ism u nusxe ye
16. Lami^a wê husn u nûrê gerçi tê dil şubhê Tûrê
Başin e nayê zuhûrê lê hicab u perde ye
17. ‘Arifin me^cna-şinas in lê bi sed şûret libas in
Geyrê Mehbûb wan ne-nasin xef ji wan zanî me ye
18. Ê li min yengî kişandî sed xedeng vê ra reşandî
Dil ji derbê herrişandî ez kirî exterme⁸⁸¹ ye

⁸⁸¹Exterme Türkçe bir kelimedir: Esir.

19. Lazim ew zanit bi halî dilber u yarê muwalî
Gezmeyên qewsê hilalî derb li nîva sîne ye
20. Hêj dibê m Mehbûb nizanî min ew e rûhê kiyânî
Purs nekir bîra x^we nanî ev çira perkende ye
21. Purs nekir şahê cehanî Yûsufê dewr u zemanî
Ev çi xak e l'asitanî bel esîrek j'ên me ye
22. Bûme xak ez lew ji rê ve da dema yar bê ji wê ve
Damenê bigrim ji pê ve çendekê min cehde ye
23. Çendekî taqet didêrim bim gubar bedrê veşêrim
Ger ji çehvan ez biwêrim min zenexdan telbe ye
24. Da binoşim mey ji lêvê mawera reyhan u sêvê
Lu^{lu}ên şekker di nêvê abê heywan çeşme ye
25. Çeşmeya ava hayatê şerbeta qend u nebatê
Min li dağan ew mifa tê can ji bo şukrane ye
26. Lew weku sewda u dîn im her dema dêmê dibînim
Dîn dibim heyran dimînim Muşterî ya Zuhre ye
27. Şems di nêv burca şeref da sed kewakib çar teref da
Muşterî hatî bi ref da istiwa çû qible ye
28. Afitabê d'istiwa^e ez ji ber derb u cefa^e
Can-fida tême liqa^e şubhetê perwane ye
29. Min tu yî meqşûd ji jînê min ji ber mewca evînê
Sed dikim dîdar u dînê mezhere bes zêde ye

30. Rohniya çehvê nebînan murşidê meczûb u dînan
Daruyê derd u birînan min teleb dîna te ye
31. Bîne pê nazik mubarek deyne ser çehvên me barek
Min curûh x^weş bin bi carek rohn bibin pê dîde ye
32. Bîn kefa nazik ji nûrê tilliyên cama tîhûrê
Bihn ji mawerd u buxûrê min ziyaret tewqe ye
33. Da li ser çehvan bimalim bulbulê werdên bi xal im
Carekê rehîmê ke zalim şefqe-xûy heqqê we ye
34. Er nekî rehîmê tu mîro dê çi bit hâlê me îro
Qet nebê carek esîro girtiyê sî-sale ye
35. Şûn cihê peykan u neşlê j'tilliyên yaqût u feşlê
Er nekî derman bi weşlê j'derb u tîr u gezme ye
36. Gezmeyên yarê ku bavê ne j'mey u qend u gulavê
Bêt dewa kit wan di gavê ma heyatek lê heye
37. Ne tinê qend u nebatî mezherê rûh u heyatî
Hem but u ʿUzza u Latê lew me dil butxane ye
38. Xundê Latê Azer î tu lê çi şîrîn dilber î tu
Her cihê lê bêwerî tu bê-xîlaf ew Keʿbe ye
39. Ma dibit bêxin xilafê ser detêma vê nişafê
Er bikî bême tewafê min bi eswed secde ye

40. Da ziyaret kim nişanê ber Zuhel bêtin qiranê
Tole yim ser l'asitanê çehve-nêrê mûçe ye
41. Ma bi zehrê şekerînî mûçe dî da xef bi x^wînî
Da reqîb mel^eûn nebînî pur ^eleyhi'l-le^ene ye⁸⁸²
42. Ger bibexşî dil muradê j'wê heyat u xemr u badê
Dê bikim gilleh u dadê dad me dîsa ber te ye
43. Guh bide ber gilh u dadan hakimê şehr u biladan
Dê tu dax^waz u muradan dî kesê bê-çare ye
44. Dê tu dîsa şefqetê kî b'ew nişana cebhetê kî
Me j'herîmên xidmetê kî mehmremên bê-perde ye
45. Bê-nişan in me nişan kî mah u xurşîdê qiran kî
Bende kelbê asitan kî dîr nekî x^weş tole ye
46. Da dema şuhbet bi coş bî cam bi x^weş le^elan bi noş bî
Me j'hebîb sed deng suroş bî dîn-ber u pur-^eişwe ye
47. Şerbeta wê cam u taşê yar ku tê bêt in^eikasê
Bêt me jî feyzek ji kasê abê heywan ew bi x^we ye
48. Ê ji vê zerfê vex^warî x^wendî ew xetî gubarî
Mestiya çehvên xumarî qenc dibê ew zêde ye
49. Min li dil tîrek Mogîl dî tîk ji ber xûnê qizil⁸⁸³ dî
Lê dibêm derdê ku dîl dî hêj ji çehvên şehle ye

⁸⁸²“Amed” nüshasında bu beyit şu şekildedir:

“Da ziyaret kim nihînî lîv u le^ele şekerînî
Da reqîb mel^eûn nebînî pir ^eleyhi'l-le^enaye”

⁸⁸³“Qizil” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

50. Rohniya çehvên Mela yî Xaliqê husna te dayî
 Hub tinê da min gedayî husn u hub yek çeşne ye
51. Dîtiye nûra yeqeq mesed neseq lew tîn sebeq me
 Pur nebî erzan li heq me lê Mela x^weş bende ye

93.⁸⁸⁴

Fe'îlâtûn mefâ'ilûn fe'îlûn
 (Fâ'îlâtûn) (fa'îlûn)

1. Turreya tabdar °enber ke⁸⁸⁵
 Xemriyên şeng misk ezfer ke
2. Li gulan misk u °enberê bireşîn
 Ji gulavê cinesriyan ter ke
3. Kesk u sorên ji rengê qewsê quzeh
 Ji serapa gulav u mawer ke
4. Surme-poşîn surê bi ser kil de
 °Aqilan lê xerab u ebter ke
5. Her seher destekî ji nû wergir
 °Er°erê têkda seraser ke
6. Qedd u qama şerîf u nazik u ter
 Lê seraser bifeşlîn u ker ker ke

⁸⁸⁴Doskî s.322, Tunç s.392, Zivingî s.577, Zinar s.181, Diloan s.197.

⁸⁸⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (16 beyit).

7. Nêrgizên sergiran hilîn carek
Du qiranan liyek beraber ke
8. Tu bimeş kok li ser derê qeşrê
Bi x^we kokî li şah u qeyşer ke
9. Were wek roj bi ser derê kelhê
°Alemê têkda munewwer ke
10. Wek gula zer j'bo serwa te mirim
Me bi qurbana x^we wek gula zer ke
11. Wek gulek zer di buğçeya te me ez
Tu me têkil x^we wek gula zer ke
12. Zahidê hişk-ţeb° u sewda ye
Bi du caman ţebî°etê ter ke
13. Were carek tû derê lutfê ve ke⁸⁸⁶
Me bi qurbanî têk xencer ke
14. Veke carek bi xende şekkerê teng
Têk mişra me qend u şekker ke
15. Pê li ser dîdeyên Melê dayîn
Xelweya şofiyan munewwer ke
16. Xetî u xalan nişanî Nişanî de
Me ji navê x^we ra bi defter ke

⁸⁸⁶Bu beyit “Amed” nüshasında şu şekildedir:
“Were carek eger tu derê lutfê bikî
Me bi qurbanê yek di xencer ke”

94.⁸⁸⁷

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Gerçi bulbul cewherê zâtê gul e⁸⁸⁸
Lê gulê rewneq ji 'îşqa bulbul e
2. Guh de zîkrê hal u coşa badeyê
Wê bi bulbul ra di xûnit bulbul e
3. Sosinan sed reng avêhtin kemend
Wan nego dil bendê tayek sunbul e
4. Sunbulan seywan li dêmî taze kir
Afîtab îro di burca sunbul e
5. Qeṭ verêkî vê demê hazır dibit
Qîşşeya feşlê ne karê sunbul e
6. 'Erera rengîn ji tayên sor u zer
Qumriyan sed reng şîrîn gulgul e
7. Remzeya 'îşqê ji bala hate x^war
Qudsiyan avêhte çerxê gulgul e
8. Min ji dil nasûrekî da hestiyan
La cerem hêj neşeya dağa kul e
9. Bulbul u perwane ew feşl u dem in
Cînsê 'îşqa min tinê derdê kul e

⁸⁸⁷Doskî s.325, Tunç s.396, Zivingî s.583, Zinar s.183, Diloan s.199.

⁸⁸⁸Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

10. Nêrgiza nazik-qed u şehlaya mest
Dîn kîrim ez bulbulan sewda gul e
11. Têbê lami^c weş zi minnet Bûl-hesen
Min di dest da Zulfekar u Duldul e
12. Eşqerê bed-fi^clê çî hî kir eceb
Barekellah x^weş bezî hespê qule
13. Zulf u bîskan pur ji min dil bir belê
Rîşteya canê Melê ew kakul e

95.⁸⁸⁹

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Yarê me pur nîşan u sur-sîma ji dur dêm kewkeb e⁸⁹⁰
Ew leb-şeker nazik-beşer cebhet seher kakul şeb e
2. Şeb kakul e xal fulful e çîn sunbul e dava dil e
Min gefletê dî qibletê wek mah ditîsa gebgeb e
3. Min dî bi xef şuhbet bi def Şahê Necef fincan di kef
Nûnên ji yeng berdan xedeng wê pur ji teng şîrîn-leb e
4. D'anî zuhûr dêmê bi nûr xalên di hûr cama tîhûr
Saqî werîn cama zerîn ew sur-şîrîn cam meşreb e
5. Xal u xetê şox-qametê me'j vê kitêb u dest-xetê
Herdem ji new dil-feyz e ew ev eşq u sewda mewheb e

⁸⁸⁹Doskî s.327, Tunç s.400, Zivingî s.589, Zinar s.185, Dîlovan s.201.

⁸⁹⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

6. Min bê-qedar ev sir veşar ʿişqa ğedar sohtî sitar
Mihra butan xal u xetan şendoq e xan u meqleb e
7. Dêmê bi xal ew nûn u dal ismê celal bejna şepal
Yekta elif nayê weşif min ʿeqlê tîflê mezheb e
8. Hetta nemam salik tamam şîrîn-kelam ma dame cam
Bê cehdê qeţ tîn emr u xeţ her çi ku meţleb menşeb e
9. Der-mande yîm heyran te yîm pîrane yîm x^weş bende yîm
Zaza bi sir dil jê m'vekir der heq me pur erzan me be
10. Bergên gulê ew miske lê hûr hûr welê derheq Melê
Bê perde u x^weş-me^cde u yek-we^cde u pur-şefqe be

96.⁸⁹¹

Mefʿûlû Mefâʿilû Mefâʿilû Feʿûlûn

1. Îro ji murada te dilê min bibirîne⁸⁹²
Allah çi hebîbî çi tebîbî vekewîne⁸⁹³
2. Carek tu nezer de lime miskîn u gerîban
Berde tu ji hebsê u ji zindan me derîne
3. Da'im ji xeyala te me sed nale di dil da
Lewra ji mişala te çû sorgul me nedîne
4. Mişlê te ne Adem we ne İbrahîm u Nûhe
Yûsif bi te mehbûb u li Ye'qûbî şirîne

⁸⁹¹Doskî s.329, Tunç -, Zivingî -, Zinar -, Dilovan -.

⁸⁹²Bu şiir yalnız ‘‘Beğda, Abdurrekîb, Koğî, Govlî ve Amêdî de vardır.

⁸⁹³Nazım biçimi: Kaside, nazım türü: Naat, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

5. Mi^{racê} te kir kes dî nekir şedrê risalet⁸⁹⁴
Qaşid ji Xudê ra bo te Cibrîlê emîne
6. Geyrê te nehin der şedefê behrê wucûdê
Lew lazime em qeşdê bikîn rahê Medîne
7. Zalim veşirî kufr nema qeş di dinê da
Cennet bû muzeyyen xemilîn hore u perîne
8. Bûbeker u ʿUmer her du ji hubba te dinalin
Meqtûl ji firaqa te çi ʿUşman u ʿElîne
9. Şems u qemeran şu^{le} ji rûyê te veda bû
Yelmûm ji te bû mûm u şemal jê eyisîne
10. Gava ku tu hatî buye ronahî li her ca
Êdî me nedî zulm u xerabî veşirîne
11. İsmê teye mektûb digel ismê Xudayî
Çend muznibu ʿaşî biwî navî gefirîne
12. ʿEksê ji ruxê te şeb u rozan we di x^wazin
Hindî ku hene cumletê mir^{at} u eyîne
13. Ger dê tu nebûya ne di bû çerxê bi da^{ir}⁸⁹⁵
Ser geşte ji şewqê ne tenê ne felekîne
14. Fehma mi ne qaşir we neşêm weşfê edakim
Meddah ji te ra xaliq u hindî melekîne

⁸⁹⁴Bu mısra Kuğî nüshasında şu şekildedir: “Mî^{rac} digel kes neboy şedrê rîsalet”.

⁸⁹⁵Bu beyit şu kutsî hadis-i şerîfe işaret etmektedir: “Lewlake lewlak le ma helektu’l eflak”

15. Carek tu şefa^{et} ke bi navê x^we ji bo min
Lewra ku Melê geyrî te imdad tunîne

97.⁸⁹⁶

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Ji neş^a badeya saqî dilê mecrûhê Şeyda ye⁸⁹⁷
Ji şewqa dîtina saqî demîr u dil mucella ye⁸⁹⁸
2. Were şofî musulman be bi saqî secde^e bîne
Ku şûret mezherê zat u şîfatê heq te^ala ye
3. Dilo er tê meke gazî cewaba *len teranî* da
Jiber fikrê di Mûsayî dilê min Tûrê Sîna ye
4. Bi x^waze gewhera 'îşqê bi terka emrê nefsanî
Eger cuz^eek ji me maye yeqîn neqşê heyûla ye
5. Seher her ro li meydanê xerab u mest u [serxoş im]
Mela 'uzrê te meqbûle ku dilber mahê sîma ye

⁸⁹⁶Doskî s.332, Tunç -, Zivingî -, Zinar -, Dilovan -.

⁸⁹⁷Bu şîr sadece Koğî nüshasında vardır.

⁸⁹⁸Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (5 beyit).

Qafiya (Waw)

98.⁸⁹⁹

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Me lew fincan li ser dest e ku mehtaba hilal-ebrû⁹⁰⁰
Numayin min di mir'atê meya şafa zelal ebrû
2. Bi şîrînî bi zîbayî bi reftarî bi balayî
Binê nûnên di tuğrayî li bala her du xal ebrû
3. Bila bêt şa'imi'd-dehr u bila iftar carek bit
Kesê zanî ji dilber wê xuya bin her du sal ebrû
4. Meşî mestane reyhanî dilê min dî di amancê
Reşandî sîneyê tîran bi qewsê her du mal ebrû
5. Sehergeh Zuhre-sîmaya me çû gulşen bi seyrane
Bi ser çehvên Nişanî da xiramî ew hilal-ebrû
6. Dibên xawer-perest î tu nizanin min di keşfê da
Numayin min di şerqê nazika gerden-şemal ebrû
7. Tinê ma her terazûne di babê husnê kêşayî
Hilalê xatemê husnin li wê dêmê bi xal ebrû
8. Me cewher 'unşîrek xamis numa îro di ʔali' da
Di vê teqwîmê insanî li ʔali' bûne fal ebrû

⁸⁹⁹Doskî s.333, Tunç s.402, Zivingî s.594, Zinar s.188, Diloan s.203.

⁹⁰⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

9. Bi zunnara di dêrê da li hindava çelîpa yê
Bi mihrabê me bir secde belê emma xeyal ebrû
10. Di mabeyna du ebrûyan dibînim qabê qewseynê
Didit min *terfetil'eynê* cewaba sed su'al ebrû
11. Di baîin secdegaha min li ber wan her du ebrû ne
Bi 'eynî taqê mihrab in di 'ilmê ehlê hal ebrû
12. Eger de'wayê Mûsayî di 'işqê da bikim ca'iz
Mela da'im tecella ye ji wê terha şelal ebrû
13. Bi şîrînî bi zîbayî çî katib bû we kêşayî
Te'alallah nişan dane we şîrîn ev mişal ebrû
14. Ne şîrîna li Derbendê ne mehbûbê Semerqendê
Nekêşayin bi vî rengî li neqşê bê-zewal ebrû
15. Nişana *qabê qewseynê* ku qews avête ebşaran
Di teqwîma tecellayê bi ser lê bûn hilal ebrû

99.⁹⁰¹

Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

1. Min dî seher şahê Mecer libsê di ber mexmûr bû⁹⁰²
Ew dêm-zerî sur-muşterî ya Reb perî ya hûr bû
2. Hûrîweş e şîrîn-meş e kakul-reş e xal-hebeş e
Xalên di qer miskê Teter nazik-beşer kafûr bû

⁹⁰¹Doskî s.336, Tunç s.406, Zivingî s.601, Zinar s.190, Diloan s.205.

⁹⁰²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (19 beyit).

3. Nazik-leîf gerden-zerîf libsê şerîf kemxe'w qedîf
Min dî bi wext ew nîk-bext îro li text Feğfûr bû
4. Feğfûr-sur e sîma-dur e heybet-pur e pur dil-gur e
Ew hate meş min çûne heş dil min di ʿeşqê fûr bû
5. Dil bû kerî zaya berî lazim herî dê ew zerî
Min dî gelek ew sur-melek wek meşʿelek pur nûr bû
6. Dêm-fener e xal-ʿenber e bû-mawer e leb-şekker e
Ew mey-perest meşha u mest cama di dest ferfûr bû
7. Mey ber kefê meşha şefê soza defê da qerqefê
Husna li dêm weşfan neşem her çî dibêm jê dûr bû
8. Da min surûş wer mey binûş zewq u xurûş lew çûm ji hûş
J'wê ʿişweya yar bû xuya ew ne j'meya engûr bû
9. Min dî bi x^wab ew mahitab da dil kulab cohtê gurab
Dil şewwişand x^wê lê reşand x^weş herrişand têk hûr bû
10. Hûr kir cesed qewsên Şemed tîr dan kebed dad u meded
Cerhan ji new xûn daye kew ʿişqa me lew meşhûr bû
11. Lew yek neseq min tîn sebeq nûra yeqeq da dil şefeq
Şîrîn-lebê dêm-kewkebê lê bende bê-destûr bû
12. Dilber nezer da min seher xeclîm ji ber lê ew qeder
Zanim guwa ew mah-ruwa wek lu'luwa menşûr bû
13. Paş firqetê zor muhbetê mi'j telʿetê çûm hezretê
Weşla hebîb min bû neşîb melʿûn reqîb rencûr bû

14. Cama zelal xemra helal yarê şepal da min bi hal
 ʕîşqa gedar sohtî sitar nêv me u yar sed sûr bû
15. Şahê cevîn gem jê revîn marê şevîn îsand evîn
 Derd u bela wên çûn hela ʕumrek Mela mehcûr bû
16. Pur min zecir dîtin hecir mabû ecir şubh u fecir
 Şemʕa me hil bû sed ʕemil minnet me dil mesrûr bû
17. Îhram mi best Eswed bi qest yar hate mest ez çûme dest
 Cohtê Hebeş tîr dan bi weş hecca mi x^weş mebrûr bû
18. Yar weʕde da b'leʕlên x^we da wer ba me da çîn perde da
 Di'spêdeyê çûm weʕdeyê kû j'badeyê mexmûr bû
19. Wê kakulê çînên dilê qelbê Melê dav dane lê
 Dava dilan nêv sunbulan ser sorgulan menqûr bû

100.⁹⁰³

Mefâʕilün Mefâʕilün Mefâʕilün Mefâʕilün

1. Di dest da yengiyek nûbar min dî ew keman ebrû⁹⁰⁴
 Li bala cedwelek Cebbarî lêda hem-qiran ebrû
2. Ku Heq ev herf u xetê kêşan li talayê me derwêşan
 Du qewsan goşe lê badan u ser peyweste man ebrû

⁹⁰³Doskî s.340, Tunç s.410, Zivingî s.610, Zinar s.196, Diloan s.208.

⁹⁰⁴Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (7 beyit)

3. Te dîdarî te reftarî te elmasên şekerbarî
Bi °eynî rê li ser şadan du nûn reyhan numan ebrû
4. Bi-hemdillah bi feyrûzî li wechê dilberê min dî⁹⁰⁵
Ku mahê new nişan min dan li taqê asîman ebrû
5. Tecalellah nişan dane bi husnê ev neseq dane
Ji neqş u şen°etê Heq ev nişan-çeşm ev nişan ebrû⁹⁰⁶
6. Ji re°na nêrgizên şehla mecalê hem-qeran bînim
Hezar remz u îşarat in ji wan qewsên çevan ebrû
7. Mela dil têk te peykan in ji Mehbûban me nişan in⁹⁰⁷
Kemendarên di geddar in di burca esmeran ebrû

101.⁹⁰⁸

Fâcilâtün Fâcilâtün Fâcilâtün Fâcilün

1. Wey sipêde j'burcê qews-ebrû numandin mahê new⁹⁰⁹
X°eş ji qewsê ebruwan vêra kişandin mahê new
2. Goşeyên nûnan bi ser badan ji qewsê bê-weter
Mislê engušta Nebî sed ser beyandin mahê new

⁹⁰⁵Bu beyit "Amed" nüshasında şu şekildedir:

"Bi-hemdillah bi feyrûzî hîlalê °idê newrozî
Li wechê dilberê min dî ji taqê asiman ebrû"

⁹⁰⁶Bu mısra "Amed" nüshasında şu şekildedir:

"Ji neqşê şun°etê Sani° li ser çeşman nişan ebrû"

⁹⁰⁷Bu mısra "Amed" nüshasında şu şekildedir:

"Mela dil kul ji tîrane ji mehbûban kû kêşane"

⁹⁰⁸Doskî s.342, Tunç s.412, Zivingî s.614, Zinar s.197, Dilovan s.209.

⁹⁰⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (7 beyit).

3. Keşşîfî bedra temam ehsen ji bala tel'etê
Ji'stiwa da gezmeyan çerxê reşandin mahê new
4. Wê li wechê afitabê gah kifş u gah xef
‘Arifên ehlê beşaret heyirandin mahê new
5. Mil dizanim dane ber qewsê hilalî goşezê
Lew ji bala goşeyên nûnan livandin mahê new
6. Ez dibêjim dê li min dîsa ceger sed pare kin
Wê bi mîzan her du Şîrazî çevandin mahê new
7. Daxilê meclis bûyî îşev Nişanî lew ku xef
Camê rûhanî li ehlê dil nişandin mahê new

102.⁹¹⁰

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Hê di ber qalûbelayê belku ev ‘alem nebû⁹¹¹
Çerx u dewran dewrê gerdûn gunbedê mîna nebû
2. ‘Erş u kursî hêj di mexfî bûn di kenza qudretê
Husnê Heq bû istiwaê lami‘a ‘îşqê hebû
3. Nehtibûn hukmê şifatan ew ji zâtê lem-yezel
‘Aşîq u me‘şûq yek bûn şem‘ u hem perwane bû
4. Husn u hub zâtê qedîm in lê cuda bûn ew ji yek
Lê niha ismê hudûşê hikmet u tefşîl we bû

⁹¹⁰Doskî s.344, Tunç s.414, Zivingî s.617, Zinar s.198, Diloan s.210.

⁹¹¹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane- Sofiyane, nazım birimi: Beyit (18 beyit).

5. Yek di zātê sur-şîrînan bû cemal u hûsn u sur
Yek di qelbê ehlê dil nar u celal u cezbe bû
6. Hûsnê hûb anî zuhurê eşqe eşlê alemê
Eşlê eşya da bizanî wan çi eşl u madde bu
7. Aşiq u meşûq el-heq her du miratê yek in
Lew di eşlê cemê da eşlê qedîm ayîne bû
8. Cezbe u seyra sulûkê bê-mehebbet nabitin
Cehdeya bê-eşq u hûb çendî ku kir bê-feyde bû
9. Salikên eşqê yeka yek hewce nînin ez bibêm
Cameya pîrê terîqê ser ji nik şehzade bû
10. Reng u reng ehlê meqamatê terîqê çûne seyr
Hin celal u hin cemal u sermeyan ev bade bû
11. Ê birî eynê beqayê bade-noşê eşqê bû
Ê bûyî mehwê fenayê aşiqê bê-çare bû
12. Êk ji wan perwane bû soht u fîganek jê nehat
Êk ji wan teşbîhê goyînê bi ah u nale bû
13. Awirên eswed uyûnan aqılan sewda dîkin
Gezmeya aşiq vi dil keftî ji çehvên şehle bû
14. Aşiq u meşûq da waşil bi yek bin bê-hicab
Mehw bû bi'z-zat aşiq lew di eşqê perde bû

15. Lew di ʿiŝqê da fena bû da bibit baqî bi dost
ʿAŝiqê baqî nebû waşil ʿeta fanî nebû⁹¹²
16. Nuqteê ʿilm u sewadê herf u neqşê ʿalemê
Ser didin meʿnayeke eşlê sewadê nuqte bû
17. Her yek eʿw dê yek bimînit ewwel u axir yek e
La cerem nabit du bin ê dê bimînit her hebû
18. Her çi deʿwayê di ʿiŝqê da Melê şabit kirî
ʿEynê deʿwayê di nefsuʿl-emr dîsa şehde bû

103.⁹¹³

Mefʿûlû Mefâʿilû Mefâʿilû Feʿûlûn

1. Kes nedye sehergeh ku çi nazik-weres î tu⁹¹⁴
Me jʼbelgê gul u nêrgizê ser-mest bes î tu
2. Zanim ne tinê ku yedê beyza tu didêrî
Wer x^weş ke şehîdên x^we ku ʿÎsa-nefes î tu
3. Rûh î tu ne cism î ji cemalê bi çi ism î
Reng reng dibî keşf u şuhûde çi kes î tu
4. Roj î tu li şerqê bi cemala x^we we berqî
Billah ku ji ser-çeşmeyê eqdes qebes î tu

⁹¹²“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir:

“ʿAŝiqê şadiq nebû baqî ʿeta fanî nebû”

⁹¹³Doskî s.347, Tunç s.418, Zivingî s.625, Zinar s.200, Diloan s.213.

⁹¹⁴Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (24 beyit).

5. Billah ji çi nûr î we tecella li çi Tûr î
Geh geh li seraperdeyê can multemes î tu
6. Şemsa felek î ya melek î hê jî nizanim
Horî u perî ya bi x^we (*Rûhilqudus*) î tu
7. Cana ceres u rehberê îşqa te ez im qet
Ageh bifiğan u herekatê ceres î tu
8. Ma yek nefesek min dibitin bê-tu wucûdek
Dê bê-te çi bim hem tu rûhî hem nefes î tu
9. îşqa te meger zêr-şifet zer fikirîn go
İksîr e evîna me bi eynî wû mes î tu
10. Min go ji nigaran tu gul î bes bi şukûh be
Zanim ne muhib her ne kes u xar u xes î tu
11. Wey hûr-siriştê li me x^weş meywe te ber kir
Cennat e di weşla te u ateş-peres î tu
12. Min go di şevan şubhê nucûman bi tewaf î
Go îşwe dizanin bi çi qest u hewes î tu
13. Min go me bi tîğan vedî nakin ji derê te
Go em ji nebat î u li tebê meges î tu
14. Min go ji kemenda serê zulfa te verestim
Perwazê lebê le^lê me go ger veresî tu
15. Yek dem venehiştî te di hamûnê firaqê
Bê hem-demê derdan ku çi firyad-res î tu

16. Min go ji dilê şubhê bixûr x^weş te bi ker kir
Ker kir bi du le^lên x^we şeker go ^çedes î tu
17. Min go li ruxan î ne ku kec-rew weku ferzîn
Şah gote me kiş mat li bazê feres î tu⁹¹⁵
18. Min go te divê ser ji reqîbî bibirim ez
Go min diye zanim dibirî jê meqes î tu
19. Ta çend bi xef bade binoşî we nefes da
Îca bi def u ney were mîrê ^çeses î tu
20. Min go ji qedîm em meyê ^çişqa te dinoşîn⁹¹⁶
Go min ji ^çuşşaqan ne tenê mey peres î tu
21. Min go di şevan şubhê şemalan we disojîn
Perwane-şifet ca here bê-şewt u his î tu
22. Min go beşer u quwwetê sem^ça me tu yî go
Zanîn te em î rûh u mucerred qefes î tu
23. Min go dil u canê x^we ji zulfa te reha kim⁹¹⁷
X^weş go çî nezaniyû Mela ger beres î tu
24. Te j'zulfê butan şefhe Mela reştir e tali^ç
Yarê te seher bêt u biret pê ne-hesî tu

⁹¹⁵Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Şeh go me bikin matê bi bazî feres î tu”

⁹¹⁶Bu beyit sadece “Amed” nüshasında vardır.

⁹¹⁷Bu beyit sadece “Amed” nüshasında vardır.

Qafiya (Yê)

104.⁹¹⁸

Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûlûn

Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûl⁹¹⁹

1. Nêrgiza⁹²⁰ mest u xeraman di sehergeh ku meşî⁹²¹
Bişkift şifet gunçe ji çara Ereşî⁹²²
2. Şimşad bimeş sosin u sunbul bi sema tîn
Ey serwê xeraman ku tu carek bi meşî
3. Rum u 'ecemê girtiye oğilme bi şef şef
Cohtê muğulan hatine cengê hebeşî
4. Wek zerre herê sîne ji mihra te şefeqda
Bû şuhreyê afaqê bi xûrşîdê weşî
13. Kî deste ji qudret we kişandî we reşandî
Qewsê du hilalan li beyazê bi reşî
6. Çendî te but u latê nişarê qedemî ne
Î'caz meke vê ku tu ji neslê qereşî
7. Ey dil ji kevanê helek extreme şehîdî
Minnet ku tu extermeyê⁹²³ qewsê bi weşî

⁹¹⁸Doskî s.351, Tunç -, Zivingî s.671, Zinar s.213, Diloan -.

⁹¹⁹Bu şiirin beyitlerinin (birinci beyit hariç) ilk mısraları **Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûlûn**, ikinci mısraları ise **Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûl** kalıbıyla yazılmıştır. (birinci beyitin iki mısraı **Mef'ûlû Mef'â'ilû Mef'â'ilû Fe'ûl** şeklindedir).

⁹²⁰Birinci mısra da vezin uymamaktadır.

⁹²¹Lağır/Xalid Axayê Zêbarî (1827-?), Melayê Cizîrî'nin bu gazelini tahmîs etmiştir. Zivingî'nin şerhi olan "El-Iqdu'l-Cewherî fî-Şerhi dîwani'ş-Şeyxi'l-Cezerî" adlı çalışmasında başlık olarak, tahmîsê Lağır ber-gazelê Şeyx Ahmed olarak göstermiştir. Kaynaklarda, Lağır mahlası Xalid Axayê Zêbarî'ye ait olduğu belirtilmektedir. Abdurrahman Adak, 2014, s.264.

⁹²²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (10 beyit).

8. Derba cegerê bû ku me ev nale ji dil hat
Ma ah u fiğanan dikirit kes ji x^weşî
9. Wek tole li pêy mûçe li dorê çerixîm ez
Çix⁹²⁴ kir me hebîbê go tu narî bi qeşî
11. Allah çi tebîet beşerî x^we ne Melayî
Vê cewr u cefayê tu peyapey di keşî

105.⁹²⁵

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Bi hûsna ehsenu 't-teqwîm u zahir şûretê zat î⁹²⁶
Nezer dî 'Elleme 'l-esma we baîin 'eynî mir'at î
2. Di pa-bûsa semen sayê mi nêrî bejn u balayê
Le'ellî ebluğu 'l-esbabe esbabe 's-semawati
3. Ji vî teqwîmê insanî nezer da sirrê subhânî
Fe-haze 'l-wechu min ecla berahînin we ayati
4. Ku nûrê 'işqê lami° dit li Tûrê qelbê cami° dit
Di seyra berzexu 'l-esma° nihayatu bidayati
5. Nişanên turre tuğrayan di weşfên zuhre-sîmayan
Li 'inwani 't-tecellî min bera°ati 'l-'ibarati

⁹²³“Exterme” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. (yani “esir” manasına gelir.).

⁹²⁴“Çix” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁹²⁵Doskî s.353, Tunç s.142, Zivingî s.699, Zinar s.221, Diloan s.232.

⁹²⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: İlahî Aşk, nazım birimi: Beyit (23 beyit).

6. Dilo wer seyrê balayan di gulzara semen-sayan
Biha tehtezzu banatun lena min meysi qamati
7. Semaya cumle dêm-dur tê bi i°caz ehlê surpur tê
Biha teşteffu qamatin bi °îdan u we nayati
8. Samayê rast u çep tînin şemalên xaşse hiltînin
Fe ya li°llahi fî meylatiha min °eţfi banati
9. Bibêjin gemze elmasê bi zimzim bîne şehkasê
Ku hel kit me°neyên asê fe ya heyya lena hati
10. Dibînî negmeya çengê dema avête ahengê
Bi qanûn wê dixûnit me li mî°adin we mîqati
11. Newaya mutribû nayê feğan avête cewzayê
*Feya heyya bi kasatin we ya heyya bi ta sati*⁹²⁷
12. Ji remzên gemze çalakê bi dil dê bîne îdrakê
Me°anin lem yese°ha°l-lefzu min deyqi°l-ibarati
13. Ji nêrgiza dilbera nazik di sehmê dî me i°cazîk
We kem min xesfi°gezlanin ehabet leysu gabatî
14. Ne تنها pêş-berê yar în ji emrê “kun” xeberdar în
We men ehwahu sarin fî mesarî kulli zerrati
15. *Huwe°l-Ewwel huwe°l-Axir huwe°z-Zahir huwe°l-Baîin*
Huwe°l-Me°bûdu we°l-Meşhûdu fî kulli°l-huwiyyati

⁹²⁷Bu beyit Ömer, Zivingî, Amêdî, A.Selam ve Helepte yoktur.

16. Ji la şeyî ji me^cdûmî me nasî sirrê qeyyûmî
Sucûdî fî turabî 'l-meḥwî min e^cla 'l-meqamati
17. Bi heq rindê xerabat im ji dêrê vê demê hatim
Çi hêvî hûn dîkin îro ji vî rindê xerabatî
18. Di eşqê şeyxê Şanî me bi dil beḥrê me^canî me
Li zî ḥicrin we zî qelbin şifa^un fî işaratî
19. Di iqlîmê suxen mîr im di şî^crê da cehangîr im
We ye^clû mewkibe 'l-^cuşşaqî e^clamî we rayatî
20. Çi x^weş nûrek zelalî tû di qelbê min şemal î tû
We qelbî ḥeysu fîhi 'l-ḥubbu mişbahun bi mişkati
21. Teqaḫa weh dîkir ḥikmet ku çerx u lewleb u babin⁹²⁸
Huwe 'l-Fe^calu la tegter bi e^sbabî we alati
22. Ezel ^ceynî ebed yek an di deyyûmî we qeyyûmî
Tenezzul têtê tefşîlê bi anatin we ewqati
23. *Te^calallah* ji iḥsanî bi dîldarî bi dîl danî
Mela îro te kir paşa li ser çehvên Melê hatî

⁹²⁸“Amed” nûshasında bu mısra şu şekildedir: “Teqaḫî weh dîkit ḥikmet ku çerx u lewleban bakî”

106.⁹²⁹

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fe'lûn)

1. Latê hûsnî wû şehê xûban î⁹³⁰
Bi x^we hem xan⁹³¹ î u hem xaqan⁹³² î
2. Yûsufê şanî tu îro xanim
Ku bi hûsna x^we nedêrê şan î
3. Bi sur u heybet u sehmê x^we perî
Bi te şêtin li butan sultân î
4. Bi tebil-xaneyê şahî were text
Ku tu îro şehê Kurdistan î
5. Kakulê berde bi ser xal u xeşan
Ku muselsel bi numit reyhanî
6. Îsmê e'zê te divê çil ismî
Ji du herfan bi mu'emma zanî
7. Çi berat bû we bi ser da kakul
Çîn bi çîn mest bi tuğra ranî
8. Te çi hacet bi suleymaniyê hûsnê
Xatemek le' e bi gewher anî

⁹²⁹Doskî s.357, Tunç s.442, Zivingî s.734, Zinar s.234 Dilovan s.244.

⁹³⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (18 beyit).

⁹³¹“Xan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁹³²“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

9. Çi xet îşkeste muselsel ya Reb
Ku te pê nesix kirî dîwanî
10. Gerçi pur xal u nişanî emma
Bi Nişanî ku tu bê-nişanî
11. Ey perî horî-siriştê herçend
Bi beşer Ademî yû insan î
12. Surê subhan te ji husnê di numit
Ehsenellah ji sura subhanî
13. Çi hedê °eql e qiyasê te kirit
Ev e burhan ku tu bê-burhan î
14. Me temenna ji nesîm xakê te kir
Pê bikîn dîde u dil nûranî
15. Nefesek bê-te me nayê billah
Ne tenê rûh î tu rûh u can î
16. Sed hezaran ji te peykan di dil in
Lê li ser wê me tenê derman î
17. Te birînên me kewandin dîsa
Ji nû agir te li dağan danî
18. Te Mela pur di ceger gezme ne lew
Weh perîşanî yû pur êşan î

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ey şehinşahê mu'ezzem Heq nighdarê te bî⁹³⁴
Sûreyê "İnna Feteħna" dor u madarê⁹³⁵ te bî
2. Her kinarê pêve wergêrî 'inanê himmetê
Zuhre bî peykê te u Keywan rikêbdarê te bî
3. Da'ima menzilgeha sûra⁹³⁶ te bit burca şeref
Taliê ferxende u bextê se'îd yarê te bî
4. Seb'eyê seyyare u neh çerxê ser-gerdan bi vê⁹³⁷
Gerdiş u dewrê 'eceb⁹³⁸ der xidmet u karê te bî
5. Mahitaba dewletê yek pertewek şem'a te bit
Afitaba ref'etê berqek ji enwarê te bî
6. Lamiê fetħa ezel berqê⁹³⁹ ji ber tacê te dit
Kewkeba Se'ada ebed necmek ji seyyarê te bî
7. Berqê subbûhî ku işraqê li sed canan didit
Ew ku keşfa dil dikit remzek ji esrarê te bî
8. Rayeta fetħê bi⁹⁴⁰ neşra lem yezel menşûr bû⁹⁴¹
Şeh-siwarê ferrê subħanî 'elemdarê te bî

⁹³³Doskî s.360, Tunç s.158, Zivingî s.654, Zinar s.208, Diloan s.221.

⁹³⁴Nazım biçimi: Kaside, nazım türü: Medhiyye, nazım birimi: Beyit (22 beyit).

⁹³⁵Herşenî ve Amed nüshası'nda "Hafız u yarê te bî" diye geçiyor.

⁹³⁶Herşenî nüshası'nda "Textê" diye geçiyor.

⁹³⁷Herşenî nüshası'nda "temam" diye geçiyor.

⁹³⁸Herşenî nüshası'nda "felek" diye geçiyor.

⁹³⁹Herşenî nüshası'nda "berqek" diye geçiyor.

⁹⁴⁰Herşenî nüshası'nda "ji bû neşra te" diye geçiyor.

⁹⁴¹Herşenî nüshası'nda "her menşûre bit" diye geçiyor.

9. Ney tenê Tebrîz u Kurdistan li ber hukmê te bin⁹⁴²
Sed wekî şahê Xurasanê di ferwarê te bî
10. Gerçi der iqlîmê rabi^c hati⁹⁴³ textê seltenet
Padişahê heft iqlîman selamkarê te bî
11. Çîmena sulţaniyê yek laleyek bağê te bit
Gulşena xaqaniyê⁹⁴⁴ xarek ji gulzarê te bî
12. Ê ji emrê te'y muckerrem ser-keşî kit şubhe şem^c
Ber serê tîgê te u meqtûlê mûkarê te bî
13. Şah-baz er çend perwazê bi bala bêt u ret
Dê di nêv tora te bêt u şeydê şunqarê te bî
14. Şahê pur heybet didêrit lê bi sehmê zêde yî⁹⁴⁵
Sa^ceta geflet xuya bî kûz di bin barê te bî
15. Her serê dewlet hebit dê her di nêv benda te bit
Her kesê ^caqil bitin dê her di çûkarê te bî
16. Ê divêt azade bit dê çehv-nêr luţfa te bit
Her çi istîğna di dil ber minnet u parê te bî
17. Her kesê qestek di dil dê qestê dergahê te kit
Ê di xatîr ercû kit dê her ricakarê te bî

⁹⁴²Herşenî nüshası'nda "bî" diye geçiyor.

⁹⁴³Herşenî nüshası'nda "hate" diye geçiyor.

⁹⁴⁴"Xaqan" sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁹⁴⁵"zêde bî" diye geçiyor. Amed nüshası'nda, "zêde î" diye geçiyor. Herşenî nüshası'nda, "zêde ha" diye geçiyor. Doskî kitabı'nda.

18. Ê ne dewlet-x^wahê hezret bit ji nêva can u dil
Şubhetê ehlê şeqa⁹⁴⁶ ber qehr u azarê te bî
19. Ma⁹⁴⁷ bi ‛eyş u noş u şahî ew qeder ‛umrê te bit
Çendekî salek mucedded bêt u bê-zarê te bî
20. Her kesê ne j’can du^a-go u şena-x^wanê te bit
Girtiyê qeyda te u amancê nûbarê te bî
21. Medrekê⁹⁴⁸ ‛ilmê zemîrî şemmeyek weşfa te hat
Wer ne key ‛alim bi şeⁿê⁹⁴⁹ qedr u miqdarê te bî
22. Qest u dax^waza Melê da’îm ji can u dil ev e
Her di benda xidmetê pêş⁹⁵⁰-destê dîdara te bî

108.⁹⁵¹

Fâ’îlâtûn Fâ’îlâtûn Fâ’îlâtûn Fâ’îlûn

1. Xanê⁹⁵² xanan lami^cê necma te her pur nûr bî⁹⁵³
Keştiya bextê te ez bayê muxalif dûr bî⁹⁵⁴
2. Kewkeba se^cda şeref ‛alî⁹⁵⁵ di nêv burca te bit
Da tenê j’çerxê bela şubhê mehê menzûr bî

⁹⁴⁶“şeqawet kirebî qehra te bit” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁴⁷“her” diye geçiyor. Herşenî ve Amed nüshası’nda.

⁹⁴⁸“mudrikê” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁴⁹“lê çi mumkin kû bi şeⁿû” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda, “nê çi mumkin her bi şeⁿû” diye geçiyor. Amed nüshası’nda.

⁹⁵⁰“bit ew du^a karê te bî” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁵¹Doskî s.364, Tunç s.162, Zivingî s.662, , Zinar s.210, Dilovan s.224.

⁹⁵²“Xan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁹⁵³Canê canan: Herşenî, Deştîlanî.

⁹⁵⁴Nazım biçimi: Kaside, nazım türü: Medhiyye, nazım birimi: Beyit (23 beyit).

⁹⁵⁵“daim” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

3. Encumê çerxê muheddeb⁹⁵⁶ her ji zatê te'y şerîf
Kesbê enwarê bikin hetta ku nefxa şûr bî
4. Lew ziyaret asitanê tête şemsa dewletê
Da⁹⁵⁷ sehergahan ji dîdara şerîf⁹⁵⁸ pur-nûr bî
5. Extera te j'perdeya geybê eger bêtin zuhûr
Dê bitin nişfu'n-nehare wer şebê deycûr bî
6. Ayetu'l-kursî u En'am heykela toxa⁹⁵⁹ te bin
Bê nihayet pur murad u bê-eded menşûr bî
7. Her kinarê wergerînê pêve ʿezm u himmetê
Rayeta fethê bi neşra lem-yezel menşûr bî
8. Xeymeta nûra ʿinayet zillê memdûdê⁹⁶⁰ te bit
Sûreyê Ummu'l-kitab madarê hezret sûr⁹⁶¹ bî
9. Paşê Newşîrwan dibêm dê hakimê ʿadil tu yî
Mişlê Hatem dê bi danê der cihan meşhûr bî
10. Ma Cizîrê şubhê darê textê heft iqlîm bit
Hem bi hukm u selţenet Îskender u Feğfûr bî
11. Mişlê Cem cama zerîn xalî nebit te'j badeyê
Da ji xemra şadimanî da'îma mexmûr bî

⁹⁵⁶mucezzeb: Deştîlanî.

⁹⁵⁷Ta: Deştîlanî, westanî. Helep, Îsmail. Abdusselam.

⁹⁵⁸“dîdara te ew pir nûr bî” diye geçiyor. Herşenî nüshası'nda.

⁹⁵⁹“Tox” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. (Tuğ manasını taşır.).

⁹⁶⁰mehdûd: Herşenî, Deştîlanî.

⁹⁶¹“her nûbî me'mûr bî” diye geçiyor. Herşenî nüshası'nda.

12. Ma di bağê⁹⁶² ʿeyş u noşê her bi saz u erğewan⁹⁶³
Kam-ran u kam-bexş u dil-x^weş u mesrûr bî
13. Çendekî şîrîn-puser derbendê dîwana te bin
Bendê şapûrê te bin ta Xusrow u Şapûr bî
14. Hindekî roj u şev in têk ʿîd u Leylu'l-qedr bin
Cam medam pur bade bit lê ne'j meya engûr bî
15. Şubhetê Rûhu'l-qudus ʿerdê tu pê lê dayinî
Sebze u reyhan u nesrîn u gulê menqûr bî
16. Her derê ne'lê feres şubhet buraqî vê kevit
Çeşmeyê heywan ji ew ʿerdê mubarek fûr bî
17. Ma te ʿumrê Xîdr u Nûh u mulkê Zülqerneyn bitin
Gunbeda çerxê melemme^c her bi te me^cmûr bî
18. Xaşê teşrîfê te bin derya u derbendê ʿecem
Da xelatên her seher sed zerkeş u mexmûr bî
19. Gerçi der dîwanê hezret pur heqîr in şubhê mûr
Çeşmê te çeşmê Suleymanî bi halê mûr bî
20. Ê ne wek goy bê-ser u pa bêt di benda xidmetê
Ma di çewgana te her perkende u meqhûr bî
21. Ma lisanê min du^a-goyê li derheq weşfê xan⁹⁶⁴
Mezherê sirra kalamî wek direxta Tûr bî

⁹⁶²dîmax: Deştelanî.

⁹⁶³Bu beyit Herşenî nüshası'nda yoktur.

⁹⁶⁴‘Xan’ sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

22. Her di medhê te'w şenayê sîne u qelbê Melê
Bê tefawut qulzema pur lu'luwê mensûr bî
23. J'asitanê dewletê ga'ib nebî carek Mela
Da ji fermanê mukerrem dem bi dem me'mûr bî

109.⁹⁶⁵

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

1. *Ya ramiye qelbî bi sihami 'l-lehezati*⁹⁶⁶
*Heyhate necatî*⁹⁶⁷
Ma-zale fida'en leke rûhî we heyatî
Min qebli mematî
2. *Nemmeqtu ila babike ya qurrete 'eynî*
Biddem'î kitaben
*Eşhedtu 'ele 'l'*⁹⁶⁸*-wecdi*⁹⁶⁹ *midadî we dewatî*
Sel min 'eberatî
3. *Muz zeyyeneke 'd-dehru bi ezhari cemalin*
Ya rewqete husni
Excelte tele 'l-werdi bi-hubbi 'l-wecenati
*Beynel 'eremati*⁹⁷⁰
4. *Cilbabu ducî şudgike ilhabe fu'adî*
Yehkike 'iyana

⁹⁶⁵Doskî s.368, Tunç -, Zivingî s.830, Zinar s.267, Dilovan -.

⁹⁶⁶Nazım biçimi: Müstezad, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (7 beyit). Leelatî; Deşlolanî.

⁹⁶⁷Bu müstezad'ın tamamı Arapçadır.

⁹⁶⁸Telel werdî: Deşlolanî.

⁹⁶⁹werdî: Deşlolanî.

⁹⁷⁰“beynel 'ezemati” Deşlolanî, Herşenî.

Nîranu ceḥîmî ḥucibet bi'ş-ṣehewati
Min kulli cihati

5. *Fî zulmeti eşdaḡike muz eşbeḥe miska*
Ya zebye ḥerîmi
Qed eḥreqe fî ş-Şîni qulûbe 'z-zebeyatî
Naru 'l-ḥeserati

6. *Kem teḥriqu eḥşaye we fî fiyke zulalun*
We'ş-şaribu minhu
Yehkî Xeḍira mewriduhu ma'û ḥeyatin
La fî 'z-zulumati

7. *Min Eḥmede fî leyleti eşdaḡi milaḥin*
La ḥet kelimatun
Men yesme'uha faḥe bi misk'd-de'ewati
Ceybel-ḡedewati

110.⁹⁷¹

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. *Ji mabeyna du ebrûyan dibînim qabe qewseyne*⁹⁷²
Te'alallah binê remzê çi reng avête mabeynê
2. *Ji qewseynan dibarin tîr di cengê da muheyyane*
*Şuleḫçîne binê îro xeṭê nazik limabeynê*⁹⁷³

⁹⁷¹Doskî s.370, Tunç s.452, Zivingî s.760, Zinar s.243, Dilovan s.253.

⁹⁷²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (6 beyit).

⁹⁷³Bu beyit sadece Abdusselam, Vestanî ve Heleb'te vardır.

3. Binê nûnên⁹⁷⁴ li ser şadan ku katib goşe lê badan
Seraser qaf ta qaf e⁹⁷⁵ rimûza Hikmetu'l-eynê
4. Beqa nînin li bo tiştî heta kengî bikîn piştî
Dî⁹⁷⁶ çîşqa wan perî-rûyan werin dunyayê da deynê⁹⁷⁷
5. Bi berqa şîr u elmasan bi tîrêjên di şehkasan
Seraser ehlê dunyayê disojî terfetu'l-eynê
6. Mela billah⁹⁷⁸ di vî dewrî bi vî rengî bi vî tewrî
Nedî min kes⁹⁷⁹ bi mişlê te deranîn dur ji Behreynê⁹⁸⁰

111.⁹⁸¹

Fe'ilâtûn (Fâ'ilâtûn) Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn
*Fe'ilâtûn (Fâ'ilâtûn) Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn*⁹⁸²

1. Hêvi yû tewqe dikim ez ji xudana heşemê⁹⁸³
Wê nigar u şenem u padişeh u muhteşemê

⁹⁷⁴“we kî nûna” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁷⁵“qafan” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁷⁶“kû” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁷⁷“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Ku çîşqa van perî-rûyan dibin dunya u hem dinê”

⁹⁷⁸“lazim” diye geçiyor. Herşenî nüshası’nda.

⁹⁷⁹Herşenî nüshası’nda “nedî kes min” diye geçiyor.

⁹⁸⁰“Amed” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Nedî min kes bi mişlê te deranî”

⁹⁸¹Doskî s.372, Tunç s.430, Zivingî s.681. Zinar s.215, Dilovan s.227.

⁹⁸²Bu şiirdeki beyitlerin ilk mısraları **Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn**, ikinci mısraları ise **Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn** kalıbıyla yazılmıştır. Ancak Mela'nın başka manzumelerde de uyguladığı gibi ilk beyitin iki mısrası ile bu şiirdeki 4., 5. ve 10. beyitlerin her iki mısraları **Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn** kalıbıyla yazılmıştır.

⁹⁸³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (16 beyit).

2. Carinan bendeyê dil sohtiyê mehcûr ve vinêr
Bi lebê le'elê şeker-bar u ji 'eynî keremê
3. Pirsîyarê li me carek bike şîrîn-dehenê
Ku perêhtîne fîraqa te li ser derd u gemê
4. Er ne hudhud ji Seba bêt u wekî baye şeba
Dê ji her kû bigehit destî vi peykê heremê
5. Pursîyarê li me bit wer ne x^we mehcûrê gerîb
Dê li kê 'erze bikim vê gem u derd u elemê
6. Hêş lillah ku bikim eşkere van guşşe u derdan
Wer bisojim ji gemê 'îşqê tu ser ta qedemê
7. Me bi şehrayê wişala x^we derîn tu ji Xudê ra
Wer ne weqt e ku bibîn gerqeyê behra 'edemê
8. Ji gulistanê cemala te gulek bête zuhûrê
Ji dinê dê biçitin navê bihiştê İremê
9. Şerhê halê gemê 'îşqa te ji kû tete nivîsîn
Medhê ewşafê cemala te kuca tê reqemê
10. Wê mecalê ku cemala x^we tecella dikişî
Lazim e secde bibîn ber te di wê gav u demê
11. Secde bin ber te rewa ye di hemî mezheb u dînan
Kî dibit muşrik u kafîr ji wê şîrîn-femê
12. Ger bibim ber te sucûdê di dema keşf u şuhûdê
Mi li dil dê bidirît pertewê nûra qedemê

13. *Qibletî wechuke fî kulli şebahîn we mesa'in*
Bi du ebrûyê te canan dixurim ez qesemê
14. *Mûyekî ez ji te nadim bi du sed Zîn u Şîrînan*
Çi dibit ger tu hesêb kî me bi Ferhad u Memê
15. *Te Fereng u 'Erebistan u Mecer têki sitandin*
Celewê x^weş vegerîn hatiye newba 'Ecemê
16. *Ma ji dîwanê se'adet seh kirî şubhê Melayî*
Tu bi navê me gedayî bikişîne qelemê

112.⁹⁸⁴

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. *Ġema 'işqê perihtim ez hebîb a ğem-revîn kanê*⁹⁸⁵
Seraser têk behêtim ez ji derdê ferq u hicranê
2. *Firaqa dilbera rind e bihêtim her wekî finde*
Musilmanek di rê min de xeber bit balî sultânê
3. *Xeber bit bal şeker-xayê şepal u xûb u zîbayê*
Ku mîr e belki bîr nayê esîrek wê di zindanê
4. *Esîr im lerze u tavê mişaqet vê ne perwa vê*
Di hebsa wê qe min navê bikim feryad u efğanê
5. *Mi navê ez bifiryad kim li zulma dilberê dad kim*
Şehî dê şubhê Ferhad kim bidim rûhê ji kovanê

⁹⁸⁴Doskî s.375, Tunç s.136, Zivingî s.688, Zinar s.217, Diloan s.229.

⁹⁸⁵Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (24 beyit).

6. Ji kovana te şîrînê dinalim şubhê goyînê
Dirêjim hêstirên x^wînê wekî tavê di baranê
7. Wekî berqa buharî ez ji dest çeşmên xumarî ez
Dikim feryad u zarî ez meger carek kî îhsanê
8. Tu pur îhsan u x^weyî rehm î li derwêşan a bê-xeşm î
Çi bêtin ger bi nêv çeşmî nezer kî tu li astanê
9. Li min pursek bi dildarî dibit hem-payê dîdarî
Vewestayim di ferwarî li °ebdê x^we ke fermanê
10. Di fermanê vewestayim di benda xidmetê⁹⁸⁶ da yim
Wekî goy bê-ser u pa yim heman lêdî tu çewganê
11. Li ber çewgan u kaşoyan ji derba Turk⁹⁸⁷ u Hindoyan
Dibazim her wekî goyan dema ew tene meydanê
12. Dema ew tene bi bazî tene digel qewsên şîrazî tene
Çi mûkar in di tazî tene bi de°wa tene lêkdanê
13. Bi de°wa tene me yeğma⁹⁸⁸ kin di °amê şûr u gewga kin
Sewaş⁹⁸⁹ u fitneyan rakin bi şîr ew tene talanê⁹⁹⁰
14. Du talançî⁹⁹¹ di meşhûr tê ji me°den °eynî kafûr tê
Di têkil zulmet u nûr tê me kufîrî dî di îmanê

⁹⁸⁷“Turk” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁹⁸⁸“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

⁹⁸⁹“Sewaş” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

⁹⁹⁰“Talan” sözcüğü Türkçedir.

⁹⁹¹“Talançî” sözcüğü Türkçedir. “Bağda” nüshasında talançî, Doskî kitabında ise talançî diye geçiyor.

Talançî] talançî Bağda

15. Me kufrî dî di Îslam bê ji şerqê zulmet u şam bê
Ji zulfan ‘enberê xam bê kinarê xal u nîşanê
16. Du zulfê ‘enber-efşan in du le‘lê şekkeristan in⁹⁹²
Du çeşmê sihrê fettan in dilê min wan xedeng danê
17. Dilê min wan xedeng lê da di burca roz u şeb tê da
Li selwa mar livîn pê da bi mestî hate seyranê
18. Li selwê mar bi lef hatin di burca tîp bi şef hatin
Ji bañin tîr bi xef hatin ji ber benda girî banê
19. Ji ber benda niqaba wê li ber fetla ‘işaba wê
Cemala mahitaba wê me bedrek dî di seywanê
20. Heyîv bû ew di zulmatê dixum sondê bi ayatê
Ku nûrê da semawatê Esed hat rasti Mîzanê
21. Qemer hat rasti Perwînan ji bo xemlê şemal înan
Me nêrgiz dîn di nesrînan di nêv bağê gulistanê
22. Di bağê min medam dil tê cinesrî’w sosin u gul tê
Binefş u terh u sunbul tê çevîn ser şubhê reyhanê
23. Li dêmê sunbulan ser dan çevîn ser sosin u werdan
Li mahê ‘eqreban ger dan di ser da abê heywanê

⁹⁹²Bu beyit ‘‘Yusuf’’ nûshasînda şu şekildedir:

‘‘Du zulfê zer te lê danê du le‘lê şubhê mercanê
Tilismatek te lê danê were canim tu sultanî’’

24. Ji ʿişqê lew Mela xeste ji herfa badeyê mest e
Ji hûş u ʿaqlî rest e li der goşên di meyxanê

113.⁹⁹³

Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilûn
(*Fâʿilâtûn*) (*Faʿlûn*)

1. Ey nesîmê seherê ma di mecala şibehê⁹⁹⁴
Sed selaman bigehînî ji me wê padişehê
2. ʿErʿera qamet-elif ney-şekera şox u şepal
Nazika sîm-ten u xusrev u zerrîn-kulehê
3. Di berî da tu bibûsî bi du sed zari yû lutf
Asitan u der u dîwar u şibakên qelehê
4. Nameya cewr u cefa u elem u derd u geman
Dî bi destê zeriye muhteşemê serw-sehê
5. Belku dilber ji ruyê ʿadili yû merhemetê
Rehmkê kit bi feqîran u bi pirsit gilehê
6. Ma ji ber derb u firaqa te sukûnek me heye
Cerg u dil her du bi nalî ne wekî çeng u jihê
7. Heq dizanî di şevan şubhetê avên di rewan
Me bi dil zari yû kalîn e heta şubhegehê

⁹⁹³Doskî s.380, Tunç s.434, Zivingî s.709, Zinar s.225, Diloan s.234.

⁹⁹⁴Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

8. Hecer Eswed bidirit dest ziyaret bikirim
Nezr min bit bigirim x^was terîqa Mekehê
9. Dîn eger bête beha can didirim lê emma
Me hezar canê °ezîzî dihilêtin di behê
10. Perdeya xêli yû çarê tu ji ser dêmê hilîn
Da ji şewqa te bi xef bit şefeqa mihr u mehê
11. Qeṭ dibit wek te şepalê ne di şam u ne di şerq
Kê nişan da di cehan mişlê te xundkar u şehê
12. °Alemek şehdeyiya ḥusn u cemala te didit
Tu Zuleyxaya zeman î u çi ḥacet medehê
13. Heq nighdarê te bit padişeha serw-qedan
Bi kinarê me feqîran bike carek nighê
14. Xûbi yû dilberi yû naz u telettuf bi te şên
Xusrewa padişehan î we xudana cebehê
15. Ji ezel Heq bi Melê daye ji °îşqê qedehek
Ta ebed mest u xerab î ji meya wê qedehê

114.⁹⁹⁵

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
(Fâ'îlâtûn) (Fa'îlûn)

1. Ey nesîmê şibehê ma di mecala seherê⁹⁹⁶
Sed selaman bigehînî ji me wê leb-şekerê⁹⁹⁷
2. Nêrgiza nazik u ter ney-şekera mest u xumar
Dê-m-dur u le'l-leb u muhteşem u mu'teberê
3. Asitani yû şibak u kulek u pencereyan
Da bi miskînî yû zarî tu bibûsî di berê
4. Ez bi wê qamet u bejnê li te sondê dixurim
Bes ke ey padişeha min li esîran gederê
5. Tozekê⁹⁹⁸ bîn bi x^we ra ta bikirîn kuhlê beşer
Li terîqa qedema dilberê wê reh-guzerê
6. Dê-mê bedr u eniyê zulf li ser bûne helek
Erqeman helqe u gerdan e li dewra qemerê
7. Ne buwîne ne dibin wek te şepalê di cehan
Kê diyin mişlê te sîmîn-ten u zerrîn-kemerê
8. Ji ber ahên me dinê agir u dûd bit ne °eceb
Me di dil da heye narek ku disojit seqerê

⁹⁹⁵Doskî s.383, Tunç s.438, Zivingî s.926, Zinar s.227 Dilovan s.237.

⁹⁹⁶Melayê Cizîrî dîwanının bazı nüshalarında Remezanê Cizîrî adlı bir şairin bu şiire yaptığı bir tesdisine de yer verilmiştir.

⁹⁹⁷Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (15 beyit).

⁹⁹⁸“Toz” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

9. Da bibînî şenema min tu bigîn x^we bide xet
Bike telxîsê cewabê me ji vê Muxteşerê
10. Qederek şefqe ji lûfta te temenna dikirîn
Da me mehrûm nedêrî tu ji lûtf u nezerê
11. Ma bi zehrê şekerî dost bixûnit carekê
‘Erzîhala ku nivîsî me bi xûna cegerê
12. Lew ku pur şefqe didêrit kerem u lûtf u kemal
Ah ji dest remz u surên wê dur u gewher-xeberê
13. Bi Xudê qet te di dil da ji Xudê tirs nehin
Dikirî zulm u cefayê tu li min vê qederê
14. Bisk u gîsû ji herîr in qeşeb in turre u zulf
Ne ji kafûr e beden xal ji miskê Teterê
15. Paş wan gezmeyê çehvên te Mela pê kuştî
Ma xedengin dikirin qet li me êdî eşerê

115.⁹⁹⁹

Mef‘ûlû Mefâ‘ilû Mefâ‘ilû Fe‘ûlûn

1. Ey şahidê qudsî veke bendê ji niqabê¹⁰⁰⁰
Ta çend we ser-geşte bimînîn di hicabê
2. Biskên ji herîrî tu ji nû mawerê lê ke
Zulfên ji ‘ebîrî şe ke bavê xem u tabê

⁹⁹⁹Doskî s.386, Tunç s.426, Zivingî s.645, Zinar s.206, Diloan s.218.

¹⁰⁰⁰Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (18 beyit).

3. Qıştên di x^we çîn çîn bide ber misk u zebadê
Tayên di ʿişabê bireşînin bi gulabê
4. Heryek bi hezar reng li bejna te sema tèn
Xemrî yû lef u şitri yû tayên di ʿişabê
5. Min can yedê beyza ye ji ʿÎsa çi xeber dim
Min ateşê Mûsa diye gul-narê şerabê
6. Minnet ku ji bextê x^we u ʿtaliʿ bi neşîb im
Husna te ye îro ji me ra çûye nişabê
7. ʿÎşqa me ji ber mewc u ʿecacê buye derya
Dê zîr u zeber kit me bi dest hind u xurabê
8. Neh çerxê sipîhrê ji hewayaya te wu mîhrê
Ser-geşte ne ew têk vi me ra şubhê hebabê
9. Wek ba dilezînî tu kumêydî dibezînî
ʿUmrê me ʿezîzê bi Xudê bes ke şitabê
10. Ya pê bi ziyaret bi me de ya serê enguşt
Destê x^we me avêtiye bê-çare rikabê
11. Min rê ji serabê bi şerabê bir u munkir
Hetta bi ebed teşne-ceger ma di serabê
12. Ser-pûş u qîbaba me ye tesbîhû muşella
Wer da biderînîn li x^we vê perde niqabê

13. Lillah were saqî bi du caman me ciwan ke
Muṭrib bi defê ra bide sêgah u şebabê
14. Wer guh bide nayê ku şîrîn-qed di semayê
Pur hel kirine mes'ele vê feşlê xîtabê
15. Cama ne şeker-leb bi me dit 'eynî heram e
Fetwa we numa haşiyeya Şerha Lubabê
16. Muftî me ney u nay e u ney qewlê qedîm e
Bawer te nehin guh bide ber çeng u rebabê
17. Nerda me çi bazî binumêtin me ji sazê¹⁰⁰¹
Bend in di sualê we guşad in di cewabê
18. Ez çûme serayê ku şîrîn-qed di semayê
Go ev ne Melayê me ye bê-perde bila bê

116.¹⁰⁰²

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

1.
Me bi dil nêrgizên xaşşe divên¹⁰⁰³
Semen u yasemînên taze divên
Nazik u ney-şekerên tuhfê divên
Sosinên nazik u terwende divên

¹⁰⁰¹Bu mısra ‘‘Heleb’’ nûshasında şu şekildedir:

‘‘Ya Rebbî çi razan ku bihistin me ji sazê’’

¹⁰⁰²Doskî s.389, Tunç s.194, Zivingî s.814, Zinar s.262, Diloan s.272.

¹⁰⁰³ Nazım biçimi: Terci-bend, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (6 bend).

Dilberên dêm-dur u dur-dane divên
Kewkebên şewq u şefeq-zuhre divên
Naz-perwerde u şeh-zade divên
Saye-perwerde me bê-perde divên
Serw-qed dêm-gul u leb-ğunçe divên
Ayetullahê şerîf nusxe divên
Lê bi îrab u xet u cezme divên
Dil-rubayan ne tenê gemze divên
Bi Mesîha-şifetê eşwe divên
Samirî sihr-şifet şîwe divên
Şenemên sur ji Şemed her me divên
Ji me eswed-heceran secde divên
Bi ziyaret me ji wan bûse divên
Turreya şeng dil-aşufte divên
Mihrdarên x^we di pejmûrde divên
Pêşkêşa te me du sed nafe divên
Sed hezar etles u hem xare divên
Her li bo zînet u xemla te divên

Textebend u şifetên Qeyseriyê
Dîn-berê horî-mişalê zeriye
Nazikê ney-şekerê sur-periyê

2.

Pur ji dîna te gerîb im xanim
Ji te ser ta bi qedem heyran im
Her bi can teşne-lebê le'lan im
Dil di benda giriha zulfan im
Yûsufê cer'e-keşê hicran im
Nuqtêyê da'ireyê zindan im
Lew şubê da'ire ser-gerdan im
Bade-noşê qedeşê hîrman im

Bi dil ateş ji ceger buryan im
Lew perîşan im u pur êşan im
‘Aşiqê nazik u Mehbûban im
Tu mebîn bê-ser u bê-saman im
Gulê bagê Îremê Bohtan im
Şeb-çiragê şebê Kurdistan im
Çi tebî‘et-beşer u insan im
Li’llahi’l-hemd çi ‘alî-şan im
Di riya yarê li rêza şan im
Lew di iqlîmê suxen Xaqan¹⁰⁰⁴ im
Şibehê ‘îd e u ez pê zanim
Ku bi kêra te¹⁰⁰⁵ seher qurban im
X^weş birîndarekî bê-derman im
Carekê şefqe ke rûhim canim

Ji Xudê ra veke benda beriyê
Dîn-berê horî-mişalê zeriye
Nazikê ney-şekerê sur-periyê

3.

Sosinên taze u mişkîn-walan
Bes perîşan ke li ser ser-malan
Veke carek tu ji dora xalan
Ji dil em dayîne ber çingalan
Xencer u şîr u rimên qettalan
Nezerê wer bide şahib-halan
Damekê da bi seyrîn sed salan¹⁰⁰⁶
Lew elif tèn me di herfên falan
Ku li şeklê reqemê ser-salan

¹⁰⁰⁴“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰⁰⁵Bu yarım mısra “Westanî” Nüshasında şu şekidedir:
“Lew me serjike”

¹⁰⁰⁶Bu yarım mısra “Amed ve Zivingî” Nüshasında şu şekidedir:
“Ku çi êsir in di dest heyayan”

De^eweyê dilberiyê da nekirî
Me divê ^eenberiyân şa nekirî
Celweyek mîrî yû şahane kirî
Lê xeramê li me mestane kirî
Ji me dil Ke^ebe u butxane kirî
Pêş şem^a x^we me perwane kirî
Wuhe carek me tewella nekirî
Gencekî qenc li Mella nekirî
Cegerê rîş mudawa nekirî
Bikuji^e aşiq u perwa nekirî
Qet birînê me te derman nekirî¹⁰⁰⁹
Li şehîdê x^we temaşa nekirî

Ma we dilber dîkirin dilberiyê
Dîn-berê horî-mişalê zeriye
Nazikê ney-şekerê sur-periyê

5.

Her du qewsên te ji qudret ne ji yeng
Jê bi mîzan bireşînin me xedeng
Biderin sîne bi ser-pence peleng
Rûm puşt dit ^eEcemê bête Fereng
Lê ne wek waqî^eya Gîw u Peşeng
Hilbitin qenc ji nêv ateşê ceng
Tên sewaşê¹⁰¹⁰ Hebeş u Nûbi yû Zeng
Tu dizanî çi neheng in çi neheng
Veke le^elan tu ji ser şekerê teng
Ku çi murada te bûyîn pê u pereng
Mestê cewra te me bê-bade u beng
Bê te cana li me ^ealem bûye teng
Ji cefaya te nema qet li me reng

¹⁰⁰⁹Bu mısra sadece “Amed” nüshasında vardır.

¹⁰¹⁰“Sewaş” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

Tu dizanî çî dibêjit ney u çeng
Ji çî peyweste dinalin sera-deng
Me dixûnin qed u bejna te ye şeng
Nêrgizên mestê bi naz u neyireng
Lê tu Tûba wû ezê xeste yê leng
Çî bikim feyde ku êvar e dereng
Mutriban da nekevin çengê ji çeng
Da nedit perdeyê ayîneyê zeng
Wek Melayî bi hezar reng aheng
Ku ji çenga me binalit xerçeng
Bi fiğan bêt u ji ber sed ferseng
Çî xeber dim ji dilê te'y wekî seng
Dikuji "aşîqê miskîn bi tifeng

Nekirî terk tu vê kafiriyê
Dîn-berê horî-mişalê zeriye
Nazikê ney-şekerê sur-periyê

6.

Bi qedê xû nêrgiza Bohtan î
Nazîkek şeng şubê reyhan î
Çî xetî işkeste şîrîn-reyhan î
Ku te pê nesx kirî dîwanî
Allah Allah ji çî reng insan î
Yûsufê leb-şekerê "İbran î
Bes e ger wek te bidêrit sanî
Horiyên rûh-şifet rûhanî
Wek te ser ta bi qedem nûranî
Wek te haşa hebitin şîranî
Ehşenellah ji sira Subhanî
Ku cemalek we munezzeh anî
Dî mişalek beşerî da danî

Me bi ilhamê îlahî zanî
Bi nişanê qudret bê-nîşan î
Çi nişan zulmetê nûr-efşan î
Li cemala şemedî burhan î
Tu li der heq me çira erzan î
Ku sehergeh bi meşî seyrani
Te Melayê x^we qe carek nanî
Bi ser-efrazî u ‘alîşanî
Secde bit ber qedema sultani
Ne tenê rûh î tu rûh u can î
Zîneta husn u sura xûban î
Tacê ferqê serê Mehbûban î
Tû li ser dilberan xaqan¹⁰¹¹ î¹⁰¹²

Tû bi şîranî u leb-şekkeriyê
Dîn-berê horî-mişalê zeriye
Nazikê ney-şekerê sur-periyê

117.¹⁰¹³

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün

1.

Şebaḥu’l-xeyri xanê¹⁰¹⁴ min şehê şîrîn-zebanê min¹⁰¹⁵
Tu yî rûh u rewanê min bibit qurban te canê min
Te‘alallah çi zat î tu çi wê şîrîn-şifat î tu
Ne wek qend u nebat î tu yeqîn rûh u heyat î tu

¹⁰¹¹“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰¹²Bu mısra sadece “Amed” nüshasında vardır.

¹⁰¹³Doskî s.396, Tunç s.178, Zivingî s.763, Zinar s.244, Dilovan s.254.

¹⁰¹⁴“Xan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰¹⁵Nazım biçimi: Teci-bend, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (9 bend).

Heyat u raĥeta canim ŧebaĥu'l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînîm bejn u balayê

2.

Şebaĥu'l-xeyri mesta min leŧîfa cam bi desta min
Xumar u mey-peresta min tu yî meqşûd u qesta min
Ji meqşûdan tu yî bes min bibin ber çerxê eŧles min
Ji ġeyrê te nevêt kes min bi reştûzên muqewwes min

Di benda zulfê çewgan im ŧebaĥu'l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînîm bejn u balayê

3.

Ji wê zulfê ji wê bendê reha bim lê ji peywendê
Siyeh-çeşmê sipî-zendê te sohtim şubhetê fendê
Şubê şem^e u şemal im ez ji ber ĥubba te lal im ez
Zecîf im wek hilal im ez şifet goyîn dikalim ez

Vi bulbul ra bi efġan im ŧebaĥu'l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînîm bejn u balayê

4.

Vi bulbul ra şev u rojê li ser wê terĥ u bişkojê
Enî-mahê şefeq rojê te sohtim şubhetê dojê
Ku dûr im ez ji wê ĥûrê tenê carek li ser sûrê
Ji Wadî Eymena Tûrê tecella kir di nêv nûrê

Ji wê sohtî dil u canim ŧebaĥu'l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînîm bejn u balayê

5.

Ji hûsna wê tecellayê yedê beyza u balayê
Çi weşfan bêm xeber nayê welê dil cezibeyê dayê
Ne hişyar im ji wê berqê ji zer-tacê li ser ferqê
Sipêde da¹⁰¹⁶ heta şerqê belê naêximê ferqê¹⁰¹⁷

Ji derbê ‘işqê nalan im¹⁰¹⁸şebaḥu’l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînim bejn u balayê

6.

Zerîf î nazik î şeng î şifet-ḥûr î perî-reng î
Bi rojê ra tu hevdeng î du reştûzên siyehyeng î¹⁰¹⁹
Kişandin lê ne wek caran xedengên qewsê nûbaran
Ji rengê şîr u mûkaran reşandin sîne wek baran

Ji wê derbê bi êşan im şebaḥu’l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînim bejn u balayê

7.

Veke carek xet u xalan li ser wan mesned u palan
Bixûne lê me ‘ebdalan bibînîn ‘îd u sersalan
Îcazet dî me destûrê perî-rengê şifet-ḥûrê
Ji nêva zulmet u nûrê binoşîn mey di ferfûrê

Ji dil talanê¹⁰²⁰ xalan im şebaḥu’l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînim bejn u balayê

¹⁰¹⁶“Amed” nüshasında ise şu şekildedir: “şefeq dabû”

¹⁰¹⁷“Amed” nüshasında ise şu şekildedir: “cihan min dî di wê gerqê”

¹⁰¹⁸“Amed” nüshasında ise şu şekildedir: “ji wê şewqê bi kovanim”

¹⁰¹⁹“Amed” nüshasında ise şu şekildedir: “Ji wan qewsên siyeh zengî”

¹⁰²⁰“Talan” sözcüğü Türkçedir.

8.

Ji şehkasa ku qerqef tê meya nûrîn muşerref tê
Nişanek dilberê keftê ji bo min her seher xef tê
Ji wê camê dinoşim ez seher lew ney li hoş im ez
Ji amê lê dipoşim ez bi can her lê dikoşim ez

Ku galib mest u sekran im şebaşu'l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînim bejn u balayê

9.

Were pêşber Melayê x^we şehîd u mubtelayê x^we
Bi şefqet ke liqayê x^we Mela nemrit bi dayê x^we
Mesîha yî li bîmaran kesê gezî du reşmaran
Şehîdên şîr u mûkaran kirî amancê nûbaran¹⁰²¹

Li dîdara te heyran im şebaşu'l-xeyri ya xanim
Were bînahiya çehvan bibînim bejn u balayê

118.¹⁰²²

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn
(Fâ'îlâtûn)

1.

Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûdê¹⁰²³
Ger ezazîl bidîta nedibir geyrê sucûdê

Gerq bûm ez di gema eşqê di weqtê seherî bû
Ku tecellayê cemalê li mişalê beşerî bû

¹⁰²¹Bu yarım mısra “‘Amed’’ nüshasında şu şekildedir:

“‘Dibin x^weş ew bi didaran’’

¹⁰²²Doskî s.402, Tunç s.182, Zivingî s.773, Zinar s.249, Dilovan s.258.

¹⁰²³Nazım biçimi: Teci-bend, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (5 bend)

Ne ji lewnê beşeran min diye lê dêm-zêrî bû
 Ez dibêm Rûhêqudus bû bi x^we ya hûr u perî bû
 Lew bi husn u nezerê remzê ji sirra qederî bû
 Xemrîyên seyr li dêm helqe li dora qemerî bû
 Sed xedeng dane ceger sîne ji derbê bikerî bû
 Li me êş u eleman zêde ji tîra Qeçerî bû
 Dil ji me bûye pelek can u cesed têk seqerî bû¹⁰²⁴
 Lew me şeb ta bi seher nale ye wek muğni yû °ûdê
 Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûdê
 Ger °Ezazîl bidîta nedibir geyrê sucûdê

2.

Nezerek wê beşerê leb-şekerê hûr-siriştê
 Nadirim ez bi mey u Kewşer u hûrên di bihiştê
 Ê diyî ew bi x^we carek di °ecîb im ku bi hiş tê
 Te ji wan qews u kevanan çî xedeng in di bi weş tê
 Ew e min şafiyê derdan me çî hacet bi niviştê
 Ger bikit husn u cemala x^we tecella di keniştê
 Dibitin Beytê Qudus ehlê ziyaret ji Hebeş tê
 Sîne but-xane ye îro me ji dêm u qed u qîştê
 Bi dilê sade çî kim ez ku tecella negehiştê
 Ew e min qibleyê cebhet di qiyam u di qu°ûdê
 Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûdê
 Ger °Ezazîl bidîta nedibir geyrê sucûdê

3.

Qibleya ehlê dilan ger bikitin keşfê cemalê
 Ya tecella ke ji ber tac u peran qewsê hilalê

¹⁰²⁴“Seyfiyê Şoşî” nüshasında bu mısra şu şekildedir:

“Xemrîya şîwe tikir °işwe ji le°lê şekerî bû”

“Amed” nüshasında ise şu şekildedir:

“Ahû nalên di me da°imî ji êşa cegerî bû”

Kî bi dil kafir e ê secde nebit cebhet u xalê
Ya nedit şehde bi ayatê di wê weqt u mecalê
Leyletu'l-qedr e bi min ew se'et u 'îd e di salê
Şefqe kir perde hilanî seherê şox u şepalê
Eyisandîm u ji enwar u surê şubhê şemalê
Meşîha mest u şeker-leb bi me da mey ji peyalê
Negiham secde bibim pur xecilîm ez ji wişalê
Hadîrî berqê li dil da ji tecella wû şuhûdê
Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûdê
Ger 'Ezazîl bidîta nedîbir geyrê sucûdê

4.

Rohniya çeşm u çiraya me nizam hêj di bîr im
Ku di zindan u hebîsxaneyê wê bend u esîr im
Ji xedengên Qeçerî sîne tejî gezme u tîr im
Dil di nêv helqeyê zulfa siyeh a bû ji 'ebîr im
Têk perîşanê lef u şetri yû tayên ji herîr im
Tu heyî min di dinê lew di dinê begler¹⁰²⁵ u mîr im
Zêr u mal er çi nedêrim te didêrim ne feqîr im
Ji evîna te şepalê di şevan şubhê nedîr im
Ji lebê le'elê şeker-barê te wek şekker u şîr im
Me ji ser ta bi qedem sohtine wek ateş u 'ûdê
Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûdê
Ger 'Ezazîl bidîta nedîbir geyrê sucûdê

5.

Bê hisab şox u şepalê li Melê qehr u geder kir
Ne em anîne xiyalê ne li halê me nezer kir
Qet nekîr şefqe libasê gezebê zêde di ber kir
'Îlleta cewr u cefa u elemê cih bi ceger kir
'Ellilandîn di firaqê sitemê sîne bi ker kir

¹⁰²⁵“Begler” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

Ah hetta mirinê ev ji me ra dağ u keser kir
Sefera Şam u ʿİraqê li me x^weş lazim u fer kir
Bi me da jehr u reqîban di devî şehd u şeker kir
Em buyîn pêt u pereng lew ji wişalê me hezer kir
Nazik u ney-şeker u xûb u şîrîn-qed u xudûdê
Şenema sur ji Şemed şewqê ji Heq daye wucûdê
Ger ʿEzazîl bidîta nedibir geyrê sucûdê

119.¹⁰²⁶

Feʿilatün Feʿilatün Feʿilatün Feʿilîn

1.
Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat¹⁰²⁷
Ehşenellahu tebarek ji sura wê şenemê
Enwera reng-firişte beşera hûr-sirişt
Ya ji miskê Xetenê xal u xet u kakul u qîşt
Ger x^we nîşan seqerê dit dikirit hûr bihişt
Keʿbeya tê ne bit ew put-kede ye'wdêr u kenîşt
Ku neşîb da ji ezel Heq ji me ra ʿîşq newîşt
Feyde nakin li me ism u ne tîlism u ne nivîşt
Zahirî da me ʿezabek we ku baţîn ve bihişt
Sohtinê daye hinavan u ceger têki birişt
Qeşdê weşlê me bi can kir ku vedayîn u nehişt
Dest nehilîn ji teleb ger me di rê çit ser u tişt
Pişt nadîn du hezar xencer u tîr u rim u xişt
Me serî daniye rê u bi Xudê bestiye pişt
Ew e min rûh u heyat u ew e min qibleyê zat
Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat
Ehşenellahu tebarek ji sura wê şenemê

¹⁰²⁶Doskî s.407, Tunç s.188, Zivingî s.784, Zinar s.252, Dilovan s.261.

¹⁰²⁷Nazım biçimi: Terci-bend, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (5 bend).

2.

Zeriya dêm ji dur u leb-şekera ʿişwe-perî
Ya ji ser ta bi qedem têk ji ʿeyban e berî
Ji seraperdeyê lahût bi sed şîwe kirî
Bê te ber ʿeynê şuhûdê di libasê beşerî
Hêş lillah tu kesan dî bitin ev reng zerî
Daye ber qend u nebatê ji du leʿlên şekerî
Bê tu ya leb-şeker î ya tu nebata bi ter î
Allah Allah çî tecella ye ji sirra qederî
Haciyan silsile-bestîne li dora qemerî
Bê muruwet ku du mêran ji surê mey di serî
Dor Beytê ji şefa tene semaya seherî
Nehêlin çîne ʿewafê u ziyaret Hecerî
Zemzem u gulgul e u ʿumre u ʿîd u ʿErefat
Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat
Ehşenellahu tebarek ji sura wê şenemê

3.

Min bi dil şûretê can dî ji butan ew bi tenê
Ew tenê serwa rewan dî ji zerîfên çemenê
Xemriyan helqe u çîn dane ji miska Xetenê
Ser didin Çeşmeyê Heywan u bi zimzim direnê
Lê çî şîrani ye Allah te ji wê keft u çenê
Ez dibêm bedr e bi dêm lê dikitin guft u kenê
Ya yeqîn Roj e li şerqê we şefeq daye dinê
Geleţ im Rûhê Qudus hatiye nêv wê bedenê
Dikit îhyayê mewatan bi sur u reft u çunê
Te nehin bawer u îman nezerê dê u binê
Çî tecella ye buwî qible melek rû didinê
Sosin u sunbul u gul çerx e li dora semenê
Azerî ger bidiya hûr dikirin lat u menat

Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat
Ehşenellahu tebarek ji sura wê şenemê

4.

Nêrgiza mest u şîrîn u gul u nîsrîn e ji reng
Şeker u lu³luwê menşûr u bi dil ahen u seng
Me ji ber derbê evînê buye dil pêt u pereng
Lew me şeb ta bi seher nale ye wek muğni yû çeng
Dame sed rengê ʿezabê wu nehat der ji me deng
Hestiyan girtiye nasûr u mejî da heye jeng
Lew ne hişyar u xumarî me nex^warî mey u beng
Li me îro du kemandarê Hebeş hatine ceng
Têne qetla me di destan du siyeh-qewsê ji yeng
Direşînin me u tîn me du hezar tîr u xedeng
Cegerê kun dîkin u tê dibeyin mişlê tifeng
Mişlê wê kafîr u zalim qe diyîn kes di Fireng
Nazîk u xûb u şeker-xende u şîrîn-herakat
Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat
Ehşenellahu tebarek ji sura wê şenemê

5.

Di riya dost Mela yek cihet u sade-dil î
Me heta can heye haşa ji teleb dest bihilîn
Ya di rê ser bidirîn ya bi muradê weşilîn
Me çi perwayê rimên ber weşê şîrên qizil¹⁰²⁸ î
Ta ebed mest u helak î ji şeraba ezêlîn
Ji cefa u sitema wê ji ceger pur di kul î
Perdeya goşe-qeşeb bê tu ji ser dêmê hilîn
Ku di şerqê meh u xurşîd ji şewqê betilîn
Lew ji sur surme didêrîn u ne muhtacê kil î
Mest di nêv tor u lefan mar li selwê fetilîn

¹⁰²⁸“Qizil” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

Surmedar î n ji surê mestê ji qudret kemilîn
Me ji geflet du jiha dîn u ji sehmê xecilîn
‘Îşweger şîwe numa ya me ji wê rûh u heyat
Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat
Ehşenellahu tebarek ji sura wê şenemê

120.¹⁰²⁹

Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn Müstefîlûn

1.

Îro mi dî weqtê seher ew dilbera sundus di ber¹⁰³⁰
Dîsa di libsê sor u zer nûrek munezzeh bû beşer¹⁰³¹
Biskên siyah xalên di qer¹⁰³² reşkagulê zulf çûne ser
Eswed bû da’îm secde ber min bestî ‘eqda niyyetê
Geflet bi sir da min nezer mêran bi qetlê kir geder
Tîr dane dil şahê Mecer bê-mirwet amanc kir ceger
Feryad u efgan sed keser weşfan neşêm lê ev qeder
Zanim ku roj bû hate der subhan ji şahê qudretê

2.

Subhan ji te şahê celal hostayê pur qudret li bal
Xaşa te dayî ev cemal dêmê ji ‘enber xett u xal
Kifş bû di qewsê da hilal vê ra me dî bedra kemal
Lê bûn nîqab çewgan u dal wan yek bi mestî daye pal
Lê seyyirî bayê şimal pêçane ser nûra zelal
Qet kes diyin ev reng mişal mutrib were weqt e w’mecal
Zaza bi nayê ra binal saqî werîn xemra helal
Carek ji ser dêmê vimal zulfên li dora cebhetê

¹⁰²⁹Doskî s.413, Tunç s.168, Zivingî s.797, Zinar s.255, Diloan s.266.

¹⁰³⁰Nazım biçimi: Müsemmen, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Bend (12 bend).

¹⁰³¹Her ne kadar Müsemmen kafiye düzenine tam uymasa da başka bir kategoriye girmediği için biz müsemmen dimeyi uygun bulduk.

¹⁰³²“Qer” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. Yani “kara” demektir.

3.

Zulfên mu'cember kakulîn biskên siyah-reng sunbulîn
Ta ta bi dav dav fettilîn çîn çîn bi mestî silsilîn
Bayê Nesîm têk meyyilîn wî qest e xala filfilîn
Ebleq ji qudret xemmilîn wê buğçeyê gul kemmilîn
Tê endelîb u bulbulîn Roj hate burca sunbulîn
Geflet me dî lew xeccilîn mehrûm u mehcûr dil-kul î
Mecrûhê tîrên qizil¹⁰³³ î rehmê ke pur sohtî-dil î
Vê perdeyê carek hilîn bavê niqaba zulmetê

4.

Pîrsê li mihrdarê x^we ke l'meczûb u haldarê x^we ke
Bes qehr u azarê x^we ke qesta birîndarê x^we ke
Şefqê bi dîdarê x^we ke têk gerqê enwarê x^we ke
Lê emr u ferwarê x^we ke şehîdê nûbarê x^we ke
Gestiyê reşmarê x^we ke le'le şeker-barê x^we ke
Bi lefz u guftarê x^we ke dermanê kuldarê x^we ke
Lê keşfê esrarê x^we ke mexmûrê xemmarê x^we ke
Heyranê reftarê x^we ke kuştîne tîra muhbetê

5.

Wer ser de carek kuştîyan extermeyên¹⁰³⁴ x^we b'yengiyan
Berde bi mil da xemriyan badet seher reyhaniyan
Dağên şehîd u sohtiyan danîne lê wan tiliyan
Ku j'mu'ciza xummariyan rûh bête dîsa ser giyan
Hêj nabirim qet hêviyan j'wan şefqe u dildariyan
Billah ji nal u zariyan derba fîraq u bihriyan
Teşbîhê totakên çîyan xew nakirîn şev-tariyan
Lê hêj di x^wazîn şukriyan çendî ku rû dîn qibletê

¹⁰³³“Qizil” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰³⁴“Exterme” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. (yani “esir” manasına gelir).

6.

Çendî dinê bit her hebî ˆalem di ber hukmê te bî
Herçî divê te her we bî libsê te kêmxew xare bî
Da'im bi remz u ˆişwe bî şubhet gula her ğunçe bî
Wê buğçeyê xar tê ne bî ageh ji ˆuşşaqên x^we bî
Çeşmek li eħwalê me bî derheq me lê bê-perde bî
Sager medam pur bade bî pur-şefqe u x^weş-meˆde bî
Bihtir bi rehîm u şefqe bî b'şîrê te da perwa nebî
Mexmûrê çehvên şehle bî sofîne narê firqetê

7.

Derdê ğedar bêm firqet e firqet ji can pur zehmet e
ˆAşiq mirin her saˆet e ya sehle carek rûh det e
Lê dilber ev reng ˆadet e herçî di bendê da ket e
Ewwel didit pê ulfet e zewq u şefa u şuhbet e
Gavek ku ew vê ra rete an ca ji nageh ğeflet e
Şîrê cefayê lê det e Allah çi wê bê-mirwet e
Rehîmê bi ˆaşiq nabete wê qest e can yeğma¹⁰³⁵ ket e
Hetta ku dil qenc jê bete însaf ji meh-rûyan met ê

8.

Yar qest e can yeğma¹⁰³⁶ kirit da muˆcizê peyda kirit
Remzek ji reng ˆİsa kirit ya sihrê Bû Sîna kirit
J'ew le'lê şekker-xa kirit dîsa şehîdan rakirit
Van koleyan aza kirit carek ğerîban şa kirit
Rastî yedê beyza kirit miskê di cerhan da kirit
Dê x^weş bikit îhya kirit şefqê ke ya Reb da kirit
Reş-kakulan ta ta kirit sed helqe çîn çîn ba kirit
Hemyan li dêm tuğra kirit emrê humayûn ser me tê

¹⁰³⁵“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

¹⁰³⁶“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

9.

‘Aşiq ji wê dê sade bit xaka riya yarê x^we bit¹⁰³⁷
Sed dağ di dil wek lale bit xûnê bixut reng gûnçe bit
Wî can-fîda şubhet me bit canê ‘ezîz neqda ne bit¹⁰³⁸
Da‘im bi se‘y u cehde bit teb‘ê ku yar lê ew we bit
Yar jî digel bê-perde bit vê ra bi rehîm u şefqe bit
Wek gûnçe ‘aşiq dil vebit dil şubhetê ayîne bit
‘işq u cemal j’êk zêde bit xal eswed u dêm qible bit
Pêş her du nûnan secde bit vêkra biwêrin şubhetê

10.

Ê goyê meydanê te bit wek min di zindanê te bit
Ser-bendê çewganê te bit mecruhê peykanê te bit
Yeğma¹⁰³⁹ u talanê¹⁰⁴⁰ te bit her roj jî qurbanê te bit
Bîmarê mujganê te bit da‘im di fermanê te bit
Hebsî di zindanê te bit muştâq u heyranê te bit
Sohtî ji hicranê te bit dê mestê fincanê te bit
Wê behr di nîşanê te bit mûçê ji ber x^wanê te bit
Lê lutf u îhsanê te bit her dem bi xûnê hezretê

11.

Caman bi eğyaran nedî xemrê bi xûn-x^waran nedî
Werdan bi murdaran nedî wan rê di gulzaran nedî
Reyhan u gul-naran nedî bo wan di jen xaran nedî
Tu remz u esraran nedî koran tu enwaran nedî
Azarê mihrdaran nedî lê destê bed-karan nedî
Bi nûnekî yaran nedî nêv me’w x^we estaran nedî

¹⁰³⁷Bu yarım mısra “Zivingî ve Amêdî” nüshasında şu şekildedir:

“‘Aşiq divê dil sade”

¹⁰³⁸Bu yarım mısra “Zivingî ve Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Lê j’emrê yar gal nebit”

¹⁰³⁹“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

¹⁰⁴⁰“Talan” sözcüğü Türkçedir.

Tîran ji nûbaran nedî derdan bi bîmaran nedî
Ji geyrî sê caran nedî rîşin nedêrin taqetê

12.

Bes ʿaşiqan mehcûr bikî şubhet Melê rencûr bikî
Qelbê şikestî hûr bikî şûna birînan kûr bikî
Şemʿa me jê pur-nûr bikî b'zehrê x^we me me'mûr bikî
Tenha me bê-destûr bikî meħrem serayê hûr bikî
B'weşla x^we da feğfûr bikî j'wê badeyê mexmûr bikî
Nêv kaseya ferfûr bikî feyzê li dil da fûr bikî
Dême ji reng kafûr bikî dalan ji xalan dûr bikî
Pê ʿalemê meqhûr bikî weqtê sehergeh ba detê

121.¹⁰⁴¹

Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün

1. Îro ji nû pur-ateş im dîsa ji remza dilberê¹⁰⁴²
Mecrûhê qewsê pur-weş im tîr dane nîva cegerê
2. Tîr dan ji qewsê eswed e şehzadeya şîrîn-qed e
Kuştîne wek min çend sede wê padişah u beglerê¹⁰⁴³
3. Wê beglerê¹⁰⁴⁴ pur kuştîne enguşt bi xûnê riştîne
Ma ehlê dil qet hiştîne sohtîne mişlê mecmerê
4. Lê ez tinê ser ta qedem yek-ser disojim dem bi dem
Weşfên evînê ez çi dem nayên hesab u defterê

¹⁰⁴¹Doskî s.422, Tunç s.146, Zivingî s.721, Zinar s.229, Diloan s.239.

¹⁰⁴²Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (32 beyit).

¹⁰⁴³“Begler” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰⁴⁴“Begler” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

5. Weşfên evîn u ʿişqehê husn u cemala wê şehê
Nayêne şerh u medehê ehşen ji neqşê beşerê
6. Ehşen ji husna dêm-durê şîrîni yû guft u surê
Sed zahid êxistin ji rê wê nazik u leb-şekerê
7. Şekker di nêv lêvan e wê reyhan li dor sêvan e wê
Meşʿel di nêv şêvan e wê teysî ji rengê fenerê
8. Fener niye nûra Heq e husn u cemala mutleq e
Berqa sipêde'w şefeq e zuhre wû şemsa xawerê
9. Zuhre wû mah u muşterî min dîn li dêmê enwerî
Zulfa muselsel ʿenberî ser daye Hewza Kewşerê
10. Hewza ji Kewşer çeşme tê ya cih di rewza qudretê
Herdem ji nû wê ser de tê xemrî u tayên ʿerʿerê
11. Xemrê di reş biska herîr wer bûn li dor bedra munîr
Burca ku hâkim lê du mîr min dîn li textê kişwerê
12. Textê di mîr u begleran¹⁰⁴⁵ meydanê coqa goy-geran
Eşlan¹⁰⁴⁶ u cotê mey-xoran mey dan şeraba sağêrê
13. Sağer bi dest ser-x^weş u mest weqtê sehergeh dest bi dest
Geflet du begler¹⁰⁴⁷ mey-perest kuştîm bi derba xencerê
14. Kuştîm bi derba keyberan gezme'w xedenga awiran
Remz u îşarat u suran dan dil ji nêva pencerê

¹⁰⁴⁵“Begler” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰⁴⁶“Eşlan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹⁰⁴⁷“Begler” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

15. Dan dil ji ber husna bi nûr berqa tecellaya şudûr
Lew sohtiyem wek kûhê Tûr hubb u evîna enwerê
16. Hubba te ma x^weş hiştîme her roj ji nû ez kuştîme
Yek-ser ji xûnê riştîme tîr u xedengên Mecerê
17. Gezmên di şîrîn nazîkê derbên di wê rimbazîkê
Çûyîne nêv dil gazîkê min dad ji zulma dilberê
18. Dilber çi bê-qed zâlim e carek nekit pursê li me
Lazim bi halî alim e lê pur didêrit gederê
19. Lazim bi qetla min divî hêj ev di dil marê şevî
Peykan di cergê da çevî bend kir bi şewka enberê
20. Bend kir kulab u penceyan dil ma di nêv îşkenceyan
Min ah ji dest wan genceyan kok u kubarên dîn-berê
21. Remz u surên şîrîn-leban tîroj u berqên kewkeban
Rêza muselsel eqreban ger dan li dora qemerê
22. Min dîn li dor bedra temam herfên di mektûb dal u lam
Wê pêş-rewê batin revam yeğma¹⁰⁴⁸ kirim sîmîn-berê
23. Sîmîn-bera ney-şekkerî ew horiya nisbet perî
Bejna şîrîn dêmê zerî bo ji gulab u mawerê¹⁰⁴⁹
24. Bû mawer u şîrîn-lebê wê xûb u nûrîn-gebgebê
Bedra di burca eqrebê kengî ji ber perdê derê

¹⁰⁴⁸“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

¹⁰⁴⁹Bu yarım mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“Tê'n da zebad u mawerê”

25. Bedra ji qudret lê du nûn ew qatila eswed-eyûn
Pur rakirin wê qetl u xûn e'alem-perêht yegma¹⁰⁵⁰-kerê
26. Herdem bi zûlmê we'd sojî qelbê ji hubba te'y tejî
Lazim dibêm min dê kujî kes nîne çîtin mehderê
27. Kes nîne ret mehder bikit bes girtiyan ebter bikit
Xemlê ji zêrê zer bikit şefqet li yekta biderê
28. Şefqê bi dîdarê x^we kit qesta birîndarê x^we kit
Şehîdê reş-marê x^we kit ê ser li fitla pêşterê
29. Fitlê siyah marê şevîn reyhan bi dor serwan çevîn
Axir bi selwê da revîn xef bûn di tayên çenberê
30. Xef bûn di nêv tora qizil îlan¹⁰⁵¹-mîşalin ser li mil
Kuştî u jehr avête dil hêj kuştîyên remza berê
31. Kuştîne em şîrîn-lebê tehlî-keşî roz u şebê
Ger ez bibînim ew b'x^we bê nakim ji dil hêj bawerê
32. Ew nazika nisbet gulê camek ji Kewşer da Melê
Mest im ji ber qalûbelê hetta bi roja meşerê

122.¹⁰⁵²

Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün

1. Vê firqetê ebter kirîn feryad ji destê firqetê¹⁰⁵³
Jar u ze'îf u zer kirîn feryad ji destê firqetê

¹⁰⁵⁰“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

¹⁰⁵¹“Qizil ve îlan” sözcükleri Türkçe kelimelerdir.

¹⁰⁵²Doskî s.428, Tunç s.152, Zivingî s.740, Zinar s.236 Diloan s.246.

¹⁰⁵³Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (24 beyit).

2. Pur zer kirîn wek zêr mam çehvên di lutfê pîr mam
Da'îm li rê çavnêr mam feryad ji destê firqetê
3. Çav-nêrê reftara te bûm muştâqê gulzara te bûm
Lew dûr ji dîdara te bûm feryad ji destê firqetê
4. Dûr bûm ji wê reft u çûnê wan 'işweyan guft u kenê
Nayê bi çehvan min dinê feryad ji destê firqetê
5. Dunya bi min mij bû gemam xew jî li çehvan min heram
'Umrek bi vî halê he mam feryad ji destê firqetê
6. Sa'et li min têk sal bûn da'îm li ser dest fal bûn
Herfên dihatin dal bûn feryad ji destê firqetê
7. Îro tenê derhat elîf me'na diçû bejna şerîf
Ya xar e lê kemxe'w qedîf feryad ji destê firqetê
8. Vê firqetê pur dil şewand cerhên qedîm dîsa kewand
Şîşên di şor tê da tewand feryad ji destê firqetê
9. Dagên me dîsa reş kirin yek yek ji nû ateş kirin
Lê zêde penc u şeş kirin feryad ji destê firqetê
10. Sewda u sews u gêj kirim pur her di dil xûn rêj kirim
Çendan we bûm lê hêj kirim feryad ji destê firqetê
11. Billah ji nale'w zariyan gezmên di wan xummariyan
Xew nakirîn şev-tariyan feryad ji destê firqetê

12. Şev bû dinê çeşmên me da hetta beşîr mizgîn dida
Dê bê seher şahê geda feryad ji destê firqetê
13. Mizgîn ku da min ev qeder rûhê şîrîn min hate ser
Xeylek li min ron bûn beşer feryad ji destê firqetê
14. Ron bû bi dîdarê te dil bû gerqê enwarê te dil
Naret ji ferwarê te dil feryad ji destê firqetê
15. Minnet me dildarê x^we dî dîsa ji nû yarê x^we dî
Sultân u xund-karê x^we dî feryad ji destê firqetê
16. Reş kakulê sunbul çevîn minnet me dîsa gem revîn
Nû bûn li dil hubb u evîn feryad ji destê firqetê
17. Derdê gedar bêm firqet e firqet ji can pur zehmet e
Ya sehl ku aşîq rih dite feryad ji destê firqetê
18. Narê fîraq u sohtinê êşa xedenga nuhtinê
Pirs kin ji uşşaqan tinê feryad ji destê firqetê
19. Aşîq ew in her dimirin çend-yek di remzên dilbir in
Keybir li dil min bihtir in feryad ji destê firqetê¹⁰⁵⁴
20. Şewqe bi remz u awirin aşîq hero carek mirin¹⁰⁵⁵
Lewra ku ew her dilkirin feryad ji destê firqetê
21. Ya Reb bi dîdarê x^we kî min waşilê yarê x^we kî
Bes sohtiyê narê x^we kî feryad ji destê firqetê

¹⁰⁵⁴Bu beyit sadece “Amed” nüshasında vardır.

¹⁰⁵⁵Bu beyit sadece “Amed” nüshasında vardır.

22. Me'j dostê satek dûr nekî perkende u mehcûr nekî
Dîsa ji nû dil hûr nekî feryad ji destê firqetê
23. Keybir dihatin şed welê hatiye nêv Ehmed dilê¹⁰⁵⁶
Lew kuştinê şed wek Melê feryad ji destê firqetê
24. Xaka riya dilber Mela bikşîn di çehvan wek cela
Dîdar qismet bû hela feryad ji destê firqetê

123.¹⁰⁵⁷

(Rubâî kalıbıyla yazılmıştır)

1. Derheq me bi şîrê x^we meke teqşîrê¹⁰⁵⁸
Na bit di şugla me bikî te^oxîrê¹⁰⁵⁹
2. Tuğrayê humayûn ku dîkin turreyê emr
Zulfa te ye anîn ji Xeşa tehrîrê
3. Hûsna te nizanim bi çi teşbîh bikim
Fî eḥseni teqwîm lew hatiye tefsîrê
4. Surra te li dêm ayetê kubra ye neşêm
Lê neql u riwayet dîkirim teğsîrê¹⁰⁶⁰
5. Ger qelbê heqîqet niye yekcar çira
İşqa te kirîn zîr u zeber¹⁰⁶¹ iksîrê¹⁰⁶²

¹⁰⁵⁶Bu beyit sadece “Amed” nüshasında vardır.

¹⁰⁵⁷Doskî s.433, Tunç s.444, Zivingî s.749, Zinar s.240, Diloan s.249.

¹⁰⁵⁸Herşenî nüshasında bu beyit yoktur.

¹⁰⁵⁹Nazım biçimi: Gazel, nazım türü: Âşıkane, nazım birimi: Beyit (14 beyit).

¹⁰⁶⁰Bu mısra “Govlî” nüshasında şu şekildedir:

“Bê nêql u riwayet bigirim tefsîrê”

6. Ma qudretê defê heye wer Şêrê °Elî bit
Lami° ku bidit şa°iqeya teqdîrê
7. Bê qudretê tu quwwetê mexlûq çi kit
Memnû° e li nik °eql ku bikit te°şîrê
8. Ney bestê tîlismê me bi sed xane birit
Qadir heye °arif bikirit teqrîrê
9. Ber dilber u leb-ber-leb u endam li yek
Xewna me bi yarê bidinê te°bîrê
10. Zatî ji wucûda me sebeb wê tu dizanî
Naête hisabê felekê tedwîrê
11. Ateş-peresê wadiyê °îşqîn u °eceb
Dînar¹⁰⁶³-peres u wê dibirin tekfîrê
12. Mihrabê du birhên te bibînit °arif
Niyyet çi bi cih bit dema tekbîrê
13. Zanim te çi mizraq vi dil keftiye lê
Carek tu goyî di derbên tîrê¹⁰⁶⁴
14. Teqdîrê ku hukmî li Melê carî kit
Qet kes heye mumkin bide tê teğyîrê

¹⁰⁶¹“zîr u zîber” Herşenî nüshası s. 148.

¹⁰⁶²Bu mısra “Amed” nüshasında şu şekildedir:

“°îşqa te kirîn Zêrê ji ber iksîrê”

¹⁰⁶³“dunya” Herşenî nüshası s.148.

¹⁰⁶⁴Carek dikewî hêj ji derba tîrê: Toprak; Carek ku dê derbê tîrê: Herşenî; Carekê go: Tu yî hêj di derbên tîrê: Zinar.

124.¹⁰⁶⁵

(Rubâî kalıbıyla yazılmıştır)

1. Mizgîn ji me ra bêt ji sur-şîrînê¹⁰⁶⁶
Canê x^we yê şîrîn didirim¹⁰⁶⁷ mizgînê
2. Sed Çîn di x^we da girtiye zulfa te bi çîn¹⁰⁶⁸
Şî'ra me u heq lew çû heta Maçînê
3. Neqşên felekan guh didirin vê nezmê
Tenha ne beşer her dikirin tehsînê
4. ʿİşqê ji Xudê da tu bi x^wazî jê ra
Ger dê li neyarek¹⁰⁶⁹ x^we bikî nefrînê
5. Yek secde tenê ferz e di dînê ʿişqê
Bin ber qedê yarê di mecalê dînê
6. ʿAşiq ku bi dil fatîheya ʿişqê x^wand
Ayat¹⁰⁷⁰ yekayek dikirin amînê
7. Me'j le'le lebê yarê vex^war avê heyat
Eğyar bila têk biçîn Darînê
8. Lazim bi x^we ayîneyê Rûhulquds î tu
Lew kes nediya hîrî bi vê ayînê

¹⁰⁶⁵Doskî s.436, Tunç s.448, Zivingî s.755, Zinar s.242, Diloan s.251.

¹⁰⁶⁶Nazım biçimi: Gazel, nazım birimi: Beyit (13 beyit).

¹⁰⁶⁷“Bidirim” Herşenî nüshası. s.149.

¹⁰⁶⁸Birinci Çin, Çin devletini kast etmektedir. İkinci çin ise zülüftür.

¹⁰⁶⁹“Gerdê tu li yarek” Herşenî nüshası. s.149. Bizce doğrusu da budur.

¹⁰⁷⁰“Aya saqî” Herşenî nüshası. s.149.

9. Ca'iz bi te min heyşî'l-beşer nisbet dan
Bihn u şefeq¹⁰⁷¹ u nazikiya nesrînê
10. Ev reng feşaḥet ji beşer sihrê ḥelal
Î'cazê beyan¹⁰⁷² aniye ber tedwînê
11. Da nale u ahên me ji dil seḥ bikirî
Wer guh bide hinda vî serê balînê
12. Ferhad dizanî tu ji Perwîz mepîrs
Eṭwarê gemê 'îşq u sura Şîrînê
13. Bê nuqte nehin da'ire îḥsan ke Mela
Dewwar çî kit da'ireya tekwînê

Ferd

Mef'ûlu mefa'îlu mefa'îlu fe'ûl/fa'

Ser-defterê weşfên te ye dîbaceyê dil
Yek qeṭre ji lutfê te ye sîraceyê dil

Zîkrê te dîkit di rewzeya mehceyê dil
Ṭeyrê nefesa hay u hûya lehceyê dil¹⁰⁷³

¹⁰⁷¹“Bihn u şefeqa” Herşenî nüshası. s.149.

¹⁰⁷²“Î'caz u beyan” Herşenî nüshası. s.149.

¹⁰⁷³Bu iki ferd, Govlî ve Amêdî nüshalarında yer almaktadır; Dilovan ve Tunç'un (Melayê Cizîrî, Dîwân, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012, orijinal metin) çalışmalarında da iki ferd halinde gösterilmiştir. Fakat Doskî'nin çalışmasında ise bu iki ferd, rubâîlerin içinde gösterilmiştir.

Rubâî

*Mef'ûlu mefa 'îlu mefa 'îlu fe 'ûl/fa*¹⁰⁷⁴

1.

Qewsê di hilalî bi delalî keşiha¹⁰⁷⁵

Bejna te ji şengî bi derengî meşiha

Marê ji herîrê di °ebîrê xûşiha

Mawer bû ji wan zulfê di zengî weşiha¹⁰⁷⁶

2.

Şimşad xeramî ku dicamê mey da¹⁰⁷⁷

Cama ji şerabê bi gulabê hey da¹⁰⁷⁸

Sed hatine qurban u muṭriban ney da

Dor hate ṭilismê me bi ismê hey da

3.

Amancê xedengên te ye min şîşeyê dil¹⁰⁷⁹

Da°im ew e her min gem u endîşeyê dil

Ateş direşînit qebesê pîşeyê dil

Hingî li xeyalê diderim tîşeyê dil¹⁰⁸⁰

¹⁰⁷⁴Doskî s.438, Tunç s.464, Zivingî s.836, Zinar s.269, Dilovan s.321.

¹⁰⁷⁵Rubâîler; nazım biçimi: Rubâî, nazım birimi: Mısra.

¹⁰⁷⁶Bu rubâî sadece Govlî, Zivingî ve Amêdî'de vardır.

¹⁰⁷⁷Bu rubâî; Zivingî ve Amêdî'de ise şu şekildedir:

“Şimşad u xeramek ku me dîbû şehêrê
Camek ji şerabê bi me da wê qemerê
Tîrek ku ji qewsên di wî da cegerê
Qurbanê x^we kir canê şîrîn rux-fenerê”

¹⁰⁷⁸Doskî s.438, Tunç s.464, Zivingî s.839, Dilovan s.321.

¹⁰⁷⁹Doskî s.439, Tunç s.464, Zivingî s.841, Dilovan s.323.

¹⁰⁸⁰Bu rubâî sadece Govlî ve Amêdî'de vardır.

4.

Burhên te bi hev ra ne serê de^{wayê}¹⁰⁸¹

Sunbul ji teref hatine ser gewgâyê

Da her ji dilê rîş¹⁰⁸² biken yeğmayê¹⁰⁸³

Feryad ji destê te şîrîn şehlayê

5.

Ser-pûş u qibaba min u eşq u mey u cam¹⁰⁸⁴

Cama ku nebes ke bi tenê bes ke xitam

Şahid ne bi mestî bigerînit bi xiram

Ew bade heram e me du sed carî heram¹⁰⁸⁵

*Mef'ûlû Mefa'îlû Mefa'îlû Fe'ûlûn*¹⁰⁸⁶

6.

Bêj em ji cenabî bi hicabê te veda^{în}¹⁰⁸⁷

Serwî¹⁰⁸⁸ di çemen da u di benda hewe da^{în}¹⁰⁸⁹

Herçend tu mîr î me feqîr u me geda^{în}

Zanî ji giyanê x^we bi canê x^we feda^{în}

7.

Xala te ye mişkîn ku bûye nuqteyê nûnan¹⁰⁹⁰

Wek ism u tîlisman bûye te^{wîzê} ‘uyûnan

Çeşmên di siyeh radikirin fitne u xûnan

Lew xûn ji du çehvên me dizêt şubhe ‘uyûnan

¹⁰⁸¹Doskî s.443, Tunç s.468, Zivingî s.840, Diloan s.323.

¹⁰⁸²Diloan: “rîşî”

¹⁰⁸³“Yeğma” sözcüğü Türkçedir.

¹⁰⁸⁴Doskî s.443, Tunç s.468, Zivingî s.841, Zinar -, Diloan s.323.

¹⁰⁸⁵Bu rubâî sadece Amêdî’de vardır.

¹⁰⁸⁶Doskî s.439, Tunç 464. Zivingî s.839, Zinar -,Diloan s.321.

¹⁰⁸⁷Bu mısra “Amêdî” nüshasında şu şekildedir:

“Perde hebabî bi” vezine uymadığı için bunu tercih etmedik. Onun yerine S. Diloan’ın çalışmasında da geçen bu sözcükleri tercih ettik. “Bêj em ji cenabî bi” veznin şu cüz’lerine de uyuyor “mef’ûlû mefâ’îlû”.

¹⁰⁸⁸Diloan: “serwa”

¹⁰⁸⁹Nazımlar; nazım biçimi: nazm, nazım birimi: Bend (11 Nazm).

¹⁰⁹⁰Doskî s.440, Tunç s.466, Zivingî s.839, Zinar -,Diloan s.322.

8.

Yengî te di şengî bi derengî we keşandin¹⁰⁹¹

Sed tîr u xedengî bi çi rengî te reşandin

Ser-pence bi îşkence te wek gunçe lifandin

Hestî we bi mestî li me vê ra herişandin¹⁰⁹²

9.

Pa-bûs e murada me ji yara x^we di ʿîdan¹⁰⁹³

Mehrûm nekî me ji murada x^we murîdan

Qurbanê te me min bike amancê cerîdan

Emma ji Xudê ra mebe hem-rahê pelîdan¹⁰⁹⁴

10.

Axa qedema muhterema sîm-berî me

Wek saye peyapey li riya ney-şekerî me¹⁰⁹⁵

Her keftime rê reh ji girê reh-guzerî me

Da'im di sulûka x^we ricûkarê ewî me

11.

Me j'ayetê kubra ku bi tuğra we keşandî¹⁰⁹⁶

Îrab bi zêrabî kişandi yû reşandî

Sîm-abê ji sîma bi x^we dis'pêde reşandî

Îlan¹⁰⁹⁷ veweşandî bi ʿebîrî veweşandî

¹⁰⁹¹Doskî s.440, Tunç s.466, Zivingî s.840, Zinar -, Dilovan s.322.

¹⁰⁹²Bu nazm sadece Govlî ve Amêdî'de vardır.

¹⁰⁹³Doskî s.440, Tunç s.466. Zivingî s.841, Zinar -, Dilovan s.323.

¹⁰⁹⁴Bu nazm sadece Govlî ve Amêdî'de vardır.

¹⁰⁹⁵Bu nazm Zivingî ve Amêdî'de ise şu şekildedir:

“Axa qedema muhterema payê perî me

Wek tûtî peyapey li zebanê şekerî me

Her lehze dibî bêt ku diçim reh-guzerî me

Êdî çi bi bêjim ku kerîm ibni kerîm e”

¹⁰⁹⁶Doskî s.441, Tunç s.466, Zivingî s.839, Zinar -, Dilovan s.322.

¹⁰⁹⁷“îlan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir. Yani “yılan” demektir.

12.

Allah çi zêrîf î çi letîf î çi şepal î¹⁰⁹⁸
Qenc î u bi gunc î u bi naz î u delal î
Zanîn me şev u rojê tu bes ku ji xeyal î
Da'im ji xeyala ku li bale tu li bal î¹⁰⁹⁹

13.

Allah çi şîrîn î çi nebat î çi heyat î¹¹⁰⁰
Mehbûb wekî dî te dibêjim but u lat î
Ya¹¹⁰¹ şûretê rûh î tu wû ya pertewê zât î?
Dîdar me pur dîne li derdê me tu hatî¹¹⁰²

14.

Bejna te ji şengî te çi rengî wu xeram î¹¹⁰³
Qedney-şeker î işweper î mah î tamamî
Carek te bihiştê bigeheştê me gulamî
Ta qenc Melayî bidiya bê bi selamî¹¹⁰⁴

15.

Peygâm u bişaret bi işaret me gihiştê¹¹⁰⁵
Nazik zeriye sur-periyê hûr-siriştê
Remza du hilalan xet u xalan qed u qîştê
Nadem bi şemalên bi şepalên di bihiştê

16.

Rind î bi x^we qend î u şîrîn î u şepal î¹¹⁰⁶
Qenc î u bi genc î u bi naz î u delal î

¹⁰⁹⁸Doskî s.441, Tunç s.466, Zivingî s.840, Zinar -, Diloan s.322.

¹⁰⁹⁹Bu nazm sadece Govlî ve Amêdî'de vardır.

¹¹⁰⁰Doskî s.442, Tunç s. 468, Zivingî s.840, Zinar -, Diloan s.323.

¹¹⁰¹Diloan: "ba suret"

¹¹⁰²Bu nazm sadece Govlî ve Amêdî'de vardır.

¹¹⁰³Doskî s.442, Tunç s.468, Zivingî s.839, Zinar -, Diloan s.321.

¹¹⁰⁴Bu nazm sadece Govlî ve Amêdî'de vardır.

¹¹⁰⁵Doskî s.442, Tunç s.468, Zivingî s.840, Zinar -, Diloan s.322.

¹¹⁰⁶Doskî s.443, Tunç s.468, Zivingî s.841, Zinar -, Diloan s.323.

Mehbûb li text î u bi rext î [û]¹¹⁰⁷ bi x^we bext î
‘Umrê te me ra bit sed u deh sale hilal î

Helbesteka Hevpişk e [Muşaare] Di Navbera

Melayê Cizîrî U Mîr ‘Îmadeddîn Da¹¹⁰⁸

Mefa‘ilün Mefa‘ilün Mefa‘ilün Mefa‘ilün

1. Mela:

Selama min sena-x^wanî sehergeh gewher-efşan bit¹¹⁰⁹
Bişûret emrê Subhanî ser-elqabê zer-efşan bit
Bi xizmet ‘erdê sultanî ‘ebîr u ‘enber-efşan bit

1. Mîr:

Selama şani‘ê Qadir Mela da pê mu‘etîr bî
Mufferreh bit me lê xatîr peyapey lê mukerrer bî
Ji cama xatîrê ‘atîr me jê ayîne enwer bî

2. Mela:

Ji reng ayîneya camê te baîin rewşen u şaf e
Di remza kufr u Îslamê yeqîn fehme te keşşaf e
Ji berqa nûrê ilhamê durexşan qaf ta qaf e

2. Mîr:

Du rexşan hat u rexşan hat¹¹¹⁰ sena berqa tecellayê
Bi cama reng belexşan hat¹¹¹¹ bi firûzê cela dayê
Limîn le‘la Bedexşan hat¹¹¹² ji destê mah-sîmayê

¹¹⁰⁷Bu bağlaç olan “û” metinde yoktur. Vezin gereği tarafımızdan ilave edilmiştir. Aksi takdirde veznin cüz’ü eksik olur.

¹¹⁰⁸Doskî s.444, Tunç s.476, Zivingî s.891, Zinar s.297, Diloan s.302.

¹¹⁰⁹Nazım biçimi: Müşaare, nazım birimi: Bend (39 bend).

¹¹¹⁰Zivingî ve Amêdî’de şu şekildedir: “di rexşanî durexşan bû”, Amed de ise “dur efşan bû”

¹¹¹¹Zivingî ve Amêdî’de şu şekildedir: “di camê me bilexşan bû”, Amed de ise “di rexşan bû”

¹¹¹²Bu yarım mısra Amed, Zivingî ve Amêdî’de şu şekildedir:

“Wekî le‘lê bedexşan bû”

3. Mela:

Ji destê şekker-amîzan seraser gerqê mestî me
Semen-bû u dil-awîzan bi reyhanan vebestî me
Ji tora fitne-engîzan du ejder mest gestîme

3. Mîr:

Du reş-maran vi min ber bû¹¹¹³ me dil maye d'xiyalê da
Ku sunbul hat u ker ker bû di ber goşê hilalê da
Ji 'eksa saqî enwer bû şeraba me d'peyalê da

4. Mela:

Şeraba nabê rummanî şefeq da 'iqdê perwînê
Muselsel maye reyhanî xetê nazik li nesrînê
Gerez şiklê te bû Manî ji şûret xaniya¹¹¹⁴ Çînê¹¹¹⁵

4. Mîr:

Mîsala şûreta Çînê gelet Manî xeta-kêşa
Ku min dîbû di ayînê ji ber zulfa du ta kêşa
Me dîbû şeklê Şîrînê tu ustadan we nakêşa

5. Mela:

Ku kêşa katibê geybê xetê reyhan li kafûrê
Çi ayet bû *ji la reyb* ê reşandî zulmet u nûrê
Di yaqûta me dê mey bê ji destê wê şifet-hûrê

¹¹¹³Bu yarım mısra Zivingî ve Amêdî'de şu şekildedir:

“Du reşmarê semen sor bû”

¹¹¹⁴“Xan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹¹¹⁵Bu yarım mısra Zivingî ve Amêdî'de şu şekildedir:

“Ji neqşên Çîn u Maçînê”

5. Mîr:

Ji neş³a badeya kasê bîzat ez gîrîqê ʿîrfan im
Ji wê camê ji wê tasê şîfet-Kisra wû Xaqan¹¹¹⁶ im
Ji berqa gemze-elmasê li textê dil Suleyman im

6. Mela:

Suleymanî me ez dîsa seher hudhud bişaret kir
Cewab anî ji Belqîsa bi hal u sur ʿîbaret kir
Bi can ez x^weş kirim ʿÎsa dema wî ew îşaret kir

6. Mîr:

Dema ʿÎsa îşaret kir li min ʿezmên remîm hey bûn
Dil u canê me gîret kir tenê meʿdûm u la-şey bûn
Eda lew x^weş ʿîbaret kir me hemser muğnî yû ney bûn

7. Mela:

Ney u muğnî me hem-raz in di remza ayneya camê
Tenê meherem def u saz in didin bê-perde peygamê
Dinalin kewkeb u bazin hezar reng tene ilhamê

7. Mîr:¹¹¹⁷

Hezaran bişkowan deng tê ji belgên nêrgizên nazik
Ji tayê ʿerʿera şeng tê giha rûha me awazik
Meşa serwa bi ser zeng tê bi perwaza x^we şeh-bazik

¹¹¹⁶“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹¹¹⁷Bu bent Zivingî’de şu şekildedir:

“Dinalin gunçe u deng hat ji belgê nêrgiza nazik
Ji tayê ʿerʿera şeng hat bi perwaza x^we şehbazik
Meşa selwa şehîreng hat giha rûhê me awazik”

8. Mela:

Zihî şahîn u şeh-bazê bi naz u gemze u gencan
Çi teygûn¹¹¹⁸ bû di perwazê we şîrîn dame ber pencan
Bi remza sihr u i'cazê birim rêza guher-sencan

8. Mîr:

Guher-senc in di husnê da du ebrû mişlê mîzanê
Du şehla bûn di qewsê da giran ser bûn di kêşanê
Hilalan goşe çûn peda du sunbul rast u çep danê

9. Mela:

Du sunbul rast u çep bedrê muselsel turre tuğra ne
Berat u Leyletu'l-qedrê mela'îk şef girêdane
Ji balayê bidin çetrê li bedrê taze seywan e

9. Mîr:

Li bedrê katibê husnê nivîsî 'enberê sara
Şîrîn e gâlibê husnê bi nîşana cemal-ara
Nezer kir talibê husnê ku dilber dil berê xara

10. Mela:

Dilê bit şeydê şahînan yeqîn dê dest jê berdîn
Bi naz u 'işwe-şîrînan şîrîn dê şehd u şekkerdin¹¹¹⁹
Di tora 'enberîn çînan ji qudret rûh-perwerd in

¹¹¹⁸“Teygûn” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹¹¹⁹Bu yarım mısra Zivingî ve Amêdî'de şu şekildedir:
“Me dil her pur-xem u derd in”

10. Mîr:¹¹²⁰

Bi qudret nuqteya nûrê kû kiswet bû li nîşanê
Di nûra ateşê Tûrê çi şewqek daye perwanê
Ji şahba bade ferfûrê me ateş hate fincanê

11. Mela:¹¹²¹

Ji wê nûrê ji wî narî me Mûsayî qebes îsa
Bi rojê rast u çep tarî bi teyrê dil qefes îsa
Bi muhra neqşê Cebbarî ji êgir min nefes îsa

11. Mîr:

Ji êgir min nefes hil bû ji ruxsarê şeb-efrûzê
Ji bo min hêllê muşkil bû bi remza mu'ciz-amûzê
Ji nar u nûrê kamil bû ji berqa wê cehan-sûzê

12. Mela:¹¹²²

Binê berqa tecellayê melek hiştin di Adem da
Ji remza bejn u balayê birûskê rastî 'alemda
Berata zer-feşan dayê bi mehrem muhru xatem da

¹¹²⁰Bu bent Zivingî'de şu şekildedir:

“Ji qudret nuqteya nûrê bi sûret bû li nîşanê
Ji berqa ateşê Tûrê çi şewqek daye perwanê
Ji 'eksa camê ferfûrî ku ateş hate fincanê”

¹¹²¹Bu bent Zivingî'de şu şekildedir:

“Ji wê nûrê ji wî narî mi Mûsayî qebes îsa
Çi ateş bû di wî darî li teyrê dil qefes îsa
Ji 'işqa neqşê Cebbarî ji agir min nefes îsa”

¹¹²²Bu bent “Zivingî” ve “Amed'de” şu şekildedir:

“Binê berqa tecellayê mela'îk dîn di Adem da
Ji remza bejn u balayê çi gewga bû di 'alemda
Ji bala tal'ek dayê Suleyman dî di xatem da”

12. Mîr:

Kesê bê-perde meħrem bit divê bê-perde wek ney bê
Rebab u çeng hem-dem bit ʿibadet mestê bê-mey bê
Di dest da camê wek Cem bit ji reng ayîneya ğeybê

13. Mela:

Di vê ayîneyê zanî ku hikmet tête teʿlîme
Ku herfin taze nûranî di lewhê sîne teqwîme
Ji bala tewrê insanî nezer da saʿidê sîme

13. Mîr:

Şefeq da sîm-endamê ji bala pertewek nûrê
Bigir ayîneya camê ji destê mest u mexmûrê
Tu carek guhde peygamê ji nay u ʿûd u tenbûrê

14. Mela:

Bi qanûn guh de ayînê bizanî da sira sazan
Ji hikmet tête tedwînê bi ʿeynî meʿneya razan
Bi dama ʿişwe-şîrînê didit teyrê me perwazan

14. Mîr:¹¹²³

Di perwazê huma deng în me ser da tacê iqbalê
Şehê Keyxusrew u Zeng în ser-efraz în di vê halê¹¹²⁴
Leber pê ʿerʿera rengîn me qamet bû şubê dalê

¹¹²³Bu bent “Zivingî, Amêdî ve Amed’de” şu şekildedir:
“Di perwazê huma deng în me ser da tacê iqbalê
Şehê Keyxusro u Zeng în ser-efraz în di vî halê
Werîn saqî meya rengîn me dil maye di vê qalê”

¹¹²⁴Bu mısra “Govlî” nüshasında şu şekildedir:
“Siha ser wa siha şengîn ser-efraz în di pa malê”

15. Mela:

Di rê da xakê dergah im belê ewwel ji wê xakê
Bila bê-paye u cah im me pê çû ferqê eflakê
Şikarek der rehê şah im ji wê bendim di fitrakê

15. Mîr:

Giran-bend im di bendê da di qeyda şahê şeh-bazan
Du ser-pence di zendê da gehîştin yek şubê bazan
Di destê şehlewendê da bi şahînî u rimbazan

16. Mela:

Bi şêran ra ku rimbaz im di remza qabe qewseynê
Bi °eynê gulşenê raz im di babê Hikmetu'l-°eynê
Mulazim hezretê lazim hicab rakit ji mabeynê¹¹²⁵

16. Mîr:

Ji mabeynê bi zat dê çit ku waşil bit bi mehbûbî
Ne تنها dê şefa jê çit eger dê mest u meczûbî
Bi tuğrayek beratê çit bi muhra emrê menşûbî

17. Mela:

Di menşûba wîşalê da bila şahib-meqam bit ew
Di ber qewsê hilalê da ji feyrûzê bi cam bit ew
Di esrarê peyalê da divê miskîn xitam bit ew

17. Mîr:

Xet u xalên di camê da nişan pê ismê Allah e
Di behsa zulf u damê da Mela ya qenc kûtah e
Di xetma wê xitamê da gerez mihra şehin şah e

¹¹²⁵Bu yarım mısra “Amêdî” nüshasında şu şekildedir:
“Bi zat dê çit”

18. Mela:¹¹²⁶

Di xetma şewt u herfê da ji mûsîqî xeber na^oe
D' kalam u nehw u şerfêda beyan nabî bi inşae
Dura hikmet di nuţfêda bi hey^oet guhtinê na^oe

18. Mîr:

Di iqlîmê suxen xaqan¹¹²⁷ rewan-bexş u şeker-rêz î
Ji ney-şekker li ewraqan bi can ra ^oenber-amêz î¹¹²⁸
Ji sîmîn-sa^oid u saqan bi sehharî guher-rêz î

19. Mela:

Bi xewwaşî bi sehharî te dur anîn ji beħreynê
Ji şî^ora te şeker-barî ji Misrê ta bi Qezwînê
Bi diqqet bîn sed eş^oarî di bêjî terfetu'l-^oeynê

19. Mîr:

Di bağê lefz u me^onayê suxen min serw azad e¹¹²⁹
Ji vê imla u inşayê me lewhê dil numa sade
Ji ħusnê rewneqek dayê ku Şeyx Ehmed me ustad e

20. Mela:

Ji beħra qulzuma mîran bi ġewwaşî guherçîn im
Di beħsa şerh u tefsîran tu deryayan we nabîn im
Ji mîr u begler¹¹³⁰ u çîran ġulamê mîr ^oUmadîn im

¹¹²⁶Bu müselles (üçlü) sadece “Govlî” nüshasında vardır.

¹¹²⁷“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

¹¹²⁸Bu mısra “Amed, Zivingî ve Amêdî” nüshasında şu şekildedir:
“Nehin wek te di afaqan”

¹¹²⁹Bu mısra “Paşa, Yusuf, Ömer, Amêdî” nüshasında şu şekildedir:
“Ji zulfa lefz u me^onayê me kêşa şane şimşade”

¹¹³⁰“Begler” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

Helbesteka Hevpeşge [Muşaaare] Di Navbera

Melayê Cizîrî U Feqiyê Teyran Da¹¹³¹

(14 hece ölçüsüyle yazılmıştır.)

1. Feqî:¹¹³²

Selama min heqîrê şedefek divê tê kin¹¹³³

Îro ke li Cezîrê heqq e ku li Melê kin

Helakên¹¹³⁴ j' derba tîrê derman heye ku lê kin

1. Mela:

Selamên milyaketan bê-hedd u bê-hisêb in

Şubhetê avên şetan ji Mela li Mîm u Hê bin

Hilakên ji zehmetan derman ji lam u bê bin

2. Feqî:

Şerbeta lam u bê yan ez nadim bi heyatê¹¹³⁵

Me' dena dal u rê yan dibarînin nebatê

Zahir dîkin me' neyan ji husna but u latê

2. Mela:

Ji neqşê but u latan me sîne but-xane ye

Te' eyyuna şifatan tecella d' qelbê me ye

D' îd u şevê beratan ji wan ra me secde ye

¹¹³¹Doskî 458, Tunç 488, Zivingî s.911, Zinar s.307, Diloan s.311.

¹¹³²Kürtlerin Yunus Emresi olarak da anılan Feqiyê Teyran veya Fakî-yî Tayran (1590-1660), asıl adı Muhammed'dir. Babasının ismi Abdullah'tır. Feqiyê Teyran Müküs'de (Van Bahçesaray) dünyaya gelmiştir. Medrese eğitimi alan Teyran'a Feqî ismi, ilimden/talebe kelimesinden; Teyr/kuş ise (Mantık et-Tayr) adlı eserden gelmektedir. Şair, masal ve destan yazarı olup sade bir dil kullanmıştır. Feqî, Şêxê Sen'an, Zembilfiroş, Bersîsê Abid ve Kela Dimdim gibi eserler yazmıştır. Feqî, eserlerinde "Feqî, Miksî ve Mîm û Hê" mahlaslarını kullanmıştır. Feqî, Melayê Cizîrî'yi görmüş ve onun zamanında yaşamıştır. Adak, 232-242.

¹¹³³Nazım Biçimi: Müşaaare, nazım birimi: Bend (50 bend).

¹¹³⁴Zivingî nüshasında "Ku" olarak geçer.

¹¹³⁵"Lâm û bê" yani -leb- (dudak) demektir Farsçada.

3. Feqî:

Secdeya şukrê carek me ferz e di wişalê
Ne perde ne sitarek li ber wechê hilalê
Ehşenellah tebarez ji sirra wê cemalê

3. Mela:

Cemala nûrîn şaf e di wechên tecellayê
Bi herfên x^we keşşaf e zemîr didin me^cnayê
Ha Mîm ^cEyn Sîn Qaf e di remza wê mu^cemmayê

4. Feqî:

Hêyên di heft Ha Mîman nuqtayan lê peyda kin¹¹³⁶
Îsmên du Ta Sîn Mîman du mîman jê cuda kin¹¹³⁷
Bavêne cem du cîman ^cişqê ku jê peyda kin¹¹³⁸

4. Mela:

Heft xum tejî bade di meykedeya qidemê
Ji¹¹³⁹ xuma ku mey irade¹¹⁴⁰ ^cişq rêht cama Cemê
Lewhê lê nûn u şad¹¹⁴¹ e lew feyzê da qelemê

¹¹³⁶Eğer yedi ‘‘Ha Mîm’’ getirseler ve noktaları üzerine bıraksalar ki olsun ‘hem’, Farsçada hem içki kûpü demektir. Manası ise yedi dolu içki kûpü getirsinler demektir.

¹¹³⁷Eğer Mîm’i de (Ta Sîn Mîm) koparsalar sadece ‘Tas’ kalır ki o da içki onunla içilir.

¹¹³⁸İki cîm demek yani iki zülfün cîm harfleri gibi eğridir.

¹¹³⁹Zivingî nüshasında ‘‘xuma’’ ile başlıyor. Yani Zivingî’de ‘‘ji’’ sözcüğü yoktur.

¹¹⁴⁰Bu yarım mısra ‘‘Beğda’’ nüshasında şu şekildedir:

‘‘Xuma kû min jê mirade’’

¹¹⁴¹Dîvân edebiyatında ‘‘nûn’’ harfinden kasıt sevgilinin kaşı demektir, ‘‘şad’’ harfinden kasıt ise göz demektir. Nûn ve Şad’ın levhası yüzdür.

5. Feqî:¹¹⁴²

Saqî ji xemra ezelê nûn u qelem jê afirand¹¹⁴³
Darête lewḥa ewwelê rizq u neşîb pê qeddirand
Ew bû murada mesʿelê neqşê mecaz pê şewwirand

5. Mela:

Neqşê mecaz ṭilism e mezher ji reng mirʿatê
Şûret li bal me ism e meʿna bi tecella tê
Herfên di nûrîn cism e Kaf Ha ye di ayatê

6. Feqî:

Kaf Ha ye ismê kûr e tuḡra ye di Tenzîlê
Cismê wê Kohê Ṭûr e icmal e di tefşîlê¹¹⁴⁴
Cemal ji ʿeynî nûr e kewkeb e di qendîlê

6. Mela:¹¹⁴⁵

Kewkeb e dêm-beşer e nûrek e munezzeh tê
Çi ḥusnek muşewwer e ismek e ji Allah tê
Yeḡîn bi x^we mezher e çerxek e sed xergeh tê

7. Feqî:

Xergeh bi min ḥicab e sitar dikit cemalê
ʿEwrê reş x^we niqab e li ber wechê hilalê
Perwane lew dʿezab e meḥcûb e ji şemalê

¹¹⁴²Feqî ve Mela'ya ait mûşaarelerde 14 hece ölçüsü kullanılmıştır ancak; Feqîye ait 5. ve 8. Mûşaare'de aruz vezni olan “*Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün*” kalıbı kullanılmıştır.

¹¹⁴³Bu mısra “Beḡda” nüshasında şu şekildedir:

“Saqiyê xemra ezeli nûr u qelem jî afirand”

¹¹⁴⁴Beḡda nüshasında şu şekildedir: “di meʿnayu teʿwîlê”

¹¹⁴⁵Zivingî ve Amêdî nüshasında bu bend şu şekildedir:

Kewkeb dibêm beşer e nûrek munezzeh tê

Çi ḥusnek muşewwer e ismek jî Allah tê

Yeḡîn bi x^we mezher e çerx e sed xergeh tê

7. Mela:

Şemala'j'eynî nûr e şewq e li ber sitar tê
Perwane bê-destûr e li çerxê semadar tê
Heyran sirra Gefûr e lew can fîdayê yar tê

8. Feqî:

Yarê heqîqî Xaliq e çûn can-fîda davê kevîn
Rast u durust u şadiq e çi reng bi şûna rê kevîn
Qenc u leîf u la'îq e d'Bagê Îrem da vêkkevîn

8. Mela:

Bagê ji nû wereq lê yar dê li wî zuhûr bit
Sipêdeya şefeq lê mezher ji 'eynî nûr bit
Pertew ji husna Heq lê da 'eks bê-quşûr bit

9. Feqî:

'Eksê ji Heq dibînîn li dor wechê Mehbûban
Li halekê namînîn ji sira wan meîlûban
Geh d'nalîn geh di x'wînîn dûr in ji weşla xûban

9. Mela:

Feryad ji destê fîraqê dûrîn ji sultanan
Tîrên ji lewnê berqê heybeta wan xaqanan¹¹⁴⁶
Roj hatiye şîraqê lew dimrîn ji kovanan

10. Feqî:

Kovanên mihridaran bê-qedd u bê-jimar in
Tîrên di wan hesaran sed caran sed hezar in
Xedengên wan nûbaran nihîn li dil dibarin

¹¹⁴⁶“Xaqan” sözcüğü Türkçe bir kelimedir.

10. Mela:

Nihîni dil d'reşînin tîrên di siyah goşan
Du mîr b'gezeb dikşînin li qetla me bê-hoşan
Ji qaf u waw u sînin xedengên eswed-poşan¹¹⁴⁷

11. Feqî:

Du nûn di siyeh-reng in wan ser li me di kêşan¹¹⁴⁸
Derbên di wan xedeng in li qelbê me derwêşan
‘Aşiq ji dest biheng in ji dağ u zecr u êşan

11. Mela:

Dağên me pur di kul in xeber jê nayê gotin
Yengiyan derb li dil in hinav ji ber di sotin
Kemandar reş qatil in gezme li dil bi cotin

12. Feqî:

Gezmeyên ‘eyn u şadan îşaret remz u sir in¹¹⁴⁹
Kîşandin goşe badan Mehbûb di tîj-awir in
Tîrê di wan celladan batin di dil difirin

12. Mela:

Awirên cotê belek berqeke j'semawatê
Xurşîde çerxa felek hatiye nêv miratê
Însan e b'şûret-melek yan hûr e di cennatê

¹¹⁴⁷Bu yarım mısra ‘‘Zivingî ve Amêdî’’ nüshasında şu şekildedir:

‘‘Ji ‘eyn u qaf u şî in xedengên eswed-poşan’’ Ji ‘eyn u qaf u şî in, yani kısaltması şk demektir. Ji qaf u waw u sînin de ise kews (yay, sevgilinin kaşı) demektir.

¹¹⁴⁸Bu yarım mısra ‘‘Zivingî ve Amêdî’’ nüshasında şu şekildedir:

‘‘Bi sir li me kû kêşan’’

¹¹⁴⁹‘‘Eyn’’ harfî îşarettir ‘eyn kelimesine ki o da gözdür. Ve aynı zamanda ‘‘şad’’ harfî de göz için bir îşarettir. Çünkü ‘‘şad’’ şekil itibariyle göz gibidir.

13. Feqî:

Horî ku têk cema bin perî hem di wê gavê
Hemu ji reng çira bin nêzîkî şems u tavê
Ji şerma xuya nabin ji husna wê gulbavê

13. Mela:

Wan şerm e j' dêmê zerî 'eqreban derb li dil dan
Xurşîd mah u muşterî pêro di muqabil dan
Însan e b'şeklê perî ya hûr e şifet-wildan

14. Feqî:

Pêrû yeqîn ku xal in di 'iqda Şureyyayê
Du roj u du hilal in li dêmê wê Leylayê
Bê-weşf u bê-mişal in di remza şeker-xayê

14. Mela:

Bi remz u guft u suran nebatê ew dirêjin
'Îşweyên le'î u duran lu'î şeker bihêjin
Xedengên di awuran 'aşiqan dibirêjin

15. Feqî:

'Aşiqên leb u lêvan şabaş e ji Xudê ra
Selwa u bih u sêvan belçim ji zîv u zêra
Hêram in xew di şêvan li kesê muhbet vê ra

15. Mela:

Kesê ku yek divêtin sohtiye bi ulfetê
Şevan ku xew na-êtin ji tîra mehebbetê
'Aşiq li pey wê têtin ji cezûb u ji firqetê

16. Feqî:

Firaqê têk hîrqet e be'îd e ji xeyalê
Tûtak e bi zehmet e bulbul ji ber cemalê
Goyîn xew qet nakete ku dûr e ji wişalê

16. Mela:

Zehmet bi min wişal e 'aşiq ji ber cez̤beyê
Lew têt bi derd u hale ji berqa şe'şeyê
Dema ku têt şemale nezer da perwaneyê

17. Feqî:

Perwane lew dimirit x^weş nîne ev bijîne
Zê'îf e x^we nagirit tîje berqa evîne
Di perdê na-şebbirit perde kemala dîne

17. Mela:

Perwane lew disojî ji lem'eya cezbatê
Fida kirin 'umr u jî di keşfa subbuhatê
Ku da ji nû ve vejî baqî bit di heyatê

18. Feqî:

Heyat li bal min weşl e du lat ger bibin latek
Murad bi x^we her eşl e têk da bibne şifatek
Ji hev êk nîne feşl e Waḥid bimînit zatek

18. Mela:

Waḥid zatek ferd e tecella di wan şifatan
Li 'eynî dil nezer de li cimley te'yînat
Tewehhum bûye perde bi ismê but u latan

19. Feqî:

Lat ji şûretek heq e ji esmayên heqqanî
Li bal min muheqqeq e di nêv keşfa subhanî
Lahût e her mutleq e di nasûta insanî

19. Mela:

Însan bi min nasût e gewher di nêv şedefê
J'alema ceberût e şems hatiye şerefê
Tenezzul ji lahût e Mehbûb e cam di kefe

20. Feqî:

Kefa ku kûz u taş tê nazik u sipî zend in
Cama ku meya xaş tê binêrin talib çend in
Vexûn ji destê rastê bi medhan mehbûb x^wendin¹¹⁵⁰

20. Mela:

Weşf u medhên Mehbûban li dagên kul heyat in
Qût e ji bo qulûban gul-av qend u nebat in
Ji negma medhên xûban aşiq bi cezbe hat in

21. Feqî:

‘Aşiq bi weşf u medhan d’firaqê di şebirî
Nesîm bêt ji wan terhan bulbul xuhê bigirî
Xûn dê derbit ji cerhan bi dagên kul bimirî

21. Mela:

Bulbulên wê gulşenê ji ezel her dibêjin
Heta ebed j’me^cdenê gewheran da birêjin
Herfek ji weşfan tenê ‘alem têk naperêjin

¹¹⁵⁰Herşenî, Deştîlanî, Toprak nüshalarında;
“Ved x^wun bi destê rastê medhê Mehbûbê x^wendin”

22. Feqî:

Cema kin têk ʿalemê hemuwan bi ustad kin
Herfek j'lewhe qidemê bînin bi şerh sewad kin
Nayêne ber qelemê behran ew bi medad kin

22. Mela:

Nesrîn u gul tebeqek seher ji bağê gulan
Ji nesteran wereqek bes e me şahib-dilan
ʿUrfe-x^wahî sebeqek çetire j'sed sicilân

23. Feqî:

Ehsen ji new sebeqan qelem j'qend u nebatê
L'sehîfeya wereqan d'rêjit ava heyatê
Dest bi dest jê tebeqan melek tene cennatê

23. Mela:

Nefesa te ʿenber e zabad u misk dirêjin
Çi şaxê ney şeker e nebat u qend dirêjin
Nuṭqa te x^we gewher e sed bar gewher dirêjin

24. Feqî:

Gul im di destê xaran b'ismê Muḥemmed nav im
Bulbul im di gulzaran ji ʿîşqê lew zerbav im
Di remzeya mihrdaran tu roj î, ez heṭav im

24. Mela:

Dûr im ji gulên b'xunav lew zer şibhetê bih im
Sosina ʿereq j'gulav d'firqetê dibijihim
Ji mihri daran tevav tu heṭav î ez sih im

25. Feqî:

Birîndarê eşqê me dûr im ji siha bihan
Zanin meddahê kê me d'hezar u yek u sihan
Şena-x^wanê Melê me li hemû 'erd u cihan

25. Mela:

Hindî ku digazihim dikêşim şebr u hîrê
Şubhetê çeng u jeh im helak im j' derba tîrê
Şena-x^wanê Feqqeh im îro ke di Cizîrê

SONUÇ

İslam edebiyatında önemli bir yere sahip olan Melayê Cizîrî ve Fuzûlî-i Bağdâdî, farklı dillerde şiirler yazmış olsalar da farklı dil, kültür hatta bakış açıları yer yer değişse de beslendikleri kaynaklar aynıdır. İki farklı nehrin bir okyanusta birleşmesi gibidir. Her iki şair de aynı dönemde yaşadıkları ve bulundukları çevreden uzaklaşmadıkları hâlde dar bir mekânda ve zor koşullarda evrensel konuları ele alabilmişlerdir. Dönemin koşulları gereği iki şairimiz de padişahlara ve emirlere şiirler sunmuşlardır. Her iki şair de çok dilli ve çok kültürlü ortamlarda yetişmişler, farklı kültür, dil ve lehçelerde yazılmış eserlere ulaşma imkânı bularak bunlardan feyz almışlardır. Her iki şairin sanat açısından çok zengin kaynaklardan beslendikleri eserlerinde açıkça görülmektedir. İki şairimiz de nehir kıyısında yaşayan büyük şairlerdir. Fuzûlî, Fırat Nehri kıyısında bulunan Hille şehrinde; Melayê Cizîrî ise Dicle Nehri kıyısında bulunan Cizre’de dünyayı anlamaya ve anladıklarını eserleri yoluyla insanlara aktarmaya ve onlara faydalı olmaya çalışmışlardır. İki şairimizin dîvânları iki nehir gibi hâlâ insanlar arasında akmakta olup insanlara ve toplumlara mesajlar verdikleri görülmektedir.

Melayê Cizîrî Dîvânı ile ilgili şimdiye kadar yapılan dîvân neşrinde sağlam bir metin ortaya konulmadığı kanaatine varılmış olup sağlam ve tenkitli bir metin ortaya koymaya çalıştık. Sağlam metni oluşturduktan sonra şiirlerin hangi nazım biçimi, türü ve birimi olduğunu gösterdik. Ayrıca şiirlerin vezinlerini de tespit ettik. Bunları yaparken Klasik Türk edebiyatı nazım şekillerine tam uymayan bazı nazım şekillerinin de olduğunu tespit ettik. Bunların hangi nazım şekline en yakın olduğunu ve uyduğunu kıyaslayarak belirlemeye çalıştık.

İki dîvânı, şekil ve tasavvuf bakımından karşılaştırdık. Her iki şairin dîvânlarının nazım şekilleri ve nazım türleri mukayese edildiğinde, Mela’nın, klasik Türk şairlerinin kullandığı nazım şekilleri ve türlerini kullanmakla beraber, bazı nazım şekillerinde şekli tasarruflarda bulunduğu tespit edildi. Örneğin; Hafız’ın gazeline yapılan terbi’de alışılmışın dışında sadece kafiyeli mısralara üç mısra ekleyerek

terbi^e yapmıştır. “Şenema sur ji Şemed ney-şekera leb ji nebat” ile başlayan ve terci-bend olarak değerlendirdiğimiz şiirde ise her bendin sonunda, vasıta beytinin birinci mısrasıyla kafiyeli ve her bendde değişen bir mısra yer almaktadır. Son mısra ise tekrar edilmekle beraber hiçbir kafiye uymamaktadır.

Mela, aruz kalıbını kullanmada başarılıdır. Ancak kalıpları kullanırken bazı şiirlerde, alışılmışın dışına çıkarak değişikliklere gitmiş, kalıplarla adeta oynamıştır. Örneğin: Şairlerce yalnız rubâîde kullanılan hezec bahrinin kalıplarını diğer şiirlerde de kullanmıştır. Vezinde tasarrufta bulunan Mela, bazı şiirlerinde farklı vezin kullanmıştır. Özellikle kafiyeli mısralar için farklı, serbest mısralar için farklı kalıp kullanmıştır. Bu farklılık da genellikle son tefîlede olmaktadır. Örneğin; “Şox u şengê zuhre-rengê dil ji min bir dil ji min” şiirinde kafiyeli olan ilk beyiti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısraları; “*Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlün*” kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısraları “*Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün*” kalıbıyla yazılmıştır.

Melayê Cizîrî Dîvânı'nda, beyitlerinin (birinci beyit hariç) ilk mısralarını “Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün”, ikinci mısralarını ise “Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûl” kalıbıyla yazmıştır. Birinci beytin iki mısraı “Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûl” şeklindedir. Mela, vezin açısından yenilikler getirerek alışılmışın dışında vezinler kullanmıştır.

Cizîrî bir başka şiirinde, beyitlerin ilk mısralarını “*Feîlâtün Feîlâtün Feîlâtün Feîlâtün*”, ikinci mısralarını ise “*Feîlâtün Feîlâtün Feîlâtün Feîlün*” kalıbıyla yazmıştır. Ancak Mela'nın başka manzumelerde de uyguladığı gibi ilk beytin ikinci mısralarını da “*Feîlâtün Feîlâtün Feîlâtün Feîlün*” kalıbıyla yazmıştır.

Mela, gazelin kafiyeli olan ilk beyiti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısralarını “*Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlün*” kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısralarını “*Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün*” kalıbıyla yazmıştır.

Mela'nın bazı gazellerinin, rubâî'nin ahreb kalıbıyla yazıldığı görülmektedir.

Bu çalışmamız sırasında daha önce latinize edilen Kürtçe metinlerdeki yazım yanlışlarıyla ilgili problemlerle karşılaştık ve bu problemleri ilmî bir çalışmaya dayandırarak tenkitli metnimizi oluşturduk.

Dîvân metnimizi hazırlarken dört el yazması, bir tıpkıbasım, bir matbu nüshayı elde ettik ve elde ettiğimiz bu nüshalarla metnimizi oluşturduk.

Nüshalarla ilgili yapılan detaylı incelemenin sonunda bu nüshaların, çeşitli yer ve zamanlarda, geniş bir coğrafya ve büyük bir zaman dilimi içinde farklı kişiler tarafından istinsah edildiği tespit edildi.

Melayê Cizîrî olsun Fuzûlî-i Bağdâdî olsun hem dîvân sahibi hem de çevresindekileri aydınlatan ve bilgilendiren iki dahî şairdirler. Bundan dolayı kendilerinden sonra gelen şairleri, âlimleri, yöneticileri, aydınları ve diğer insanları yüzyıllarca etkilemeyi başarabilmişlerdir. Melayê Cizîrî ve Fuzûlî-i Bağdâdî şiirlerindeki kabiliyetlerini, bir mananın birden fazla değişik şekilde söylenebileceğini dile getiren şahsiyetler olduklarını dîvânlarıyla ortaya koymuşlardır. İki şairimiz de Arapça ve Farsçayla şiir yazacak derecede iyi bildiklerini göstermesi bakımından takdire şayandır. Dîvânlar, hem Melayê Cizîrî'nin hem de Fuzûlî-i Bağdâdî'nin edebi kişilikleri, sosyal hayatları bakımında değerli bilgiler içeren edebî şiirlerden oluşmaktadır. Bu iki eserin karşılaştırılarak ilim dünyasına detaylı bir şekilde verilmesi, hem Melayê Cizîrî hem Fuzûlî-i Bağdâdî hem de 16. yüzyıl edebiyat araştırmalarını aydınlatması bakımından değerlidir. İki şairimizin dîvânları, şimdiye kadar yapılmış çalışmaların yeniden gözden geçirilmesini sağlayabilir. Çünkü Mela'nın tenkitli metni olsun ve Fuzûlî ile yapılan karşılaştırılması olsun dîvânların daha iyi anlaşılabilmesi için de geniş bilgiler içermektedir. Bu çalışma özellikle Melayê Cizîrî'nin ve Fuzûlî-i Bağdâdî'nin eserleri üzerinde yeni çalışmaların yapılması konusunda önem arz etmektedir.

Her ne kadar diller ve kültürler farklı olsa da beslendikleri, sevgi ve saygı duydukları, hayatı anlamlandırdıkları ve gerçek sevgiliye ulaşmak için dayandıkları kaynaklar aynıdır.

Fuzûlî-i Bağdâdî'nin şiirlerinde tasavvuf önemli yer tutar. Ancak, o Seyyid Nesimî, Ahmed-i Yesevî, İbrahim Hakkı gibi kendi şiirlerinde tasavvufu öne çıkarmaz. Tasavvuf, onun şiirlerinin dokusunda estetik bir unsur olarak gizlenmiştir. Okuyucunun onu anlayabilmesi için belli bir donanıma sahip olması gerekir. Melayê Cizîrî'de ise tasavvuf Ahmed-i Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumî, İbrahim Hakkı, Seyyid Nesimî gibi tasavvuf ön plandadır. Okuyucu rahatlıkla Mela'yı anlayabilir.¹¹⁵¹

Fuzûlî-i Bağdâdî, Türk edebiyatında kendinden önceki Türk şairlerinden etkilenmiş ve onları kendine örnek almıştır (Ali Şir Nevaî, Habîbî, Necatî Bey vb.). Fakat Melayê Cizîrî ise Kürt edebiyatında kendinden önceki Kürt şairlerden etkilenmemiş çünkü ondan önce divan sahibi olan bir Kürt şairi olmamıştır. Bu yönüyle Melayê Cizîrî klasik Kürt edebiyatının kurucusu sayılmaktadır. Klasik Türk edebiyatının kurucusu sayılan Hoca Dehhânî'dir (Divan edebiyatı'nın ilk şairidir.). Fuzûlîye nazaran Mela'nın şiirdeki işi daha zordur. Çünkü Kürt edebiyatında kendine örnek alabileceği kişi yoktur. Ondan önce divan sahibi olan varsa da divanı günümüze kadar gelmemiştir. Mela, klasik Kürt edebiyatının temelini atan kişidir, diyebiliriz.

Mela, aruz kalıbını kullanmada başarılıdır. Ancak kalıpları kullanırken bazı şiirlerde, alışılmışın dışına çıkarak değişikliklere gitmiş, kalıplarla adeta oynamıştır. Örneğin; Şairlerce yalnız rubâîde kullanılan hezec bahrinin kalıplarını diğer şiirlerde de kullandığını görmekteyiz. Vezinde tasarrufta bulunan Mela, bazı şiirlerinde beytin mısralarında farklı vezin kullanmıştır. Özellikle kafiyeli mısralar için farklı, serbest mısralar için farklı kalıp kullanmıştır. Bu farklılık da genellikle son tefîlede oluyor. Örneğin: “Şox u şengê zuhre- rengê dil ji min bir dil ji min” şiirinde kafiyeli olan ilk beyiti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısralarını **Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün** kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısralarını **Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün** kalıbıyla yazmıştır.

Mela 104 nolu şiirinde ise beyitlerinin (birinci beyit hariç) ilk mısralarını **Mef'ûlû Mef'ûlû Mef'ûlû Fe'ûlün**, ikinci mısralarını ise **Mef'ûlû Mef'ûlû**

¹¹⁵¹Cemal Kurnaz, **Divan Edebiyatı Yazıları**, s.54.

Mef'ûlü Fe'ûl kalıbıyla yazmıştır. (birinci beyitin iki mısrası *Mef'ûlü Mef'ûlü Mef'ûlü Fe'ûl* şeklindedir).

Ey dil ji kevanê helek extreme şehîdî
Minnet ku tu extermeyê¹¹⁵² qewsê bi weşî (MC. 104/7)

Derba cegerê bû ku me ev nale ji dil hat
Ma ah u fiğanan dikirit kes ji x^weşî (MC. 104/8)

Cizîrî, 111 nolu şiirinde de adeta vezinle raks etmiştir. Şiirdeki beyitlerin ilk mısralarını *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün*, ikinci mısralarını ise *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* kalıbıyla yazmıştır. Ancak Mela'nın başka manzumelerde de uyguladığı gibi ilk beyitin iki mısrası ile bu şiirdeki 4., 5. ve 10. beyitlerin her iki mısralarını *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* kalıbıyla yazmıştır. Aşağıda iki beyti verdik:

Hêvi yû tewqe dikim ez ji xudana heşemê
Wê nigar u şenem u padişeh u muhteşemê (MC. 111/1)

Carinan bendeyê dil sohtiyê mehcûr ve vinêr
Bi lebê le'lê şeker-bar u ji 'eynê kereme (MC. 111/2)

Pirsiyarê li me carek bike şîrîn-dehenê
Ku perêhtîne fîraqa te li ser derd u gemê (MC. 111/3)

Mela, 85. ve 92. gazellerini, gazelin kafiyeli olan ilk beyiti ile diğer beyitlerin birinci beyitle kafiyeli olan ikinci mısralarını *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla; diğer beyitlerin kafiyesiz olan birinci mısralarını *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün* kalıbıyla yazmıştır. Aşağıda ilk iki beyit verilmiştir:

Dilberê serdarê xûban ez nizam ageh heyê
'Arif e b'halê qulûban 'alim e b'halê me ye (MC. 92/1)

'Alim e b'dagên fu'adan gezmeyên wan nûn u şadan
Çûne dil hetta bi radan yengiyê reş goşe ye (MC. 92/2)

¹¹⁵²'Exterme' sözcüğü Türkçe bir kelimedir. (yani "esir" manasına gelir.).

Mela, şiir gazel tarzında olduğu hâlde rubâî kalıbıyla da yazmıştır. Rubâînin ahreb kalıbıyla yazılan şiirler şunlardır: 44, 123, 124. Aşağıda 44 nolu şiirin ilk iki beytini verdik:

Tûr im bi dil u pey-rewê Mûsa yim ez
Âteş-peresê nûrê tecella yim ez (MC. 44/1)

Barî ji “we ‘ellem” ku xebardar kirîn
Îro tu bizan Ademê esma yim ez (MC. 44/2)

Sonuç olarak Melayê Cizîrî’nin, vezin konusunda çok başarılı olduğunu görmekteyiz. Melayê Cizîrî, sanatkârlık bakımından vezne ait bir iddia gözetmiştir. Fakat Fuzûlî- i Bağdâdî ise “daha çok kolay vezinlerde yazmış, sanatkârlık bakımından vezne ait bir iddia gözetmemiştir. Fuzûlî’de şekle ait böyle bir titizlik görmüyoruz. Bilâkis şairin lirizme, şiirin iç unsurlarına önem verdiğini ve şekil üzerinde pek durmadığını görüyoruz. Bu yüzden Fuzûlî-i Bağdâdî aruz vezninin muhtelif kalıplarını kullanırken daha çok alışkanlık ve kolaylık tarafını göz önünde bulundurmuştur. Değişik kalıplardan ziyade aynı kalıbın tekrarından meydana gelen vezinleri daha çok kullanmaktadır.”¹¹⁵³

Melayê Cizîrî, aşağıdaki gazelde “Mela” mahlasını redif olarak kullanmıştır. Fuzûlî-i Bağdâdî’de görülmeyen bu uygulama, yok denecek kadar çok az şairde görülmektedir.

Îro ji derba xencerê lazim bi êşanî **Mela**
Teşbihê zulfa dilberê zanim perîşanî **Mela**

Zanim perîşan î ji dil bê-hed bi êşanî ji dil
Teşbihê buryan î ji dil billah ne insanî **Mela**

Billah çi teb‘et-adem î yekser dibêm yek ‘alemî
Deryayê Qaf u Qulzem î yan çerxê gerdanî **Mela**

Ya Reb çi wê mihnetkeş î ser ta qedem têk ateşî
Mecrûhê qewsê tûzreş î lew dil bi peykanî **Mela** (MC. 9)

¹¹⁵³Hasibe Mazıoğlu, **Fuzûlî-Hâfız**, s.203.

KAYNAKÇA

ACAR, Hayrullah, **Dîwana Şêx Ehmedê Feqîr**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2016.

ADAK, Abdurrahman, **Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014.

ADAK, Abdurrahman, **Teşeyên Nezmê Di edebiyata kurdî ya klasîk de**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2019.

ADAK, Abdurrahman **Mexles di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de**, Nûbihar Akademi, jimar 10, sal 5, 2018.

ADAK, Abdurrahman, & Hayrullah ACAR, & Yakup AYKAÇ, **Mukaddime**, Cilt: 8, Özel sayı 1, Yıl: 2017, Melayê Cizîrî Özel Sayısı, Mardin Artuklu Üniversitesi, s.171-199. (AAT, N V, s. 7).

AÇIKGÖZ, Nâmık, **Ehmedê Xanî Mem û Zîn**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010.

AÇIKGÖZ, Nâmık, **Türkçe ve Kürtçe Mem u Zin ile Fuzûlî'nin Leylî ve Mecnûn Mesnevîsinin Mukayesesi**, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007.

AKGÜN, Ö. F. “Dîvân Edebiyatı”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 9, TDV Yayınları, İstanbul 1994.

AYTAÇ, Gürsel, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Say Yayınları, İstanbul 2013.

AKYÜZ, Kenan, & Beken, S. & Yüksel S., & Cunbur, M., **Fuzûlî Dîvânı**, Akçağ Yayınları Ankara 1990.

ALGAR, H., **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, s., TDVİS Yayınları, İstanbul 2005.

ALLAHVERDİYEYEV, İbrahim, **Fuzûlî'nin Dîvân'ındaki Gazellerinde Tasavvufî Kavramlar**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2003.

ALKIŞ, Abdurrahim, **Melayê Cızîrî'nin Dîvânı'nda Tasavvufî Mazmunlar**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014.

AMEDÎ, Bedirxan, **Sîyahpoş Seyf-ul Milûk û Melke Xatûn**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2006.

ANTER, Musa, **Büyük Bir Ozanımız Mela Ahmedê Cizîrî Doğu Sayı 2**, 1970.

ARVASÎ, Şefik nüshası, 1919.

AYBET, Nahid, **Fuzûlî Dâvânı'nda Maddî Kültür**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

BEDİR XAN, Celadet, **Klasîkên Me**, Hawar S. 33, s.37.

CANBULAT, Mehmet, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

CEBECİOĞLU, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Otto Yayınları, Ankara 2014.

CUNBUR, Müjgan **Fuzuli Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi**, Maarif Basımevi, İstanbul 1956.

ÇALIŞKAN, Adem, **Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara 1992.

ÇALIŞLAR, Aziz, **Türk ve Dünya Edebiyatçıları Cilt 2**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, **Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlili**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi-Türk Şiiri Özel Sayısı II- Dîvân Şiiri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

ÇEÇEN, Halil, **Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Dîvânı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2008.

ÇEÇEN, Halil, “**Original Poetic Form in Mela Ahmedê Jaziri’s Diwan**”, International journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR), ISSN: 2307-4531, rr. 196-209.

DEŞTLELANÎ, İsmail Nüshası, 1949.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2015.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

DİLÇİN, Cem, **Türk Dili Dergisi (Türk Şiiri Özel Sayısı II Dîvân Şiiri)**, TDK Yayınları, Ankara 1986.

DİLÇİN, Cem, **Fuzûlî’nin Şiiri Üzerine İncelemeler**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2010.

DİLOVAN, Selman, **Dîwan Melayê Cizîrî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2018.

DORU, M. Nesim, **Melayê Cizîrî Felsefî ve Tasavvufî Görüşleri**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012.

DORU, M. Nesim, **Melayê Cizîrî Hakikat ve Meczaz Arasında Bir Sûfî’nin Portresi**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2016.

DORU, M. Nesim, **Berawerdkirina Dîwana Melayê Cizîrî û Dîwana Seyîd Qedrî Haşimî ji Aliyê Hizra Tesewufî ve**, Nûbihar Akademi, 5/3, 2016, ss.66-81.

DOSKÎ, Muhammed Emîn, **Şîrovekirina Dîwana Melayê Cizîrî 4 Cilt**, Spîrêz Yayınları, Duhok 2007.

DOSKÎ, Tahsîn İbrahîm, **Melayê Cizîrî Dîvân**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2012.

DOSKÎ, Tahsîn İbrahim, Jan DOST, **Şerha Dîwana Melayê Cizîrî Mela Ebdusselamê Cizîrî**, Dara Yayınları, İstanbul 2018.

DOSKÎ, Tahsîn İbrahim, **Ebdusselam el-Cezerî, Şerhu Dîwani'ş-Şeyxi'l-Cezerî**, Spîrêz Yayınları, Duhok 2004.

DOSKÎ, Tahsîn İbrahim, **Dîwan Perto Begê Hekkarî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014.

DOST, Jan, **Xanî û Cizîrî Du Stûnên Wêjeya Kurdî**, Dara Yayınları, İstanbul 2019.

EBDURREQÎB, Yûsif, **Şairên Klasîk ên Kurd**, Ravza Yayınları, İstanbul 2012.

EBDURREQÎB, Yûsif, **Dîwana Kurmancî, “Du Helbestên Melayê Cizîrî Digel Hevpeyvîna Feqiyê Teyran”**, Necef 1972.

EBDULLA, Helîma Xurşîd, **Berawirdeyeka Kêşnasî di Navbera Erûza Kurdî û Farisî Dîwanên Melayê Cizîrî û Hafizê Şîrazî wek Nimûne**, Spîrêz Yayınları, Duhok 2011.

EFLATUN, Muvaffak, **“Müselles ve Musa Kazım Paşa'nın iki Müsellesi”**, Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı 29, s.89.

EL-HUSEYNÎ, Tewfîq, **El-Tercumetu'd-Dîwanu'l-Cezerî**, wer. bi erebî, Metbuatu'l-Kitabi'l-'Erebî, Dimeşq 1989.

ENGİNÜN, İnci, **Mukayeseli Edebiyat**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992.

ERDOĞAN, Kenan, **Fuzûlî Dîvânî'nda Kozmografya ve Tabiat**, Yüksek Lisans Tezi, Çokurova Üniversitesi, Adana 1989.

ERDOĞMUŞ, Hatip, **Molla Mehmet Demirtaş ve Melayê Cizîrî'de Naat**, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN: 2147-7655, Cild: 2, jimar: 1, 2014, rr.187-195.

ERKAN, Arif, **El-Beyan Arapça-Türkçe Büyük Sözlük**, Yasin Yayınları, İstanbul 2012.

ERTAN, Mehmet Emin, **Fuzûlî Dîvânı'nda Hayvanlar**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1989.

FARQÎNÎ, Zana, **Türkçe-Kürtçe Sözlük**, İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2013.

GİBB, E. J. Wilkinson (Tercüme Ali Çavuşoğlu), **Osmanlı Şiir Tarihi I-V**, Akçağ Yayınları, 1999 Ankara.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Hafız Dîvânı**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1985.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Fuzûlî'nin Dîvânı**, İnkılâp Kitabevi, Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1948.

HANLERÎ, "KİYÂ", Zehrayî, **Fefheng-i Edebiyat-ı Fârisî-yi Derî**, Tahran 1348.

HARTMANN, Martin, **Melayê Cizîrî, Der Kurdische Dîwan des Schech Ahmed von Geziret Ibn Omar Gennant Mala'i Gizri**, Berlin 1904.

İNALCIK, Halil, **Şâir ve Patron**, Doğubatı Yayınları, Ankara 2015.

İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016.

İPEKTEN, Haluk, **Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

İZ, Mahir, **Tasavvuf**, İstanbul 1981.

JABA, Alexander, **Recueil De Noticeset Recits Kurdes**, St. Petersburg 1860.

KANAR, Mehmet, **Fuzûlî dîvân**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

KANAR, Mehmet, **Farsça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul 2015.

KAPLAN, Mehmet, **Kültür ve Dil**, dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

KARA, Sabah, **Baba Tahirê Uryan Dubeytî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 1998.

KARA, Mustafa, **Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları, Tarikatlar/Tekkeler/Şeyhler**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.

KARAHAN, Abdülkadir, **Fuzûlî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti**, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1995.

KAVAK, Abdulcebbar, **Melayê Cizîrî Dîvân Şerhleri Arasında el-İkdul'l-Cevherî fî Şerhi Dîvan'ş-Şeyhi'l-Cezerî Adlı Eser**, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi/BÜİFD, Cîld: 1, jimar: 2, 2013, rr.53-67.

KAVLU, Emine, **Fuzûlî Dîvânı'nda Anâsır-ı Erba'a**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1999.

KAZAN, Şevkiye, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, Lisans Yayınları, İstanbul 2006.

KERÎMÎ, R. Eyyubî, **Cezîrî, Mulla Ehmed (Melayê Cezîrî), Dîvân Gazêlêy**, Rusça'ya çeviren, St Petersburg 1994.

KINALI-ZADE, Hasan Çelebi, **Tezkiretü'ş-Şuarâ**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2 Cilt, Ankara 1989.

KURDO, Qanatê, **Tarîxa Edebîyata Kurdî**, Lis Yayınları, Diyarbakır 2019.

KURDO, Qanatê, **Tarîxa Edebîyata Kurdi-Kürt Edebîyatı Tarihi**, Öz-Ge Yayınları, Ankara 1992.

KURNAZ, Cemâl, **Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1996.

KURNAZ, Cemâl, **Dîvân Edebîyatı Yazıları**, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

LEVEND, Agâh Sırrı, **Divan Edebîyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

MAKSUDOĞLU, Mehmet, **Arapça-Türkçe Öğretici Sözlük**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013.

MAZIOĞLU, Hasibe, **Fuzûlî-Hâfız İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma (doktora tezi)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1956.

MAZIOĞLU, Hasibe, **Fuzûlî Üzerine Makeleler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

MAZIOĞLU, Hasibe, **Fuzûlî ve Türkçe Dîvânı'ndan Seçmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

MENGİ, Mine, **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

MENGİ, Mine, **Eski Türk Edebiyat Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1994.

MUHAMMED Halid Cemil, **Melayê Cizîrî Sevgi ve Güzelliğin Şairi**, (çev.), Ümit DEMİRHAN, Hivda Yayınları, İstanbul 2008.

MUHAMMED Halid Cemil, **El-Cezerî-Şairu'l-hubb ve'l-cemal**, Daruz-zaman Yayınları, Dımaşk 2006.

MUHAMMED Sebriyê **Destnivîsa** Lawê Mele Ebdulfettahê Herşenî (Farqîn 16 Tîrmeh 1341) Nüshası. 1921.

MUHAMMED Tayyar Paşa'nın oğlu İsmail Beg nüshası, 1844.

Muhammed Emin Zeki Bey, **Meşahiru'l-Kurd ve Kurdistan Fi'l-Ahdi'l-İslami**, Arp. çev. Saniha Zeki Bey, Daru'z-Zeman, Dımaşk 2006.

MUTÇALI, Serdar, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul 2015.

NACÎ, Mela Ebdusselam, **Şerhu'd-Dîwani's-Şeyx el-Cezerî**, Spîrêz Yayınları, Duhok 2004.

NAROZÎ, Emin, **Gerdeniya Şerha Dîwana Melayê Cizîrî Gewherî**, Avesta Basın Yayınları, İstanbul 2013.

NAROZÎ, Emin, **Dîwan Melayê Cizîrî**, Avesta Basın Yayınları, İstanbul 2012.

NASIR, Seyyid Hüseyin, **Tasavvufî Makaleler**, (Terc.) Sadık KILIÇ, İnsan Yayınları, İstanbul - .

ÖMÜR, Ceylan, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1998.

PALA, İskender, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 1989.

PALA, İskender, “Âyîne-i İskender”, **TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt 4, s. 252**, TDVİS Yayınları, İstanbul 1991.

PALA, İskender, “İktibas”, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul 2002.

PARLATIR, İsmail, **Fuzûlî Türkçe-Dîvân**, Akçağ Yayınevi, Ankara 2012.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2014.

RUŞEN, Muhammed, **Dîvân-ı Câmî**, Nureddîn Abdurahman Camî Ba-Mukaddime vü Tashîh-i Muhammed Ruşen, Müesse-i İntişrat-ı Nigah, Tahran, 1390.

SADİQÎ, Şefî', **Tercome ve Şerhê Farsiyê Dîwanî 'Arifê Rebbanî Şêx Ehmedê Cizîrî: Melayê Cizîrî**, Huseynê Esl, Tehran 1389.

SADINÎ, M. Xalid, **Feqiyê Teyran Jiyan, Berhem û Helbestên Wî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014.

SAGNIÇ, Feqî Huseyn, **Dîroka Wêjeya Kurdî**, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê 2014.

SAMÎ, Şemseddin, **Kâmûsu'l-A'lâm, Cilt 4**, Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.

SAMÎ, Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, Şifa Yayınevi, İstanbul 2012.

SARAÇ, M. A.Yekta, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, 3F Yayınları, İstanbul 2007.

SARAÇ, M. A.Yekta, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, Gökkuşbu Bilimevi Basın Yayınları, İstanbul 2012.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat, **Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

SEPTİOĞLU, Abdulkukit, **Melayê Cizîrî Dîvânı'nın Şerhi**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2005.

SİDDÎKÎ, Emîn, **Fuzûlî, Dîvân-ı Türkî**, Tahran 1374.

SİDAR, İlhami, **Melâyê Cizîrî Dîvân**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2018.

SÖNMEZ, Nesim. **Hâfız-ı Şîrâzî-Melayê Cizîrî Karşılaştırması (Aşk, Gül, Bülbül, Rinde, Züht ve Dini Semboller Açısından)**, Journal of International Social Research. Oct 2015, Vol. 8 Issue 40, p.137-149.

SÖNMEZ, Nesim, **Hâfız-ı Şîrâzî - Melayê Cizîrî Karşılaştırması (Aşk, Gül, Bülbül, Rinde, Züht ve Dini Semboller Açısından)** Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 8, Sayı 40, Ekim 2015.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, KARTAL, Ahmet, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.

ŞEREFKENDÎ, Ebdurrehman (Hejar), **Dîwanî Arifî Rebbanî Şêx Ehmedî Cizîrî Meşhûr be Melayê Cizîrî**, Neşrê Panîz, Tehran 1393.

TARLAN, Ali Nihat **Fuzûlî Dîvânı Şerhi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

TARLAN, Ali Nihat **Fuzûlî Dîvânı**, İstanbul 1950.

TEK, Ayhan, **Melayê Cizîrî, Jîyan û Tesîra Edebî Şerha Xezelên Bijartî**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2019.

TEMÖ, Selim, **Kürt Şiiri Antolojisi I.&II. Cilt**, Agora Kitaplığı, İstanbul 2013.

TUNÇ, Osman, **Melayê Cizîrî Dîwan**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2013.

TUNÇ, Osman, **Molla Ahmed-i Cezîrî Dîwan**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.

TURAN, Abdalbaki, **Melayê Cizîrî Dîvânı ve Şerhi**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2010.

TÜZÜN, Mesut, **Cizre Tarihi -2-, Arkeoloji, Bilim ve Sanat**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2014.

ÜLSEVER, R. Şeyda, **Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri**, Metin Oset Matbaacılık, Eskişehir 2005.

ÜNAL, Halit “Celâl el-Bekrî”, **İslâm Ansiklopedisi C.7, s. 241. (TDV)**, TDV Yayınları, İstanbul 1993.

YAĞCIOĞLU (Aydın), Songül, **“Fuzûlî ve Bakî Dîvânlarının Karşılaştırılması”**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İÜ. Sosyal Bilimleri Enstitüsü. (2009).

YALSIUZCANLAR, Sadık, **Efendiler Bağı**, Mevsimler kitap, İstanbul 2018.

YARAŞIR, Ömer, **Dinî-Tasavvufî Mefhumlar Fuzûlî'nin Türkçe Gazellerinde Dinî-Tasavvufî Mefhumların Tahlili**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 1990.

YAZICI, Tahsin, “Baba Tâhir-i Uryân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 4, s. 370)**, TDV Yayınları, İstanbul 1991.

YAZICI, Tahsin, “Câm-ı Cem”, **TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 7, s. 42)**, TDV Yayınları, İstanbul 1993.

YAZIR, Elmalılı M. H., **Hak Dîni Kur'an Dili**, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

YILDIRIM, Ayşegül Mine, **Fuzûlî'nin Türkçe Gazellerinde Aşk, Aşık ve Maçuk Mefhumlarının Tahlili**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 1990.

YILGÖR, Asuman, **Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda Bitkiler**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1990.

YONTAR, M. Hanefi, **Fuzûlî'nin Türkçe Gazellerinde Ölüm, Ayrılık ve Yalnızlık Temaları**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 1990.

YÖYLER, Celalettin, **Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî**, Weşanên Enstîtuya Kurdî Ya Stenbolê Yayınları, İstanbul 2006.

YUNUSOĞLU, Ahmet Zeki, **Fuzûlî'nin Gazellerinde Manevî Unsurlarla İlgili Mazmunlar**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1994.

ZİNAR, Zeynelabidin, **Melayê Cizîrî Dîwan**, Fırat Yayınları, İstanbul 1986.

ZAVOTÇU, Gencay, **Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü**, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

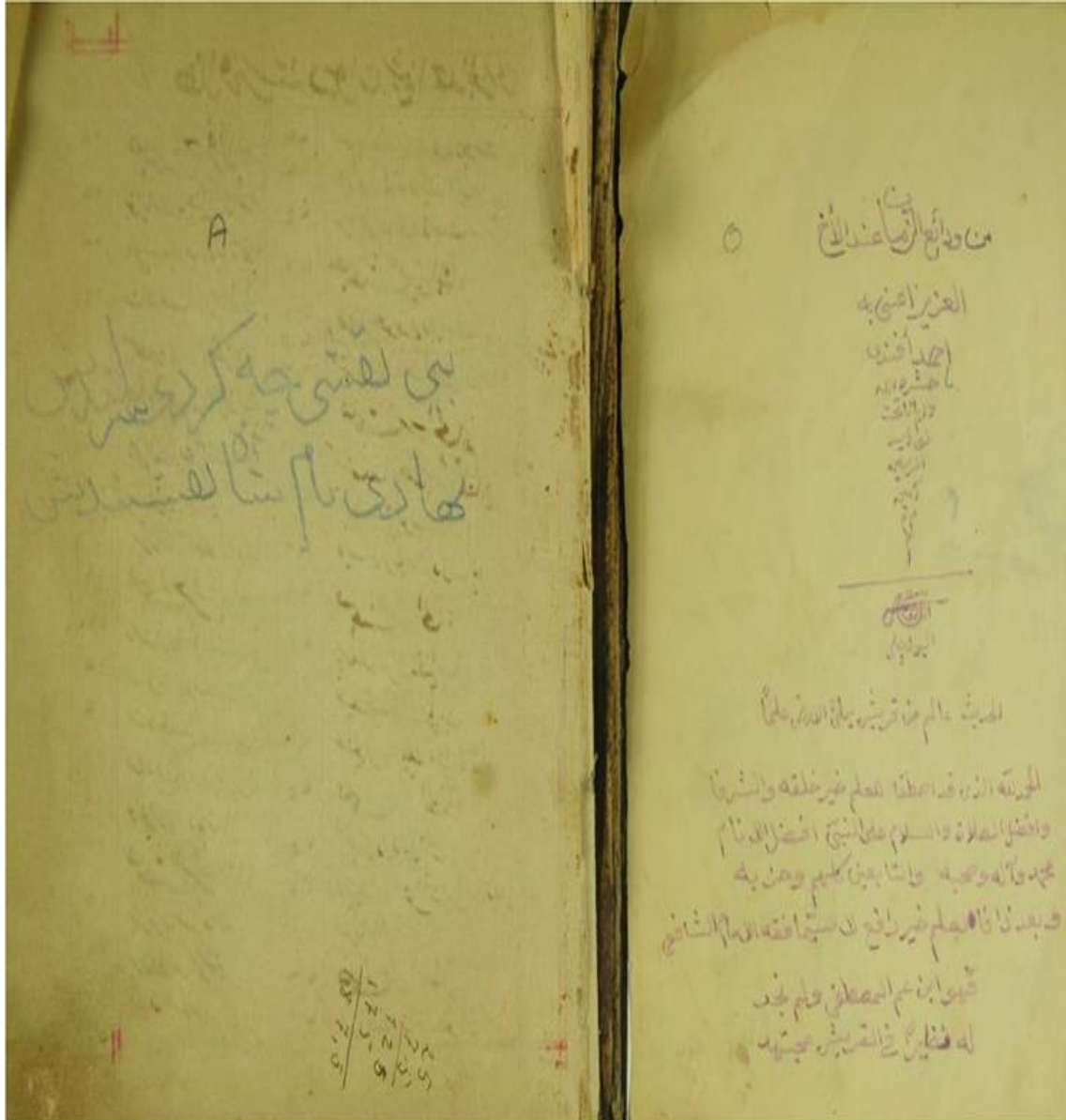
ZİVİNGÎ, Safiye, **Cemaliyat el-Delalatu'l-Sufiyye fî el-Mu'cemu'l-Luxewiyye el-Dîwanu'l-Cezerî**, Weşanên Soran, Almanya 2017.

ZİVİNGÎ, Ahmed İbn Molla Muhammed Bohtî, **Mine'l-İkdi'l-Cewherî fî-Şerhi dîwani's-Şêx el-Cezerî**, Matbaatu Rafideyn Yayınları, Kamışlo 1958.

ZİVİNGÎ, Ahmed bin el-Mela Muhammed el-Bohtî, **El-İqdu'l-Cewherî fî-Şerhi dîwani's-Şeyxi'l-Cezerî 1-2**, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2013

EKLER

EK 1: Tam Metin (Deştlelanî Nüshası)

هذا فهرست ديوان شيخنا محمد الجواد

٤٧	عبد الوهيد	٤٧	مبحث حرف الالف	١٠٤
٤٨	بنفشه کردن مرغاج	٤٨	نواب امير چنگل انباشته	١٠٤
٤٩	صحت حرف الراء	٤٩	اخي مشهور ديوانا قدم	١٠٤
٥٠	آه زدم و گري	٥٠	شاه حسن از چنگل انباشته	١٠٤
٥١	دروغها بنا عشق	٥١	صفيه من و نواز گري	١٠٥
٥٢	خلفه من نرسيد	٥٢	چين چين كز نوايه	١٠٦
٥٣	صحت حرف الراء	٥٣	دريشا از گشت با و	١٠٧
٥٤	جانا ز حاله مندر	٥٤	بنامه صوفيه	١٠٧
٥٥	طهرم بدل و كبر و كبر	٥٥	سر زلفه بكار دعا	١٠٨
٥٦	عالم از اجار	٥٦	مبحث حرف الباء	١٠٨
٥٧	فرغنا ز كبر و قوت	٥٧	دست زده كو حلافت	١٠٩
٥٨	نود و نه بخدمت تو	٥٨	نغمه خوشايد و دست چانه	١١٠
٥٩	مبحث حرف السين	٥٩	شاه مقصد كشتن	١١١
٦٠	شاه و جلوه غافله	٦٠	من و دل كوفان هزار	١١٢
٦١	دل بگر و دوستي	٦١	كوه چو لادن در بياي	١١٣
٦٢	مبحث حرف التين	٦٢	مبحث حرف التاء	١١٤
٦٣	اير و ملا رايا	٦٣	نكرين شاد و صين	١١٥
٦٤	شب قدر و كبر و كبر	٦٤	كرد و صبر و كبر	١١٦
٦٥	مبحث حرف الصاد	٦٥	قيد و مشهور	١١٧
٦٦	سلوك و كبر و كبر	٦٦	مبحث حرف الضاد	١١٨
٦٧	مبحث حرف الضاد	٦٧	سر و دست و نواز	١١٩

٥١	شبهه دلي بران	٥١	مبحث حرف الطاء	١٢٠
٥٢	مرا و صا و جمال و عرف	٥٢	ديس البدر و كاترينا	١٢١
٥٣	صحت حرف الطاء	٥٣	خند كوز و كبر و كبر	١٢٢
٥٤	آه زدم و گري	٥٤	مبحث حرف الفاء	١٢٣
٥٥	دروغها بنا عشق	٥٥	سر و دست و كبر و كبر	١٢٤
٥٦	خلفه من نرسيد	٥٦	مبحث حرف القاف	١٢٥
٥٧	صحت حرف الراء	٥٧	نار كمان و كمان	١٢٦
٥٨	جانا ز حاله مندر	٥٨	مبحث حرف الكاف	١٢٧
٥٩	طهرم بدل و كبر و كبر	٥٩	دلي و كبر و كبر	١٢٨
٦٠	عالم از اجار	٦٠	مبحث حرف المعين	١٢٩
٦١	فرغنا ز كبر و قوت	٦١	نار كمان و كمان	١٣٠
٦٢	نود و نه بخدمت تو	٦٢	مبحث حرف النون	١٣١
٦٣	مبحث حرف السين	٦٣	نار كمان و كمان	١٣٢
٦٤	شاه و جلوه غافله	٦٤	مبحث حرف الهاء	١٣٣
٦٥	دل بگر و دوستي	٦٥	نار كمان و كمان	١٣٤
٦٦	مبحث حرف التين	٦٦	نار كمان و كمان	١٣٥
٦٧	اير و ملا رايا	٦٧	نار كمان و كمان	١٣٦
٦٨	شب قدر و كبر و كبر	٦٨	نار كمان و كمان	١٣٧
٦٩	مبحث حرف الصاد	٦٩	نار كمان و كمان	١٣٨
٧٠	سلوك و كبر و كبر	٧٠	نار كمان و كمان	١٣٩
٧١	مبحث حرف الضاد	٧١	نار كمان و كمان	١٤٠

۶۴	شاهد و قدس شانه	۸۰	فلک اطلس گرفته جاما
۶۵	ابر و زمره و در	۸۱	مختصر و موزون
۶۶	مختصر و موزون	۸۲	دبر و در و زمره و در
۶۷	شیر و موزون	۸۳	فلک اطلس گرفته جاما
۶۸	عبد و در و موزون	۸۴	مختصر و موزون
۶۹	دانه و موزون	۸۵	دبر و در و زمره و در
۷۰	مختصر و موزون	۸۶	فلک اطلس گرفته جاما
۷۱	بار و موزون	۸۷	مختصر و موزون
۷۲	مختصر و موزون	۸۸	دبر و در و زمره و در
۷۳	مختصر و موزون	۸۹	فلک اطلس گرفته جاما
۷۴	مختصر و موزون	۹۰	مختصر و موزون
۷۵	مختصر و موزون	۹۱	دبر و در و زمره و در
۷۶	مختصر و موزون	۹۲	فلک اطلس گرفته جاما
۷۷	مختصر و موزون	۹۳	مختصر و موزون
۷۸	مختصر و موزون	۹۴	دبر و در و زمره و در
۷۹	مختصر و موزون	۹۵	فلک اطلس گرفته جاما
۸۰	مختصر و موزون	۹۶	مختصر و موزون
۸۱	دبر و در و زمره و در	۹۷	فلک اطلس گرفته جاما
۸۲	مختصر و موزون	۹۸	مختصر و موزون
۸۳	دبر و در و زمره و در	۹۹	فلک اطلس گرفته جاما
۸۴	مختصر و موزون	۱۰۰	مختصر و موزون

۱۰۷	ابر و زمره و در
۱۰۸	مختصر و موزون
۱۰۹	دبر و در و زمره و در
۱۱۰	فلک اطلس گرفته جاما
۱۱۱	مختصر و موزون
۱۱۲	دبر و در و زمره و در
۱۱۳	فلک اطلس گرفته جاما
۱۱۴	مختصر و موزون
۱۱۵	دبر و در و زمره و در
۱۱۶	فلک اطلس گرفته جاما
۱۱۷	مختصر و موزون
۱۱۸	دبر و در و زمره و در
۱۱۹	فلک اطلس گرفته جاما
۱۲۰	مختصر و موزون
۱۲۱	دبر و در و زمره و در
۱۲۲	فلک اطلس گرفته جاما
۱۲۳	مختصر و موزون
۱۲۴	دبر و در و زمره و در
۱۲۵	فلک اطلس گرفته جاما
۱۲۶	مختصر و موزون
۱۲۷	دبر و در و زمره و در
۱۲۸	فلک اطلس گرفته جاما
۱۲۹	مختصر و موزون
۱۳۰	دبر و در و زمره و در
۱۳۱	فلک اطلس گرفته جاما
۱۳۲	مختصر و موزون
۱۳۳	دبر و در و زمره و در
۱۳۴	فلک اطلس گرفته جاما
۱۳۵	مختصر و موزون
۱۳۶	دبر و در و زمره و در
۱۳۷	فلک اطلس گرفته جاما
۱۳۸	مختصر و موزون
۱۳۹	دبر و در و زمره و در
۱۴۰	فلک اطلس گرفته جاما
۱۴۱	مختصر و موزون
۱۴۲	دبر و در و زمره و در
۱۴۳	فلک اطلس گرفته جاما
۱۴۴	مختصر و موزون
۱۴۵	دبر و در و زمره و در
۱۴۶	فلک اطلس گرفته جاما
۱۴۷	مختصر و موزون
۱۴۸	دبر و در و زمره و در
۱۴۹	فلک اطلس گرفته جاما
۱۵۰	مختصر و موزون

الانصاف

هذا هو الشيخ الجليل

بسم الله الرحمن الرحيم
 نواد مطيع جليلي ان الله خلقني
 جليلي ان الله خلقني في سنة
 كوكا بدم جليلي في سنة
 در في روز در عهد او اجنه تا في روز اول
 نه روزي شمس و سحر و سحر و سحر
 که در انار هر چشمتی بر دوش
 در طایفه و فیضی بر دوش کافی

الرحمن الرحیم و بر سینه
 دره فی اتم کتب و کتب و کتب
 لایا الی الله امره و انوارها
 منک حرفان مفصل کتب و کتب
 در عشر آستانه و اولی القادسیه
 در انیم بهی و سحر و سحر و سحر
 نه بار جمعی شکسته و سحر و سحر
 کسی که در روزی نه بار و کتب

در روز

در انیم بهی و سحر و سحر و سحر
 بر آبی بایانه اگر بر خرابی
 میرد امر بهی و سحر و سحر و سحر
 نه بار و کتب و کتب و کتب
 نه حرفان و کتب و کتب و کتب
 هر روز اول هر چشمتی بر دوش
 بد شک و کتب و کتب و کتب
 نه حافظه کتب و کتب و کتب

بر سینه و سحر و سحر و سحر
 بر سینه و سحر و سحر و سحر
 که الله بهی و سحر و سحر و سحر
 شکسته کتب و کتب و کتب
 که در انیم بهی و سحر و سحر و سحر
 نه روزی شمس و سحر و سحر و سحر
 نه بار جمعی شکسته و سحر و سحر
 کسی که در روزی نه بار و کتب

در روز و سحر و سحر و سحر
 می مالتین نه و سحر و سحر و سحر

اسمی مکتوب در دیوان قدیم
 اشکال و خطین در کتب و کتب
 می مالتین نه و سحر و سحر و سحر

دانش اهدا که با هر وجه بناسین	یک دست محمد که یکی نقش صنم را
یک کربزه زلف و یکی خال غمنا	آینه بکشد ری و جام بجم را
ارواح معده که شرب قدر نه در خوان	نور آینه صبح و قدیل حرم را
دو قفل لقا و بسته جی بین بقای	من نقد دل و جان دفائی بزم را
یا قوت فروشان دکن و لکن شکست	افروخته الی کو نقاش فرم را
یار به حجر و لب بنایان کتاریم	سجانی که احصی نشاند محمد را

منت رخندان کو عبید و خولانی	البریم عشقه درینار و درمدا
-----------------------------	----------------------------

مشاطه حسنا از چنگال لغات باد	دعشقه هایت بل بل قلی بی جلاد باد
حنا جیب و لطف یار آینه دل غمنا	لو سبک تر از اختیار و حسنه او ایخار
منکوحه زلفین دست یارن کا احرار	چون بجمه یا خالی بند لو حنا جیب باد
روح و روان من جیب یسار بلیق	رنجیده که سکن غریب زکاد الجبار
عجب بر رخسار کلا و کرکین جزو نهائی	زهر اهل بود ناز و لطف او جلاد باد

دل دانه

وان دست و زنده در دست ای دل یکی ز دل دانه	مست به چشم اهدان او بر کز اسیر باد
مسکین بر اندری از دیم و آن غفلت این بزرگرم	لی خطه بر جان دیم کاتر بش نوا عریض را
نازک قد انورین بر او برون نقش بصر	دینا جالی هر کس نوازیده و بخور را
اولین نازک قد بر دلم بجمی ناغیند	او بادیا نورین رحمت بخت بین و تقار
دخند بنین بر نازکی می ماند نه کاسک	حنت کو بر دیم دری و بشکر لایان را
می هان فغانا همد که کفوت بر د بخند	فی ایچک دنا و دفر نو یار اتمه کلا

عبیده و حبیب زلف و یسار و زلف	یاد دلی بزمی که سکن در دست و تقار
-------------------------------	-----------------------------------

مغیج این می فروزش هر کس بی سکا	باد و خزان نو بر نو می دانه و کما
هن کای بر عنبرن هن خوشترند اسمرن	هن کهن دانه مثل سبیل سکا
هن بر زلف بر سر کز برن دیم درن	من کو در جی و دوی صبر و فرام
یاری کوی ام که دانه بستره را	ام بسما ای برین نقش سمانی و دما
کو دود در دانه ام زنه و نو تره	لو جیفیت لیکن مسکین به دما

دامه برستی سری جامان زکامی حد جند بر کما جان و دل بر شو ناری طما

جان و دل و نمانده حوری و حشمت آرد پا به پای و دانه کلا
 صبر و دل و کوی جگر و جگر و کلا طما جان و دل و دانه کلا

[illegible]

بناری و فی صوم زفر حسابید | خدا غفلت نهتم ز فرقا معابتید

خداوند را فرستاده و ای او غنی و غنی
 هر چه فرستد ندی همان ندی من را و کینه
 زهره را در دبا در دوی من عشت عشقی
 که محبت دوی فرقت بخوار و جبر عبادی
 بد ما عجب بدیم خداوند فرستد از نه
 بر کجا با طایفه دال دین بر دوی و کبر
 ز ان که بهر دین اندام لو بر از این
 ز محبوب و دگر مخرج فلک دوی بر طایفه
 حبیب با خطا کشم بد با فرقه آخر
 کله دین با اینم از جبر و ضلعه عجب
 بد را که کجا هیچ کس فرستد طایفه
 فرستد کس زهره بدایت زهره فرستد
 فرستد از دین نیست خلا دین دین

بوزار

بوران بر زمین کاش چمن دالاله گلشن
 سحر که عجب بدست زهره را در دین و کون
 الکلیه است از خور زرقی قطا حبیب جبار
 در انم که سوار من غزاله و دفراد
 چه صد صد هزار جان و دفراد حبیب
 در ده سالان ملازم ما و یاری و دفراد
 دلور که بدین شاد که سلطان دوی بدین
 شکر با حبیبان و یعقوب بدین و دفراد
 نسبی بدین و یگان سحر و حبیب بدین
 فرانه شوق با خور حبیبه کفش بدین
 بهر خور و نجوم دیم در سما با نر و دفراد
 فرادای دینا دینم انکشتن اظهار کرد
 قران از هر دین و بدین عقدا شر با د

صیقلی دیلفی نہ دنا کر

۲۴۴۰

بیات سو

کتاب
الکافی
جلد ۱

دست قدرت که هلافتش بر نازد قضا
بجای اجزای نه همان برده حجاب
لکین فی نون نازک کو کبر خفا
و ابار یقینان رخساره کلاب
عین کافور بهشت در خفا
لور عشقانه دلداده قیوم عباب
میز از چرخه حیوان قهر صفا
ناگه ایست و زو قاصد جلد کتاب
لو دخی که دهن که عشقانه بش
مهر بر نازد و خوشی در قانون و باب
فره یابی دکل بر هر هلاهل بدر
مهر دست بی جبار کمال آفره کلاب
قلم مشق زبانه خفا دیک
دهم امانه حاجی مهر در سر عراب
سمه خفا عین کور برین چشمه دل
بجایان نه نظر را کو چشما عین سراب
بر جباب به مغرور و در سر کشته ملا
باقی کفیه روی و در سر کشته جباب
و به بهد سبب زبانی چیرال
کوئی الیه غریبان نه کول و جواب
هر در همین تنه حجاب چایا و کفر
بود و نابود کو یک از جزوای چرخ

و در نشان نشاند خود پرده کحل
لی ز خونه بکر بهر کوشه میدان چرخ
و در نشان نشاند خود پرده کحل
لی ز خونه بکر بهر کوشه میدان چرخ

لله الحمد زبانی مد دست جامه لبالب
زبانی بهشت بیایید در الهام لبالب
زبانی و ان خط و خالان کوه خیز قلب
مهر فیضانه بهشت از سر و لب جام لبالب
مست کاسی میا جاذبین زبانه
روح در آنست کور زبانه عشقانه لبالب
بیر کرامت زبانی اجناس و کلاب
قدح نازد به خورشید ام لبالب
واحد صوفیه مشرب زبانه اگر چه
ام لبالب جام لبالب محو جام لبالب
شمع و پروانه زبانه خورشید در دور
آتش که در زبانه عشقانه قوت لبالب
قدح نازد زبانه دانه ام حکیمی
زبانه دوشین و دوشی بخور جام لبالب
جاری که هست نشان زبانه و باغ
زبانه خورشید من دل جاد و لب لبالب
نه در لایم نه دینم کو توی توی وجودی
الله الله زبانه نوره نه سر ابام لبالب

و در نشان نشاند خود پرده کحل
لی ز خونه بکر بهر کوشه میدان چرخ
و در نشان نشاند خود پرده کحل
لی ز خونه بکر بهر کوشه میدان چرخ

و در نشان نشاند خود پرده کحل
لی ز خونه بکر بهر کوشه میدان چرخ
و در نشان نشاند خود پرده کحل
لی ز خونه بکر بهر کوشه میدان چرخ

دی ز جرحی به چرخین بین ز کس بر غای	مثل شصه که کشین او ان تبیین غلب
بهر حال او جکی است درت به جاکری	راست و جیبی بچین صد صد بمراد و قصب
کس نه در جبهه و خاله جری شری علی	آفرین بکس سوار زک و صابر عرب
لی لوله است از حج بون لعلان کوبین	در کربین فتحی قیوایر و لعلی دران عجب
بنده صا که سحرانچ مرش نوزین خور	من بقول دشمنان دست بر خندنگا به سب
لشکر فر و عثمان وین چون حصا دل کین	لعبه و بیت الحرام ابنور بین جرب
سفن بر لعل و جانا بمر کا نا صه	دیده در شش بون بدینا بدم در کین عجب
او غنیر ز دقت آفتابا به تب غلب	دی بسج و جهره یک است ابن لبال و در کین
خداوند بر و معان دی که مقصود دی	شیش و جامان جاجی ای و شیش دی و جلی
جود و هندوی که شیش بر کس و دقت	لوهر و در ایلم به زک و کین طلب

غلبه او شیش زک است به است هاتن جکر	والله اعلم
لو غنیر یا علی مسکین ملاکر کین	
من ددل کو فان هزار دغ و کین جیست	
مخا و دین بخان و دین ددل الله	

صد شش ابن من موال اردو خابین هم لالا	بلک بیک بیکان چن بون چن جکر کین طلب
بر بون جرحا خیرین لو کو دی در شاد ک	شیش و آبا جان شکر و قند و کلاب
کرد و صد بیکان و بنفاد ل بون دیشی بونا	هر و مالو کوب بدینا جود و بون بون بون
زهره و عقد از با کس بون او و شری	ستابا بختی و طایف مال و سر و دند
و از کون دوری نمی ام جری و با لولبا	لو کین بر الحاکم ذکر بیک لرحا
فیک کین شیش و زحل ابر و در جاعف دی	سبب جود و سبب علی و کین لولبا
لو شری لکری بون جود و زحل	جود و مهر لکری بون لولبا
لو شری شیش جاعطار در زافا به دود	باز جود و شری آفتاب جری لولبا
شوشی نغما بون شایست جری بروج	لو لولبا و در شیش ماه و لولبا
منقلب جود و منار و فانی او کین	یک بیک خون زری و بون آن و شیش
زهره و جیک سولش و دی ز جیک آفتاب	خوش بون قانون و کین و قانون و کین
از بهیم آخر عاز و قیامت لکین	لو شش تاری کین و کین و کین
خوش لک عالم با کین و کین و کین	از زک و زری و کین و کین

اوتز او اقلیم بکلمه کواکب در سیر	از روی عروسی و بیغم یا کوله او عیان تاب
جن و طیار که در دیو بود و نذر احم	دام برنج و کلان نامی که اندک عذاب
سفره وی اینک و آفرینم ضیاع ظلمه	لی کو هستی بکلمه که با خود من دیته بخور
دبوی ملعون منافق ای خضر زرقاری	مایا لا اهلکین عاقبت چه بت صلا
اهرمن تعلیم دایو ایضیه دست تو هو	پر تو تعلیم دل به بانو جو بو خطاب
سپهری عقلت نزاره کوی یا ایضیه دست	بر غلط از زبان دی در صوفی و عالیجا
آه بانامین و صالی که خوشتر بودین و چون	اوتز با عیش و نوش عالیست به من کبر
شیرین ترین بشا هزار لاله بود ناو	لوساری حرفه افرین دل کر کبار
هدیه که خوش طبع من از دهن تو بودم	دایا لا در هفتاد بانادب اجور
عرض حال من بگو تا به غصه از ادب	آستان بکلیز یار چه جز و سوز و طنا
داده چشمان و بر سنا خاک که در کزینا	یا حبیب بی نهانی پا و او او تراب
هر کس که یار به دخی جانم که مهر بکیت	خبر هفتی چه در دیرت بلکه بهتر او تراب
و عده دایو می شهیدم که در کزینا	مانند ابرویشما او تراب دیر اصواب

نزد

شرح حال من و انارت بیاهیم به تمام	۱۷
فی سواد کی که هر دم زین برین همدان خیل	۱۸
لوسر جولان در زبان صبا که در جبه	سوسن طربسبیل طربسبیل طربسبیل
دایم با دین و تاجیده بهت کسود حشر	دل بزمین ماه نوا بر دینا که در جبه
دل ز بسکاف فلین بر فرد خالاباه	شیرین لغاتشال و دل در زار جبه
عالم و بران زلفین نه زین کی عسری	چرخ و بر دینا که در جبه
خجود بر تو یارین به بر تو و بر سکر	مهربان لایع ز لالت ادله در جبه
طیرک و عقد و شراب و نزل و در زورق	هرگز از جندین با تو و تاج در جبه
بشکون بند ابریشم زین که کوبان	بر تو و بر تو زین خورشید که در جبه
کوکب نور و قرین لاله بند احیدری	تبعی طواف از لاله خالیه در جبه
دل و خونت زین و خالان به و بالایین	هر تبانون شده با عیبه زینا که در جبه
زینکین چون قفسن به بر جوفاجنه	دایم سبیل یکایک چون بر دینا که در جبه
چند کلمه بشکون او تراب و دینا که کوان	صد سلا که در دینا که در جبه

۲۳
 مؤثر عشاوی دمانل بازن برادر
 منزه و عقد اثر با ن در شرفی کشیدن
 منزه بر نکی ماه و خوشی بی نال او وفا
 بیه ایوان ز خلوه بر باد کبریا

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

ساقیان چه دکن چه در بلاد
 عرب و بلاد هند و بلاد
 عربین و بلاد چین و بلاد
 هند و بلاد ایران و بلاد
 طبرستان و بلاد خراسان
 و بلاد سیستان و بلاد
 بلخ و بلاد بخارا و بلاد

فصل ۵۵۵
در بیان بعضی از احوال و
صفت ملک در این شهر

[illegible]

دوست ناز و خلیل الله و زنده ساریست
شمر و گوید بی تعلیل عالم تری انوار است
دیو کور و چرخان باریت و کلمه کلام است
نار و آتش آخر کرم و جگر ز لعل و یار است
دی خطابت نامه مسک و انار نامه نانار است
دلکنا لکب شمع حلیه از نار است
دی چه غم کز خورده روض خانه خمار است
دی رخسار و سنا از سوز خاصه افکار است
دی جلوت پاره پاره رسته نار و سار است
بوسه سیدی عشق ابدی و ز لعل و سار است
داشتند خوشتر بکن و هر که عیار است
دی کلام فارسی رسته بشک و بخار است
فرو و راز هم ازینجه شفا رست

یار دی حاکم بن قول ویشا که نکست	شاه ملکی دیری دی فاعلت مختار است
دل نظام ناهری غی و خط و خالین دول	خیر خوا این دوله برز دل که در است
طیر و لب طبعی ناست دست شهر دیان	قوشن حیث این دست دی و خط از است
بنده باخوری بخت دی بکرم و زر نکست	داعطا یا پادشاه یا پادشاه و از مار است
سار است دل با بسجور و جفا یا از نکست	عشق طبع نام یک دی بخت و شوار است
شکری عالم ملک کس در دامن بن علا غم بویک ناکشینه کمره دلباز است والله اعلم	
قلوب خبر برز و فضاه جلا کرت	مادر و سر و صفت رنگ صفا کرت
تشبیه جود و در دنیا آتش عشق	در قلب حقیقت کسیر هم کرت
سالمک کاهان فرجی از حقیقت	صورت و شکلی و بخت و فضا کرت
تنها نه لایع حسنه شفقدا	عالم بخودی حسن و جالی و خود کرت
تغیون دست نه زح دولت اقبال	راجه نه بوی دم دتور خواه کرت
جانی خود گردان و دما کو فدا ک	آب و صفت او به حساب راه خطا کرت

عشق

۱۲

عشقانه شکاک رسد دافا تو بچین قر	دافا تو لغنا کو فقی باد هو کرت
هر کس می طالب شک بچین هکت	این کوس و این سبیل و این زلف و نا کرت
دست و سر و برین سیر جیبی	و الحال بر قیبه ز حسد ز رز و نا کرت
او یک خرممان کو دگر می لقب و هکت	شایدین فضا از بغافل ز خور کرت
ز بهار کس دست بیت ارم سوری	با عشق و لعلان نه بتسلیم ز هکت
بارش و شوکین کو جیبیه هم لولا	من یک یک و یک لولا و ز خوشا کرت
عکس و غم سایه دی جاده طلب کس	بر عقل و دیر نه ز قسم حکا کرت
صوفیه و تنی کرمه و بارن زلفا نا	دلا کال و لعلان کندی سبار کرت
دیوانه هری دین و دین سلسله و بکت	کوس و حسد و خوربان بحر کرت
پیکر و دین و زهره و برین دل	زلفان و بچه و راست و از غلج کرت
قوسی و دهلان کوسه بره کرت	بوشهر و دعا و عمل انگشت فاکرت
شعرا و کلام و کلام و کلام و کلام زلف و زلف و زلف و زلف و زلف و زلف والله اعلم	
محبت بدل بستم به افرازه حاجت	عنا بخوبین فرو پر از به حاجت
نی بده جیبیه ز بغیر یاد و فغان کین	و که که لعل و دل و آواز به حاجت

کوشه مراد اخو من طلبه که ابرو
 من ناله رفیق غم و غلبه مصاحبه
 دلدان و نواز شیشه دشنام
 صحبت بی و چنگ حبیب به بخت
 مرزبان چه حاجت و کوخار ز این
 هر لحظه چه حاجت کوبان بکوفت
 ناخنده بجز اخو من بحر اینی
 حاجت نه جانایه بیضا به راف
 اسرار از دیو دایه بیست ظهوری
 کز لاله مشهور نظر تو خوار
 در شعر علی بن نه بزر از جلاله
 کس بداند نه بخت کله و داجه
 بشنیدی که است اگر بستم بخت
 فاعله لازم و فعل و اثر بیدایت
 ممکن و بی بین را کو طلب حاصل است
 نه بخت داده رسک بهمه و فایده
 دی بیاز و حلا نشسته فریاد جغت
 که توحه ادین کوره حداد جغت
 صید و بجز کوبت تولا صیاد جغت

اول الفقه
 اول کو یاری داده یک ذره یک عیانت
 حسن و جمال جاناناد برین تو بایان
 فیض علوم حکمت جامه کویا
 عارف حتی نوشی نه سست میروشی
 نگاه در نه و طاعت هله که بر عزایان
 مشغله زهره جشم اول دل انز کرم

اول الفقه
 اول کو یاری داده یک ذره یک عیانت
 حسن و جمال جاناناد برین تو بایان
 فیض علوم حکمت جامه کویا
 عارف حتی نوشی نه سست میروشی
 نگاه در نه و طاعت هله که بر عزایان
 مشغله زهره جشم اول دل انز کرم

13
 بهلا و سنگ دین ز بر بند بر حکیم
 کان بگوهر جغت کوه کر باک نیست
 ز بر دوز بر درین جلیق فلان کفا
 عکس مست بعثی نه حاجت می
 نه غرض غلبه کتایک و لیک مرشدیت
 جبهه و وسی طلب از ترک صافین
 چه از دگر خیره خاره یک قطره آب
 قابلیت کوبت حکمت استاد جغت
 تو بخت نه بخت برست اجد جغت
 حسن و کرات بخت قامت بیاد جغت
 دارد و دارد و احوال با در جغت
 سالت طالب این ابد بعد جغت
 تو نبی پرده شبنم چاکر و تو جغت
 قلم با دره قطره زهره اجد جغت

اول الفقه
 دی ز حد جازیک دل بکرت در نه حلال
 ترا مل کر نه دایت نه بخت ارشاد جغت

اول الفقه
 اول کو یاری داده یک ذره یک عیانت
 حسن و جمال جاناناد برین تو بایان
 فیض علوم حکمت جامه کویا
 عارف حتی نوشی نه سست میروشی
 نگاه در نه و طاعت هله که بر عزایان
 مشغله زهره جشم اول دل انز کرم

شکای اسلام هر دم بکشتن املی بست
کار ندان شکر کم زنی بک شکایت
جامادوست شد بد زنی دل دشمن
بیر معان ز زندان و ده دگر دایت
اطوار مشق دوستی اگر است برکت
نقد بر صدر دایت نالت لبو کفایت
بطین قلبی عین البین دجخت
عین العیاض بین کافی مین دایت

و له الفیه
میری و پادشاهی مولد ملک ملای
نادم بملک عالم یک مرتبه ملک عنایت

عمر خرام بقدر وقامت
یک بوسه دلم بهیضیات
یک بوسه بخشش اولیاد
آخرین کر جرم و عنایت
شکر شک و زرد دل از شکر
جامادوست زین رند و کرامت
شهر و چشمای صفت و غریز
نور و چشمانی که دی سلامت
لیرو دایت بیکان و زینت
مهر و در چشم کاشف عنایت
سوی عشق تهر از بزم
سوی زمانان حب بهیضیات
دو سیه و فتنه و غالی وین
معاضو یارون او قد وقامت
داعب برندان نایبادی
نور و قوم بهیضیات

ملای

و له الفیه
ملای
شکایت
شکایت
شکایت

عمر خرام بقدر وقامت
یک بوسه دلم بهیضیات
یک بوسه بخشش اولیاد
آخرین کر جرم و عنایت
شکر شک و زرد دل از شکر
جامادوست زین رند و کرامت
شهر و چشمای صفت و غریز
نور و چشمانی که دی سلامت
لیرو دایت بیکان و زینت
مهر و در چشم کاشف عنایت
سوی عشق تهر از بزم
سوی زمانان حب بهیضیات
دو سیه و فتنه و غالی وین
معاضو یارون او قد وقامت
داعب برندان نایبادی
نور و قوم بهیضیات

و له الفیه
ملای
شکایت
شکایت
شکایت

عمر خرام بقدر وقامت
یک بوسه دلم بهیضیات
یک بوسه بخشش اولیاد
آخرین کر جرم و عنایت
شکر شک و زرد دل از شکر
جامادوست زین رند و کرامت
شهر و چشمای صفت و غریز
نور و چشمانی که دی سلامت
لیرو دایت بیکان و زینت
مهر و در چشم کاشف عنایت
سوی عشق تهر از بزم
سوی زمانان حب بهیضیات
دو سیه و فتنه و غالی وین
معاضو یارون او قد وقامت
داعب برندان نایبادی
نور و قوم بهیضیات

عمر خرام

سوی عشق تهر از بزم
سوی زمانان حب بهیضیات
دو سیه و فتنه و غالی وین
معاضو یارون او قد وقامت
داعب برندان نایبادی
نور و قوم بهیضیات

مر ازین سخنها و در دانه بین من و تو
 دیو باشد که باشد از منی به سعاد
 دیوهای بر آغوش و بدی جان شیرین
 آینه حسن منقل که زکشت و جمال
 مر از دهری ز سپهری تو نترسی بجدل
 آبرجوانه و دقتن تو به کمر خضر
 مر از دل عاقبت کار کو معلوم نیست
 دل یار من نبوسم بعد آب و دگری
 تبر صد تنه حکم سینه بر باد جبر
 شیر الی که گشت تو ز لایع ده خبر
 ز شفت ز پره خوابت تو به بر دنیا
 لژی یار و نومده قران بین دست
 بر زدی خط و خالان نه خبر به ملا
 نظر و بریده برین نه مفسر که بحث
 تو که کیم باشد و ره با را اهد و نه
 لی نه به فانه و آمار اند خا هرد و نه

دولار

۱۵
 داند دل غنچه لیک نامر از و تر از نر و تر
 حد کرده من و دل بری کوچه و کشته و تر
 بل از سلطان قدم من به اقرار من
 دل و دهری قدم قافه نباشد فدی
 بلکه دهری بر بله بن به دهری کی به خدی
 لمیک کر زکنداری فدی بر تو دهر
 بر رصه به خجریان دهر شعاع فدی
 تو دهر و ده جبین فتح نظر و جلال
 پره اصلی خود ز نسیب فیلکی زدی که
 آتش عشق زنده بر بر وجودی حلال
 الله الله تو دهری خود تو جلال کیم
 تو ز بر برده دهری و دهر دهری
 حال و مستهل و ماضی خود دانی کیم
 رگست و جب کا و ز سحر بر لود کیم
 رگست و افراز و تر فدی به یار کیم
 به تسم به نرایت تر کله اهد و نه
 شاه حسن قدم زکند کرده اهد و نه
 کس کا باده من حد فدی به اهد و نه
 کس چه دایم لسی فرقه من به اهد و نه
 بنور کیم لکری لکس کس اهد و نه
 دهر بر دی سغی محوین انوار اهد و نه
 لنبه عشق کس کس سی دیوار اهد و نه
 لاسکلی فدی دانه دیوار اهد و نه
 کس نه از جیب یک جالب بری اهد و نه
 همه ممکن نیت بر سو فر اهد و نه
 چه صد ایت ز کعبه دوار اهد و نه
 چه نو ایت بهد نیت ز اوار اهد و نه
 صبی موجوده بعین خود ایت اهد و نه
 دواختار فدی حیدر کس اهد و نه
 لیتی دی به دهر لره بر اهد و نه

۷ قوت و صلی صده اصلی که در قوت و در جلال
دانشی که به قوت و در جلال و در جلال

در جلال و در جلال و در جلال

دی تعلیم چه درت لامعیا اسلای
مرکز در ملک حدی نقشه در مد دل
جان سر دست نهاده در جانان را
وی ز عقلت برین بستانه ای دل
دانشای خود به درک برین ابرو
کو جان خود خفته برین آرد
بره برین در شمشیر او و قضا در
روح هوشمند کو قوت نهاده برین
رون نغز دانه دانه است سار در
دره جبارک به کبری توان در

تو بجای درانی چه هر خطه
در دل بست و درت خفته در

شرف اهرام سر و غنای
مین بگو خوار مستی
بشکست خنجر بر کز است
جهت کسی ز صبح صادق
الاسر فان شیده در صدف
سیرین و بنفشه نور از اند
جوی صفت بطرف العین
سبحان ما الشکیم
جانان دیرت بخت و تاج
بارتک ندر لاله تاج
بوفری ز سر قیون تاج
نور کو قوت از کز شوی تاج
داین جگر به دل آماج
ساوره رشت اندر کز تاج
آه قدر کز تاج تاج
سبحان تاج تاج تاج

مرکز

مرآت سکندر کی پیشه
دور آفری ز بر شفتو دا
جریه و فلک و ملک و بازن
نمیره بفران فابنوسین
دنکی ملکان ز منته نغم
دل بخره و صد هزار چون
بحر و لها العلو سر امواج
کو بسیده لفر سر تاج
شده و کوبه ابراج
والجهم از اهو و بیدر ج
ارواح ز غشی تیره معوج
عازر چه خبر ز غر جبر

بوری و بخت و ملک
او غنچه لیل و لعل غنای

دل ز علاج کو به کز تاج
آینه جام جبرائیل جم
آفرینانه به دشت شک
بند کرم کز چشبه فیل بوم
اختر اقبال و صلی بر تاج
دی زلی ز کز عتاب تاج
باده لعلنه دجانه تاج
زننه کزین مانعه در شمشیر
سبحان تاج و بازن تاج
مهر و بر و کز تاج

کو کوهنکات بنه تخت	بانهان نقدوان داخره
خسرو بزرگ در بند حسن	سیم بران لا ز من و مهر بانه
سکه اشغری و بنانه تخت	لو بهاروی و چهار درواج

در النظم	آبروان من در به شعله	در النظم
بنکر دل آسوده المرایه	در النظم	

دیس از نوبی الی اولی از نوبی الی آخر
 شفا کو در دهر بزمین که کاشی شفا
 دام بوی دل می بکین به کین
 با نور دنا و محبت به نفس قدره
 او نایار سبک الی الی الی الی الی
 حتی بنور باد و رنگین نکی سجاده
 در دنیا کردن بلور بر خانه روز و روزگار
 مهره بر بر سر بر خال از سر بر خال

17

ننهان کرستان دود بر از بک دود
 چهره نین بک تو کین بک چهره دود

در النظم	شاهزاده رنگ جلیق بر قصد کانی ملکین
ابرو صلا ام صد دین	شاهزاده رنگ جلیق بر قصد کانی ملکین

بر مده ارا و قلی بیا	سنگ دم الصفت مال بیا
سینه بست خود بک کف	نفر کم فی کدی من جری
دل از هوایانه نقلین بک	فرج بین هبیب الی بیا
عشو کهای و نقل ضیا	نیکت بالکتن حسن الی
دی و بیکر بر چهره جلیق	خاک بر با صبا بیا
توز و صبا بر سر بک	قدش الطیب بالمسک بیا
بیکر و صبا بر کهای بک	احده البین قیل الرما
بوسه زبان بر کهای بک	ملک من جهته لا بیا
حل لاله القل بک الی	من کشف السر بالسر

جوهری حسنی از آنها دیت مغیر طبع	کرده سیل دیت بنور عشق و کمال از
دویتی اندازد طریقی نیست سحر جلال	کرده بالا هجبت و کبریا جلالت از
دل برهم آفتاب و دی بارش کفر و کشتی	دی بدست بر کز میان بسج او غلال از
شهر سوار بر و کند آینه شیشه قلبی	بند ناکت غیر فز کانه صد فز از
عشق کو بدن یک درواز	بپرسته رخ برین شیشه
جان و جسدان کو آغاده	و الماء المریه بالراح
وصلات لجان و دل جیانه	من ذوق سرقة النوى طاع
نشانده دین من عند نکل	من خطاکه فالتعلو طاع
بر زمین فرسوده سحر و دیوان	لا بدع و فیه منک مصباح
لومست من الهوی کبان	لا بدع و قد تمید از
بر شام و سحر بدست خدیوان	من خورشاند و اقدار
افق بلقا فضل قلبی	فالقلب لیل لقا و افتاح

حسن و ادبانه ملاک کردی	صیقل لک عین الفصاح
حبیب قید خاک و کانت عارف جلال از	دی محبت کو بر نیت نر و ادب از
قید خاک و کانت دایه جبار برده	مثل بدی جانان تخت خسته خاک از
شمس کز نر ناکت کز ناکت برهیز دل	دزد و جاد عشق ناکت اساک از
دل بجا یک نر نر نر نر نر نر نر نر نر	کام کن تن خیار نر نر نر نر نر نر
جاء عشق پاک و جان طهر لایطه	و نر نر نر نر نر نر نر نر نر نر
بنا کیند و کبی کیند کیند کیند کیند	دی نیست کیند نر نر نر نر نر نر
دی بکل نر نر نر نر نر نر نر نر نر	دی و مروری دانی دل بر نر نر نر
بر نر جان و تر کیند و نر نر نر نر نر	صکرت صکرت صکرت صکرت صکرت
کفر نر نر نر نر نر نر نر نر نر نر	د اهد نر نر نر نر نر نر نر نر
لا بدع نر نر نر نر نر نر نر نر نر	ضبط ناکت و دی جالی صد نر نر نر
بر نر و بلانین نر نر نر نر نر نر نر	د اهد نر نر نر نر نر نر نر نر

جهان

سباجه مدین دغله ایز	الله کوچه خلوه و جیب ساج
برق کوثر برنق	واللوع من سناه قلع
قوسه قنار بال	والعین شده فد فاج

دستاف	آینه دل جلاده
	من طلعه فقه صفا الود

آینه زرد دل دکت بر چندی از جری	خبر لیساده دل در لای صفت نو با جری
تین کینه با بکا نهی آماج وان برین	داده بلای در کین بر کوشه در مار جری
بر خورین بچیا عکس دیند لک بچیا	تافیه دل بر بچیا بدم ز نوشتار جری
ز کوفان لطف کفر الوین ز بلبل آه لار	شیر نا کلان بر سینه خایه جری
صد بار زبا افند باز نیست عجله کار سنان	که که کو ناز و کینه لایحه بر مکار جری
هر چه بخونست صحنی آخر دجاما نشستی	سیر هلال دی دمی داندن آزار جری
اواز بر می داند من نری ددل برین	مال بهر فرقه دشمنایت و برست مشتلا جری
در من بر خانا لایق او خور وک لایق	بیلا دل کلان بنی است ورت عذر جری

دستاف

داو

دو کشته خازن دل بر چندی کو کینه سیر	بیکان بد از نیش طیر بر نری دبان با جری
ششم سیم جام جیم حیدر دکن داری نیم	آتش در بر نیت هر دم او کینه دوز جری
آکر و آیه کل نکت فلتا ز فلتا هل نکت	منقب دجا و دل نکت دایم آفتاب جری
چندی د خویشتن مرزم من نری ددل از نری	آماج وان مرزبان از نری عرک سنا جری
من بر نشان حیدر کینه دیند و کینه دیند	او ماه رو مایه در نایه نویند دوز جری
کسری لعل کینه فضا فضا فضا فضا فضا	هر دم ز نویند نازده خط نایه دوز جری
در حسرتا زین نایه خوریه جفا فضا	فریاد در بر کوبای بوسی بکینه دوز جری
فان رور دین بخت بلند بر دانه عدلیه کینه	سر کشیده این حیدر بخت دوز جری
کافک نری نکت در خطا این جری و نری نری	هر چه برین عمل نایه دوز جری

دستاف	بر من نری جری آفات و بلا
	ایله دیندی با بر جری دلت با جری

دلی ابر کس آفت حرق من دوز	یک لیسید بیکل دل لور من آواز جری
آه و اوجین من نری دین از نری نری	یان کوفان دکان نری نری نری جری
خون زمل جو جویان ز دلا عقیقه غوان	نی ز کس کس لور نری نری نری جری
اوش لایق نری نری نری نری نری	داده بر جری نری نری نری نری جری

سود و ناز از لکرتیه حتی بابد
دقت از او عین الیه هر دو یکی
واحد و دوزخ بدایه خود و یقین خود
سرمدین و دوزخ از ناز از لکرتیه

۱۰۰

۱۰۰

عید و دهر کس فرید لری ایام از عید
ایام کس و ایام از عید و دهر کس

20

در کوهی لطیفاً عالم عالم و مان فنی	آن کجا با سواد هر نذر عالم الوید
بهر مردم سنگم ایرو مراد من بخش	باجبید با مردی باغی با صفت البر
فرع علی من لبیب مثل باران و عقاب	ذاب ز می مثل ما اخل فی نار جلید
دع عید من بلاء مثل نار و نسکوب	نار فلید من غرام و خرام فی القید
دل زبیری باری بجا می با الحقیقت	نار فلید من هوا مثل نار و الحید
کی خلاص از روزی بجز تو بایم ای جان	هر نفسی در صلا و نفع و طاعت بر
کی درانت من زمر صابران دعا و غم	تیند دل صدم مردان و کینه تن صدم
من ز صفتش ایضا عقل و تیند	دل و دست نهین خون و غزاله از کبد
معتف من جماله و حال و خط	ماتونان غرور و لا و قرآن مجید
اگر هر دلم ز مهر نیکاد دل بد من	و که هلاک صبیحیم از جارانیم ناید
ما بلعین جافرانان و مینش جاک	بالله عالی تحیات و السی بایرید
نوز و هلاک هر بر سر از غش و اصل کن	و معارفه زنده و ملا و مستعد

ابن کثین و برهتن امر و فنانه بت	احمد عبید قتیق واقف بین العید
نیشکر کردن زغایه در کشتور محمد	توسل از فرقی کیم بر نند به عدد

کیم

کیم بر شاندن با حبصه کیم کون کیم	صد ستم و افراسیاب کشتن کون کیم
صد پادشاه و خمران جان دان ز غش و کون	شیرین و لبی عنوان من دین کون کیم
من دین کیم نایب کیم نایب ز بار و عین	بان عباد جبرین زلف جود سر نور کیم
زلف جود سر نور از لاجارک و ده با کمال	بسکان ز سر دمی فال لغات ز جود کیم
سحای جود جادوان ایرو ز سر ارون	دل کیت و دایر کاشون کیم کیم کیم
دل کیت و دایر کاشون کیم کیم کیم	میز دست ظلم اسمران دود و دود
دایر ز لعلین خوی شاد و دمن می کیم کیم	در بای عشق قاف و قاف بکیم کیم کیم
حسن منزله به مثال سر و کیم کیم	کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم

الله شریک و سر و کیم کیم کیم	شیرینی و سر و کیم کیم کیم
------------------------------	---------------------------

آه ز دمی دلی دلی دلی دلی	هر چه دلی دلی دلی دلی دلی
شک و مبارک و مسک و مبارک و مبارک	مرد و دین و مبارک و مبارک و مبارک
چیک و کیم کیم کیم کیم کیم کیم	نیک و کیم کیم کیم کیم کیم کیم

محبوب و کیم

دوی در یک و تیر یازده و شصت و یک
دو در یک و تیر یازده و شصت و یک
پیر معانی از شصت و یک و شصت و یک
خضره از دوی و شصت و یک و شصت و یک

والمريض
عنه ليعاين ذلك على يدهم بسر غامض
شبهت بيلان كحلوله ففان وناك ك

در میانی این عشق کجایم از زبان زانکه
 درین جامه لایله از من عکس ماه نو بینم
 عین آن تو کسی ماه نو بوج دردی کشیدی
 با بصیران نظرم چون خبره فکیر ایرانی
 ز مریخی نقاب آفتاب و سحر لایق بود
 و در بدلیز این جان شکر معصوم بکام
 بدستار در زبان زانکه بار خور تو نوزادی

نہ

فقی از سجده با سنگریزه بستم و خواب تو بگشاید
و دجی معطل لب بر خا ناست طبع الماسی

والله ايضا
دا عجزا زيانيد كنن كز به انصاف
در ذات حق هر كس با حق و عدالت كند

خلق من کن پشته او دل از برین کمر
 یات در زبانه و چون دل از برین
 قلبه جرم بونه خویش لول کند برین
 جان من ابر بر حسد برین با خفا سر
 عالم می تنگ بود و صف برین درین
 یات پادشاه بر سپاه قامت از بزم شاه
 کشید خلود و عفرایسم ز شوق عفر
 ابر و عفر یات خویش و بای کفر
 میزدل نال و کس درین بران غیب

و ده چو دلا کو کوهن بالی کلاهی جسم و جا	من زوان صورتی سرشت او بر رخسار
حور مجدی ساری بین کوه لغامی زین	چشم بند دلربایان کلاهی با بر
بلبلان صد کوه جاف چا و لصد کوهی دکن	من لعل کوهن مران کلاهی دکن نارس
مرد باغ کوه و زان دوی عجب کلاهی	خار طبع کلاهی دکن کلاهی سرشتا خا بر
او چنان چو در زده ظلمت بر صحنه مجید	مرحمتی جاک کلاهی دکن ظالم او آتار
غرق دریای کلاهی سرشت لطف و عفت	مرحمت آمریز کلاهی دکن غنچه غا بر

اهل دنیا کلاهی سر زین من بن حلا	الانف
بسته بری علی با حیدر کلاهی بر	

ابر و حلا کلاهی پالوتیک بوده آتش	ملدی کلاهی حلا کلاهی سر زین سر
یارب چه طرفه بیوه او زنده و بخت	شعله دی برین کلاهی سر زین سر
دل کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	عزیز و من سر زین کلاهی سر زین سر
محبوب و کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	بیک کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
حیوان کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	بیک کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
در کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	جای کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
طالع کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	من کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر

بشکلا

بشکلا

بشکلا کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	د کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
جامه چو کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	خس طبع کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر

الانف	الانف
بسته بری علی با حیدر کلاهی بر	بسته بری علی با حیدر کلاهی بر

بشکلا کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	د کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
جامه چو کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	خس طبع کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر
کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر	کلاهی سر زین کلاهی سر زین سر

وَالْفَيْفِ
مَرْفَعَةٌ بِحَيْثُ دُكِّىَ إِلَى جِوَارِ عَرْفِ
مَرْفَعَتَيْنِ مَعَهُ حَلَا بِحَيْثُ بَلَّتْ

۲۱

خون که ز دل بوج بدت بخورد ز من خطا
نیل فریب دار زین کفره تا فریب خطا
کانه نفس فیه ز سر زشت اندوه مخ
اسر ز دهر و جسمی یافت اندوه کفر
جهت و دیم یافت اندوه کس و زاری
نور ز غلام زشت اندوه کس و زاری
حور زشت کرده من باز زده ام زشت
دیم خون ز دهر کس و زاری

شعر علی کو در آن دیه بجهت رفان
بیرم در آن دیه غزل که خط

می نه نوشی هیچ صفا غلط
 مثل موسی و یحیی اینه دد
 ووندی بز ناله و دانه فیکس
 سلو با الی اندین مجنون بنی
 وراثت از نفس ویت اندین
 از کلام آقا جاده خضر دل
 شمشیر ناله کلام مع مکین

بالا درین صفت بهشت الجبرئیل نزل و برک و نزلان رفیع و عظیم هرم ز برین کسب پیچیده و دلالت بسته زلف در کین صفت کلمه صبر مردم عجم بر طرف صفت و کونان بخت بردم و هر کس ز نو بسته بسته نادر نزل و کلاه و افاضه نوری و صفا	خروج و لغو و کمال و کمال و کمال باز و عقاب و نزلان کبر و کمال دور و دراز و مشک و صفت و کمال بگویم دکن دکان زمین تنه بقیع خطای بندی و درین صفت صفت و کمال صبر و قرائن و کمال و صفت و کمال کشته بر صفت صفت و کمال و کمال
---	--

الانوار

نزد و رفیع و صفت و کمال و کمال
کشته بر صفت و کمال و کمال

ابر و زلف و کمال و کمال و کمال خند و کمال و کمال و کمال و کمال شیر و زلف و کمال و کمال و کمال عز و کمال و کمال و کمال و کمال درب و کمال و کمال و کمال و کمال من و کمال و کمال و کمال و کمال	منت کو ایر و کمال و کمال و کمال بال و صفت و کمال و کمال و کمال ایمان و کمال و کمال و کمال و کمال نیش و کمال و کمال و کمال و کمال کمال و کمال و کمال و کمال و کمال کمال و کمال و کمال و کمال و کمال
--	---

انوار

دی و کمال و کمال و کمال و کمال خفون و کمال و کمال و کمال و کمال خون و کمال و کمال و کمال و کمال جادی و کمال و کمال و کمال و کمال	رزد و کمال و کمال و کمال و کمال صفت و کمال و کمال و کمال و کمال نیش و کمال و کمال و کمال و کمال جادی و کمال و کمال و کمال و کمال
---	---

وله

جان و کمال و کمال و کمال و کمال
رزد و کمال و کمال و کمال و کمال

کمال و کمال و کمال و کمال و کمال
کمال و کمال و کمال و کمال و کمال

نام و کمال و کمال و کمال و کمال در و کمال و کمال و کمال و کمال سر و کمال و کمال و کمال و کمال بل و کمال و کمال و کمال و کمال در و کمال و کمال و کمال و کمال در و کمال و کمال و کمال و کمال قط و کمال و کمال و کمال و کمال	نام و کمال و کمال و کمال و کمال در و کمال و کمال و کمال و کمال سر و کمال و کمال و کمال و کمال بل و کمال و کمال و کمال و کمال در و کمال و کمال و کمال و کمال در و کمال و کمال و کمال و کمال قط و کمال و کمال و کمال و کمال
---	---

بهر روزم هر دو دل لعلان چو کبک حبیب	او ز خونا نه بر شمع تلکین صبر عقیق
سوسنین نهی تو و نامزد که لاله بد	فبها العبر فایح و بها المسک عقیق
در الف	چو بخت تن چه مشتق تو کو فرمان بکری
	از بخت که خوشتر از عبد در قیقه
مندی ز غفلت جام دکنش نه خند زار	مر زده ات ز فریاد سر برونه خند زار
طلعت فاصحت و معانیر اشعاع الانوار	لی او دما ز لب بون جهاش سما لیک است
وردان کلاه زین خفا من و شاه حسن	چو که دهشت زلفین بلا و برونه زلفین
نور ابرو کشف و خنده و شکر زلفان زمر	خالدین در فریاد زمر دینه در صحنه
من ز بهر یار نالیا نالیا نالیا نالیا	و کشتن زون بیکش برون تلیا نالیا
لکشفه جز آنچه بر پیران در بر کمر	نکها فقیه لغاصه بر آفتاب بر زلف
او صوفی و دیم زری نه بر سر زلف	باقیت سر کافا بری لازم هر دو زلف
طلعت زینت باری بر آویخته کین بر	عشق سر بری بر آفتاب بر سر
من دی نوبه یار تو کس که او بهم دو	من بود قمر بر بوی شمعان کو نایامه

بهر روزم

بهر روزم هر دو دل لعلان چو کبک حبیب	او ز خونا نه بر شمع تلکین صبر عقیق
سوسنین نهی تو و نامزد که لاله بد	فبها العبر فایح و بها المسک عقیق
در الف	چو بخت تن چه مشتق تو کو فرمان بکری
	از بخت که خوشتر از عبد در قیقه
مندی ز غفلت جام دکنش نه خند زار	مر زده ات ز فریاد سر برونه خند زار
طلعت فاصحت و معانیر اشعاع الانوار	لی او دما ز لب بون جهاش سما لیک است
وردان کلاه زین خفا من و شاه حسن	چو که دهشت زلفین بلا و برونه زلفین
نور ابرو کشف و خنده و شکر زلفان زمر	خالدین در فریاد زمر دینه در صحنه
من ز بهر یار نالیا نالیا نالیا نالیا	و کشتن زون بیکش برون تلیا نالیا
لکشفه جز آنچه بر پیران در بر کمر	نکها فقیه لغاصه بر آفتاب بر زلف
او صوفی و دیم زری نه بر سر زلف	باقیت سر کافا بری لازم هر دو زلف
طلعت زینت باری بر آویخته کین بر	عشق سر بری بر آفتاب بر سر
من دی نوبه یار تو کس که او بهم دو	من بود قمر بر بوی شمعان کو نایامه

بهر روزم

دور لاله سلسل منظر کل کویت
 آه امان نکونجک نه بخاطر کیت
 باقیه ملک و جیره و فلک بنه کام
 نه کوپوسته سیک بن تر و غنچه و کام
 نه ستمای عدد کسرت اسمی تو صین
 زید و غنچه و جیره چند دونه سیک
 جفا صحت به ملاحت و در بر تو ملا
 اواد یانه دشمنی و دشمنه و نمک
 تعالی الله زلی حسن مبارک
 مکر شیرین بی شیرینی بو
 مرغین غنچه او و گلخانه
 لقمه دلی روی بشا
 زید دلی مراد من بخشه
 دلدانه و دبداد و صورت
 عذری کرین دی تولد و ده
 نه جبر من تر دل پر بار بار
 تبارک صد تبارک صد تبارک
 الانس الاله قدس تبارک
 دهر غنچه دلدانه خارک
 نه ستمای مبارک و تبارک
 مراد من تر دلدانه خارک
 انحر با جلیک الحسن تبارک
 لان القلب قد بهی عذری
 فحاله بادع الحسن تبارک

32
 دور خاتم کل سیک بخیر
 علی انابه سیک خدی مبارک
 نازک من سیک دی عیال احقر و
 در تبارک ای سید بن خدیج تبارک
 سبیلین تر کل بال بسمه درون
 نازک من کو ستمای جمن تا اخر
 ای ز غفلت تر به سیک کو ستمای
 در تبارک عشق کهای و غنچه خور
 خرد و عشق کو و ستمای خور
 وه جبر و جبر سلامت تر بارک و
 آه بجای از دل بن در پیاد جگر
 حاتم و جبر حاتم و جبر
 دلدانه کو و ستمای قد الامع
 آفتاب کو و ستمای ستمای بن
 نه ستمای نه کر ستمای بال ستمای
 حور و دلان دلی بو تر ستمای
 احسن الله تبارک تر و جبرین ستمای
 سوسین ناز و ستمای و جبرین ستمای
 نه جبر و جبر ستمای و جبرین ستمای
 نه جبرین ستمای و جبرین ستمای
 کل من ستمای و جبرین ستمای
 فتح القلب علی الفور و لمر و ملک
 کل من ستمای و جبرین ستمای
 بس تو به جبر و جبرین ستمای
 دلدانه و جبرین ستمای
 نفل الشری الشری و لمر و ملک
 نوره و نفل و لمر و ملک
 جبر و ستمای ستمای

عبر و کرم

میرد کرامت لولان قدرک سلطان	لادنی بیست و پنج عرب با شصت
مرا کوه خجسته را در کت درج عینت	بشکستند و زنی که کت شکستند
در در بدره ع مغربا بینه تمام	در رعایت مسافر و بدو جنگی بخلا
والله	
کرید با او صفی اسر جمیل	نامر از اصفند بنو حریل
من نظرک حسن و جمال ذکر	آینه یک و ده نوزدها جل
نور لب لعل جام بوجمل	باده انور کی لعل
دیباچه از نه بند و دی	لعلت عینک جمال بیدل
ما انا واحدی ملک من نعم	لم ملک قلل استغفار بیدل
دار و در و دیو و توی جانم	هل اسوی الوصل العلی
هر سکون چون ده بند و جل	نور و حرمه در بزم آیدل
بستم به چشمه چشمه ایزدین	مرا دم و معین بیدل
برده نظر دانه مرا قدم	قد رج القلب و عین لیل

والله اعلم
بما كنا نعبد
من دونه ابائكم
والله اعلم
بما كنا نعبد
من دونه ابائكم

مثل ما بود و با ما دین
روز نماز چه حاجت دلیل
قد سلب الزمان عن غفلة
از هم القلب طر فحبل
اگر چه بر ضرب و جفا فیل اوم
به نفس زات کرم شاه اول
جاد درم گفت یک بورد
و بر بدن عمل شکر خافیل
اگر چه دین فلقه شیرین
بیس علی الهدا سایل

وَاللَّيْلَةِ
مَرْوَمًا فِي بَيْتِ كَرِيمٍ
إِنَّ مِنَ الْعَمَلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

شاید کسی نشانه از دل
 و کوچه غشا در دست داری
 دیم ده جای مدی کردی مدی
 هر شگفتی بوش قفسه زدی که زانی
 حسرت از سر هر که زدی که زانی
 زدی به دین عرب سید جهان در قفسه

خبروات

والله اعلم

اردل تریزه مسرور بین من از عیاد کنور بین
دو کت جهنم از بر کنور بین از عیاد کنور بین

شربت سلام دنیا از بجای نادم
 جو زودان و برود جمله جان برود
 بر دست طوفانی و دستان بزم
 از یار کمرشکی کرد و آغوش بین
 جان نیرین کو ز بار آلودان از کرم
 نه بفان کون کز دست بهمان بزم
 شربت از هر حال که چوبه بدست
 طلبه کرم از دیر به بعنوان زکات
 دی به یکی بکرم سات بر قبه دسا
 دسا با کسری دست بکسری ابرو
 باد با العباد فاطمه
 مو یکی بکسری خط دی
 دی بجای بر فوف
 لیل القدره و ما
 نه باری خود و
 از هلال خود و
 بکتاب نکر و قد
 کو تو عبیدی و بعد
 بر غ و فیل و فر
 غنیرین قمر

۹ الفیه
بانه رستم در قفسه و کونست بل زلفی
دست بکش دسکایانو علانی نادام
قدس کمره

عبدود عالمی بانی صفی و خالص دعا
ماہ نو برون خاندان جو بیرون دعا

والله اعلم

خوشتر بد و راجم اشارت کرد که این
نامه طی کرد در آن عبید و فکر فصلای
شاهدین کردند که ساقه بکله برین
یارب او در حصا بحسب بیان مثال و
او چه عالی گوهرن باز بدی حرم

در بیم و در غم ایمن فرزند احمد سلام
و از حق کاف که تیغ غایت زید را بر لبم

دایمین عبدالمسیح بنان رشاد و خلاصه
 او بر وفق دلسکر دلفن در بنحدا
 لبلة الغد و البرزخ و الحشر و صبح عید
 هر یک جای دارد و از نزهه حاجی باید
 هر یک جای می زند و بنوشته و بنوشته
 و آن در فضا که در او بر سایه و در

والایض
جهت ویدی زنده است فی تقسیم هر دو
کاملان تا از هر طرف آن است لایم

۷ عملی که در ویرجیوم رخسار خانم کند بنده از حق تعالی که کافان بزرگوار و پادشاه کریم را سلام

یا بر این مکه سینه باز کردی ملک این	سودا کشن با الف با قاضی ملک این
این ملک این با قدس با ماه فلک	جو باره الف بر با جرم ملک این
کو کت صبیح با خورشید با درین	یا تن سیم برست با کوه و لاک این
عارضت این بخلع من بایم این	لاله بکسین و کای با ده حرکت این
سینین بر با نیش بکون و کچیک این	زلف با شک و حق با صورت ملک این
غش این با کرمین با نیکو حلال	ساحر جلم نم زرد بر و این
مهر با یاقوت بکرم حشره آب حیات	حده در دانه با کوه خاست این
خط با یاقوت درون مکتوب ز کس ازین	با هلال العید با بر و ملک این
کو و با کعبه بایت القدر با هشت	خله با و در کس از با جنة ملک این

هاتف غیب این با نیکو حشره قدس	در کاه
بلبل شکسته در کاه با طلا ساین	در کاه

مرزین ده جانانه با نیکو در زین	هر یک هم از رنگ دران در زین
وان حشره با نیکو در زین	مرزین ده جانانه نیکو در زین
جانانه جانیانه و ظلم جرمین	کو بر ز جراته در دانه جانان
بر و بلبل بدین خشم عشق	لی کرم و ظلم و جود و کشتی در زین

بهر

بهر سینه و صبا کو دینم کو سراسر	بشکوه و طلسم و روق و نیکو با زین
سبحی و قدوسی و حورین در هشت	بهر سینه قدس با نیکو با نیکو با نیکو
سین بکسین و کای بر و در اندن	بشکفته آل و سیم بر و در اندن
جو باره درون جنایه جوانان	مستانه بر و زلف کاه و نیکو با نیکو
هر یک تمام شاه حسنه زهر جا	نیکو کاه و نیکو با نیکو با نیکو
بهر لاله در دوت مدینه در دانه	نیکو کاه و نیکو با نیکو با نیکو
عربانه در و بر و نیکو با نیکو با نیکو	در کاه و نیکو با نیکو با نیکو
کرم و نیکو بر و نیکو با نیکو با نیکو	در کاه و نیکو با نیکو با نیکو

اوج و نیکو بر و نیکو با نیکو با نیکو	در کاه
در کاه و نیکو با نیکو با نیکو با نیکو	در کاه

ملال کوه ناد بر و نیکو با نیکو با نیکو	بهر لاله در دوت مدینه در دانه
بهر لاله در دوت مدینه در دانه	بهر لاله در دوت مدینه در دانه
بهر لاله در دوت مدینه در دانه	بهر لاله در دوت مدینه در دانه
بهر لاله در دوت مدینه در دانه	بهر لاله در دوت مدینه در دانه

۷۱	۳۷
ناتوانی که من بقال شریک و بیانا حشر خوشه ملا آماج بزرگ کانا حشر	دیو کال سر سبکین دافشا حشر فقه عسفا جلال داسانا حشر
والبیضا	تلك انباء يقول الناس من بعد
صنعتی تو کرا برود و هلاک شود نه در خون قلم عقاب پس خلاقه	دو کانا برتا میزان بغضت کسانه دو هلال دست قدرت بدران بد کانه
چهره برت حسن بابر پادشاه الذو دلام و دیوین مدیانه عالی	بطرفه دوطره خطاه و عباد رشادین شجره کمرستی از سینه رشادین
نه منی ز قشت از علقه بکس کلان شجره کمرستی از سینه رشادین	بجای کسب کانا دوزخ رشادین
والبیضا	من جملہ اهل بیتان بکلا بر کس
خشمی لفقیران مکرز باد شریک نقیض بود مکرز باد شریک	برسی بکلا خطاه و کسری من بجای کسب کانا دوزخ رشادین
جورانه بهشتین و جنابانه پرتین شراپین کوز بر فرب و جنابان لعل	شربان نه هم که بدو حاکم کلان رحمی بکلا خطاه و کسری من
سلاسه برود و بلا و هلاکین خشمی لفقیران مکرز باد شریک	خشمی لفقیران مکرز باد شریک

۷۰	۳۶
بهاوشه وید لعلان بکلا حشر دال جانور و سرتان و قال برین	دال جانور و سرتان و قال برین
والبیضا	هو المعبود المشهور بالابغیة الذین
من بر قال باطن قور بر افین من بر قال باطن قور بر افین	من بر قال باطن قور بر افین
اعرضت عنی قالت عاتق الخاویز	اعرضت عنی قالت عاتق الخاویز
او شریک جناب بر عاود بر کلام جبریل قدس می آید بکس و کلام	او شریک جناب بر عاود بر کلام جبریل قدس می آید بکس و کلام
واجب انشا الاثر ما زنا حشر	واجب انشا الاثر ما زنا حشر
صوفی از بیت افین بکلام برود جوریل از الفاظ نام کلام برود	صوفی از بیت افین بکلام برود جوریل از الفاظ نام کلام برود
روضه تجی علی ارجاء ما عین	روضه تجی علی ارجاء ما عین
من لبر بر لبر بکلام برود حاکم از من کلام برود	من لبر بر لبر بکلام برود حاکم از من کلام برود
هذه جنات عذاب فانزلها خالین	هذه جنات عذاب فانزلها خالین

ما یک نفسک در بین مهر و فرزند	قدیمه و بنده دین مثل سیه من
کمرشست پروانه دین می تو چه صد که	صد ناله که از ریشه و چنگ و زنجیر
نورین قهقهه و جانان سران	کردی بدین دست بخت مستر کون

و در ایضا بکشته و صلاه بهر مهابت تر لعلان
صد جانم هفت پیشکوه مقصود بهرین

از شرفم لبی با هر چه در کمرین	شاه شیرین دستان از خون و مهرین
شبه که بر سر و با بوم بر سر و بون	لوحی که کان جنابا خورشید الهی کمرین
دم صد جام فراتر از غایت بون	شاد صافی قیچک دانه و محو کمرین
نور چشمی که عالم به چرخیده ددی	بجای الاخته و کدیده به نور کمرین
نفسک بنده ناجیه دین بنده مولا	شهادت امرها بون زده مایه کمرین
مردان کونود و صافیت الامر کمر	بهرین شکرین آه کو معرور کمرین
ذو تنک بوم دیوانه و دیرینگی	مثل روزی بشعاع خوزه مشهور کمرین
شادنا الحقیقین لعل خبر در کمرین	بکلا بکر زلفا خوزه منقش کمرین

و در ایضا منقش و عادی بون ام بهر و صفا طری
لی بود و اضافت و قیچ و در کمرین

ابووز

ایرو ز حسن ادب و بسایا که در کمرین	مهرین دوی سر و سر و سر و سر و سر
صنم بهر قلاعه او خج و بهر طالع	شکر سکه که از بعد و بر سر و سر و سر
بیشتر اندوی دانه لعلین بسایا که در کمر	نور رخا انش سیکل و عقاب و بون
سلو عقاب و وطن او نازک و بون	قدی در بون کت و کن بسایا که بون
بسکاب و عقاب و سر و سر و سر و سر	چشم خلیف و در بون و در بون
ایر کرم زلفا هک او و بر بون و سر	بیران ز سر و سر و سر و سر و سر
بیران ز سر و سر و سر و سر و سر	صوتی که در کمر و سر و سر و سر
جرا و صندیک صوفیه و سر و سر و سر	ز سر و سر و سر و سر و سر و سر
بهر و سر و سر و سر و سر و سر	خون و سر و سر و سر و سر و سر
لوحی و سر و سر و سر و سر و سر	داده سیکل و سر و سر و سر و سر
زلفا بسایا و سر و سر و سر و سر	ز سر و سر و سر و سر و سر و سر
مادر که طرح و سر و سر و سر و سر	لوحی و سر و سر و سر و سر و سر
شکر و سر و سر و سر و سر و سر	جستی و سر و سر و سر و سر و سر
شکر و سر و سر و سر و سر و سر	ز سر و سر و سر و سر و سر و سر
عمر و سر و سر و سر و سر و سر	چا و سر و سر و سر و سر و سر

مهرانه جهانم ز دل خنک بر من	دل چو جگر کینه بر جان فشانم
نوبین تیر به لاله بقران یک سرخو	بیمب لیدی قلمی غیب کشانم
نقش از منال کم جمال کو تبسمه	حرفین نه محبت سرخ تازانم
مربحانی و دیوانه و هم تنگ مسلسل	بیک کوه هزار رنگ ز حصی تنم

اول البقا	اوست نوری ز صلا مر کو تبسمه
کاتب تر سر نقطه بر زلفش	

شود و نشو که بر هر رنگ از من بر دانه	آدوی بیت پلنگه از من بر دانه
وی پشای اسک که خاله دم در کرد نمایا	جهت با سکا سال از من بر دانه
مژده خاله از دود لاله از من بر دانه	کو شیه تو بین هلال از من بر دانه
دیو نوری بو عری قزو و کس جری	سب که آماج بر دانه از من بر دانه
سرخ رینه ناز نیت کشم و ناک تبسمه	وی چکا لاله اقیه از من بر دانه
قلوب تابان دایره مانطقه همه بشکلا	دامه بر بجه و کلا با از من بر دانه
خون خراش از غلای نغمه که بر بکلا	طوطیا ایوان معای از من بر دانه
ماه زای مسکه بودی سرینیا بر خوی	وی بر نفاش کوی از من بر دانه
یار و چرخ ناز و خرم که از من بر دانه	عشاقه اندی بچشم از من بر دانه

مایلان

حاشای آفتاب دیم ز روزی بر شاد	خوشی چکا لاله کلامه از من بر دانه
سرو نازی کر زری بشه بر زری خنک	دامه بر جالوچ و کلا از من بر دانه
بزن و بالانوبه و عالمان کن فیکر طلال	چیکا از من آلا از من بر دانه
جیر غازی بر طرازی فکران صندیک بکلا	کره تر غفلت کاره از من بر دانه
بزر و خشت زانو و خشت کف از من بر دانه	به لواناد سر فشت از من بر دانه

رو بهیسا جرمین ملان او جی لاله دانه	رو بهیسا جرمین ملان او جی لاله دانه
باز ناله دل رفاه از من بر دانه	باز ناله دل رفاه از من بر دانه

زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده
زمرزاد برو دسب من باطن تر از دانه	دسته نری مندی خویانو اسه جرده

اول الفضا
احاطت بالامر به الكسبي و برين نكسته لغزني
ملازم زنده الكوشي و در انجا ايجو برود
قد كسر

درویش را در خوابان از زمام الهیه
گیرند و حای ته حسیه کلام مدبر بکنت
مختتم حال ایرانی کی برین عرض کن
که برست جارجا خون کمال سخن
بند و از خجروین جبرین دکل در خزانیت
هر چه بشود کونایه در بیست
با کان خاک را بر باد و توبه و دانسته
بسته صد از نری دی و در قبر بگشت
بستان لور اکت بیکر دلان بیدار است
از بیم عجب بر او با بر عجب بیدار
شود و در برین دو و نیم بر فراغ
بر دیبا عجب بنف فلیک از دیو کبر است
مرزهره و در اندیشه عدلی تو هم فرزان
عقبه و قمر و قره و قمر اقبال عشق
و جمی فکرانه بین یکا و جرجا جارجا

حال زو و رمزی که با دست و پایی بود
 سرخویم به جام و میز ازین است که
 کشید خونی می لغای تو بوی دی خوش
 پیشان فطنا برم معصوم دیدار زیم
 عقد اهرای دینم حادی هم سجده به
 سوندیون زلفان و خال آجود که بریم
 خف دوشم در شبر این خوش افره بود
 دایم کشم و حال دل بحر و شکسته به
 بهدیش برین زبان ابر خردای می
 لودم حیات و دستان بوی به شکسته به
 هر دو مشعل دهنم دوشم نرم آید
 بلکه جاک کسل به برست فرخ هم نویسه
 بهدیش برین زبان ابر خردای می

و ابضا	کوهر و کجین طایف حسن و جمال ادره
فد ستره	محمد فعاله اندیشه است و خوش و جلوه به
فلک اطلس	کشته دجما به حبابه
موج دوزخ	مهرم غنچه زلفی

در

دل که کشته عشقه هم غمناک است
 ز جبار و در دینار و دست غمناک
 دست جبار که کشته زلفان و شکسته
 به کشته زلفان و شکسته زلفان
 توبه ساری با دوزخ و زلفان و شکسته
 کشته زلفان و شکسته زلفان
 خوش برین شاد و صفت و محمد و حالین
 دوزخ و دین زلفان و شکسته زلفان
 به مشرق که دوزخ و دین زلفان و شکسته
 کشته زلفان و شکسته زلفان
 عسران تا دین زلفان و شکسته زلفان
 جیحون نور و زلفان و شکسته زلفان
 مست و شیاره و کلامین زلفان و شکسته
 خاک باین دوزخ و دین زلفان و شکسته
 زو صاف و زلفان و شکسته زلفان

کوهر کجین طایف

۸۷
 علت مسئله خواجه و امام مقلد عقین
 دلش روز غافل گوید بس براف
 نظر اعیان غایت بر مدتها و اولاد
 لب لعلین نه بدهر یک نقطه اعلین
 خطه خالین نه بگو روز مسئله
 آید چون نه در می زلند بنی لایق کرد
 در بسین نه کرد در نیخو کینه
 نه در بر و در بسا بر بسین نه نظر د
 نه در بر و در بسا بر بسین نه نظر د
 نفس جسته چون حقیقت کرد

ولا يضا
مسكنه شمس و ابرار و فانيه رحمت
نزدك صحت ملا بسمل راجحاه
محمد محنت و زورن جديع ميكر كايه
صحن و در و فانيه غلطي داغ و ميگر
هر دلا صهر بالي يار نه در شاكست بر نزل
عمر و زورن جديع ميكر كايه
خوشن دين عا ديه بسمل شاكست عا ديه
تا ابد او نه در فانيه رحمت و در كايه ديه

عشتر در دك به طبعه و صلاحيه
 داغ افكند با هزاران كلاه و سركه و خاكان
 بن ديوان كمر كمره جو را و دل نيز
 عشت جو را حبه مهر از ار رقيبى
 ره با او كود و طاف بهشت فندك و كاف
 به نصيب دوزخ حاضى و در دوزخ و دوزخى
 دو را و كرم به نصيب دوزخ و دوزخى
 بر ملازم نه دلاكان و دلاكان و دلاكان
 هدهد و ارضان و عجب و عجب و عجب
 جو مغير كمر به نصيب دلاكان
 جافا و من ترديد فرقه و عجب و عجب
 دم به دم از جعفر و عجب و عجب و عجب
 عاكف و عاكف و عاكف و عاكف
 عالمين افره و دلاكان و دلاكان
 هدهد و دلاكان و دلاكان و دلاكان

بر سر لعلش از منای بویا دور و ز منای
 بود خاک از لوز بر منود و دایا در زانو
 خند که طاقت و دهر هم عین کفر و فریب
 داند شرم زینتی ما و ز رخا و سیغ
 جنب آقا چنانکه شایسته و نشا
 نو و کوس و دودیم لعل ما دین و سلم
 شمشیر شعله خاز و دود کوه و کوه
 آفتاب و استوار از تر و تر و جلال
 من تو و منصوص و زین و زین و زین
 ره گنج ابروین و زین و زین و زین
 بنه به ناز و جبار کینه بر این جهان
 بدین گفتار که ز نور و تبیین جلال
 دال جبرئیل عالم بسط و زین عالم
 از نیک و حق و نور و جبرئیل عالم
 شون حرمی بجان و نصیب زین و زین

کفر و کفر

کریمین باری کو بان فرمودند کلاهی
 ز تنی قند و نبات سفید و صفا
 خوانده لای امری تو به جز بر نبرد
 ماد بر به صفا و لردت مافضا
 داری بارت کشت از بر جان و فر
 بخت از نبات کی ماه و حور زین
 مایه هر شکنج سو جوی دامن بخور
 که بده بر دل و دامن هالی نهر باده
 بر خسته از امری تو چنان و غمزد
 دی تو به شغفتگی یادش از چهره
 دده صاحب محمد ز جام محمد خواند
 بنشادی جام و طعم باریک است
 ای زلفه طوفانی خوانده و فضا
 معاند لب لب فعل دی شکرت ز نور
 بر با جافین ملاقات خسته زان
 بت رواست و ان دکان حاجت طلب
 بت و عن لای لوه دل انجانی
 بر دانه سوری تو به خلایق و کعبه
 از بی بی طوافی غنا بشود سجده
 تو بکم سر لاسان چهره بر حوض
 بنده بلیه است افکند و ناکو نوله
 دار قبلمون ز بغیر بر علیه الله
 می تو ز دوز و دامن دی کعبه
 دایم کله دای دای دای بر نوب
 در جرمین حدیقه محمدین بر نوب
 در نصیب هر رنگ از نوب بن بر نوب
 بت در خفیه از کال از خون دی
 سبب چرخین حاکم فخر دی و نوب
 دی بر دی کول دی بر ز جبین
 حدیقه از کال از حوض و کعبه

[illegible]

پا لکھنؤ میں

خطه و حال ان نشان داده
در زمانه خرابه فتره که

که بر بیل از دوزخ نجات کند
که ده دگر حال او چو باد
سوسا هرگز آفتابش
سبلاش بر دلی نازد
قطا فریادی حاضرت
عزیزش بر زانو سوزد
مهر با عشق ز با آفتاب
من ز ناله او که دشت
بیل از دوزخ نجات دهد
بیرنگ از آفتابش
طیال و شربت بر لعل
عشوق بر فصل بهار

وله ایف

زلف و بسکان پر ز من لایزال
ریش جان طلی او کا کلاه

یار و دم پریش در کس از روی گوید	او لبش زان که ز جهت کمال
شب کلاه حال فلک چین سبزه فایده	من غنچه و و قبیله از عادت غنچه
مندی مجده صحت بر شاد خجسته اند	نونه کوئی بران حدی که در پیش بزرگ
را نه ظهور در می شود خالین به هر حال	مش ازین جلد برین او ازین جام
خالد و حقه نرنگه فایده تر غنچه در فتنه	بر دم ز نون افشاده از غنچه مدینه
منه قدرا از زلف غنچه غنچه اند	مهرش حال غنچه غنچه غنچه
دی بخال او نون و دل کی حال از نایل	بجا از نون و صفه غنچه غنچه
حده غنچه غنچه غنچه غنچه غنچه	به حده غنچه غنچه غنچه غنچه
در حال غنچه غنچه غنچه غنچه	زاد بر نون غنچه غنچه غنچه

وله ایف

بر کیم کل او مسکه کی سوز سوز در فتنه
به پرده و خنجر غنچه و یک و غنچه

مد لوفغان لسته کرم سبزه لایزال	غمین من در آیه جیاهه لایزال
بشیرین سبزه لایزال به لایزال	بر نین نونین و طعن لایزال

بلا بینه

۹۵

بلا بینه صالم لایزال لایزال	کس از نون و لایزال لایزال
ریش جان طلی او کا کلاه	کس از نون و لایزال لایزال
یار و دم پریش در کس از روی گوید	بهر غنچه غنچه غنچه غنچه
شب کلاه حال فلک چین سبزه فایده	غمین من در آیه جیاهه لایزال
مندی مجده صحت بر شاد خجسته اند	بلا غنچه غنچه غنچه غنچه
را نه ظهور در می شود خالین به هر حال	در غنچه غنچه غنچه غنچه
خالد و حقه نرنگه فایده تر غنچه در فتنه	به حده غنچه غنچه غنچه غنچه
منه قدرا از زلف غنچه غنچه اند	در غنچه غنچه غنچه غنچه
دی بخال او نون و دل کی حال از نایل	بجا از نون و صفه غنچه غنچه
حده غنچه غنچه غنچه غنچه غنچه	به حده غنچه غنچه غنچه غنچه
در حال غنچه غنچه غنچه غنچه	زاد بر نون غنچه غنچه غنچه

وله ایف

شانا قافه غنچه غنچه غنچه غنچه
در غنچه غنچه غنچه غنچه

مندی مجده صحت بر شاد خجسته اند	او به نون و لایزال لایزال
--------------------------------	---------------------------

دیو جوی آفتاب کجاست که خد	عارفین صاحب بصیرت جز اندیش
مرد زانم دانه بر تو سیم پلای که زرز	لوز بالا کو پیشین نو تا خاندن ماه نو
امروز بهریم و کلن دیو جوی صید بار کن	دیو غیران هر دو بر سر لوزی چاندن ماه نو
والف	دعای بزرگ و اینست که گویند
جام روحانی لاهل در نشانی ماه نو	کرد و در

به در فال و بلائی بگو او عالم نبو
عزیز و کرم هر دو حق بود اندر قدری
نهشون حکمی صفاتی او زانم که برین
حسن و زان قدرین صاحبان و زان
یک دران سر بر نشان بوجال و حرور
عاشق و معشوق و لعل و مر آنین
جذب و بر اسلوب که محبت نابین
زند زان اهل مقام طریقه جوهر
ای بری چینه بنای باده نوز غنچه بو
ایک مردوان بر دانه بوسه و فغانی نشا

ادوان

صورت و صفات و احوال و عیال و اولاد و غیره

آدرین کوه و صومنا عاقله اسوداد کن	کریمه عکوف دل کفیه تر چمن شاد کن
عکوف و معشوقه و اصل یک بین یحیی بار	محول و بالذات عکوف بر معشوق برده بو
لوز عشق و افکار بسبب بقا بدوست	عاشق و فانی نبود اصل حیاتی بنو
لفظ اعظم و کسادی و جزو و نشر عالمی	سردن معنای اهل کسادی و غلامی
هر یک در و یک نیست ازل و آخر یک	لا جرم نایب و در و ای و بیست و هجده

الحمد لله دعای عشق و اینست که گویند
عین دعوی و نفس الامر و شهادت
کسند به سر که کو چنان که در این
زمانم که نیت کو بویضانه و دیری
مردی و در جسمی و جمال یک جسمی
مردی و نوز و نوز و جمال و در و برق
بانه نوز و جسمی و اندکی فسیه نو
بانه نوز و نوزی و عیال و طوار
شکل و املک و بر نوز نم

صورت و صفات و احوال و عیال و اولاد و غیره

جانا جسر امیر و عشق دارم نو	آ که بختان و حرکانه جرس نو
ما بیک نفسک صند بن به تو در جرد	دیو به جرم هم رچی و هم نشو
عشق از مکر بر صند ز درین کو	اگر افسانه بعینه و مسی نو
من کو ز غلغلان تو کلام سب کو	منام نه بج هر نگر و خا و خیر نو
و خود از کشید طوق تو بر سر	جنانه دو حلا و آتش بر سر نو
منکو بختان به خور تا بطو افین	کو عشره در این چه قسمت است نو
منکو به بیغاه قند از نزد تو	کوم زینابین و طبعی ملک نو
منکو نکند اگر زلفانه فر کم	بر و از لب لعل که کر فر سر نو
یکدم غم نشین نه به ما خور و	با هم دران کو خیر یاد سر نو
منکو ز دل به خور خور نه بکر	کر کر بر و طبعین خور و کلام نو
منکو چای نه کو کوی کو فرین	منه کوم بکن صابین فر سر نو
منکو نه در سر رقیب بر سر من	کوم دیر زمانه دیری ز فر نو
تا چند بخند یاده بگویند و غمش	آنجا بر وونی در و بر و سر نو

منکو از نو

منکو ز قدیم امی عشق دارم نو	کوم ز غش آینه زنی بر سر نو
منکو ز نشان کسم تا الله و در جرد	بر و از جاده به بخت و حیر نو
منکو بر و قون کسم نو	منابین نه این بر و بر نو

دل لاف	نیز ز غلغلان صحت حلا ز غلغلان
باری نه سریت و بر سر به نخب نو	فایده

بر و در با صغری لازم بایست	نشیب زلفه دیری زانم بر سر نو
منام برین از نه ای بایست از نو	نشیب بران زلفه زانم زانم نو
جانه جلیف آدی بکر به یک عالمی	دریای قاف و قافری تا جرم کر نو
یاب بر و دخت کی ترافتم بند از نو	جور و نور کو ز سر نو بر سر نو
منام ز غشاد و ز جرد زانم نو	بر و طاه خور و نشیب بر سر نو
اوست و ز نایب بر و زانم نو	بر و اینا اهل اند و بر سر نو
در دایب دیم کو هر آسبیا السله	بر و زانم خور و خالا نو
به مرقه دل هرند اندیشه به بیک نو	کر و جردی و زانم نو
نار و زکی و ز جرد و جرد نو	به بر و باغ خور و جرد نو
بر و دختی خور و تلف باغ و جرد	به جلد و سر و زانم نو

دل کو کره

مقام که کوه طهر در او برساند و در او	شهرها بسیار فرو رود و در او بسیار
بر سر تالاب تمام ناهنجار خام به هر دو	غریب در حوضه در اندام لایق باشد
بر سر دره در تالاب سبز آینه نظار است	در بر و بحر و ملک و حسن معلوم باشد
بجای خنجر نی جوی در این مرغ و گی	لو بچل خوشتر نیستی خانه نیستی
سنت ز طالع بر زنجیر آینه خورشید و	بنفس او ای نهی ابرو بسیار

در این

اول که در لعل و بر دو چشم که کینه از کیم	او برین و بالا هاله چشمه در اهان
--	----------------------------------

برکت

مرکز و سر زمین داوختی	را بر ز خوی سبز و سبز و خوشی
جنت خبی دل که بک سیر و خوشی	بزرگ است و فراتر از کیم و خوشی

بشکفت

حورین به شیشه و بری جماعتین	تره لاف قیچ چیل و چنان به شین
خلقل کین چنان تک بونین	ششاد عشق کسر و سبیل کما این

ای سر و خراش

چین کریمه بر تار کمر کلف و کف	خون و در برین کوشش و کوشش
دبا بر لیلان زلفان دور کف	روم و کیمه او غلم به کف

مهر

چشمه صفای هاند چندی چشمه

و صغین دجاله در او ل کوسند	تجربین ترا سنا دکلای و دجند
با ورنه مه ابد را با کشت و دوشود	و ک ز آرد بری سینه ز مهر لایق شود

بوشهره آفاق و خورشید و شمشیر

خال و نقطه و صبر و مسکی زلف اند	بدن نقطه اندی کفایم هر دو اند
کافور و کر و صغی سواد کشت اند	کافور و کر و صغی سواد کشت اند

نومی و هلالان لیست به برنی

بند و کوبین خوب و طایر و دغنه	و ک شده بین داعی و جانت سینه
در خون جگر باره در د و المیند	چندان تبت و لایق و شانه

عجایز مکفی نو تر سلی فرشی

کازنده زرد و المان قطعه کای	او طالع و دخت و روی تبارک کای
عصود و مرادی و زبر ایچری	او د ل زلفان هلال و اخره سیدی

صفت کون و اخره و قوس و شمشیر

بر کز و و آو کون و صغین نه کای	من سینه و در کون و کون و کون
آهک و نهشت صبر و کون و کون	در با جگر و کون و کون و کون

کوه

ما آه و فغانان در کشتن خوشی

با کشتن بر برف زانی از خیم از	خوفند هبوط بویصال بر خیم از
به نیک خدایم بهیست و کرم از	و کتوله بهیست و کرم از

حج کرم حبیبی که نامش

لاغر در خانه خود شریف علاء	جند و نه هین داغ و برین نیک علاء
سربلین ز در و دالان شریف و لای	الله چه طبعش شریف و علاء

دل ایضا فی جور از جلال تو بیایو کشتی قدس ستره

هستی و توفد کم از ز طایفه	دی کار و صدم و بادش و محنتی
چار زبان بند و دل صفتی میجو	بلبل شکر با و ز غنیمت کرمی
بر سباز و جلال که برین دانه	کو بر این نه و فغانه لیس و غمی
از نه هدیه ز شکر و کاه و صبا	دی که هوی بکشت در شکر و غمی
بر سباز و دل و زخم و صدمه	دی که غم و غم و غم و غم و غم
کازند که کرم آتش و فغانه	در بخت و غم و غم و غم و غم
در بخت و غم و غم و غم و غم	و زنه و غم و غم و غم و غم
ز کشتن از جلال و کرم و غم	ز غم و غم و غم و غم و غم

زنا

شر حال غم عشقانه شکر و غم

دو جلال که جلاله تجلی دگری	لازمه سجد به بن بر نه دوی کا و دوی
سجد به بن بر نه دوی کا و دوی	کی دین مشرک و کافر و دین شریف
کرم بر نه سجد و دعا کنند و غم	م دل دوی بدست بر نه و غم
قبلی و جلاله کمال و صفا	بد و از دین جلاله و غم
موی از نه نام بد و غم و غم	چو بدست کرم و غم و غم
ز غم و غم و غم و غم و غم	جلو و غم و غم و غم و غم

و غم ایضا در دیوان سعادتمند کرم و غم

عاشقانه بر نه و غم و غم	سر سبک بهیست از نه و غم و غم
فرقاده بر نه و غم و غم	مسلمانان در نه و غم و غم
خیرت با کرم و غم و غم	کو بر نه و غم و غم و غم
ایرم لزمه و غم و غم و غم	و غم و غم و غم و غم و غم
م نافت از نه و غم و غم	صحنه و غم و غم و غم و غم
شکر فغانه بر نه و غم و غم	در بر نه و غم و غم و غم

وکی بر قاهره از دست چندی بخار از
 تو بر احش او خوی رحمتی در دست
 لب برسد و دل داری دست بجای بدی
 در حیات قوس سیم و بند اخلاص دایم
 بر حصکان و کان کویان هرگز در بند
 دعا و نین بسیار بن دعا و نین
 بدعوی بن مدعیان دعا و نین
 دو تالابی مشهوره تر صد عین کافیه
 مدعوی دو و سلام به زلفه ظلمت
 دو زلفه عینان در دو عینان
 دامن و ان خدایک در باره زلفه
 بسو و ملک بایان در جانت بخت
 زلفه انصاف باوی بر قلا عصبان
 یسخر او و ظلاله دهم صوفی بایان
 قوه انکس بر نین و نین و نین

دبانه

دبانه من مدام در غنچه کوی
 لبی بسلا کردن چندی بر کوی
 من غنچه کوی
 من غنچه کوی

و در الف

بحسن احسن التوفیق و ظاهر صورت
 دبانه کسک شامه بری برن و بالان
 من غنچه کوی
 کو نور مشوا و در غنچه کوی
 نشانین غنچه کوی
 دل و در بر بالان و کوی
 سمایا جمله دیم در غنچه کوی
 سمایا راست و چپین کوی
 دبانه غنچه کوی
 دبانه غنچه کوی
 دبانه غنچه کوی

فستقین دو چوبین چمن بدو بر سر کو برادر	تایین دعوتی بر پیشین بجای
بر یک هزاران که بر ناله سکا تین	خوشی و لذت و شری و تاین دعوت
من جان بد بیضا بد ز عین چه خبر دم	من آتش موسی بد به کلان شری
منت کو شخت خود طالع بد نصیب	حسانه البرز مرچ بد نصیب
مشقاده ز بر روی و جاجی بود بدیا	در سر و در برکت بد به ستانده
ز جریه و سپهری ز هویا بد و مهری	کس نشسته او بیک فرانسه حساب
و که با دل بر بی تو بکشد دیر بینی	عرو و عزیز می بخدی بسکه شتاب
با بد بر بار ز همه بد بیکر انگشت	درستی خود آفتی به چار رگاف
مناری ز لرزان بر بار بر و منکر	حق به باد ز جگر مده سراط
سپهری ز قبا با همه بسج و مصلی	در دیر بین خود برده نصاب
نم و در می ابد و جمان چه جو لکه	مطر بد بر بار بد و سیاه و شهاب
و که بد ناله کو شری قد سکا	بر حال کر نه سسله فصل و خطای
جامه ز شکر بد که در عین حرام	قوی و نه غما کیشیک شری لبای
صفتی می و نایه و فی قوی قدیم	با و ز نه نهن که بد و بر جک برادر
نزد ام چه بازی به نیت ز سر طای	بنده بس کو الوی و کت این دجولای

از خود

در لایف	از خود سر لاله کو شری قد سکا
نزد ام چه بازی به نیت ز سر طای	کو از ناله سکا به برده بلای
مهدل بر کزین خاصه دین	سمن و یک سمنین ناله دین
ناله کو و بشکین غنچه دین	سرسین ناله کو و زنده دین
دل برین دیم در ده مردانه دین	کو کین شری ز شکر زنده دین
ناله بر در ده و نه زنده دین	سایر بر در ده بد بر در دین
سرو قدیم کل و لب غنچه دین	آیه الله شری بد سخی دین
لیا عراب و خطا و جرمه دین	دل با ناله نای غمزه دین
بسیا صفت سر و دین	سحر و سحر صفت سر و دین
صنایین سر و صفت سر و دین	نم و کو و جمان سحر و دین
بر بار نه شری و نه دین	طرحه یک شکر دل آشتی دین
مهر درین خود بر زمره دین	پیشک ناله و دین و دین
صده هزار اطلال و غمزه دین	بر لب و زینت و حلاله دین
نخه بند و صفتین قیصری	دین بری و حرمت الی زری

ناله کو شکر و بر سحر

پر زوینا غریبم خانم
 هر بجان نشسته لب لعلانم
 بوسه جگر کشم حیرانم
 لوتی دانه سرگردانم
 بدل آتش ز جگر بریانم
 عاشق نیازم و محبوبانم
 کل باغ ارم بهستانم
 چه طیف بر و اسانم
 در بایاری لبر لسانم
 صبری عید و از بزم زانم
 خوش بر بندم که بید زانم
 مژده بر افکند بر بزمی

نازکی نشسته بر بزمی

سوسن ناز و شکوه لاله
 قلعه جبار که زنده دل لاله

خجسته

خجسته قایم در بین قلالان
 دایمی با برین هسلان
 کوشک کوی قمری سرسلان
 زمرم و دینک ز هسلان
 لود نالم ز نسو هسلان
 عین عین قمری و کوسن کالان
 مطربین دان زنده دل لاله
 کوبین دانه زهره لاله
 کوه خندان زنده دل لاله
 زنده دل لاله زنده دل لاله

نازکی نشسته بر بزمی

سبلان تاز و شکوه لاله
 خرمیان بخت لاله
 دل و دین غار و بخت لاله
 دل غمیده و عاشق لاله

کهرز کس شله لکری	ساعتی فسیه لکری
له پوره خله لکری	مه شیدا خله لکری
دعوی دیری تالکری	مه دغیسیان لکری
جلوه بکیر خله لکری	دغری له مسند لکری
مه دله کجه بخانه لکری	پیش شعا خود لکری
دیه جالده نه لکری	منجی قیام لکری
جاری برینده لکری	بکری علقه بر لکری
پیشمدین خوراک لکری	ماوه دله لکری

دین بری خوراک لکری
نارنگی کس لکری

برو قوسین نه زور لکری	نری کیران برین ده لکری
بدین سبه بر خله لکری	ره کیران دغیسیه لکری
لی نه واقعا کیر لکری	پیش قیام نه لکری
دین کیر خله لکری	نودن دغیسیه لکری
فکله لکری	کیر مراد نه لکری

مست

مست خوراک نه لکری	بسته جالده عالم لکری
نرجا بانه نالقه لکری	نودن دغیسیه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	مه دغیسیه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	لی نودن دغیسیه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	مه دغیسیه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	دله ملایه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	بغیان بیه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	دله ملایه لکری
نرجا بانه نالقه لکری	دین بری خوراک لکری

نارنگی کس لکری

بغدی بر لکری	نارنگی کس لکری
چرخه لکری	نارنگی کس لکری
الله لکری	نارنگی کس لکری
بکری لکری	نارنگی کس لکری
دله لکری	نارنگی کس لکری

الغفران

[illegible]

[illegible]

صلی الله علیه و آله و سلم و از همداد و وجودی
 که عزیز است بدین دین و بر سر سجده
 تمام آنست خیال آن طایفه فکر که
 علما جور وصال را چه حکم که
 آه چه صرجه از منداغ و کسر
 همه دانه و ریشاد و نه دانه و کسر
 نامزد و نبش و عود و برین قد و همداد

والایضا	صلى الله عليه وسلم في قوله لا يجرى
صلى الله عليه وسلم في قوله لا يجرى	صلى الله عليه وسلم في قوله لا يجرى

۱۲۸

او را ز کفر نیست براهی در گشت
 باز کسی خفته خال خدا را کفر گشت
 که چون استخوان در کفر حور گشت
 کعبه ثابت او بنده بود در گشت
 کوچه بیدار از راه غم عشق نوز
 فیه و ناکه که در ظاهر غم نوز
 ظاهر و دلمه بکوه کوه باطن نوز
 صحنه دلباختان و حسیه نوز
 قصد و صیاح بی کار و فایده نوز
 دست نهییدن ز طبل بود در چه نوز
 بخت نادیده و دیر از غم نوز
 در و دانه که در جلد بسته نوز
 او من را که در جاده و مقبله نوز
 صفا که ز صحرای بستر ابر نوز
 صفا که ز صحرای بستر ابر نوز

احسن الله بشارك في سرادق صفي

نزار بادیم در آتش که آتش خود بری
 بکثر تا بدم یک تر عباد لری
 حاکم نه ترک دوی من از تو از
 بانو باله شکر یا تو نبانا بنری
 دیار بر فتنه و بن از تو و طبع شری
 اند از جی که آید تر از لری
 عز مزعم غلظت و کرم و صید و زلفان
 نزار بادیم در آتش که آتش خود بری
 بکثر تا بدم یک تر عباد لری
 حاکم نه ترک دوی من از تو از
 بانو باله شکر یا تو نبانا بنری
 دیار بر فتنه و بن از تو و طبع شری
 اند از جی که آید تر از لری
 عز مزعم غلظت و کرم و صید و زلفان

احسن الله بشارته ز سر او صفتی

من بهر صورت جانی زیشان او بینم	او تنه سواران دی ز طریقت چمنی
خیران حلقه چین دانه ترس کی خفا	سردن چشمه حیوان و بر غم در غ
یا چه بشارت الله ز تو گفت و گنی	از دینم بدیده بدیدم دانه گفت و جنی
یا بدین روزی شوق و شغف داید	خلط روح قدس پائینه بند و بدی
دلت اچای موایان بر سر گفت و گنی	نه نه من با او ایان طلاق دی و بدی
چه بجای بود قبله ملک او دنی	آزادی کردید با هر دگر از وفات

صفحه کمره محمد بنشکر الله بنشکر

بشر که است از من و دگر زنده زنده	شکر و لاله مشهور بدین آیین و شکر
دگر بر هر آینه بود دایره بر لاله	لوه بر تاسیس ناله و کعبه و جگر
داده صد مرتبه عذاب و نه تازنده	بسیار گریه ناله و غم و غم و غم
لوه شیار و خمارین و غم و غم و غم	له ایرو دکاند از جگر هانده جگر
بنده قلمه درستان دگر تو زنده	در پیش من و توین و دگر از تو زنده
جگر کی کن دگر و تو بین مثل شکر	مثل او کاوه عالم قدس کس و شکر
نازک و خور و شکر خنده و برین حرکان	صفی سر محمد بنشکر الله بنشکر

اص

احسن الله بشارته ز سر او صفتی

در یاد و گشت علامت جگر او دین	مدح جان بهر حلقه از طریقت چمنی
یاد دگر برین با هر دای و صلیب	مدح بر دای و صلیب بر دین و برین
ناله است یلا کین ز سر با از برین	ناله است یلا کین ز سر با از برین
برین با کله قصبه تو ز سر برین	لوه ز سر و خور و شکر و شکر و شکر
کوز سر سر دگر برین و نه کین	ست دین تو و دانه کاسه کین
سر دگر برین ز سر مست و شکر	مدح غنچه و دانه کین و دگر کین
عشوه کمر شیه غایب کوم ز سر و شکر	صفی سر محمد بنشکر الله بنشکر

کچ افضان احسن الله بشارته ز سر او صفتی

فوی صند فراق او آهو بگری	گفت بشت پرده و شکر غایب و بگری
کس نه قطره دیند بکین و غم	بجمن خف بکین ناله و دگر کمری
دگر برین صمد و حال سحر	صد سلام با کیم برین و دگر کمری
بر دای باد صبا غم غم و غم و غم	کس نه ز دین و شکر و دگر لاله عذار
تو بر کده اندام او ایوان کار	دگر برین و دگر دین و دگر کمری
بر کس نه از دگر و شکر و شکر	دگر برین و دگر دین و دگر کمری

چرا از نرنگش کیم قاعد بان	دبانندی تو نه بزنه نکر حال بیان
قوی بر خشم غلبه یار دیرت حبش	به حد مهر تو یغی به جعفری و بیان
آست از نرنگش کیم قاعد بان	دبسیکینه و زاری نه بوسه دیری
نه عرض قتلگی از خون بیان د کرم	نه عرض نای بظلمت برین بزم د کرم
بدعایان د کرم خلدنای تاج کرم	مالین بن نه لایح و نوبل د کرم
از بوی قامت و بزم نه غنای د کرم	بکس ای بادشاه من لا اله الا الله
د کرم بزم نه غنای د کرم	رقیه عادی بکرم قطعه بکرم بکرم
نقش د کرم نه غنای د کرم	دست لیسک نه بکرم بکرم بکرم
نور د کرم نه غنای د کرم	نظر بقا د کرم نه غنای د کرم
د کرم بزم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
د کرم بزم نه غنای د کرم	بانه بکرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
د کرم بزم نه غنای د کرم	ارتمان حلقه د کرم نه غنای د کرم
قد و بالا د کرم نه غنای د کرم	مشرع حاشه د کرم نه غنای د کرم
بیجان بکرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	خلق د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
د کرم بزم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم

نور

۱۴۴
۶۳

شعر د کرم نه غنای د کرم	من نسیب نه غنای د کرم نه غنای د کرم
حافظ نه غنای د کرم نه غنای د کرم	بخت و صند د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
شعر د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
صد امانت د کرم نه غنای د کرم	نوسلای کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
بخت د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	بخت د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
حد د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
بکرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
قد د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
جریای د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
مال د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
عابر هر د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
یاس د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم
لو د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم	د کرم نه غنای د کرم نه غنای د کرم

بر دانه نو کسوده هزار یکبار زنده
 دی بکلی بر گشته انگشت بخور زنده
 ی از تنه سراندم بکسر زرم دم بدم
 و صحن افین و مشهوری و جلال و کوی
 احسن ز حسنایم دی بکسر زرم دم بدم
 شکر دین و نفعان دی بکسر زرم دم بدم
 فخریه نور حق حسن و جمال مطلقه
 ز لعل ماه و مشرقی و منور و نور
 حوضان ز کور چشمه با جود و صفای
 خوی در رخسار حیر و روبر و در رخسار
 تخم و دیر بگلان حیدان جوقا و کوران
 رخسار و دیر بگلان حیدان جوقا و کوران
 کتیم بکسر زرم دم بدم و در رخسار
 وان دل از حسنایم و در رخسار
 حیات و حیر و زنده و زنده و زنده

بفرما

لوری

کوهین و کوهین نامی در بین دی و در میان
 در جبهه طالع ابرار کتیم بکسر زرم دم بدم
 لازم بقتل و در بر زنده و در میان
 بند کلاه و بچشاد و در میان و در میان
 مرز و برین زرم دم بدم و در میان
 من دین و در میان و در میان و در میان
 سبب و در میان و در میان و در میان
 بومادر و در میان و در میان و در میان
 بر قافله و در میان و در میان و در میان
 بر دم بکسر زرم دم بدم و در میان
 کسین و زرم دم بکسر زرم دم بکسر زرم دم بکسر
 شفق و در میان و در میان و در میان
 خلی و در میان و در میان و در میان
 خدمت و در میان و در میان و در میان
 کسین و زرم دم بکسر زرم دم بکسر زرم دم بکسر

اولا نازک است که ملک ز کوفه دلی
 مستم ز بقاله بی خبر در ایستای

لاز حس و نه جوان	خویم خان و هم خاقانی
یونانی تا تو بر دهم	لوکسنا خاوندی تانی
بسر هبت که خوری	بنه نین بستان سلطانی
بطل خانه کنی و درخت	کو تو ایر و نه کدستی
کاکل بر دهم خال و خط	کو مسکینیت بر خاقانی
اسم اعظم نه جل کسی	زد و حرفا به معازانی
چید برن بود بر کاکل	چین بی مست بطور از
نیت بر لبهای حس	خاتمک بعد که هر اخ
چو خطا نکسته کس یارب	کو تو بپس ای دیوانی
که چه بفرمان امان	به نیت که کو تو بپس
ای بری حور که چند	به سر آدمی و ان
سبحان که نه حس و نه	احسن الله سر ای بی
چو حد عقد فیلی کن	افره ها کو تو به بهان

ملق

نسخه
 نه ص ۵۸

مستمان نسیم خان کمر	با بکین دیده و دل نورانی
نفسک بستم نه باله	نیت روحی نورانی و جان
صد هزاران نیت پیکان دهن	لی سر و معنی در مان
نه بر بند نه کو اند پسا	نیت آلوده لعلان دانی

نه علامت جگر کمر نه لو
 و به بریت یازد بریت

و تو فتنه اسیر برن و یاد ز سر فتنه	مزار و صفت ز ابرو بر یاد ز سر فتنه
بر سر کرم و بر برت هم بختن در دوزخ	دلم و جگر فتنه و یاد ز سر فتنه
چو فتنه فتنه در هم مشتاق و طرز از دهم	لود و ز سر دانه بوم و یاد ز سر فتنه
دوایم ز تو ز سر دانه بوم و یاد ز سر فتنه	ناله و جگر فتنه و یاد ز سر فتنه
دنیا بخت من بوم و تو ز سر دانه بوم	عمر و حال هم و یاد ز سر فتنه
ست آمدن نیک سال بوم و تو ز سر دانه بوم	حرفین دهان و یاد ز سر فتنه
بر نیت در دهان الف معناد و تو ز سر دانه بوم	یا خاره و یاد ز سر فتنه
و تو فتنه بر سر دانه بوم و تو ز سر دانه بوم	نیشین و یاد ز سر فتنه
دانه بوم و تو ز سر دانه بوم و تو ز سر دانه بوم	دانه بوم و تو ز سر دانه بوم

برکتیست که دل و دست و پا را از
 او نه و از انحراف حضرت است برینجا که
 به پیش از این است و او اندر و نه
 برکتیست که از او و انحراف است
 و در این عالم است و او و انحراف است

والایضه
فست و در حق تعالی دانم من و جلاله
بر بند اخذ فی بینه است و بدو رسد

کتبنا بحکم نامن باغی الدور
 دایم فرجه با الهی می منظور
 کسب ارف بکن حیا کو فضا
 ناله کایا نوبد ارشید پر نور
 دی بقر نفع الهاده و رشید
 به نهایت بر مراد و بعد منظور
 مراد اقصی بفرط بر منثور
 سرور ام الکبر باد ارشد کور

五

با من و نژاد من و پیروی حاکم عادل از تو
 ما جز در کسبه از آنی هفت اقلیت
 مثل جم جامه ازین حالی نیز نماند
 ما دعا می بخش و تو نیز هرگز از آن
 چند کسیرین بر سر بندید و آنان
 باندگی مرا از شش تنک بعد از ایل الهی
 شست و از اندک سر و تو بیدار
 هر دو فعل منی شست هر دو گرفت
 ما نه عمر و خض و نو و ملک و اقلیت
 خاص شیرینی تن دریا و در بر حق
 کبریه در دیوان حضرت حقین از تو
 ای زلف کو کبریا بخت بند از تو
 ملاطفت معاد و ای در حق و حق
 هر دو مدحی نه و شند اسیب و فدا
 و استاد و وزیر خائب منی حاکم

وله ایضا در کفر

در حق به پیری خود که نصیری	بایست که غلام کن تا جری
طغرای سعادون که درین طغرای	مرا غنایم از تو خطا نمی بری
حشاشتم که می کشیدم بکم	فی احسن تعویذ که تو خطا نمی بری
سزایم که آیت کردی به من	راش او را نیست که در کفر نصیری
که قلب حقیقت به پیری از چهره	عشقانه که برین برادر بری
ما قدرت دفعی به پیری و علی	لامع که بدست صاعقه نصیری
باز در توفیق محاوره جنت	ممنوع است عقادت تا نصیری
ما سلطان علی بعد خاندان برت	فادر هیبه عارف بکفر نصیری
برادر و برادر و اندام یک	خونامه بیاری به نصیری
زانی و زوجه و پیری و نو زانی	نا اینه جفا که نصیری
آتش بر روی آبی عشقین و عجب	دینا در بر روی برت نصیری
عرب و در همین نه به نصیری	بنت چه بخت معان نصیری
زانی و زوجه و پیری و نو زانی	جاری تو که در بر نصیری
تقدیر که حکمی جاری کنی	قطر که صبیح کن نصیری

مرا

وله ایضا در کفر

سر کبریا که برایت ز سر زین	جان خود را برین بدرم نصیری
صد چهره در خود که برین نصیری	شهر و ده و چون با نصیری
نقشین فلک که درین نصیری	نهاد به پیری درین نصیری
عشق ز خود را تو خود را نصیری	کردی تو به پیری درین نصیری
یکسره به نصیری درین نصیری	بن برید باری درین نصیری
عاشق که درین نصیری	آیات به پیری درین نصیری
ما در حال به پیری درین نصیری	اعیان به پیری درین نصیری
لازم به پیری درین نصیری	کوسه به پیری درین نصیری
جائز به نصیری درین نصیری	بهین و شفق تا نصیری
از کفر نصاحت به نصیری	ای ارباب آینه به نصیری
دانا که درین نصیری	در که به نصیری
فرهاد درین نصیری	اطوار به نصیری

وله ایضا در کفر

نصیری که درین نصیری	نصیری که درین نصیری
---------------------	---------------------

ز شوق بلبل با ساقی دل مجروح شد به
 ز شوق قادی توانا ساقی خیر

ز شوق بار بار ساقی دل مجروح شد به
 ز شوق قادی توانا ساقی خیر

دره صوفی صحرای به ساقی کده بینه
 گو صوفی نظر از آن صوفی صوفی بینه
 دل از نه مگر کاره جوانان بینه
 ساقی صوفی دمی دل صوفی بینه

سحر صوفی در صوفی صوفی بینه
 صوفی صوفی صوفی بینه

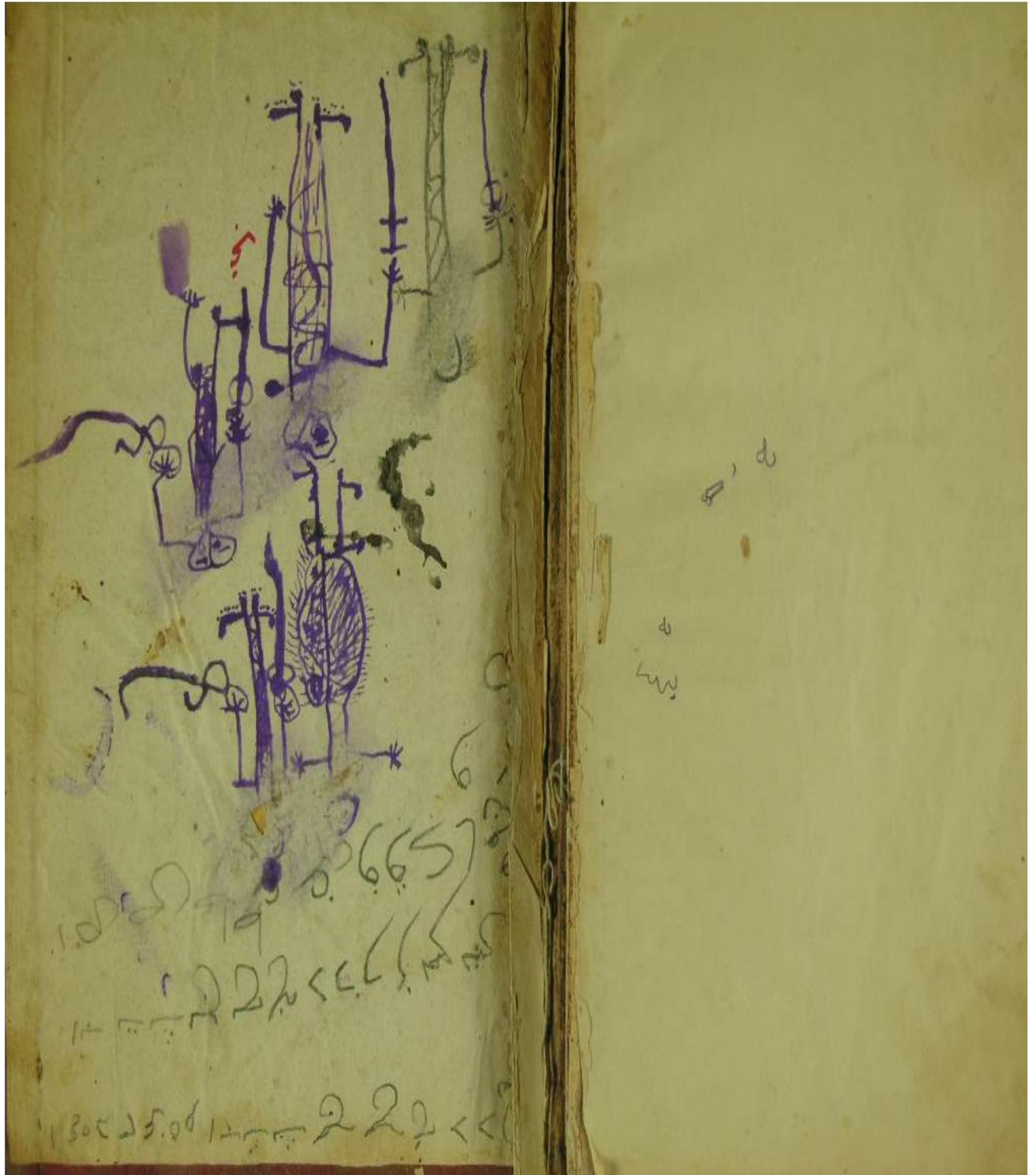
بنا به کوها عشق بزم امروضا
 اگر چه در دلم به بینه بینه

نست

72

72

72

حدثنا ابو يعقوب حدثنا عبد الوارث حدثنا
 الحسن حدثنا عبد الله بن بريدة
 عن بشير بن كعب المدوني قال حدثني
 ساد بن اوس رضي الله عنه عن النبي
 صلى الله عليه وسلم قال سيد الاستغفار
 ان تقول اللهم انت ربي لواله الا
 انت خلقتني وانا عبدك وانا على
 عهديك ووعدت ما استطعت اعوذ
 بك من شر ما صنعت ابوء اليك ذنوبك
 اعاني وابوء بدينك فاعف عني فانه لا يغفر
 الذنوب الا انت قال ومن قالها من
 النهار موقفا بها فمات من يومه قبل
 ان يمسي فموت من اهل الجنة ومن قالها
 من الليل وهو موقف بها فمات قبل ان
 يصبح فموت من اهل الجنة
 بخاري من كتاب الدعوات

قالت عائشة رضي الله عنها لما اراد الله تعالى
 ان يوتى على آدم طاف بالبيت سبعاً والبيت
 يومئذ ربوة حمراء فلما صلى ركعتين
 استقبل القبلة البيت وقال اللهم
 انك تعلم سرى وعلمتني فاقبل
 عذرتي وتعلم حاجتي فاعطني سؤلي
 وتعلم ما في نفسي فاعف عني ذنوبي
 اللهم اني اسئلك ايما ما يبارك قلبي
 وبقينا صادقاً حتى اعلم انه لن
 يصيبني الا ما كتبت لي ورضيت بما قسمت لي
 فادع الله تعالى الى آدم يا آدم
 قد غفرت لك ذنوبك ولن يايتني احد
 من ذنوبك فمدعوني بهذا الدعاء
 الذي دعوتني به الا غفرت ذنبي
 وكسفت همومي وغفرت فقر
 من بين عيني وجبنت الدنيا
 وهولاد رسلها . نقل من نفسه
 اللبيب الامام
 فخر الدين الرازي
 عليه الرحمة

حمزة بن حمزة رقبته من
 رقبته التقليل والاسارة
 عطف من من بهيمة طريق الاساقفة
 والاراء
 السادة والاساقفة
 ورواة الحقيقة منار

بالمعنيين

لكل من الدنيا حقته ومراوده مقصود
وان مرادى حصة وخراج
لا يبلغ في علم الشريعة مبلغا
يلون به لي في الجنان بلاغ
ففي مثل هذا اقليدس اولو الشرف
وحسن من الدنيا الغرور بلاغ
فما القوة الا في نعيم مؤبد
به العيش رغد والشراب يساغ

محمد بن قتيبة المحاسن

وقال اسمعيل بن ابي رجا رأت محمدا
في المنام فقلت له ما فعل الله بك فقال
غفر لي ثم قال لو اردت ان اعد بك
ما جعلت لهذا العالم بك فقلت له فاني
ابو يوسف قال فوينا به رجب فقلت
فابو حنيفة قال فوينا به ذاك في اعلى
علمه عليين كيف وقد صلى الفريسيون
الفاء اربعين سنة ورجع خفا وقصير
حجة ورأى ربه في المنام مائة مرة ولا
قصة مشهورة

اقول ولا اي لؤونه ربه تعالى في المنام
قصة مشهورة ذكرها الحافظ النجم العيني

(مدونة)

وروى ان لؤاما رضى الله تعالى عنه قال رأت
رب العزة في المنام تسعا وتسعين مرة فقلت
من نفسي ان رايته تمام المائة لو سئلته بسم
يحيى الميموني عبادك يوم القيامة من عذابك
فقال سبحانه وتعالى من قال بعد الفداء والعتا
يحيى الميموني من عذابه يوم القيامة قال فرأيت
سبحانه وتعالى فقلت يا رب عر عبادك
وعلل تساوئك وتعدت اسماؤك بسم يحيى
عبادك يوم القيامة من عذابك فقال
سبحانه وتعالى من قال بعد الفداء والعتا
(سبحان الوديع الوديع سبحان الواحد الوحد
سبحان الفرد الصمد سبحان ارفع السماء
غير محمد سبحان من يطرد الارض على ما وجد
سبحان من خلق الخلق فاصصم عود
سبحان من قسم الرزق ولم ينس احد
سبحان الذي لم يتخذ صاحبة ولا ولد
سبحان الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن
له كفوا احد) سبحان عذابي الله له

والخيار لا ينجي

عز الله تعالى

الظاهر ان شاء الله تعالى
على له الخفاء

میدانده دکلمی علم اسلاف
کیم ایلدی مصطفی مثالی
توحید جناب لایزالی
کوستردیمی او یله درس عرفان
دارالحکمای ملک یونان
یا یازدیمی او یله شرع معصوم
قانون بندان خطه روم
تورات اوله می یا خود انا جیل
هم منتقبت کاب تنزیل
بر معجزه در که نور قرآن
طور دجه جهان طورر نمایان
تاروز قیام اولور صلاکو
از باب شکوکه امر فأتو
اعجاز دکلمدر که باری
تغیردن آتی قیلدی عاری
بونجه فترات ایچنده اعتبار
تحریرنه اولمادی ظفرکار
شرعی ایله قیلدی اول قرتاب
تعلیم حقوق و فضل و آداب
کیم شرعنه ایله توسل
انسانلق ایله ایدرتجمل

هرکیم که او شرعه خدمت ایلر
 دارینده کسب حرمت ایلر
 امیدر اگرچه اول ملک خو
 علمیه جهانی قیادی مملو
 امی که شریتمنده تابان
 احکام حقوق نوع انسان
 امیدی ایدی کرچه قیادی کنری
 عاجز بلغای نجد و کندی
 سلطان دوکون ایکن اوسرور
 وار و یوق ایدی اکا برابر
 محکوم ایکن امرینه مملک
 اوچ برهنه دکلدی مملک
 رایاتی اولور ایکن مظفر
 آجلمله کزردی کندی اکثر
 اکزی وقتی کچردی مدیون
 فوتنده بولوندی درعی مرهون
 یوقسوللنی اختیار ایدردی
 یوقلتی ایله افتخار ایدردی
 اول طائر قدس آشیانه
 میل ایتدی جیفه جهانه
 جایعلری سیر ایدردی لطفی

از حضرت مولانا جلال الدین رومی

مست می‌شستم بباد و بیا **کفتم ز من چه خواهی گفت که و نام**
آن خوی هوای ناچند جا زید **و یقین کسی تا کی غم امان**
ای قطعی بادی نیست که نشاید **فکرت بقدر شارح خاطر سوا مقام**
دیگر حکیم باطل گفت بر اعتقادش **کو بیکم تو حقاوت بر دهر کنی حواله**
مشغول اطباء گفت و کوی فائز **بخت فقیه نادان در شرکت و کمال**
مغنی فکر گرفته کاینجا ضامن نیست **قاضی بکرم الله که این بیع شد اقاله**
زار نیست عباد از اناکرت عبادت **نار نیست عاشقان از بار و چاه**
من این و آن ندانم سر مست جام عشقم **مطرب برین نوا می ساقی بد و بیال**

از خانم سکت آستان
در کاه خانه علای
قالبین
محکم

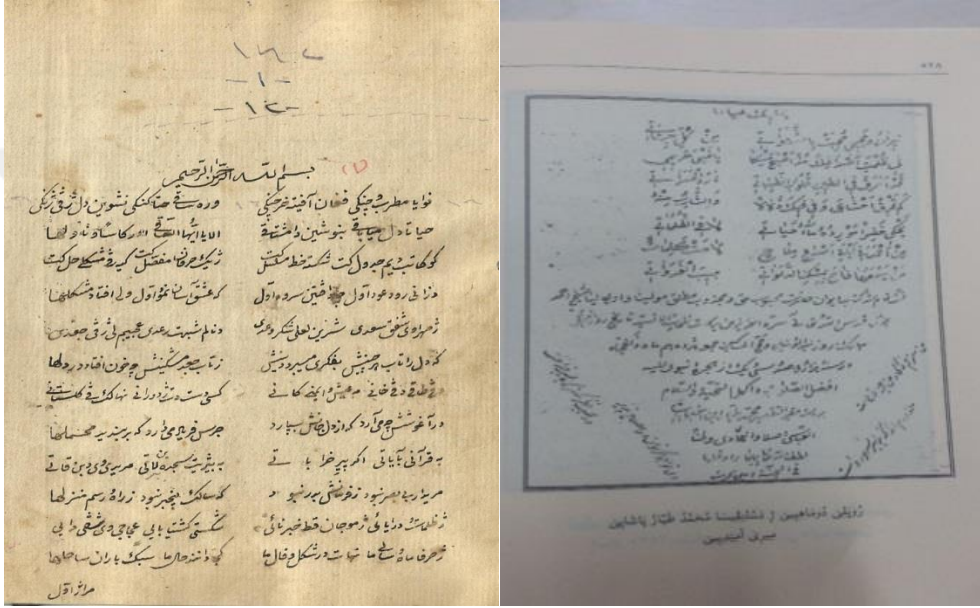
سبب محرم حرام

EK 2: Diğer Nüshalar (İlk ve Son Sayfalar)

1. İsmail Paşanın oğlu Muhammed Tayyar Paşa Nüshası:

Tahsîn İbrahim Doskî Özel Kitaplığı

Nüshanın ilk ve son sayfaları

2. İsmail Nüshası:

Dîvân'ın ilk ve son varakları.

3. Mehmet Cihat TOPRAK Nüshası:

Nüshanın ilk ve son varakları

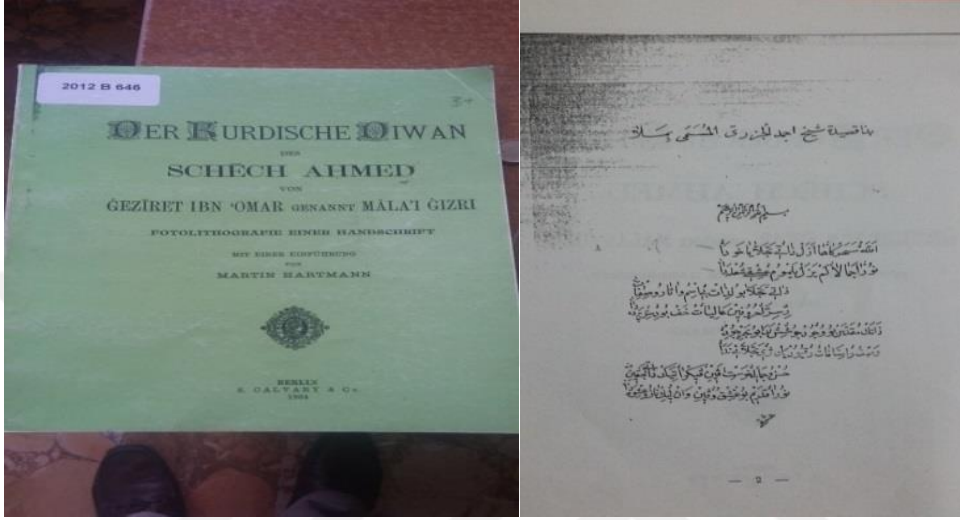
4. Deştlenâî Nüshası:

Nüshanın ilk varacağı ve son sayfası

5. Mattin Hartmann Nüshası:

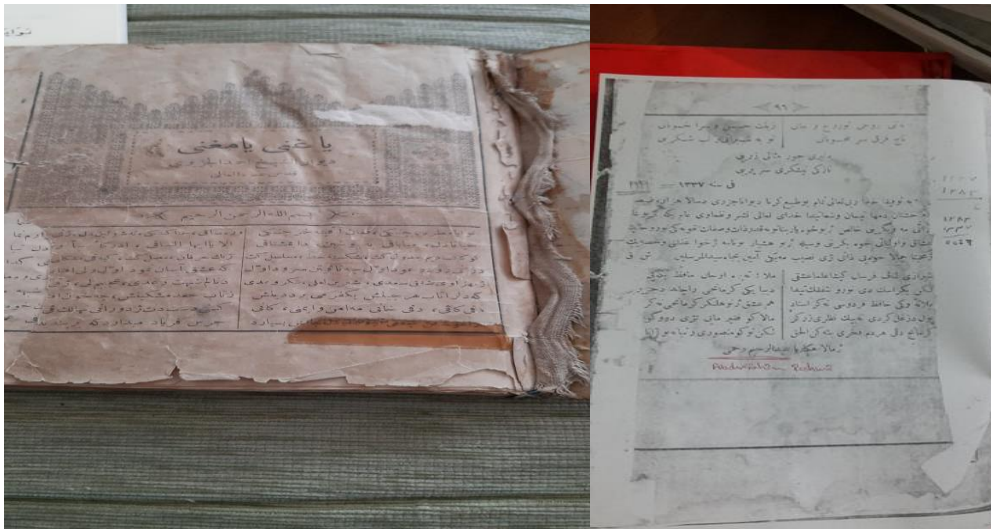
Nüshanın kapağı ve ilk sayfası (tıpkıbasım)

6. Şevik Arvasî Nüshası:

Hakkarîli Abdurrahîm Rahmî tarafından bastırılmıştır.¹¹⁵⁴

Nüshanın ilk ve son sayfaları (matbu)

¹¹⁵⁴Şevik Arvasî nüshası olarak geçmektedir. Matbu nüshadır 1919 tarihinde basılmıştır. (Bu nüshayı Silvan'da elde ettik)

7. Herşenî Nüshası:

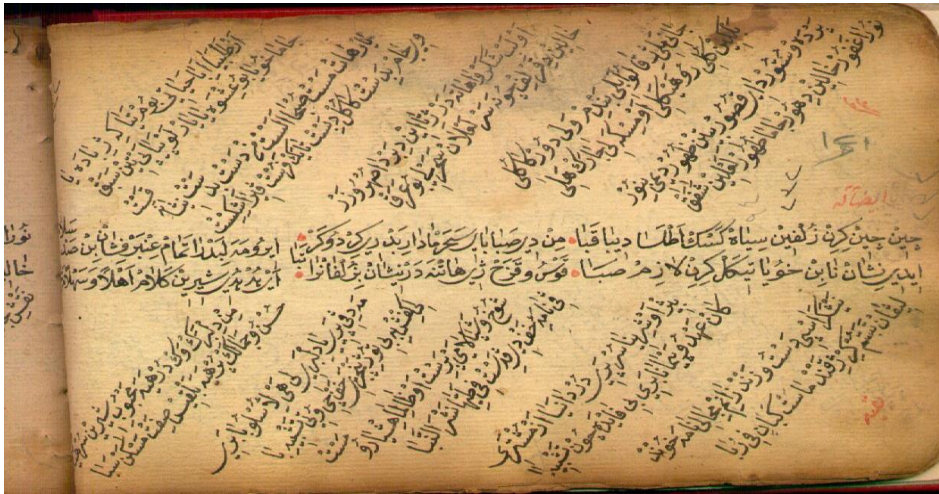
Nüshanın ilk ve son sayfaları

8. Bağda Nüshası:

Nüshanın ilk ve son sayfaları yoktur.

Doskî'nin özel kitaplığı

9. Esas Aldığımız Dîvânlar:

Türkçe ve Kürtçe Dîvânlar

Fuzulî Türkçe Divan: İsmail PARLATIR

Melayê Cizîrî Dîwân: Tahsîn İbrahim DOSKÎ

